Carl Olof Rosenius

Samlede skrifter, Bind 15 – De ti bud og Fader vår

Oversatt til norsk
Gamle stier · gamlestier.no

Carl Olof Rosenius: *Samlede skrifter, Bind 15 – De ti bud og Fader vår*.
Tekstene er frie fordi forfatterne døde for mer enn 70 år siden. Oversettelsene er eget arbeid.
Bibelsitatene er fra Norsk Bibel 88/07.
Boka kan leses, skrives ut og deles fritt. Den nyeste utgaven finnes alltid på gamlestier.no.
Utgave 25. november 2026.

Innhold

De ti bud: Innledning 1
Det første bud: Du skal ikke ha andre guder enn meg 9
Det andre bud: Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn 20
Det tredje bud: Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig 26
Det fjerde bud: Du skal hedre din far og din mor 35
Det femte bud: Du skal ikke slå i hjel 46
Det sjette bud: Du skal ikke drive hor 54
Om ekteskapet 60
Det sjuende bud: Du skal ikke stjele 65
Det åttende bud: Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste 70
Det niende og tiende bud: Du skal ikke begjære 78
De ti bud: Sluttbemerkninger 82
Fader vår, du som er i himmelen 85
Den første bønn: Helliget vorde ditt navn 92
Den andre bønn: Komme ditt rike 99
Den tredje bønn: Skje din vilje, som i himmelen, så òg på jorden 106
Den fjerde bønn: Gi oss i dag vårt daglige brød 113
Den femte bønn: Og forlat oss vår skyld, som vi òg forlater våre skyldnere . 118
Den sjette bønn: Og led oss ikke inn i fristelse 126
Den sjuende bønn: Men fri oss fra det onde 134
For ditt er riket og makten og æren i evighet. Amen 138
Om Carl Olof Rosenius 141

De ti bud: Innledning

Da Gud skapte mennesket, skrev han sin lov i hjertet dets. Men ved syndefallet ble denne skriften så utvisket at menneskene ikke lenger kunne fatte verken innholdet i den eller dens hellige tyngde og betydning. Derfor ville Herren på ny la sin lov bli skrevet ned og stille sin vilje fram for menneskene i klare og entydige ord.

Det folket han hadde utvalgt til å ta imot lovens ord og bevare dem, var på mange måter blitt formet for dette kallet. Først ved herlige åpenbaringer fra Gud, der han hadde gitt både enkelte bud og løfter. Dernest ved lang undertrykkelse, lidelse og nød i Egypt. Og til sist ved at de på underfullt vis fikk erfare Guds trofasthet og makt, da han med sterk hånd førte sitt folk ut av «trellehuset».

Like etter denne siste, uforglemmelige opplevelsen førte Herren sitt folk – ved skystøtten og ildstøtten og ved sin tjener Moses – til det fjellet der han under mektige, synlige tegn ville åpenbare seg for dem og tale til dem. Der bød han først at folket i to dager skulle «hellige seg», vaske klærne sine og faste. Hensikten var å vekke dem til så mye større oppmerksomhet for det som skulle skje.

Og «så skjedde det på den tredje dagen da morgenen brøt fram, da tok det til å tordne og lyne. En tung sky la seg over fjellet, og det hørtes en meget kraftig lyd fra horn. Da skalv alt folket i leiren. Men Moses førte folket ut av leiren til møte med Gud, og de stilte seg nedenfor fjellet. Hele Sinai berg sto i røk, fordi Herren var steget ned på det i ild. Røken steg opp som av en smelteovn, og hele fjellet skalv. Hornets tone økte i styrke og ble stadig sterkere. Moses talte, og Gud svarte ham med høy røst» (2 Mos 19,16–19).

Tordenen, lynene, røken, den mørke skyen og hornenes veldige lyd var til sammen det majestetiske billedspråket Herren brukte for å vise sin glødende nidkjærhet for den loven han nå ville gi. Det uttrykte også den rettferdige vreden som skal ramme hver den som står under loven og likevel ikke holder den. For *dem* blir Gud en fortærende ild. For *dem* er «mørkets natt» rede (2 Pet 2,17). «Røken av deres pine stiger opp i all evighet» (Åp 14,11). Slik taler Guds ord.

Og denne hellige loven har Jesus høytidelig stadfestet. «For sannelig sier jeg dere,» sier Jesus, «før himmel og jord forgår, *skal ikke den minste bokstav eller en eneste tøddel i loven forgå*» (Matt 5,18).

Tenk derfor over at du aldri kan bryte denne loven uten også å bli rammet av dens trusler og dom. Blir du rammet i samvittigheten her i nådetiden, så du kommer til fred og forlik med din Gud før han setter seg på dommersetet, da

slipper du nok den evige forbannelsen. Da «kommer du ikke til dom», men får evig liv ved Kristus, for «Kristus er lovens endemål, til rettferdighet for hver den som tror». Likevel står det fast at hver og en skal dømmes etter denne loven, enten her i tiden eller på dommens dag.

Og når folket «skalv» da loven ble gitt, hvor mye mer forferdelig blir det da ikke for dem som forakter loven, å bli dømt etter den samme loven! Også dette skal følges av mektige tegn. Herren Jesus skal «åpenbare seg fra himmelen med sin makts engler», «med flammende ild», «med overengels røst og med Guds basun». Han kommer for å «ta hevn over dem som ikke kjenner Gud og over dem som ikke er lydige mot vår Herre Jesu evangelium» – men også for «å vise seg herlig i sine hellige og underfull i alle som tror» (1 Tess 4,16; 2 Tess 1,7–10).

Måtte Gud gi oss åpne øyne for alvoret i dette! Måtte det alltid stå klart for oss at Gud er like stor og majestetisk i både «godhet og strenghet» – like mye *nådig* som *forferdelig*! Nådig mot dem som frykter ham og setter sin lit til hans godhet i Kristus, forferdelig for dem som forakter både hans bud og hans nåde.

Dette er hva de ytre omstendighetene da loven ble kunngjort, skulle understreke for oss.

Da nå alle de forberedelsene som var påbudt, var gjort, og folket sto skjelvende og bevende ved foten av fjellet, talte Herren til dem fra toppen av fjellet med høy, majestetisk røst og sa:

«*Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset. Du skal ikke ha andre guder enn meg*» osv.

Legg først merke til Herrens egen innledning til loven sin: «*Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset.*» Med dette lar han oss forstå hvem han er, og på hvilket grunnlag han har rett til å by, befale og dømme. *Jeg er Herren* – det er her lovens evige tyngde og evig bindende kraft har sin grunn. *Jeg er Herren* – jeg er Jahve, den evig værende, den uavhengige, opphavet til all makt og alle skapte veseners opprinnelse.

La oss tenke etter! Hvor er mennesket kommet fra – det mennesket som denne loven skulle gjelde? Hva er vel mennesket? Det er jo *verket av hans hender*. Har han da ikke både makt og rett til å by det hva han vil, til å begrense friheten dets og gi det lover?

Dette er det første Herren vil legge oss på hjertet med disse ordene. Og grunnen til all ulydighet og all forakt for Guds lov er nettopp at vi ikke gjør oss klart hvem *Herren* er, han som har gitt loven, og hva *vi* er i forhold til ham. Fikk vi se hvem *han* er, han som taler i den hellige loven, ville vi heller dø enn våge å gjøre ham imot.

For tenk på hva det betyr at det er *han* som kunngjør mennesket lovbud – *han* som skapte himmel og jord med alt som er i dem, og som skapte mennesket i sitt bilde, til sitt barn og sin arving, utrustet med evne til å fatte og forstå hans vilje. *Han*, den høye og opphøyde, han som bærer navnet Hellig, han gir mennesket bud og lover. Og *ham* skulle vi våge å forakte og trosse!

Vi burde ellers tenke på hvor fullstendig vi er i hans makt. Han kan tråkke oss ned i støvet når som helst, like lett som en tråkker på en mark. Hele livet vårt, vår timelige og evige skjebne, beror på ham – ikke et eneste åndedrag rår vi over

selv. Og til sist er det han som kan ødelegge både sjel og legeme i helvete. Og *ham* skulle vi våge å forakte og trosse!

Tenk på den andre siden på hvor mye godt Gud kan gjøre mot oss om han er oss nådig! Hvor mye nåde og velsignelse her i tiden, og hvilken glede og salighet en evighet lang kan han ikke gi sine venner! Og *ham* skulle vi våge å forakte og trosse!

La derfor *dette* være vår stadige bønn: at ordene *Jeg er Herren!* måtte stå skrevet i sjelen vår som med flammende ildskrift, så vi kunne ha dem for øye alle våre dager!

Men med tanke på Guds hellige lov ligger det også en annen viktig lærdom i ordene *Jeg er Herren!* Fienden prøver av og til med list å bibringe mennesker som er åndelig uvitende, den oppfatningen at Gud ikke til enhver tid skulle være like nidkjær for loven sin. De skal for eksempel tro at vår åpenbare avmakt under synden og hans Sønns gjerning på jorden har fått ham til å slå av på kravene sine og ikke ta det så nøye med budene.

Mot denne villfarelsen er det enkleste og mest avgjørende svaret uten tvil det Jesus selv ga i Bergprekenen, da han sa: «*Dere må ikke tro at jeg er kommet for å oppheve loven eller profetene! Jeg er ikke kommet for å oppheve, men for å oppfylle. For sannelig sier jeg dere: Før himmel og jord forgår, skal ikke den minste bokstav eller en eneste tøddel i loven forgå, før det er skjedd alt sammen*» (Matt 5,17–18).

At det ikke var den forbildlige seremoniloven, men virkelig loven med de ti bud Jesus siktet til med disse ordene, kan enhver selv forvisse seg om av det som følger. Jesus legger nemlig til: «*Den som da bryter et eneste av disse minste budene, og lærer menneskene dette, han skal kalles den minste i himlenes rike.*» Og deretter begynner han den mest inngående utleggingen av noen av de ti bud, særlig det femte og det sjette.

Jesus har altså selv erklært at han verken var kommet for å oppheve loven eller tålte at noen brøt så mye som ett av de minste budene i den.

Dette er det klareste og mest avgjørende beviset.

Men det samme går også fram av det navnet Gud nevner seg med for Israel på Sinai: *Jahve!* For *Jahve* betyr: den evig værende, den uforanderlige. Dette stemmer helt med det svaret Gud ga Moses da han spurte etter navnet hans og sa: «Når jeg nå kommer til Israels barn og sier til dem: Deres fedres Gud har sendt meg til dere! – og de så spør meg: Hva er hans navn? – *Hva skal jeg da svare dem*?» Da sa Gud til Moses: «*Jeg er den jeg er.*» Og han sa: «Så skal du si til Israels barn: JEG ER har sendt meg til dere» (2 Mos 3,13–14).

Den samme betydningen har også navnet *Jahve*, som Gud begynner loven sin med. Dermed har han gjort klart at loven hans aldri kan endres, ikke så mye som en bokstav eller en tøddel. Den har nemlig sin grunn i selve Guds vesen. Skulle loven kunne endres, måtte Gud selv være forandret. Derfor kan det heller aldri, verken i tid eller i evighet, bli lovlig det som Gud har forbudt i sin lov.

Men den majestetiske røsten på Sinai sa ikke bare: *Jeg er Herren!* Den sa: «Jeg er Herren, *din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset.*»

Hva ligger det i disse ordene? Hva hadde de å si – først til Israel?

«*Jeg er din Gud*» – det vil si: Jeg er den Gud som har sluttet pakt med deg om at jeg vil være din Gud, og at du skal være mitt folk (1 Mos 17,7). Derfor er jeg også den Gud som *du alene*, Israel, kjenner og tilber.

Mens alle andre folk på jorden lever i hedenskapets mørke og dyrker stumme guder av tre og stein, er du, Israel, benådet med lyset fra himmelen, med kunnskap om den sanne og evige Gud. På underfullt vis har den levende Gud åpenbart seg for deg, og utallige velgjerninger har du fått av ham.

Ja, jeg er din Gud, *som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset*. Glem ikke, Israel, hva du skylder meg til gjengjeld – hvordan du bør frykte og elske meg og sette all din lit til meg!

Det var jo jeg som for din skyld sendte plager over hele Egypt. Det var jeg som for din skyld bød havet vike, så det åpnet seg en vei for deg, og som siden lot det sluke alle dine fiender. Min makt og min strenghet har du sett på dem som *undertrykte* deg, så du vel har lært å *frykte* meg av det. Min kjærlighet har jeg vist mot *deg*, så du har all grunn til å *elske* meg og ta til hjertet de budene jeg vil gi deg i dag.

Men så til oss selv! Alt dette og mye herligere ting enn dette har Herren å si også til oss. «Eller er Gud bare jøders Gud? Er han ikke også hedningers? Jo, han er *også hedningers* Gud,» sier Paulus. I aller dypeste forstand må vel Herren si til sin kristenhet: *Jeg er din Gud!* For *du* har så uendelig mye større kunnskap om meg og kjennskap til meg enn folket ved Sinai hadde. Du kjenner mine gjerninger – mot Israel, mot folkene, mot deg selv.

Du vet om og kjenner betydningen av at jeg sendte min Sønn, at jeg kalte mine vitner, og at en skare av martyrer med blodet sitt beseglet at din tro er guddommelig. Og du vet om det verket jeg ved Den Hellige Ånd daglig gjør i den enkeltes hjerte. – Alt sammen nok til å få oss til å skjelve og beve, hvis vi ikke var så ynkelig sløve og blinde som vi er.

Tenk for det første på alt du *vet* om Gud, du som er vokst opp i evangeliets lys og fra den tidligste barndom har hørt Guds ord. Og dernest på hva du selv har *erfart* av den samme Gud i livet ditt. For oss er en slik ettertanke den forberedelsen til å høre og ta imot loven som ordene «*Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut*» *osv.* var for Israel.

Hva har ikke Gud åpenbart for *deg* av sine gjerninger og sin kjærlighet? Det er dette som med størst kraft skal bevege deg til å frykte og elske ham og sette din lit til ham. Det er også dette som blir ditt tyngste ansvar, om du glemmer ham og lever livet ditt som om han ikke fantes.

Vi ser hvordan Jesus dømte da han «begynte å refse de byene hvor de fleste av hans kraftige gjerninger var gjort, fordi de ikke hadde omvendt seg». Det «ve» han roper ut over dem, står i hvert enkelt tilfelle i forhold til den nåden og det åndelige lyset byen hadde hatt. Dette vitner om at når Gud dømmer, gjør han det etter denne regelen: «*Hver den som mye er gitt, av ham skal mye kreves*.»

Og du kristne, hvor mye har ikke du fått av Guds godhet, Guds gaver og Guds kunnskap! For det første vet du hvordan den store Gud i begynnelsen skapte oss mennesker til å være hans barn og arvinger, etter at han først hadde skapt alt

som er på jorden, *for vår skyld*. Det finnes ikke et strå, ikke et tre, ikke et dyr eller en fugl som ikke er skapt for menneskets skyld – for barnets og arvingens skyld.

Hvor inntrengende minner ikke dette oss om at en slik far bør vi elske over alle ting, ham bør vi tjene og lyde, og til ham bør vi sette vår lit.

Hvert tre og hver busk står og roper det ut: Se da hvilken kjærlighet din Gud har til mennesket! Og også du er av *menneske*slekt! Fikk vi skjerpet de åndelige sansene våre, ville vi i hvert dyr og hver fugl se en Guds forkynner som sier til oss: Hvor han må elske dere! Oss har han skapt bare for deres skyld!

Og når vi ser hvordan han ikke bare har gitt oss det som trengs for å holde legemet i live, men også så mye som bare er til lyst og vederkvegelse – blomstenes skjønnhet og duft, fuglenes kvitter og lignende – da skulle hver sangfugl og hver blomst si til oss: For en makeløs far dere har! Han vil ikke bare gi barna sine mat og klær, men også vederkvege dem og glede dem. Hvor dere bør elske en slik far!

Men nei! Lik de umælende dyrene går vi omkring blant alle Guds velgjerninger uten å se, uten å tenke, tro eller elske, bare opptatt av å nyte og sove.

Hvem har satt deg inn i tilværelsen og gitt deg legeme og sjel, øyne, ører og alle lemmer, fornuft og alle sanser? Hvilket av dette ville du være foruten? Skulle du da ikke elske og frykte ham som har gitt deg alt dette, og som kan ta det fra deg igjen når han vil? Luften du puster inn, kilden du slukker tørsten i, ilden du varmer deg ved – hvem har gitt deg alt dette?

Hvor ufattelig dypt er ikke mennesket falt, når det ikke en gang klarer å se og forstå det som står synlig for øynene på det! Bare for slike gavers skyld burde vi elske og frykte og lyde Gud og sette vår lit til ham!

Men mer enn det: Vi vet at det ikke bare var jorden med alt den rommer, vi fikk av Gud. Vi var bestemt for et enda bedre land. På dommens dag sier Jesus til dem ved sin høyre side: «*Kom hit, dere som er velsignet av min Far! Arv det rike som er beredt for dere fra verdens grunnvoll ble lagt*.»

Himmelen er det «riket» som er beredt for hans venner, sier Jesus. Mennesket er altså bestemt for noe mer enn treet eller dyret, som står til tjeneste for det bare en tid og så blir til intet. Hvor formørket og vantro hjertene våre enn er, lever det likevel i dem en bevissthet om at mennesket er bestemt for et evig liv.

Måtte Gud gi oss nåde til å fordype oss grundig i dette, og så spørre oss selv hvordan vi da bør stille oss til en slik far, som til og med har gjort himmelens boliger rede for oss til evig liv. Burde ikke alt som er på jorden, bli lite og ringe for oss sammenlignet med dette ene: å tilbe, elske og lyde en slik Gud?

Og er det mer enn rett og rimelig at det kreves av oss at vi skal elske Herren vår Gud *av hele vårt hjerte og av hele vår sjel, av all vår forstand og av all vår styrke, og elske vår neste som oss selv*? Noe annet krever han jo ikke. Og som sagt: Det kan ikke kalles å kreve for mye. Snart er jo livet på jorden forbi, og etterpå skal vi etter *Guds* vilje være sammen med Gud og hans engler og alle de frelste i evig glede og salighet, i et evig paradis der hinsides.

Dette var Guds evige bestemmelse med mennesket da det ble skapt. Det var dette som var hensikten med at han sendte sin Sønn for å frelse oss. Det var med dette for øye han ga oss sitt hellige ord og lar Den Hellige Ånd bo i hjertene våre. Alt det Gud gjør for sitt rike på jorden, vitner jo høyt og tydelig om at vi er

bestemt for et evig liv i himmelen. Hvor naturlig og rimelig er det da – vi sier det en gang til – at du her i prøvetiden trofast holder Guds bud.

«Men Gud har jo gitt oss en *frelser*, som med sitt dyrebare blod har løst oss og fridd oss ut. Ham skal vi da tro på, ikke sant?»

Ja, lovet være hans navn! Og nettopp her kommer vi til den aller viktigste og dypeste grunnen til å elske Gud og holde hans bud. Vi kommer her til den rette åndelige og kristne betydningen av Herrens ord til Israel: *Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset!*

Vi vet alle hvordan hele Israels historie, men særlig folkets trelldom i Egypt og utfrielsen fra den, er et guddommelig og overmåte treffende bilde på hele menneskeslektens åndelige trelldom og åndelige forløsning. Det er denne åndelige forløsningen som er Guds største velgjerning mot oss, og *den* burde derfor mer enn noe annet bevege oss til å elske Gud og holde hans bud.

Du tror at «så har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne», til soning for våre synder. Du tror at «Jesus Kristus, sann Gud, født av Faderen i evighet, og også sant menneske, født av jomfru Maria, er din *Herre*, som har *gjenløst* deg fortapte og fordømte menneske, kjøpt og vunnet deg fra alle synder, fra døden og fra djevelens makt, ikke med gull eller sølv, men med sitt hellige, dyrebare blod og med sin uskyldige pine og død».

Er det da mer enn rett og rimelig at *du*, som det står videre, skal «være hans egen og leve under ham i hans rike og tjene ham i evig rettferdighet, uskyld og salighet»? «Han døde for alle,» sier Paulus, «*for at de som lever, ikke lenger skal leve for seg selv, men for ham som døde og ble reist opp for dem*.»

I julen feirer du Guds Sønns fødsel. I ånden ser du det guddommelige barnet bli født i en stall og lagt i en krybbe på høy og strå. Du hører engelen rope ut over Betlehemsmarkene at en *frelser* er født. Siden ser du ham gå omkring og «gjøre alle ting vel», og med mange bevis på guddommelig allmakt gjøre klart hvem han var, og hvor han var kommet fra. Du hører ham si om sitt blod at det «utgytes for mange til syndenes forlatelse», og du feirer høytiden for hans lidelse, død og oppstandelse.

Du ser din Herre, da tiden for offeret er inne, selv bli offerlammet. Du ser ham bli grepet av sorg og gru, bli forferdet og engstelig, ja, til og med svette blod. Du ser ham bli grepet og bundet, ført bort og siden pisket og pint på det grusomste. Og du tror det Skriften sier, at han ble *såret* for *våre* overtredelser, *knust* for våre misgjerninger.

Og hva gjør de videre med ham? En krone av torner blir satt på hodet hans, og han blir tvunget til selv å bære korset sitt. Og fanger du blikket hans mens han stønner under byrden, sier det til deg: «*Du har bare trellbundet meg med dine synder, og plaget meg med dine misgjerninger*» (Jes 43,24). Så blir han naglet fast til korsets tre – forbannelsens tre – med nagler gjennom hender og føtter. Og dette er *Jesus Kristus* – din *frelser!* Så forferdelig mye måtte til for å fri oss fra djevelens, syndens og dødens vold.

Tenk hvordan du da burde elske – med hvilken smertefull kjærlighet du burde omfavne *hans* føtter, han som har lidd så mye for deg, og med hvilken kjærlighetens fryd du burde åpne hjertet ditt for ham! «Det menneskehjertet

som ikke kan beveges og mykes opp av Kristi lidelse og Kristi kjærlighet,» sier Luther i en langfredagspreken, «må være hardere enn stein, ja, hardere enn jern og stål.»

Jo større nåde og kjærlighet et menneske blir tilbudt, dess større blir ansvaret og dess hardere dommen, om den blir møtt med likegyldighet og forakt. «Har noen brutt Mose lov,» sier apostelen, «da dør han uten barmhjertighet på to eller tre vitners ord. Hvor meget verre straff tror dere da den skal aktes verd, som har trådt Guds Sønn under føtter og foraktet paktens blod, det som han ble helliget ved» (Hebr 10,28–29).

Slik har vi nå sett hvordan nettopp denne Guds største kjærlighet i Kristi forsoning gir den sterkeste forpliktelse til å elske og frykte en så nådefull Gud og trofast holde hans bud.

Men foruden denne skapende og frelsende kjærligheten fra Gud, som omfatter hele menneskeheten, har hvert enkelt menneske i sitt eget liv gjort så mange personlige erfaringer av Guds kjærlighet at den som for alvor fikk øynene opp for det, måtte bli trykket til jorden under byrden av den skylden han ville kjenne at han står i overfor Gud. Han ville ikke kunne leve. Han måtte dø av forferdelse over hvor trofast og nådig en Gud han har hatt, og hvor blind, likegyldig og kald han selv har vært mot ham.

Da *Peter* hadde fått den store fiskefangsten og dermed forsto hvem det var han hadde om bord i båten sin, falt han straks ned for Jesu knær og sa: «*Herre, gå fra meg, for jeg er en syndig mann!*»

Om et menneske virkelig for alvor kunne tro og holde fast på et ord som dette fra Jesu munn: «*Men endog hårene dere har på hodet, er talt alle sammen*» – og i lyset av det gikk gjennom erfaringene i sitt eget liv – hvor sønderknust skulle han ikke da føle seg over den forferdelige likegyldigheten og kulden han har vist mot en slik Gud og Far!

Gjør deg altså klart hvor mye nåde du har fått, og la dette understreke for deg betydningen og tyngden av de ordene som den majestetiske røsten lot lyde som innledning til loven: «*Jeg er Herren din Gud, som førte deg ut av landet Egypt, av trellehuset. Du skal ikke ha andre guder enn meg.*»

Gjennom disse ordene lyder det til hver enkelt av oss: Jeg er Herren din Gud, som har skapt *deg* og alle mennesker til å være mine barn og arvinger, og som for deres skyld har latt alt annet som er på jorden, bli til. Jeg er Herren din Gud, som fra begynnelsen har gjort himmelens boliger rede for dere, så dere der hos meg skal nyte en salighet uten ende.

Jeg er Herren din Gud, som har gitt dere min elskede Sønn som *frelser*, og som ved hans lidelse og død har fridd deg ut av syndens, dødens og djevelens trelldom. Jeg er Herren din Gud, som har latt deg høre mitt ord, og ved det gjør min Ånd fremdeles under på jorden.

Ja, jeg er også *Gud i ditt liv*. Helt fra du ble født, har jeg med en fars ømhet voktet deg «som min øyesten» og latt mine engler verne og beskytte deg. Siden har jeg vært så helt med i alt som angikk deg, at *ingenting*, verken søtt eller bittert, har rammet deg uten at *jeg* har latt det skje (Klag 3,37–38; 2 Sam 16,10).

Jeg er Herren din Gud, og i min hånd ligger ditt liv og hele din velferd for tid og evighet, nå og framover. Den *jeg* velsigner, er velsignet, og den jeg forbanner, er forbannet. Meg alene skal du frykte og elske over alle ting og sette all din lit til: *Du skal ikke ha andre guder enn meg!*

Det første bud: Du skal ikke ha andre guder enn meg

Hva som ligger i disse ordene, er for de fleste noenlunde klart. Gud Herren vil med dem si til mennesket: *Jeg alene* skal være din Gud! *Jeg alene* skal være den du av hele ditt hjerte frykter og elsker og setter din lit til. Når du bare har meg, skal du ikke begjære noe annet, verken i himmelen eller på jorden. Om enn ditt kjød og ditt hjerte svikter, skal jeg – *jeg* – være ditt hjertes klippe og din del for evig.

Det er ikke nok at du ikke gjør som hedningene, som ser på noe av det skapte eller på bilder laget av mennesker som virkelige guder. Du må ikke *ved siden av meg* ha noe som helst som du setter din lit til, eller som du bygger ditt håp om fred og salighet på. Da hadde hjertet ditt med en gang en *avgud*, selv om du ellers, med forstanden, bekjenner deg til meg som den sanne og eneste Gud.

Å ha noe til sin gud betyr jo at det er dette hjertets kjærlighet, tillit og frykt først og fremst gjelder. Derfor er det også dette tankene og oppmerksomheten først og fremst er rettet mot. Som Luther sier: «Det er egentlig hjertets tillit som gjør både gud og avgud.»

Dette kommer klart og anskuelig fram når vi ser på eksempler på forskjellige slags avgudsdyrkelse. Men vi vil her bare se på de avgudene som særlig dyrkes blant *oss*, vi som ellers bekjenner oss til troen på den sanne Gud.

Pengegriskhet er avgudsdyrkelse, sier apostelen (Kol 3,5). Den avguden som da dyrkes, har et fremmed navn: *Mammon*, som betyr rikdom, penger, gods. Når denne avguden blir tjent så villig og elsket så høyt som den blir, er årsaken at en hele tiden ser for seg hvor mye godt en kan nyte bare en har nok penger og gods.

Derfor gleder hjertet seg over hver gevinst og sørger over hvert tap. Håpet om vinning gjør glad, faren for tap gjør redd. *Tillit* og *frykt* er altså knyttet til én og samme ting. Hjertet blir bundet til det, og kjærlighet, omtanke, krefter og flid – *alt* blir satt inn for avgudens skyld.

En annen avgud, som regel regnet for å være av høyere og edlere slag enn den første, er menneskelig *kunnskap* og *viten*. Den lærde ser kanskje ned på mammonstrellen med en blanding av medlidenhet og forakt, stolt over selv å eie en rikdom på et høyere plan.

Likevel kan hjertet hans samtidig være fylt av en like kjødelig avgudsdyrkelse som den andres. Det er det når kunnskap og viten og alt som hører med til

det, får så stor plass i hjertet og livet hans at det ikke blir plass til Gud. Da er lærdommen hans i *hans egne* øyne en *strålende vakker* avgud, men i *Guds* øyne en *vemmelig* avgud. For dens skyld nekter Herren ham all nåde og overlater ham til forblindelse, forherdelse og synd (1 Kor 1,19.20.26).

Til denne avgudens tempel hører flere underguder: god forstand, genialitet, kunstneriske evner, praktiske anlegg og mer. Alt dette er i seg selv – og det gjelder også penger og gods – dyrebare gaver fra Gud. Men i samme øyeblikk mennesker setter sin lit til dem, blir de *avguder*.

En tredje avgud, om enn av lavere slag enn de andre, er nytelsens, *vellystens* gud. Til dem som dyrker ham, hører de som sier: «La oss ete og drikke, for i morgen dør vi!» Men «de ender i fortapelsen. *Deres gud er buken*.» Og hvorfor? Fordi det er *nytelsen* alt dreier seg om.

Det de nyter, kan i seg selv være godt og uskyldig, gitt av Gud for at vi skal nyte det – men slik at *giveren* alltid er den største for hjertet. Er det tingen selv og nytelsen av den en henger seg ved, blir det en vemmelig avgudsdyrkelse.

En fjerde form for avgudsdyrkelse er *menneskedyrkelse*. Det vil si at en knytter seg så sterkt til et menneske – eller i det hele tatt gjør seg avhengig av hva mennesker mener og sier – at menneskers vennskap og aktelse, makt, mening og hjelp betyr mer enn *Guds* vennskap og vilje, *Guds* ord, *Guds* trofasthet, makt og hjelp. Dermed gir hjertet *det skapte* en kjærlighet – eller en frykt – som tilhører Skaperen alene.

Om menneskedyrkelse tales det mange steder i Skriften.

«*Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd*», sier Jesus (Matt 10,37).

«*De ville heller ha ære av mennesker enn ære av Gud*», sier Johannes om dem av rådsherrene som trodde på Jesus, men som for fariseernes skyld ikke ville bekjenne det (Joh 12,43).

«*Sett ikke lit til fyrster, til et menneskebarn som ikke kan frelse!*» heter det i Salmenes bok (Sal 146,3).

Et eksempel på menneskedyrkelse, og samtidig på hvordan Herrens brennende nidkjærhet slår ut mot den, har vi i Apg 12,21–23. Herodes holder en tale til folket, og folket roper: «Dette er Guds røst, ikke et menneskes!» Og straks, forteller Lukas, «slo en Herrens engel ham, *fordi han ikke ga Gud æren*. Han ble fortært av ormer og døde.»

Med en slik nidkjærhet verner Gud om *det første bud*. Her ser vi et glimt av hva Jes 42,8 betyr i praksis: «*Jeg er Herren*, det er mitt navn. *Jeg gir ikke noen annen min ære* eller de utskårne bilder min pris.»

Med dette er noen få eksempler på avgudsdyrkelse nevnt. Å regne dem alle opp er umulig. Hovedsaken er at vi lærer avgudsdyrkelsens sanne art og vesen å kjenne. Dels for selv å merke det når vi blir fristet til den, eller kanskje allerede har falt for fristelsen. Dels også for i noen grad å kunne fatte hvor forferdelig en synd avgudsdyrkelsen i virkeligheten er.

Både av eksemplene og av det Skriften ellers sier, går det klart fram at avgudsdyrkelsen i sitt innerste vesen er «*et ondt og vantro hjerte*» som «*faller fra den levende Gud*» for å dyrke de skapte ting. Den er å *forkaste* den sanne Gud og så

hylle andre og fremmede guder. Derfor kaller Skriften ofte avgudsdyrkelsen i overført betydning for *hor* – brudens eller ektefellens utroskap mot sin ektefelle (Esek 16,15; 23,37).

I vårt forhold til Gud betyr *hjertets innstilling* uten sammenligning mer enn de enkelte syndige handlingene. Der hjertet er utro og ikke frykter og elsker Gud, er ikke bare et slikt menneskes øvrige synder bevisst og direkte synd. Også hans beste gjerninger er for Gud bare et opprørende og stygt hykleri. Allerede dette lar oss i noen grad forstå hvorfor avgudsdyrkelsen er den store *hovedsynden*, som ingen andre synder kan settes ved siden av.

Men det er én ting til som får denne hovedsynden til å tre enda skarpere fram i all sin gru. Den avguden vi innerst inne setter i Skaperens sted, og som vi egentlig dyrker i all avgudsdyrkelse, er ikke noe annet enn det uhyggelige bildet som heter *vårt eget jeg*. I alle forhold setter mennesket *seg selv* som mål. Midtpunktet i menneskets verden er *mennesket selv*. Dets eget jeg er gjenstand for dets kjærlighet, omsorg, strev og frykt, dets tillit og håp.

Det viser seg nemlig at uansett hva vi har som avgud, har den verdi og betydning for oss bare i kraft av hvordan den forholder seg til vårt eget jeg. Vinning, ære og nytelse har verdi og betydning hvis det tilfaller *meg*. Tilfaller det en annen, ser jeg ikke noe særlig i det.

Hvis noen er oppmerksom mot *meg* og viser meg kjærlighet og aktelse, er jeg mer enn villig til å regne ham for et utmerket menneske. Men hvis en som åpenbart har langt flere gode egenskaper, ikke tar det hensynet til *meg* som jeg synes han skylder meg, eller sårer meg, om så bare med et eneste foraktelig ord, er jeg straks klar til å gjøre det jeg kan for å finne og trekke fram alle feilene hans. Det som egentlig dyrkes i og med hvilken som helst avgud, er altså vårt eget fordervede *jeg*.

Holder vi nå disse to tingene sammen – at det i all avgudsdyrkelse er *Gud*, den allmektige Skaper og Herre, som blir *foraktet*, og vårt eget *jeg* som i stedet blir *dyrket* – hva oppdager vi da? Jo, vi ser til vår forferdelse at det i avgudsdyrkelsen egentlig dreier seg om intet mindre enn det som ble årsaken til at Djevelen ble styrtet fra sin høye stilling i engleverdenen ned i avgrunnen, forkastet for evig.

Han satte seg opp mot sin Gud og Skaper og ville selv være Gud. Det var denne sin egen natur – *frafall* og *selvforgudelse* – han i syndefallet la ned i mennesket. Og det er nettopp i dette avgudsdyrkelsen i sitt innerste vesen består.

Her har vi også forklaringen på at ingenting får Guds vrede til å flamme opp slik som når mennesker vil være noe stort og fortreffelig, være rettferdige, gode, sterke og vise. Selv den største elendighet i synd har aldri kalt Guds vrede ned over mennesker slik deres fortreffelighet har gjort det. Jesus møtte de største syndere med nåde og barnerett straks de tok imot ham i tro, og det ble aldri så mye som spurt om hvor store og mange syndene deres var. Men de største hellige fordømte han så snart de ville være noe selv.

Da Peter sier til Jesus: «Se, *vi* har forlatt alt og fulgt deg. Hva skal da vi få?» svarte Jesus med å fortelle om arbeiderne i vingården. De som hadde stått ledige på torget helt til den ellevte time, fikk full dagslønn av nåde, mens de som hadde

båret dagens byrde og hete, bare fikk det de hadde fortjent. Og to ganger gjentar Jesus de alvorlige ordene: «*Slik skal de siste bli de første, og de første de siste*.»

Men da Peter har falt, fornekter og lyver og bekrefter løgnen sin med en ed, sier Jesus ikke et eneste bebreidende ord til ham.

Hva skal vi slutte av dette? At synder som dem Peters fall bestod i, ikke betyr noe? Nei, bare dette skal vi lære: Alle de synder de troende anklager seg selv for, er under en stadig tilgivelse. Men *selvforgudelsen* er en synd som strider mot nåden, fordi den ikke vil la Gud være den ene og eneste Gud, hellig, rettferdig, allmektig og så videre. Selvforgudelsen er den egentlige *majestetsforbrytelsen*. Den strekker seg etter Guds ære og Guds plass i hans skapningers tilbedelse, og derfor er det ingenting som vekker Guds vrede som den.

Det var på dette punktet Djevelen falt. Og at smitten fra ham er gått over til oss, får alle kristne som har Guds Ånd, erfare – mer enn de selv kunne ønske. Med alt de vet og tror og erfarer av Guds herlighet og storhet i nåde og makt, er de likevel alltid «et folk som farer vill i sitt hjerte» (Sal 95,10). Og selv om det viser seg i tusen forskjellige skikkelser, er det alltid én og samme ting hjertet er opptatt av, nemlig *jeg, jeg*.

Det arme hjertet! Får det ikke henge seg ved jordiske, sanselige guder – kjødets lyst og øynenes lyst og stolthet over jordisk gods – så arbeider den dypt rotfestede tilbøyeligheten til selvforgudelse så iherdig i oss at den i stedet skyter opp som egen rettferdighet, egen styrke, egne evner og egen forstand. Kort sagt: som trangen til å utmerke seg og være noe selv. Gjennom alt dette røper avgudsdyrkelsens natur seg, den som ikke vil la Gud være alt, men vil at også vårt *jeg* skal spille en rolle.

Når man for eksempel sier: «Jeg kunne *nok* tro på Guds nåde hvis jeg bare var slik og slik, og ikke så syndig og uverdig» og så videre, da ligger jo hele vekten på *jeg*. Det *jeg* makter, betyr mer enn hele Guds fylde av nåde og sannhet.

Gud sier i sitt ord at «alt kjød hadde fordervet sin ferd på jorden», at vi bokstavelig talt er «solgt til trell under synden», at vi ikke engang «duger til å tenke ut noe som av oss selv», men at «*Gud er den som virker i oss både å ville og å virke*».

Er jeg likevel besatt av den tanken at alt avhenger av *meg*, da er dette nettopp et utslag av den tilbøyeligheten vi nevnte: å ville være noe selv, tro på seg selv og ikke gi Gud æren som den eneste som har makten. Og det var, som vi så, avgudsdyrkelsens innerste vesen.

Nå vel – det folket som ikke er under loven, men under nåden, det folket som Herren ikke tilregner synd, har tilgivelse også for den smitten av avgudsdyrkelsens synd som de bærer i seg. Likevel må enhver kristen nøye vokte seg selv og vite at ingenting står Gud så imot og gjør ham til menneskers motstander som nettopp menneskers trang til å sette seg selv i Guds sted. Det minste forsøk på selvforgudelse vil alltid bli fulgt av Herrens tukt – et tydelig vitnesbyrd om hvor nidkjært Herren vokter sin ære.

Vi har nå i noen grad sett hva slags ondt det er Gud i det første bud *går imot og forbyr*. Deretter må vi gjøre oss klart hva det er han *krever* av oss og *ønsker* av oss.

Gud vil være *vårt hjertes Gud* – og være det *alene*. Han vil, slik Luther så treffende har sammenfattet det i den lille katekismen, at vi over alle ting skal «*frykte og elske Gud og sette all vår lit til ham*».

Disse tre tingene – å *frykte* Gud, *elske* Gud og *sette all vår lit* til Gud – vil vi likevel se på under bare to hovedpunkter. Den *frykten* det er tale om, vil nemlig alltid være rettet mot den samme som vi *setter vår lit til*. Forholdet til den jeg kjenner som *så* stor at jeg virkelig setter all min tro og all min tillit til ham, vil alltid være preget av en viss frykt. Det vil si: Jeg frykter for å mishage ham og vekke hans vrede, og derfor er jeg redd for å gjøre noe imot ham.

Hvordan skal vi da frykte Gud og sette vår lit til ham?

Vi skal gjøre det slik at det svarer til det Gud i virkeligheten er. Vi må kjenne ham rett – da har vi med en gang både gudsfrykt og tillit. Når vi er lettsindige og trygge, kommer det bare av at vi ikke vet eller tror eller gjør oss rett klart hvem Gud egentlig er.

Om vi for alvor erkjente hvor stor og mektig Gud i virkeligheten er, med hvilken hellig nidkjærhet han ser på all synd, hvor alvorlig truslene hans er ment, hvor klart han gjennomskuer alt, og også hvor nådig og trofast han er – da skulle vi virkelig både frykte ham og sette all vår lit til ham.

Holder vi disse egenskapene hos Gud, som vi ser bekreftet i hans dommer, sammen med det han selv så ofte har sagt oss i Ordet om å frykte ham og ha tillit til ham, blir slutningen denne: Vi skal frykte Gud og sette vår lit til *ham* på en *slik* måte at det ikke er noe annet vi frykter, hvor fryktinngytende det enn kan være i seg selv, og ikke noe annet vi stoler på, hvor solid og fortreffelig det enn kan se ut.

Ingenting annet – *Gud alene* skal vi frykte. Til ingenting annet – *til Gud alene* skal vi sette vår lit. Da blir Herren vår eneste Gud.

Men hvordan skal dette forstås? Det finnes jo så mange forferdelige ting på jorden at jeg må grøsse bare ved tanken på dem. Mektige fiender kan gjøre meg skade, jeg kan miste synet eller forstanden, jeg kan bli rammet av en uhelbredelig sykdom, truffet av lynet eller miste livet for en morders hånd. Må en ikke frykte for slikt?

Jo, slikt må visselig enhver frykte som ikke har sin eneste Gud i Den Allmektige. Men den som virkelig tror og i hverdagen regner med at en levende, tenkende, våkende, allmektig Gud er nær overalt, han vet at ingenting kan krumme så mye som et hår på hodet hans uten at det er med i hans trofaste og allmektige Fars plan.

Hvis *han* vil det, rammer lynet, sykdommen eller ulykken deg. Men vil han det ikke, kan ingenting av dette så mye som røre deg. Ser *han* at det er nødvendig og nyttig at hjertet ditt blir ydmyket og må lide og bløe, sender han deg en sorg, et tap eller et ondt menneske som krenker, håner og baktaler deg. Men vil han at du skal leve i fred, skjer ingenting av dette med deg.

«Du hadde ingen makt over meg *om det ikke var gitt deg ovenfra*», sa Jesus til Pilatus. «La ham bare forbanne, *for Herren har befalt ham det*», sier David om Sjime'i. Og når *Jeremia* taler om forskjellige slags motgang og sorg, legger

han til: «Hvem talte så det skjedde, uten at Herren bød det? *Er det ikke fra Den Høyestes munn både de onde og de gode ting utgår*?»

Da Satan fikk lov til å sende ulykke over *Job*, fastsatte Herren uttrykkelig både *hva slags* ulykke det skulle være og *hvor langt* den skulle gå. «Skjer det vel en ulykke i en by *uten at Herren har gjort det*?» sier Amos. Og Herrens eget ord er dette: «Jeg er Herren, og det er ingen annen. Det er jeg som er lysets opphav og mørkets skaper, som gir lykken og skaper ulykken. *Jeg, Herren, gjør alt dette*.»

Se, den som ikke tror på denne ene, allmektige Gud, han har tusen ting å frykte, hvor han enn snur seg. I dag sykdom, i morgen fattigdom. I dag at et ondt menneske skal skade ham, i morgen at en kjær venn skal svikte ham. Får han en urovekkende melding, ser han ingen utvei hvis ikke han selv eller andre mennesker kan hjelpe i saken.

Alt slikt er den rettferdige straffen over dem som ikke har Herren, Den Allmektige, til sin eneste Gud. Men hvilken trygghet og fred har ikke den som tror på én eneste Gud, en *mektig Gud* og samtidig en *trofast Far*!

Men her vil kanskje noen si: Ja, selv om disse rent naturlige tingene står under Guds befaling og ledelse og derfor ikke bør gi grunn til frykt, så kjenner et fromt hjerte likevel noe enda forferdeligere: *synden selv* – og Djevelen og verden med den. Disse åndelige fiendene våre må vi da vel frykte?

Hvor viktig det er å forstå Guds ord rett! Visst skal vi frykte synden – men hvorfor? Bare og alene *for Herrens skyld*. Men hvem er det da vi egentlig frykter? *Gud Herren*. For hva er synd? «*Synd er lovbrudd*», og loven er uttrykk for Guds hellige vilje. Synd er altså *ulydighet mot Gud*. Derfor er det nettopp et avgjørende kjennetegn på et fromt og gudfryktig hjerte at det frykter synden for Herrens skyld.

Mange mennesker frykter synden bare med tanke på følgene, noen bare for de *timelige* følgenes skyld, andre også for de *evige*. Men i begge tilfeller er det bare mitt *jeg* som er min gud, mitt *jeg* min gudsfrykt sikter mot, og i all min fromhet er jeg en hykler.

Den gudfryktige gruer for synden selv om den ikke skulle få noen alvorlige følger. Han frykter den bare *for sin Herres skyld*, han som han ikke vil mishage eller gjøre vred.

Måtte hver enkelt for Herrens ansikt spørre seg selv hva det egentlig er han frykter når han holder seg borte fra synd! Er det for Herrens skyld – for ikke å gjøre noe imot din Gud – at du prøver å la det onde være og gjøre det gode, *da* er det gudsfrykt i din fromhet. Men er det for din egen skyld – bare for å slippe syndens følger, eller for å ha den tilfredsstillelsen det gir å vite at du er et rettskaffent menneske – *da* er fromheten din bare hykleri.

Hos noen kommer dette hykleriet så tydelig fram at alle kan se det. De unngår nøye de grovere og mer anstøtelige syndene, men vokter seg ikke like godt for de mindre.

Når du for eksempel er ute blant mennesker, er du saktmodig, vennlig og mild. Men hjemme, der du føler deg friere, er du krevende og hensynsløs og lar uten hemninger ditt dårlige humør gå ut over dem rundt deg. Eller du holder det *femte* bud på den måten at du ikke slår noen i hjel – for en slik handling ville

verden rundt deg fordømme. Men i dager og uker, ja, i årevis, kan du gå og bære på hat og uforsonlighet mot et menneske uten at det plager deg.

Du synder ikke åpent mot det *sjette* bud, ved en fullbyrdet gjerning. Men du nøler ikke og frykter ikke for å gjøre den samme synden i form av en hemmelig last, eller ved å gi urene fantasier og tanker rom i hjertet ditt.

Du *stjeler* ikke, for du vet hvilken straff du da ville få. Men at du bruker din fattige nestes nød til å skaffe deg for en spottpris det han ser seg tvunget til å selge, eller utbytter ham med høye renter, underbetalt arbeid og lignende – det mener du Gud ikke legger merke til eller tar så nøye.

Eller du er så strengt rettferdig når det gjelder det *sjuende* bud, at du ikke ville frarøve din neste så mye som en øres verdi. Men ved å baktale ham, spre og forstørre feilene hans frarøver du ham det dyreste han eier: hans gode navn og rykte. Og dette mener du Gud skulle se gjennom fingrene med.

Med dette avslører du deg som en skalk og en hykler. Det er mennesker og ikke Gud du har for øye. Løgnaktighet, selviskhet og egennytte er grunnlaget for fromheten din og dens innerste vesen.

Vi vil ikke med dette ha sagt at en oppriktig kristen ikke også kan være bundet av hva mennesker mener, eller ikke kan frykte syndens følger. Herren har jo selv så ofte i sitt ord holdt fram syndens forferdelige følger, og han bruker dem til å korsfeste, tukte og døde vårt gamle menneske.

Likevel er det slik at om det ikke fantes et eneste menneskeøye, og det ikke var noen følger av synden å frykte, ville en kristen likevel engste seg og klage sin nød for Gud over alt som er syndig og mishagelig for Herren. Det er et vitnesbyrd om at det er *Gud* han har for øye.

Det betyr ikke at gudsfrykten hans er *fullkommen*. I så fall burde han regne alle syndens følger for ingenting mot det at han hadde syndet mot sin Gud. Noe av dette finner vi hos David når han sier til Herren: «Mot *deg alene har jeg syndet*» – enda han ved sin synd i høy grad også hadde vært til anstøt for mennesker.

Når det gjelder *Djevelen* og *verdens forførelser*, gjelder det samme som om de forferdelige tingene vi nevnte før: Vil Gud stå oss bi, kan ikke noe ondt beseire oss. Og det *Gud* gir Satan lov til å gjøre mot oss, slipper vi ikke unna før han igjen byr Satan å vike. Så helt og fullt er vi avhengige av Gud. Vil vi unngå Satan, skal vi bare frykte Gud og sette vår lit til ham. For setter vi vår lit til vår egen kraft, blir vi straks overlatt til Satan.

Da *Peter* forsikret Jesus om sin urokkelige troskap, sa Jesus straks forut hvordan han skulle bli siktet av Satan og falle. Da *Paulus* var fristet til å opphøye seg, ble han gitt «en Satans engel som skulle slå ham». «Stå ham imot, *faste i troen!*» sier derfor Peter. Troen er nettopp å regne med Gud og ikke med egen kraft.

Heller ikke når det gjelder *den synden som bor i oss*, må vi våge å regne med egen kraft, slik Peter gjorde. Så øm er Gud om sin ære at han ikke tåler at vi tror på noen kraft i oss selv. Det er for denne innbilningens skyld han så ofte må overlate oss til vår egen svakhet. Derfor burde vi feste dypt i sjelen at *gir* Herren oss kraften, da har vi den, men holder han kraften tilbake, da faller vi.

Det samme gjelder når det er tale om *syndenes forlatelse* og den nåde og velvilje vi har hos Gud. Vi må vokte oss for selvforgudelse – vokte oss for å mene at vi i vårt eget navn eller vår egen person skulle kunne behage Den Hellige. Når han selv har gitt sin Sønn som et blodig offer for oss, er det selvsagt ikke noe annet enn dette som holder. Samtidig skal vi vokte oss for å tvile på Guds nåde. Det ville være å se ned på det Jesus har gjort.

Dette er det som hører med til å frykte Gud rett og sette all sin lit til ham.

Nå kommer vi til det andre punktet – spørsmålet om hvordan vi skal *elske* Gud. Den store Gud som har elsket oss så høyt at han for vår skyld har skapt alt som er på jorden, og har gjort i stand en bolig for oss i sin himmel. Den Gud som har frelst oss fra helvetes gru ved å gi sin Sønn. Den trofaste Gud som ennå hver dag vokter og verner oss til legeme og sjel og er virksom ved sin Ånd i hjertene våre – *hvordan skal vi elske ham*?

Om dette kan det ikke sies noe sannere og mer treffende enn det Gud Herren selv har sagt, og som Jesus kaller «det største og første budet». Det lyder slik:

«*Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av hele ditt sinn*» (Matt 22,37; Luk 10,27). Dette er det første og største budet og den rette utleggingen av ordene: «*Du skal ikke ha andre guder enn meg.*»

Er det ikke mer enn rett og rimelig at vi elsker Gud slik det første bud krever av oss? Burde ikke hvert hjerteslag, hver tanke, alt vi eier av evner og krefter, legeme, sjel og liv, tilhøre ham? For skapninger som er skapt i Guds bilde, passer ikke noe mindre.

Å elske Gud «av hele sitt hjerte» betyr jo nettopp å elske ham så *oppriktig*, så fritt for hykleri, at Gud er den første og største for oss. Han er den som får alt annet til å blekne ved siden av seg, og alt annet har bare betydning i kraft av hvordan det forholder seg til ham.

Vi vet at mennesket er skapt slik at det ikke kan elske to ting like høyt. Det ene vil alltid komme først. Og nettopp det du oftest har i tankene, det du inderligst lengter etter og henger ved, det som mer enn noe annet fryder hjertet ditt – det vil Herren Gud være for deg.

Tillegget «og av hele din sjel og av all din kraft og av hele ditt sinn» er bare en videre utdyping av det første.

Av hele din *sjel* – det vil si at elsker du Gud av hele ditt hjerte, da vier du ham også *hele ditt liv*. Ordet «sjel» betegner nemlig i Skriften som oftest det legemlige livet, alt det vi kan fatte og gripe med de ytre sansene.

Hvis derfor kjærligheten til jordiske ting eller til noe hos deg selv vil dra deg bort fra Herren, eller frykten for lidelse vil *drive* deg bort fra ham, da gir du straks slipp på det og sier med Asaf: «*Når jeg bare har deg, begjærer jeg ikke noe på jorden. Om enn mitt kjød og mitt hjerte svikter, så er Gud mitt hjertes klippe og min del for evig.*»

Av all din *kraft* – det vil si at alle dine evner og krefter alltid blir satt inn på det ene: å tjene og tilbe Gud.

Av hele ditt *sinn* – det vil si at du ikke har noen annen rettesnor for hva som er godt og rett og kjært for hjertet, enn hva som er til behag for Gud. Det Gud sender, er kjært for deg selv om det er bittert i seg selv, fordi det kommer fra

ham. I alt du gjør, vil du nøye søke å treffe nettopp det som behager Gud. Og dette vil du gjøre med glede. For å elske av *hele ditt sinn* er jo det motsatte av å gjøre noe fordi en er befalt eller tvunget.

Hvis du derfor kvier deg for noe av det du må gjøre, ofre eller lide for Herrens skyld, så elsker du ikke Gud av *hele ditt sinn*. Blir det kjæreste du eier på jorden, tatt fra deg, blir lykken din lagt øde, eller blir ditt gode navn og rykte brakt i vanry, så er dette nok bittert i seg selv. Men det skal bæres villig og glad for din Guds velbehags skyld, bare fordi det er Herren som vil det.

For hvordan kan en elske Gud *av hele sitt sinn* og likevel ikke elske hans vilje, men føle motvilje mot et bud han har gitt, eller en lidelse han sender? Elsker du Gud av hele ditt hjerte, av hele din sjel og av hele ditt sinn, da vil jo alt – det søte så vel som det bitre – være kjært for deg, bare det er etter hans vilje og velbehag.

Slik skal vi elske Gud. Elske Gud slik at vi ikke elsker noe av det skapte for dets egen skyld, men bare for Skaperens og Giverens skyld. Og når vi elsker Guds gaver slik, for Giverens skyld, er det innerst inne ikke gavene selv vi elsker, men ham som ga dem.

Men må jeg da ikke elske noe annet enn Gud alene? Må jeg ikke for eksempel elske min far og mor, min ektefelle og mine barn? Sommerens vakre blomster – får jeg ikke lov til å glede meg over dem? En trofast venn som alltid vil mitt beste – skal jeg være kald og likegyldig mot ham?

Det ville være en stor misforståelse. Det første bud er langt fra å forby virkelig livsglede, kjærlighet til mennesker og til det skapte ellers. Tvert imot *byr* det oss å elske *alt*, nettopp fordi det er sendt oss av Gud. Verden elsker bare det som i seg selv er behagelig: helse, rikdom, lykke og ære. Vi derimot skal for Herrens skyld elske også sykdom, fattigdom, motgang, hån og forakt.

Og hvem kan vel eie en mer varig og virkelig livsglede enn den som elsker *alt* som møter ham i livet, for Herrens skyld: sorgen like vel som gleden, døden som livet, motgang, hån og forakt som lykke, medgang og ære! Den som alltid kunne elske slik, han ville visselig være det lykkeligste mennesket på jorden. Det gjelder bare at vi i alt dette elsker *Gud* og dermed lar ikke gaven, men *Giveren* være vår Gud.

Slik må du også elske alt som er herlig og elskelig – men som gaver fra din aller kjæreste Gud og Far, så det er *ham* du ser og elsker i dem. Da vil du kunne nyte det gode han gir, uten at hjertet ditt blir bundet til det. Gir han deg noe, takker du din Gud. Tar han det fra deg igjen, takker du ham også, for det er i ham selv alene du har din egentlige glede og skatt.

Det er dette som menes med å elske Gud av hele sitt *hjerte* og av hele sitt *sinn*. Og dette er igjen det som ligger i ordene: «*Du skal ikke ha andre guder enn meg!*»

Nå forstår vi vel noenlunde hva det første bud krever av oss. Hvis Gud bare var fornøyd med at vi visste og forstod det, var alt i orden. Men han vil at vi skal *gjøre etter det* – virkelig gjøre det han byr.

Og for at vi rett skal forstå at han ikke vil tåle at dette store budet hans blir foraktet og glemt, har han knyttet både en forferdelig trussel og et herlig løfte til det. Det er nettopp i forbindelse med *dette budet* – selv om det for så vidt gjelder dem alle – at Herren legger til: «*Jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som*

hjemsøker fedres misgjerninger på barn inntil tredje og fjerde ledd, på dem som hater meg, og som gjør miskunn gjennom tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud.»

Det er altså tale om å *gjøre* sin Herres vilje, ikke bare å *vite* den. «*Gjør dette*, så skal du leve!» sa Jesus til den lovkyndige, da han som svar på Jesu spørsmål hadde sitert nettopp dette, det første og største budet.

Så hør da enda en gang hva Herren sier: «*Du – skal – ikke* – ha andre guder enn *meg!*» Hvem gjelder dette, tror du, om ikke nettopp deg? Eller gjelder det bare de andre? Hvorfor skulle *du* være unntatt?

Budet er absolutt. Du må lyde det – eller falle inn under Guds rettferdige vrede og dom. Han har den guddommelige majestets rett til å by og befale over oss.

Kanskje har du ikke noe menneske som avgud – men har mammon i stedet. Kanskje har du heller ikke pengene – men har i stedet et eller annet personlig fortrinn: dyktighet, kunnskap og lignende gaver. Kanskje er det heller ikke dette, men særlige *åndelige* gaver som er din gud: visdom og innsikt, gudsfrykt og åndelig kraft. Herren vet det, og Herren vil dømme enhver uten å gjøre forskjell på folk. Det er evig og guddommelig alvor i budet: «*Du skal ikke ha andre guder enn meg!*»

Og igjen minner vi om dette: *Du skal elske Herren av hele ditt hjerte* og så videre. Er det andre ting enn Gud du mest er opptatt av i tanker og tale, så elsker du ham ikke av hele ditt hjerte.

Synes du dessuten at budene hans er tunge, så du må tvinge deg selv til å gjøre det Gud har behag i? Eller er du misfornøyd med hvordan han handler når han tar avgudene dine fra deg eller sender deg noe du ikke liker? Da elsker du ham ikke av hele ditt sinn. Du elsker deg selv mer enn Gud, og du dyrker den mest vemmelige av alle avguder, nemlig *deg selv*.

Og da – det må du vite – er du etter Herrens hellige lov fordømt til helvete og hører med full rett Djevelen til. Men holder du trofast dette Guds største bud, og dermed også de andre, da skal du vite at du over all måte eier Guds nåde og velvilje og skal ha den i tid og evighet. Slik taler loven.

Overfor dette må nå ethvert menneskes stilling til Gud bli klar. Kan du fremdeles være likegyldig, bare høre og betrakte Guds bud og overlate til andre å ta dem til hjertet? Da viser dette tydelig nok at du er en lettsindig forakter som regner Gud og hans hellige lov for ingenting.

Eller du er from og religiøs, men av det slaget som sier: «Dette kan ikke noe menneske oppfylle», og så bare lever videre uten å bry seg om Guds vilje og bud. Eller du er av dem som er enig i at slik og slik bør en kristen være, og det og det bør han gjøre, men som ikke strever etter det selv og derfor heller aldri har oppdaget hvor lite det er bevendt med din egen hellighet!

I begge tilfeller er du en hykler, en blind og bedratt hykler. Du ligner den lovkyndige som svarte riktig på spørsmålet om hva som stod skrevet i loven, men som likevel «ville rettferdiggjøre seg selv» (Luk 10,29).

Der Guds Ånd er virksom i et menneske, ser det seg fullstendig fordømt overfor dette budet. Det blir forferdet når det ser hvor uendelig langt det er fra å være *det* det etter Guds vilje og bud skulle være.

Et slikt menneske må gå til grunne i fortvilelse hvis det ikke kjenner – eller lærer å kjenne – den eneste veien til frelse som finnes: som «død fra loven» (Rom 7,4) å *finne hele sin rettferdighet i en annen*, i ham som ble «født under loven, for at han skulle kjøpe dem fri som var under loven». Det må lære aldri mer å regne med sin egen hellighet. En ny sang må bli lagt i munnen dets, sangen om Lammet som med sitt blod har kjøpt oss til Gud.

Det er til dette loven vil tjene. Den som ikke av det første bud får se at hele livet vårt er én eneste sammenhengende synd – siden ingen av oss frykter og elsker Gud rett og setter vår lit til ham – han er visselig blind. For som Luther sier: «Det finnes ikke ett eneste menneske på hele jorden som gjør det som dette første og største budet krever. Tvert imot gjør vi alle det motsatte. Derfor gjør dette budet oss *for alvor til syndere*.»

Det andre bud: Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn

Hva er vel *Guds navn* annet enn å nevne *Gud selv*? Her har Herren altså enda et bud som gjelder vårt forhold til hans eget guddommelige vesen.

Riktignok er det Gud vi skal ha for øye i *alle* budene. Det er *for hans skyld* vi skal holde dem høyt og holde dem. Men de to første budene taler direkte om dyrkelsen av hans person. Å bryte disse to budene er derfor i egentlig forstand *majestetsforbrytelse*.

Det er også verdt å legge merke til at det nettopp er til disse to budene Herren knytter så alvorlige trusler. Til det *første*: «For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud» osv., og til det *andre*: «Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn.»

Hva er det så egentlig Herren tenker på og vil med dette sitt *andre* bud?

Det ligger noe dunkelt i det. Jeg skulle gjerne vite hvilken betydning Herren selv legger i ordet *misbruke*. Riktignok kan vi ty til det åndelig opplyste fortolkere har skrevet om dette. Men om det var mulig, ville jeg gjerne se Gud selv rett inn i hjertet da han ga dette budet, og se hva han egentlig ville si med dette å «misbruke Guds navn». Var noe av det vi vanligvis forstår med misbruk av Herrens navn, utbredt i Israel på den tiden budet ble gitt? Visste jeg *det*, ville jeg med det samme vite hva som ligger i ordet *misbruke*.

Og historien forteller oss faktisk noe om dette. Den forteller om en vanlig og utbredt skikk hos egypterne, som Israels barn var født og hadde levd blant helt til sju uker før loven ble gitt. Skikken var å bruke gudenes navn i dagligtalen, dels for å bekrefte det en sa, dels også til besvergelser og trolldom.

En skikk som mennesker er vokst opp med, sitter vanligvis dypt i dem. Det ligger nær å tro at slik var det også i Israels folk, og at Herren derfor ville forby dem denne hedenske skikken. På samme måte forbyr han jo i det *første* budet den hedenske skikken å lage seg gudebilder og tilbe dem.

Herren ville ikke tillate at hans store og hellige navn lettsindig skulle brukes til hva som helst. Det skulle holdes så hellig at ingen skulle nevne det uten å legge noen mening i det. Guds navn skulle holdes like hellig som Gud selv. Den som ringeakter Guds navn, ringeakter Gud.

Det han her forbyr under trussel om straff, er først og fremst den forakten for *Guds vesen* som viser seg i at vi kan nevne *hans navn* uten å legge noen mening i det.

Dernest vil han også si oss noe om hvordan vi bruker tungen. Like lite som vi kan bruke hånden etter eget behag, kan vi bruke tungen som vi lyster. Derfor har Gud i det *andre* budet – som en nærmere utfoldelse av det *første* – lært oss hvordan vi også i det ytre, i ord og gjerning, skal vise og øve den gudsfrykten som vi etter det første budet må eie i hjertet.

På hvilke måter blir så Guds navn misbrukt blant oss? Ser vi nærmere på dette spørsmålet, kommer det fram ting så merkelige at en både må undre seg og bli forferdet.

Vi nevner først det aller vanligste: det rent *tankeløse misbruket* av Guds navn. En mener ikke noe ondt med det og vet knapt selv hvorfor en bruker de store og hellige navnene «Gud» og «Jesus», enten som helt meningsløse fyllord i språket eller som uttrykk for tilfeldige følelser og stemninger: glede, sorg, undring, sinne og lignende.

Det finnes ikke noe bud i hele Guds lov som verdens barn regner så lite som det *andre*. Ingen synd synes dem så uvesentlig og likegyldig som det å misbruke Herrens navn.

Men Herren mener visselig noe annet om saken. Ikke bare har han satt dette budet nærmest etter det første, men han har også knyttet den forferdelige trusselen til det: «*Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn*.»

Det er som om Herren har forutsett at mennesker ikke ville vedkjenne seg noen skyld når det gjaldt å bryte dette budet. Mot dette slår han fast at *han* ikke vil holde dem for uskyldige, men vil stille dem til ansvar for misbruket av hans navn. I misbruket av sitt navn ser Gud intet mindre enn forakt for hans hellige majestet. Det er en synd av en helt annen art enn de syndene som et menneske som ellers har respekt for Gud og hans bud, kan falle for i fristelsen på grunn av kjødets svakhet.

Din *skaper*, som hvert åndedrag du tar, avhenger av, din *frelser*, som har din evige salighet i sin hånd, din *dommer*, som en gang skal komme i himmelens skyer med kraft og herlighet – med ham og hans hellige navn våger du å drive gjøn slik at du spøkefullt og tankeløst bruker det om de mest likegyldige småting!

Dette er det navnet som engler og serafer skjuler ansiktet for, mens de roper et evig: *Hellig, hellig, hellig er Herren Gud, Den Allmektige!* Dette er det navnet som helvetes makter skjelver for – det navnet som er over alle navn, og som «hvert kne skal bøye seg» for, «deres som er i himmelen og på jorden og under jorden».

Og dette navnet akter du så ringe at du kan føre det på tungen uten å mene det minste med det! Beviser ikke dette at du holder Gud for intet? Og nettopp på dette kjennes den ugudelige (Sal 10,4).

Vanen med å bruke Guds navn tankeløst røper som ingenting annet et *ugudelig sinn* – ikke bare menneskets *syndige vesen*, men dets direkte og åpenbare *ringeakt for Gud*. De groveste syndefall behøver ikke i seg selv å være bevis på et ugudelig sinn, men det vil denne vanen alltid være. «Mannen etter Guds hjerte»

kunne falle, og falle dypt, da han ble overmannet av en overmektig fristelse. Men ingen som leser de gripende uttrykkene for Davids anger og bot, vil ha skygge av mistanke om at David skulle hatt for vane å føre Guds navn lettsindig på tungen.

Vi har alle en klar fornemmelse av at misbruk av Herrens navn og et fromt og gudfryktig liv ikke lar seg forene. Dermed er det ikke sagt at den motsatte vanen – aldri å misbruke Herrens navn – nødvendigvis er tegn på gudsfrykt i hjertet. Den kan komme av oppdragelsen eller ha en annen menneskelig årsak.

Det *andre* budet, og menneskers forhold til det, viser også hva slags fromhet det naturlige mennesket har. Gud er et likegyldig begrep, hans ord og hans navn veier uendelig lite, derfor regner en ikke det andre budet. Det *fjerde* budet, for eksempel, har langt større betydning, for en vil gjerne bli aktet og æret av barn og tjenere. Det *femte* budet er også viktig, for å drepe eller bli drept er jo noe forferdelig. Slik er det også med det *sjette*, *sjuende* og *åttende* budet. Men *Gud* – Guds navn, Guds velbehag, Guds forbud – hva betyr vel det!

Men den gamle slangen, hele verdens forfører, vet hvor viktig det er for hans rike at verden bruker Guds navn lettsindig. Han kunne aldri ha funnet på et mer listig og virkningsfullt middel til å sløve både Herrens våpen og menneskenes sinn. Straks et menneske for alvor blir vant til å misbruke Herrens navn og daglig høre det misbrukt, vil det samme hellige navnet siden bare streife sinnet hans.

Denne taktikken fra djevelen må uten tvil være grunnen til at mange som ellers bekjenner seg til Gud og hans ord, så flittig misbruker Herrens navn. Ellers vil en ha vanskelig for å fatte hva grunnen kan være. Til andre synder ligger jo fristelsen i menneskets natur. Men hvilken kjødets lyst ligger vel bak det å misbruke Herrens navn, og hvilken lyst blir tilfredsstilt av det? Når verden likevel trosser dette Guds bud og den trusselen han knyttet til det, finnes det ingen annen forklaring enn at Satan, som sagt, har sin listige hensikt med det.

Så fryktelig alvorlig er det altså med den bare *lettsindige* og *tankeløse* bruken av Guds navn. Enda mer *åpenbar* blir synden når en også med vilje og forsett bruker den hellige Guds navn til å *bekrefte* ordene sine uten at noen har bedt om det. Hvordan Jesus ser på dette, kan vi se av Matt 5,33–37, der han sier:

«Likeså har dere hørt det er sagt til de gamle: Du skal ikke sverge falsk ed, men holde for Herren dine eder. Men jeg sier dere: *Dere skal i det hele ikke sverge*, verken ved himmelen, for den er Guds trone, eller ved jorden, for den er hans fotskammel, eller ved Jerusalem – for det er den store konges by. Heller ikke skal du sverge ved hodet ditt, for du kan ikke gjøre et eneste hår hvitt eller sort. La deres tale være ja, ja – nei, nei! Det som er mer enn dette, er av det onde.»

For en ærefrykt for Guds hellige majestet Jesus innskjerper her! Han tillater ikke syndige mennesker å ta noe av det som er hellig, i sin munn for å bekrefte ordene sine med det.

Men når øvrigheten befaler det, eller kjærlighetens lov krever det, har vi ikke bare lov til, men er *skyldige* til å sverge. Det ser vi først av Herrens egne ord: «Herren din Gud skal du frykte … *Ved hans navn skal du sverge*» (5 Mos 6,13;

jf. Jer 4,2). Dernest ser vi det av de helliges eksempel (Rom 1,9; 2 Kor 1,23; 2 Kor 11,31) og av apostelens ord i Hebr 6,16–17.

Det er altså ikke slike eder det er tale om, men den helt overflødige bannskapen i dagligtalen, som ikke er annet enn grovt misbruk av Herrens hellige navn.

Enda grovere og mer uhyggelig blir Herrens hellige vesen og navn foraktet og trosset av dem som *sverger falskt*. Riktignok er det mulig også for en som har sverget mened, å bli løst fra synden sin og finne nåde når Guds Ånd har ført ham til anger (Matt 26,74). Men menedet er like forferdelig for det.

Det finnes uhyggelige eksempler på hvordan den hellige Gud i hast har tatt hevn over en av sine frekke foraktere, så han ikke fikk noen anledning til å angre. «Gud lar seg ikke spotte!» Og «det er forferdelig å falle i den levende Guds hender!»

Et like grovt misbruk av Herrens navn er å bruke det til *trolldom*: å ville drive bort ondt av forskjellig slag med Guds navn eller hellige gjenstander, utforske skjulte ting og lignende. Men slikt blir som regel bare drevet av særlig rå og uvitende personer.

Det som følger, gjelder derimot de mer opplyste. Det finnes en måte å misbruke Herrens navn på som forekommer selv blant mennesker som omgås Guds ord – og av alt misbruk av Guds navn er vel ingenting så opprørende og så vederstyggelig i Guds øyne som dette! Guds hellige ord og navn blir misbrukt når det brukes til å dekke over og pynte på et *falskt og hyklersk sinn*.

Med *Guds navn* menes ikke bare de korte betegnelsene på Gud som vi vanligvis kaller hans navn, men også alt som i videre forstand beskriver ham for oss, altså alt det i Guds ord som taler om ham og hans egenskaper.

Når et menneske leser, hører og synger Guds hellige ord, ikke bare uten ærbødighet og andakt, men til og med med et direkte verdslig og ubotferdig sinn, må det i høy grad kalles en vanhellig bruk av de høyeste ting. Alt hykleri er allerede i seg selv en vederstyggelig synd. Men når en i tillegg bruker Guds ord og Guds navn til å dekke seg under, blir synden så grell at en burde vike tilbake for den med gys. *Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn*.

Det er også misbruk av Herrens navn når et verdslig og uomvendt menneske går inn i et åndelig embete og røkter gjerningen der bare for levebrødets skyld.

Hva Herren i sin himmel tenker om dette, kommer tydelig fram i ordene hans til den ugudelige: «*Hva har du med å fortelle om mine lover og ta min pakt i din munn? Du hater jo tukt og kaster mine ord bak deg*. … Dette har du gjort, og jeg har tidd. Du tenkte jeg var som du. Men jeg vil straffe deg og stille det fram for dine øyne» (Sal 50,16–17.21). Ja, *Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn*.

«Og jeg har *tidd*», sier Herren. *Guds taushet* – la oss frykte for den! Aldri er Gud mer fryktelig enn når han *tier*. Da går denne dommen i all stillhet over mennesket: «*Jeg vil forherde hans hjerte!*» Dette burde lære enhver å gi akt på Herrens ord når han taler.

Med dette er det antydet enda en lærdom vi kan trekke. Det grovere misbruket av Guds navn, til falskhet og hykleri, er vanligvis en følge av et finere misbruk som har gått forut. Det kommer av at en hører og leser Guds ord

uten den ærbødigheten for det som ordet krever – altså ikke bare uten andakt i sinnet, men også uten den villige, lydige ånden som i alt vil gjøre det Herren byr, og gjøre det straks.

Det er denne vanen som forherder et menneskes sinn. Og da skjer det fryktelige at Gud tier. Du blir ikke lenger forstyrret av hans røst, du får sove i ro – men «din fortapelse sover ikke».

Men, sier du, hvilket menneske kan svare til alt det Guds ord krever? Hvem er vel uten synd?

Svar: Det er ikke din manglende evne til å oppfylle ordets krav som forherder eller fordømmer deg, men den falskhetens ånd som ikke tar ordet til hjertet for å gjøre etter det. Bare du er lydig, har du i din avmakt den treenige Gud til hjelper. «*Herrens navn* er et fast tårn, til det løper den rettferdige og blir berget» (Ordsp 18,10).

Og med dette går vi over til den siste delen av vår betraktning. Når Gud byr at vi ikke skal misbruke hans navn, har han dermed også gitt til kjenne at han vil at det skal brukes til vårt gagn og til vår *evige frelse*. Det skjer når vi «*påkaller det i all nød, ber, lover og takker*».

Å gjøre dette er derfor den kristne plikten som *det andre budet* pålegger oss, og som ikke kan forsømmes uten straff. Herren har åpenbart oss sitt navn, sine guddommelige egenskaper, sin makt og sin kjærlighet, sin troskap og sannhet, og da særlig det dyrebare *frelsernavnet* – Jesu navn, som er «navnet over alle navn», og som alene gir frelse. Dette navnet har han gitt oss for at vi skulle sette vår lit til det, ha vår trøst i det og kalle på det i all slags nød.

Tynger syndene dine deg? Det er en som heter *Jesus*, og «han skal frelse sitt folk fra deres synder». Våger du å si at han ikke svarer til det som ligger i navnet hans?

Navnet hans er «*Trofast og Sannferdig*» (Åp 19,11). Våger du likevel å mene at han ikke fullt ut er til å stole på?

Han kalles «*frelser i nødens tid*» (Jer 14,8), og han byr: «*Kall på meg på nødens dag, så vil jeg fri deg ut*» (Sal 50,15). Våger du likevel å si at det ikke er noen hjelp å vente fra Herren?

Han kalles «*Kjærlighet*», og så stor omsorg har han for menneskebarna at han sier: «*Men endog hårene dere har på hodet, er talt alle sammen!*» Kan du likevel få deg selv til å tro at han ikke har hjerte for deg når du klager din nød for ham?

Å gå med bekymring tyngende på hjertet, men ikke påkalle Herrens navn eller vente noe av ham, er faktisk å vise forakt for Gud og gjøre ham til en løgner (1 Joh 5,10). «Dere har ikke, *fordi dere ikke ber*», sier Jakob. Det er altså ikke bare en stor *synd*, men også et stort *tap* å ikke påkalle Herrens navn flittig og tillitsfullt.

Men vi skal ikke bare *påkalle* Herrens navn, vi skal også *takke*, *prise* og *love* – takke for alle hans velgjerninger, love og prise hans guddommelige egenskaper.

Men takk og lovsang må være *hjertets* sak – store og vakre ord strekker ikke til. Derfor trengs det åpne øyne, så du kan se og kjenne de velgjerningene du skal takke for, og glede deg over de egenskapene hos Gud som du skal love og prise ham for. Først da blir hjertet brennende, så det ikke kan la være å takke og prise.

Men hvilken menneskelig tanke kan strekke til her, hvilken tunge kan uttrykke alt det vi burde takke og love vår Gud for! «*All jorden er full av hans herlighet!*» Alt det skapte som vi ser for øynene, vitner om Guds godhet og makt og om hans kjærlighet til menneskene.

Dessuten har han gitt sin enbårne Sønn i døden for oss, for at vi ved ham skulle få evig liv i gave og arve «det riket som er beredt for dere fra verdens grunnvoll ble lagt». Så mange og store er Guds velgjerninger mot oss at hele livet vårt med rette burde fylles med takk og pris.

Men takknemligheten er ikke bare din helligste plikt mot Gud, den skulle også gjøre deg selv til et lykkeligere menneske. Den gjør deg glad i sinnet og gjør bønnen din mer tillitsfull og varm. Når mange menneskers bønn er så underlig død og kald og gir dem så lite trøst i bekymringene, er grunnen uten tvil at de begynner rett på med å *be* uten først å ha takket og lovet.

«Jeg undret meg», sier en, «da jeg leste Luthers alvorlige bemerkning om den ‹bakvendte ordningen›, at en begynner med å be og ikke med å takke og love. Men nå har jeg på det herligste erfart hvilken fortreffelig bemerkning det var.»

Det kan virke som et nokså krevende råd at vi i nødens stund skal begynne med å takke og prise Gud. Men nettopp dette kjennetegner den reneste tro og den ekte bruden, hun som setter *brudgommen selv* høyere enn alle gavene hans.

Til å love og prise Herrens navn hører det også å søke å *fremme hans ære blant menneskene*. Det skjer dels ved at munnen bekjenner det hjertet tror, og dels ved et kristent liv som i ett og alt er «en pryd for Guds, vår frelsers lære».

«For den som skammer seg ved meg og mine ord», sier Jesus, «ham skal også Menneskesønnen skamme seg ved når han kommer i sin og Faderens og de hellige englers herlighet.»

Men den som bekjenner Jesus med munnen, bør også ære ham med livet. «*I dette er min Far herliggjort at dere bærer mye frukt, og dere skal bli mine disipler.*» Bekjenner du Jesus med munnen, men fornekter ham i gjerning, bringer du mer skam over Guds sak og Guds ord enn om du var en åpenlys fornekter.

Måtte nå enhver gjøre opp med seg selv hvordan han står i forhold til dette budet! Er vi våkne, vil det uten tvil bli mye å angre – så mye at vi ikke vet annen utvei enn å be: «*Gå ikke i rette med meg, din tjener!*» Om Gud bare hadde gitt dette ene budet, ville likevel alt kjød vært fortapt, hvis han ikke også hadde gitt oss sin Sønn, som er «lovens endemål, *til rettferdighet for hver den som tror*».

Men vil vi i de dagene vi ennå har igjen, ære Guds navn bedre, må vi trofast og flittig *påkalle* det. Den som rett forstår og akter *det andre budet*, vil visselig flittig be *den første bønnen:* Helliget bli *ditt navn!*

Det tredje bud: Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig

Hviledagen – sabbaten – har ikke sin opprinnelse i det tredje av budene som ble gitt på Sinai-fjellet. Den går helt tilbake til skapelsens dager. Da Gud hadde fullført alt, står det at han *hvilte* på den sjuende dagen fra det verket han hadde gjort.

«*Og Gud velsignet den sjuende dagen og helliget den*, for på den hvilte han fra alt sitt verk, det Gud hadde skapt og ville gjøre» (1 Mos 2,3).

Det er denne første innstiftelsen som ligger til grunn når Herren på Sinai gjør sabbatsbudet til sitt tredje bud og sier:

«*Kom hviledagen i hu, så du holder den hellig!* Seks dager skal du arbeide og gjøre all din gjerning. Men den sjuende dagen er sabbat for Herren din Gud. Da skal du ikke gjøre noe arbeid, verken du selv eller din sønn eller din datter, verken din trell eller din trellkvinne, eller ditt fe eller den fremmede som er hos deg innenfor dine porter. For på seks dager gjorde Herren himmelen og jorden, havet og alt det som i dem er, og han hvilte på den sjuende dagen. *Derfor velsignet Herren sabbatsdagen og helliget den*» (2 Mos 20,8–11).

Dermed er det på forhånd utelukket at forordningen om sabbaten bare skulle gjelde for jødene, slik som seremoniloven, som var et forbilde og ble opphevet ved Kristus. Sabbaten ble innstiftet lenge før Israel var til som folk. Den ble innstiftet i paradiset, for Adam og Eva, alle menneskers første foreldre.

Sabbatsbudet i seg selv står derfor fast for alle mennesker så lenge verden står. Det samme kan derimot ikke sies om måten å holde sabbaten hellig på. Bestemmelsene i Det gamle testamente tar sikte på å binde folket til sted og tid og til visse ytre former for hvordan sabbaten skal brukes. I Det nye testamente legges hovedvekten på å handle etter budets *ånd*.

Dette var det Jesus ville understreke når han i ord og gjerning viste eksempler på hvordan sabbaten skal brukes rett. Han opphevet den ikke, men viste hvordan den bør brukes: ikke til formålsløs lediggang, men til det som kan tjene vårt sanne beste. Derfor kunne også Jesu apostler velge en annen dag som sabbat enn den som var fastsatt før: dagen da den falne slektens fornyelse i Kristus ble fullbyrdet ved Jesu oppstandelse fra de døde – *søndagen*, Herrens dag.

Moseloven hadde strenge forordninger om sabbaten. Folket måtte ikke koke mat på sabbaten, ikke samle manna (2 Mos 16,23), ikke engang tenne opp ild (2 Mos 35,3). En mann som sanket ved på en sabbat, ble steinet (4 Mos 15,32–36). Jesus derimot lot disiplene plukke aks på sabbaten, han befalte en mann å bære sengen sin, og selv helbredet han syke på sabbaten flere ganger.

Dette viser oss tydelig hvilken forandring i sabbatsbudet som hadde skjedd da den nye pakt kom. Det viser hva som måtte regnes til budets «ytre betydning», som Luther sier gjaldt for jødene alene.

Luthers ord om dette i Den store katekisme lyder slik:

«Når det gjelder den ytre hvilen, er dette budet gitt til jødene alene. De skulle holde seg i ro på denne dagen og hvile fra alt grovt arbeid, så mennesker og dyr kunne bli vederkveget og styrket og ikke svekket av uavbrutt slit og slep.»

«I denne ytre betydningen,» føyer han til, «angår budet ikke oss kristne. For slike ytre ting hører bare hjemme i Det gamle testamente, der en var bundet til bestemte personer, tider og steder. Alt dette er vi nå løst fra ved Kristus.»

Videre forteller Luther hvordan sabbaten blir holdt hellig på rett måte: ikke med lediggang, men ved å høre og lese Guds ord, be, synge og prise Gud. Om *dagen* da dette skal skje i den nye pakt, sier han:

«Det er ikke bundet til tiden slik som hos jødene, at det nødvendigvis må være denne eller hin bestemte dagen. For ingen dag er i seg selv bedre enn en annen, og egentlig burde disse gudstjenestelige handlingene skje hver dag. Men siden det daglige arbeidet hindrer dette, bør en i det minste velge ut én dag i uken til det. Og ettersom det fra de eldste tider har vært skikk og bruk å velge *søndagen*, skal en også la det bli ved det, så alt kan skje i enighet og god orden, og ingen volder forstyrrelse ved en unødvendig forandring.»

For den som er kjødelig sinnet, betyr slike grunner for å holde søndagen hellig som sabbat bare lite. For den som er åndelig sinnet, betyr de derimot *alt*. Det er nettopp et kjennetegn på en kristen at det å bare *vite* hva som er godt og nyttig, gjelder for ham som den strengeste befaling. Han kjenner straks sin Herres vilje, ettersom Guds bud bare går ut på det kjærligheten byr, det som er nyttig og godt (Rom 13,8–10).

Derfor gir ikke Det nye testamente regler for måte og tid og sted, slik Det gamle gjør, men preger *kjærlighetens fullkomne lov* inn i menneskenes hjerter. Så skal den «villige ånd» i hvert enkelt tilfelle lede dem til det som er nyttig og godt.

At en sabbatsdag skal feires, er altså Guds bestemte forordning, som Jesus ikke opphevet, men stadfestet. Men at det nå er *søndagen*, Herrens dag, vi feirer som sabbat, bygger ikke på noe direkte påbud fra Gud. Trolig var det likevel allerede apostlene som innførte søndagen som sabbat.

Dessuten har Gud selv på en måte utmerket denne dagen ved å knytte store frelseshistoriske hendelser til den: fullbyrdelsen og beseglingen av *forsonings*verket ved Jesu Kristi oppstandelse, og begynnelsen på *helliggjørelses*verket på jorden ved Den Hellige Ånds underfulle utgytelse på pinsedagen. Søndagen ble likesom salvet og innviet til å være en *hellig* dag. Det er derfor neppe for mye sagt at Gud har beseglet søndagen som den rette sabbatsdagen for oss i den nye pakt.

Går vi nå over til å se på hva Herren har ment med hviledagen, åpner det seg igjen et grenseløst dyp av Guds kjærlighet og trofasthet for oss.

Mennesket var skapt med tanke på et evig liv i himmelen, men skulle her på jorden fostres og modnes for dette livet. Med dette for øye har Gud skilt ut og helliget en bestemt del av menneskets tid, nemlig hver sjuende dag. Livet i Gud og med Gud er menneskeåndens eneste sanne liv – det evige liv, som skal fortsette og fullendes i himmelen. Dette livet, som er menneskets mål, mister mennesket evnen til å leve dersom sinnet blir helt fanget av de jordiske ting.

Derfor har Gud i trofast omsorg for menneskets høyeste gode skilt ut hviledagen. Slik gir han det en anledning som stadig kommer igjen, til å vekke og nære det himmelske livet. Sabbatsdagene er Guds barns evighetsdager på jorden. De mennesker som ikke har noen evighetsdager, og derfor ikke blir gjort ferdige for himmelen her i tiden, vil aldri kunne leve evighetslivet der. Sabbaten er både en *forberedelse*, en *forsmak* og et *forbilde* på det evige liv. Det ser vi av Hebr 4,9, der apostelen taler om sabbatshvilen som står tilbake for Guds folk.

Gud har altså uttrykkelig fastsatt en bestemt del av tiden som skal brukes til vårt evige vel. Dermed har han ikke bare gitt oss en hjelp i alminnelighet mot vår falne, jordisk sinnede natur. Han har også tenkt særskilt på dem som står i en underordnet stilling, og vernet om deres rett til å nære sjelen med Guds ord.

I det tredje bud forbyr Herren enhver husfar eller husmor å hindre husfolket i å høre Guds ord ved å holde dem i ukens vanlige arbeid på hviledagen. «Seks dager skal du arbeide og gjøre all din gjerning,» sier han, «men den sjuende dagen er sabbat for Herren din Gud. *Da skal du ikke gjøre noe arbeid, verken du selv eller din sønn eller din datter, verken din trell eller din trellkvinne* osv.»

I det tredje bud har Herren altså avgrenset omsorgen for både vårt himmelske og vårt jordiske kall. Det betyr ikke at vi bare skal ha med Gud og hans ord å gjøre på den sjuende dagen. Men denne dagen skal helt og holdent helliges til dette, mens vi de andre dagene skal røkte vårt jordiske kall.

At Herren ikke har villet forby oss å holde oss til ordet på de seks ukedagene, har han vist tydelig ved forordningen om de *daglige ofrene* i templet og visse *særskilte høytider* i årets løp. Vi vet at seremoniloven skal forstås som et skyggebilde av Kristi åndelige rike. Med forordningen om de daglige ofrene har Herren derfor villet si oss at vi daglig bør nærme oss Gud i ordet og bønnen, selv om den daglige sabbatsstunden må ta svært ulik form for ulike mennesker, fordi kårene er forskjellige.

Men Herren har uttrykkelig sagt til både tjenere og herskap at *hver sjuende dag* skal være hviledag, *helliget Herren*. Dette har han gjort dels for å slippe menneskene fra den vanskelige avgjørelsen om hvor mye tid som burde helliges til evighetssaken, og dels for å sikre dem som tjener, tilstrekkelig tid til det.

Å «hellige» betyr å «*sette til side til hellig bruk*». Når redskaper, kar, personer eller dyr ble skilt ut til gudstjenestelig bruk, ble det sagt at de ble «*helliget Herren*». At hviledagen blir helliget, legger Herren tydeligvis særlig vekt på, ettersom han byr oss å komme den i hu på forhånd. Vi skal i god tid tenke på å innrette oss slik at ingen og intet, så langt det står til oss selv, får forstyrre sabbaten for oss og dermed røve fra oss velsignelsen ved den.

Hvordan blir da hviledagen *helliget*? Og hva er det som vanhelliger den? Med andre ord: Hva *byr* og hva *forbyr* Gud i det tredje bud?

Luther sier det i korte, men svært innholdsrike setninger slik:

«Vi skal frykte og elske Gud, så vi ikke forakter forkynnelsen og hans ord, men holder det hellig og gjerne hører og lærer det.» Dette er det sabbatsbudet krever etter Det nye testamentes ånd.

Det lar seg vanskelig gjøre å sette opp regler for den rent ytre overholdelsen av budet, som kan passe for alle tider og alle forhold. Dessuten er sabbaten ikke helliget ved de fromme andaktsøvelser og de vakreste gjerninger hvis de ikke springer ut av gudsfrykt og kjærlighet til Gud og hans ord. Mangler denne kjærligheten og gudsfrykten, er det bare hykleri i Guds øyne. Gudsfryktens og kjærlighetens ånd må bo i ditt hjerte. Da vil den også i hvert enkelt tilfelle si deg hva det er rettest å gjøre eller la være i praksis.

Det tredje bud forbyr altså det lettsindige og gudløse sinnet som forakter Herrens hellige ord, og som derfor også kan gjøre hva det har lyst til på hans dag. Kaster vi nå blikket ut over verden og ser hvordan det står til i denne saken, går det som ved det *andre* budet: Det kommer så rystende forhold for dagen at en kunne skrike av sorg og redsel.

Vi skal bare peke på et par ting her.

Det første vi finner i Skriften om innstiftelsen av sabbaten, er ordene: «*Gud velsignet den sjuende dagen og helliget den*.»

Altså er den sjuende dagen en dag som Gud har «velsignet». Vi må også av hele vårt hjerte erkjenne at den ble en velsignet dag framfor alle andre dager i tiden. På denne dagen vil Gud på en særlig måte møte menneskene og øse ut over dem en velsignelse av så høy og himmelsk og evig art at den skal gå rett over i den evige salighet.

Den sjuende dagen er også en dag som Gud har «helliget». Den skulle framfor alle andre dager være en *hellig* dag, skilt ut bare til hellige og himmelske ting.

Hvor rystende er det da å se hvordan denne dagen for *verdens barn* er det stikk motsatte på begge disse områdene: den største *forbannelse* og den mest *vanhellige* av alle ukens dager. Ser en på hvordan verden bruker hviledagen, kunne arbeidsdagene heller kalles hellige. På ukens hverdager passer de fleste av verdens barn i det minste flittig pliktene i sitt jordiske kall og intet annet. Men om søndagen – da skal fornøyelser og glede få sitt.

Og til dette hører nødvendigvis alt det hjertet begjærer, nemlig å tilfredsstille de kjødelige, syndige lystene. For den ene skjer det i grovere former, som fråtsing og drukkenskap, nattlige utskeielser, kortspill og dans. For den andre i finere former: latskap og tidsfordriv, tom og unyttig snakk, tankeløs spøk, lettsindig omgang, teater og lek. Dessuten blir det som var uskyldig på ukens andre dager – jordisk arbeid, verdslige studier og lignende – åpenbar synd på den hviledagen Herren har helliget.

Kort sagt: Når en ser hvordan det står til i det store og hele, må en gi ordspillet rett som sier at «*søndag er syndedag*».

Men slik Herrens dag er verdens syndedag, er den også verdens *forbannelsesdag*. Var det ikke oftest en misbrukt søndag som førte et menneske i ulykke?

Slik blir sabbaten en forbannelse for dem som forakter den. «Derfor skal de ete frukten av sine gjerninger, og av sine onde planer skal de mettes» (Ordsp 1,31).

Hadde de lydt Herrens bud og holdt hans hviledag hellig og hørt eller lest Guds ord, ville de hatt både legemlig og åndelig velsignelse av dagen. Nå får de bare forbannelse. Dette er Guds dom over dem som forakter ham. «De ville ikke ha velsignelse, derfor skal forbannelse ramme dem.»

Sabbaten kan også bli en forbannelse på en finere og mer åndelig måte. Det blir den for dem som holder hviledagen hellig i det ytre, med regelmessig kirkegang og bruk av Guds ord, men som ikke tar det til seg i hellig frykt for den Gud som taler til dem i ordet.

Det de hører, blir dem til forbannelse i den grad at det hadde vært bedre om de bare hadde passet sitt jordiske arbeid i stedet. For jo mer et menneske øver seg i å høre Guds ord uten at det virker noe, desto mer forherdet og sløvt blir sinnet.

Slik blir den dagen Herren velsignet, en forbannelse for det ubotferdige og falske hjertet. Herre! «Mot *den rene viser du deg ren, mot den forvendte viser du deg vrang*» (Sal 18,27). «*Gud lar seg ikke spotte!*»

Det andre vi skal peke på i denne sammenhengen, er det merkelige faktum at det tredje bud avslører hvordan det innerst inne står til med et menneskes sjel.

For den ene er hviledagen uutholdelig trist og uendelig lang, hvis han er nødt til å holde den hellig i det ytre. For den andre – det gjenfødte mennesket – er hviledagen hans beste og kjæreste dag. I hverdagens arbeid er det ofte ingen stor forskjell å se mellom en som er født på ny, og et mer anstendig verdensmenneske. Men på Herrens dag kommer forskjellen tydelig fram. Da viser det seg klart at den ene hører himmelen til, mens den andre ikke ville kunne leve der.

Vi vil ikke dermed ha sagt at enhver som har sans for den rette bruken av sabbaten, er en himmelens arving. For mang et verdensbarn – from på sin måte, men uten å ha gått gjennom gjenfødelsens trange port – setter likevel sabbaten høyt. Den ene gjør det for sitt frelseshåps skyld, den andre bare for den legemlige hvilen, den tredje for den timelige velsignelsen han ser er knyttet til denne Guds ordning.

Men det motsatte vil vi hevde: Et menneske som ikke elsker sabbatens hellige ro i Gud og hans ord, men tvert imot synes den er en trist og kjedelig dag, vil umulig kunne holde ut livet i himmelen, den evige sabbat, der en alltid skal ha sin lyst og glede i de himmelske ting.

Stans og tenk etter! Kan et menneske håpe på himmelen når det har så sterk motvilje mot sabbaten, dette svake bildet på himmelens glede? Alle har av naturen et sinn som ikke elsker de himmelske ting.

Likevel finnes det mennesker som du ser er blitt så fullstendig forvandlet at det som før var en *byrde* og en *plage* for dem, nå er blitt deres høyeste glede og lyst. Forstår du ikke da at en slik forandring må være et guddommelig verk? Ser du ikke at dette må være det Skriften kaller *den nye fødsel*, og at den som vil tilbringe sin evighet i himmelen, helt nødvendig må ha opplevd den?

Du som ikke har opplevd en slik forvandling, tror du at også du vil komme til himmelen om du dør slik du er nå? Og ville gleden der i det hele tatt bli glede for *deg*?

Er det derimot slik at det som er himmelens salighet, og som de frelstes evig nye lovsang dreier seg om – Lammet som ble slaktet, og forsoningen som er vunnet ved det – er ditt egentlige livsbehov, et emne du aldri blir trett av? Da er dette på en merkelig måte et tegn på og et vitnesbyrd om at du også i evigheten skal være med og stemme i sangen for Lammets trone. Se her hvordan sabbatsbudet avslører et menneskes innerste forhold til Gud!

Guds hensikt med at sabbaten skal holdes hellig, er altså først og fremst at det falne, kjødelige, jordiske mennesket skal bli født av Gud ved den hellige, uforgjengelige sæd, som er «Guds ord, som lever og blir» (jf. 1 Pet 1,23). Slik kan det bli skikket til å nyte den evige salighet i himmelen.

Og det er umulig at *den* som aldri hører eller leser ordet, kan bli forvandlet ved dets guddommelige kraft. Du må nødvendigvis begynne å elske Guds ord her i tiden, ellers blir du fordømt i evigheten. Så jevnt og enkelt det tredje bud lyder, har det en skjebnesvanger betydning, og det lar seg ikke forakte.

Gud og hans hellige ord blir imidlertid også foraktet av dem som nok er til stede der ordet lyder, men som i tankene er hjemme ved arbeidet eller kretser om alle slags verdslige ting mens de lytter. En slik gudstjeneste må jo være et avskyelig hykleri i Guds øyne, og frukten av den blir, som før sagt, økt forherdelse.

Selv den som lytter så oppmerksomt at han kunne gjengi det hele, kan i skjul i sitt hjerte være en som forakter ordet. Det er han hvis han bare fatter det med forstanden og bare gjemmer det i hukommelsen, men ikke tar det til hjertet for å gjøre etter det. La hver og en av oss gripe i sin egen barm og gjøre seg klart om han bare er en «hører av ordet» og dermed driver spott med Gud.

Men de synder som har makten og råder hos de ubotferdige og falske, finnes alltid i sin begynnelse som fristelse og svakhet hos de vakte og troende. Slik er det også med forakten for Guds ord.

Ingen kjenner denne synden så sterkt og klager så dypt over den som de som etter ånden elsker Guds ord så høyt at de ikke kan leve uten det. Selv om de elsker å høre det, kjenner de likevel alltid hvor mye det skorter på å ta det til hjertet og leve etter det. Det som er sagt ovenfor, rammer derfor til en viss grad også de kristne.

I Luthers forklaring følger nå det Gud *befaler* i det tredje bud. Vi skal «*holde Guds ord hellig og gjerne høre og lære det*».

Guds ord skal holdes *hellig*. Det ligger mer i denne korte setningen enn en vanligvis tenker på. Det er her årsaken ligger til at Guds ord har så liten virkning og griper hjertene våre så lite: *Vi holder det ikke hellig*.

Men hva vil så dette si? spør kanskje noen. Hvem skulle ikke holde Guds ord hellig?

Sett fra én side er det å «holde Guds ord hellig» umåtelig enkelt, og likevel er det noe vi aldri lærer fullt ut. Å holde Guds ord hellig er ikke noe annet enn å ta det for hva det virkelig er, nemlig *Guds ord*. «Da dere fikk det ordet som vi

forkynte,» sier Paulus, «tok dere imot det, ikke som et menneskeord, men som det i sannhet er, som *Guds ord*» (1 Tess 2,13).

Herren forbarme seg over våre falne, formørkede hjerter og åpne øynene våre så vi ser! Selv de som aldri ville finne på å tvile på at ordet er *Guds ord*, klarer likevel ikke å holde fast i levende tro på at det virkelig er det.

For en oppstandelse det ville bli i verden om en begynte å holde Guds ord for det det er, nemlig *Guds ord*! For en skrekkslagen forvirring, for en gransking og spørring etter veien til frelse! For en fryd i troens visshet og for en jublende lovsang, for en fred og glede og styrke i Herren, om de vakte og troende rett kunne holde Guds ord for det det er, nemlig *Guds ord*!

Eller du som mener at du da virkelig holder det for Guds ord – hvordan kan du likevel være uten visshet i spørsmål som Herren selv har gitt deg beskjed om? Hvordan kan du spise, drikke og sove så lenge du ennå ikke er blitt forlikt med din Gud og har fått visshet om at dine synder er tilgitt, hvis du virkelig holder det som står skrevet i den hellige bok om den *eneste* veien til frelse, om dommens dag, om himmelen og helvete, for Guds ord?

Eller du som går tynget av byrder og sukker under trelldommens åk! Du hører hva Gud har vitnet og sagt om sin Sønn: at han er gitt i døden for å sone vår synd. Du hører Jesu egen nådefulle innbydelse: «Kom til meg, alle som strever og har tungt å bære.» Hvordan kan du likevel bli værende i den samme sykelige, trellbundne tilstanden hvis du virkelig holder dette for *Guds ord*?

At de aller fleste mennesker ikke holder Guds ord for hellig og sant, viser seg tydelig. For det første ved at det liksom ikke riktig gjør inntrykk på dem eller griper hjertene deres. For det andre ved at de ikke omgås ordet med den ærbødighet og det hellige alvor som de ville gjort om de virkelig regnet med at det var *Gud*, himmelens og jordens Herre, de møtte i ordet.

Når en jordisk konge taler, hvor grepet og spent lytter vi ikke da for ikke å gå glipp av ett eneste ord! Og særlig hvis vår egen skjebne – på liv eller død – var avhengig av kongens ord. Og hvorfor? Fordi det var *kongen* som talte, og det siste og avgjørende ordet i saken som falt.

Men hva er en jordisk konge mot Herren og Skaperen, kongenes Konge? Kan en jordisk konges ord fylle oss med frykt eller glede alt etter hva de inneholder, hvor mye mer skulle da ikke den allmektige Guds ord gripe hjertene våre og fylle dem med frykt eller glede, hvis vi virkelig holdt det for det det i sannhet er.

Når vi derimot kan lytte søvnig og uten å samle sinnet til ordet, og verken blir forferdet eller trøstet av det, kommer det uten tvil av at vi ikke holder Guds ord for det det er, nemlig den store og hellige *Guds* ord.

Måtte alle kristne være rett våkne på dette punktet! For all åndelig slapphet og halvhet i tro, i kjærlighet og i livsførsel kommer dypest sett av at vi ikke holder Guds ord hellig og ikke virkelig regner med det som *Guds* ord.

Men der Guds ord blir holdt hellig, vil det også alltid være slik som Luther sier videre, at en «*gjerne hører og lærer det*».

Nå fikk vi jo riktignok et sinn som elsker Guds ord, i den nye fødsel. Det David sier om *Guds* ord, at de «er mer dyrebare enn gull, fint gull i mengde», og «søtere enn honning, ja, honning som drypper fra vokskakene», sier vi ham etter av

hjertet. Men vi er ennå ikke bare ånd, vi er ånd og kjød. Den gamle sløvheten og likegyldigheten vil ofte ta makten i sinnet vårt igjen. Derfor må vi alltid våke og vokte oss for dette og uten opphold søke hjelp mot det.

Vi vet hva Satan har i sinne. Kan han røve fra oss kjærligheten til Guds ord og få oss til å bli lei av den himmelske manna, slik Israels folk etter hvert ble lei av mannaen i ørkenen (4 Mos 21,5), da har han vunnet spillet. Da vil hjertet, fattig på glede og tomt som det er, snart begynne å hungre og tørste etter noe annet å fylle tomheten med – enten noe jordisk og sanselig eller noe nytt og interessant på det åndelige området.

Dette sørgelige fenomenet har en til alle tider kunnet se blant de troende. Slik er det med vår falne natur: Alt det Gud gir oss i rikere mål, begynner vi snart å kjede oss ved og få avsmak for. Og så faller vi fra den ene dårskapen i den andre. Gud sender over oss «kraftig villfarelse» som straff for vår utakknemlighet og vårt lystne begjær etter noe nytt.

Da Israels folk ved «lystenhetens graver» klaget over den «usle maten» de fikk, og forlangte kjøtt og fisk med pirrende grønnsaker til, lot Gud dem riktignok spise seg mette på kjøtt. Men «ennå mens de hadde kjøttet mellom tennene», «slo Herren folket med en svær sott» (4 Mos 11).

Det finnes ingen ord sterke nok til å svare til hvor viktig det er å «gjerne høre og lære Guds ord». Ingen timer i ditt liv skal bære så velsignet frukt for deg eller gi deg så varig glede og lykke som de timene da du alvorlig og etter den nåde Gud gir deg til det, grunner på hans ord. Disse timene skal være dine evighetstimer på jorden, og for dem skal du også prise Herren i all evighet der hjemme.

Til slutt noen merknader om den rent ytre helligholdelsen av sabbaten.

At det tredje bud krever et *åndelig sinn*, har vi vel nå forstått. Den omsorgen for vår egen og andres sjel som budet krever, ville jo aldri kunne tenkes blant verdens barn.

Derfor er det de åndelig sinnedes plikt også å sørge for at *sabbaten blir holdt hellig i det ytre* – i *landet* som helhet, og hver enkelt i sitt *hjem*. Hva vi kan utrette her, vil i noen grad avhenge av vår stilling i samfunnet. Måtte bare hver og en ha sin Herres sak og sin Herres ære for øye, så skal han nok også få klarhet over hva han kan gjøre.

Velsignet og lykkelig er det folk som holder hviledagen hellig, ja, velsignet både timelig og åndelig! Men for at du selv og de som er i ditt hjem, kan nyte sabbatens hellige hvile i Gud og hans ord, må du trofast legge vinn på selv å unngå, og rydde av veien for andre, alt som kan forstyrre eller hindre dere i det.

Det gjelder ikke bare ting som er synd i seg selv: fråtsing, drukkenskap, tomt tidsfordriv og lettsindig omgang, som blir dobbelt synd når det skjer på sabbaten. Det gjelder også ting som er uskyldige i seg selv, men som ikke hører hjemme på Herrens dag: ditt vanlige arbeid, ordning av regnskaper, verdslig lesning, unødvendige reiser osv.

Likevel skal vi i denne sammenhengen merke oss de synspunktene Jesus gjorde gjeldende mot fariseernes falske og misforståtte strenghet. Fariseerne tillot ikke engang at det ble gjort godt på sabbaten. Summen av alle stedene i

evangeliene der Jesus taler om sabbaten, er at alt det som enten *nød* eller sann *kjærlighet* krever, ikke er synd, men rett og slett *kristenplikt* å gjøre på sabbaten.

Å samle de små i søndagsskole, besøke enker, farløse og syke og lignende – at *det* er en rett gudstjeneste, er lett å forstå. Men også rent verdslig arbeid som ikke kan vente, bør du gjøre med god samvittighet. Som eksempler kan nevnes stell av barna, røkt av buskapen, laging av nødvendig mat osv.

Av de eksemplene Jesus bruker, kan vi til og med se at det ikke bare er de store tingene – som å slokke en brann eller redde et menneskeliv – han regner som gjerninger gjort i nød. Sult eller tørst hos et menneske, ja, endog hos et dyr, har Jesus regnet som nød (Matt 12; Luk 13).

(*Spener har skrevet dette om saken: «Til slik nød regner jeg også husbondens befaling. En slik befaling gjør altså dem som skylder lydighet, fri for synd. Derfor ser vi heller aldri i den kristne kirkes første tid at den hedenske øvrigheten noen gang klaget over at deres mange kristne undersåtter nektet å gjøre tjeneste også på sabbaten – unntatt når en ville tvinge dem til å ta del i den hedenske gudstjenesten. Hadde de kristne trellene nektet å gjøre arbeidet sitt på sabbaten, ville dette ha blitt brukt som en hovedanklage mot kristendommen, som et prinsipp som stod lovlig øvrighet og lovlig næringsvei i veien. Men ikke så mye som en antydning til en slik anklage har jeg funnet. Altså må de kristne trellene, selv om de ikke forsømte sine gudstjenestelige sammenkomster når det var anledning til det, likevel ha gjort sitt daglige arbeid resten av tiden, også om søndagen, og under arbeidet nøyd seg med den indre gudstjenesten.»*

Forstår du altså at en befaling fra en overordnet setter deg i en nødssituasjon, og at det da ikke er din *synd om du utfører den, så gjør med god samvittighet det som blir pålagt deg.*)

Kort sagt: Sabbaten skal ikke herske over oss, men stå til vår rådighet som en tjener. «*Sabbaten ble til for menneskets skyld,*» sier Jesus, «*og ikke mennesket for sabbatens skyld*» (Mark 2,27). Bare må vi se til at vi ikke lar friheten bli et påskudd for kjødet og selv skaper nødssituasjoner. Vi må ikke, som en har sagt, selv styrte oksen i brønnen om lørdagen for å bli nødt til å dra den opp om søndagen!

Som allerede sagt: Det er først og fremst og i egentlig forstand et åndelig sinn, en villig og hellig ånd, som skal til for å holde Herrens dag hellig på rett måte – for i hvert enkelt tilfelle å kunne avgjøre *hva* en bør gjøre eller ikke gjøre, *hva* som kan virke til gagn og velsignelse for oss selv og andre, og *hva* som kan vekke anstøt og forargelse hos dem. Alt slikt er i Det nye testamente overlatt til det åndelige sinnet å skjønne selv. Det kan ikke bestemmes på forhånd ved regler og bud.

Gud gi oss å bruke sabbatsdagen slik her at vi med sjelen i behold kan nå lykkelig fram til den evige sabbat i himmelen! Amen.

Det fjerde bud: Du skal hedre din far og din mor

Med dette budet føres vi inn på et nytt område av Guds åpenbarte vilje og krav. Fra budene som gjaldt vårt forhold til *Gud* selv, går Herren nå over til å tale om vårt forhold til *nesten* i de budene som følger.

Å *elske Gud* over alle ting og vår neste som oss selv – på dette hviler jo hele loven og profetene, slik Jesus har sagt. Men av alle budene om kjærligheten til nesten er *det* budet satt først som gjelder våre plikter mot våre *foreldre*. De står nemlig i et annet og høyere forhold til oss enn andre mennesker. Etter Guds egen vilje og ordning er de hans *talsmenn* og *stedfortredere* på jorden. Gjennom dem vil han tale til oss, ha myndighet over oss og la sine velgjerninger komme til oss.

Derfor byr han oss ikke bare å *elske* våre foreldre – det skylder vi alle mennesker – men også å *hedre* dem. I dette ligger, ved siden av kjærligheten, mye som er enda høyere, for eksempel aktelse, ydmykhet og lydighet. Dette har foreldrene ikke krav på fordi de tilfeldigvis har gjort seg fortjent til det eller har fremragende egenskaper. Det er heller ikke for de store velgjerningenes skyld, som vi har fått og fremdeles får av dem i rikere mål enn av andre. Det er ganske enkelt fordi de er *foreldre*. Gud har satt dem i sitt sted som våre foresatte her nede og befalt oss å hedre dem.

Om lydigheten mot foreldrene sier Paulus at den er «til behag for Herren» (Kol 3,20). Og Herren knytter et særskilt løfte om velsignelse til det å holde det fjerde bud.

Det kan derfor ikke være tale om at vi skal prøve våre foreldres moral og egenskaper for å se om de fortjener at vi hedrer dem eller ikke. Spørsmålet er bare om Gud har satt dem over oss som *foreldre*. Har han det, skylder vi å vise dem ære, uansett hvordan de ellers er, både som personer og i sitt forhold til oss.

Et barn kan derfor aldri være mer visst på at det gjør Guds vilje, enn når det elsker, hedrer, akter og lyder far og mor. Dette har jo Herren selv befalt og sagt at han har særlig behag i.

Tenker man i tillegg på hvordan et barn som villig holder dette budet, etter Guds særlige løfte legger grunnen til den sikreste veien til lykke i dette livet, da måtte, sier Luther, hver den som ikke har far og mor i live, med god grunn ønske at Gud ville vise ham stokker eller steiner han kunne kalle far og mor.

Og ser man på den andre siden hvordan dette budet blir tråkket under fot – hvordan de aller fleste glemmer både Guds bud og løftet han har knyttet til det, og alle velgjerningene de har fått fra foreldrene – da må man forferdes over hvor ødelagt menneskesjelens evner og krefter er blitt ved syndefallet, når ikke engang et slikt bud har noen verdi i menneskers øyne.

I denne sammenhengen bør vi huske at med *foreldre* menes ikke bare våre naturlige foreldre, slik også vår barnelærdom sier. Det gjelder alle som på en eller annen måte har myndighet over oss: øvrighetspersoner, verger, husbønder, prester, lærere og andre. Dem skylder vi å hedre like fullt som våre naturlige foreldre, og det kan bevises med utallige skriftsteder.

Om vi har mistet våre egne foreldre, er vi derfor likevel ikke uten foreldre eller uten del i det fjerde budets plikter og velsignelser. Budet har langt fra mistet sin vekt og betydning for oss. Vi står jo alle på en eller annen måte i et slikt forhold til mennesker og myndigheter at det fjerde budets plikter også hviler på oss.

I det fjerde bud lyder det altså ikke bare til barn i egentlig forstand, men til alle og enhver: «*Hedre din far og din mor!*» Hvem du enn er, så er det deg Herren taler til i dette budet, slik som i de andre. Og ved hvordan du stiller deg til dette budet, drar du over deg enten mye timelig velsignelse eller timelig og evig forbannelse. For skal det gå *dem* godt som hedrer far og mor, så må det på samme måte gå *dem* ille som gjør det motsatte.

Når vi tenker på hvor vidt det fjerde bud i virkeligheten spenner – at det under navnet far og mor tar med alle som Gud på en eller annen måte har satt over oss – da forstår vi også hvorfor Herren har sagt at han har særlig behag i at det blir holdt, og har knyttet et særlig løfte om velsignelse til det.

Før vi går nærmere inn på det herlige løftet Herren har knyttet til dette budet, må vi gjøre det klart for oss hva den «æren» som vi skylder foreldrene, består i, og hvordan den skal vises.

Luther nevner mye i sin forklaring som hører med her. Men først nevner han hva vi *ikke* skal gjøre, og deretter hva vi skal gjøre.

«Vi skal frykte og elske Gud, så vi *ikke forakter våre foreldre og overordnede eller gjør dem vrede*.» Fordyp deg i dette som du lærte som barn. Det vil uten tvil ha noe å si deg også når du er kommet opp i årene, i det minste når det gjelder å *leve* det ut i praksis.

Selve grunnlaget for å holde dette budet – som de andre budene – er en rett gudsfrykt og kjærlighet til Gud. Men selv når grunnlaget er i orden, kan det koste deg mang en hard kamp å rette deg etter dette budet hele tiden. Særlig gjelder det hvis foreldrene – eller de som hører med under samme begrep – ved sin oppførsel og hele sin framferd viser seg som uverdige og foraktelige personer.

Tenk deg en far, en øvrighetsperson, en husbond eller en lærer som ikke bare mangler alt som skal til for å fylle sin plass, men som i tillegg er lunefull, hard og upålitelig og dessuten helt igjennom gudløs. Hvor nær ligger det da ikke å forakte ham i sitt hjerte og å gjøre ham vred ved sin oppførsel – særlig hvis man (med eller uten grunn) holder seg selv for å være klokere og fromere!

I slike tilfeller blir det nødvendig at du helt lar være å se på personen, på hans bedre eller dårligere egenskaper og på om han handler rettferdig eller urettferdig. Det avgjørende er om Gud har satt ham med myndighet over deg.

Er det slik, skylder du å finne deg i hans urett og lunefulle vesen, der ikke den borgerlige loven gir deg vern og oppreisning. Du skylder å vise ham aktelse – som din Guds talsmann og stedfortreder, selv om han i seg selv er uverdig – og rette deg etter hans vilje i alt som ikke strider mot Guds bud og din egen samvittighet.

Gjør han deg urett på et eller annet punkt, skal han svare for det overfor sin Gud. Men det gir ikke *deg* rett til å gjengjelde hans urett med ny urett eller å forakte ham for det. Dessuten skal du ta deg i vare så du ikke krenker ham og gjør ham vred, verken med ord og miner eller i gjerning.

Vil Gud, er han mektig til å sette ham fra makten. Men så lenge Gud holder ut med ham, bør du gjøre det samme. For hvor mye han enn synder mot deg, så synder han likevel tusen ganger mer mot Gud.

Det er sannelig ingen lett sak ikke bare å bære over med foreldre – eller dem som står i foreldres sted – men også å vise dem aktelse, når de selv gjør alt for å undergrave den aktelsen de har krav på fra barn og underordnede. Her strekker ikke noe mindre enn Åndens kraft og guddommelig tålmodighet til. «Hedre far og mor,» sier Siraks bok, «med gjerning, med ord og med *tålmodighet*.»

Tålmodighet er en dyd som trengs mer enn nok i omgang med mennesker i alminnelighet. Men særlig er tålmodighet og overbærenhet nødvendig når det gjelder foreldrene. Ikke bare har de i kraft av det fjerde bud krav på oss som går ut over alt det andre mennesker har. De har også mer enn noen annen vist tålmodighet mot oss, og derfor har heller ingen fortjent vår tålmodighet som de.

Tålmodighet trengs. Mens barna vokser til og for hver dag blir mer fortrolige med skikk og bruk slik de er i verden i dag, er det ofte motsatt med foreldrene. Tiden løper fra dem, og de får ikke tak på det nye den bringer med seg. Slik blir barn og foreldre etter hvert delvis fremmede for hverandre i tusen småting.

Når så alderdommen i tillegg sløver foreldrenes åndsevner, så de til og med «blir barn igjen» og kanskje er vanskelige å omgås og vanskelige å gjøre til lags, men likevel vil herske over barnet med uinnskrenket myndighet – da gjelder det å fornekte sin egen større innsikt, ja, å fornekte seg selv i alle ting, om man skal kunne hedre far og mor med *tålmodighet*.

Er det ikke Guds Ånd som råder i barnets hjerte, denne hellige fryktens og kjærlighetens Ånd, og som driver det i alt det gjør, så går det som man ofte ser: Barnet blir lei av foreldrenes gretne og besværlige oppførsel og begynner ikke bare å forakte dem i sitt stille sinn. Det begynner også å la denne forakten komme åpent fram i miner og fakter, i gjerninger og ord, og det må både såre foreldrene dypt og gjøre dem vonde.

Ja, selv der Guds Ånd bor i hjertet, kan det bli syndet skremmende mye på dette punktet, når man enten ikke gir akt på hans advarsler eller har lagt seg til uheldige vaner gjennom en feilaktig oppdragelse.

Og selv om du ikke med forsett har foraktet, såret eller gjort dine foreldre vonde, vil du nok likevel finne, hvis du gransker ditt hjerte og din oppførsel nøye, at du på mange måter har feilet og syndet mot dem. Du har ikke alltid møtt dem med den vennligheten og ydmykheten eller den tålmodige overbærenheten som du burde.

Legger du til alle de gangene du uten å vite eller ville det er kommet til å såre far- og morshjertet, har du god grunn til å slå deg for brystet som tolleren i templet og be: «Gud, vær meg synder nådig!» Ja, bare i hans blod, han som like til han hang på korset viste sin mor den ømmeste omsorg, vil du finne renselse for dine synder mot dette budet og fred for din samvittighet.

Vi gjør ellers oppmerksom på at det som her er sagt om at *barn* forakter og setter seg opp mot *foreldre*, også gjelder den samme oppførselen mot andre foresatte: øvrighet, lærere, husbondsfolk og så videre. Det gjelder da særlig eldre personer, som alene i kraft av sin alder har et visst krav på å bli respektert og sett opp til. Forsto de unge – og særlig alle som står i tjeneste – hva Gud krever av dem på dette området, ville de bøye seg dypt i ærbødighet for dem som de nå så lettsindig og tankeløst forakter og gjør vonde.

Særlig må forakt for Ordets forkynnere kalle ned en fryktelig hevn over seg, ettersom Herren gjennom dem vender seg til oss på en mer personlig og direkte måte. «Den som forakter dere,» sier Jesus til disiplene sine, «*forakter meg*.» Og om forholdet til øvrigheten heter det: «Den som setter seg opp mot øvrigheten, *står Guds ordning imot*. Men de som står imot, skal få sin dom.» Derfor må hver og en se til at han ikke forakter noen – med Guds ord mot seg – men gir ære til dem han skylder ære.

Så spørres det nå hva den *æren* består i som vi bør vise far og mor – eller med andre ord: *hvordan* vi skal hedre dem. Luther svarer kort, men innholdsrikt, at vi skal «holde dem i ære, tjene dem, lyde dem, elske og akte dem». Til denne korte og klare forklaringen kunne man i en viss forstand føye Jesu ord: «Gjør dette, *så skal du leve!*» – nemlig et langt og lykkelig liv på jorden.

Å «holde dem i ære» er det motsatte av å forakte dem. Og grunnen til at vi ikke bare bør *elske* våre foreldre og overordnede, men også *akte* og *hedre* dem, er alt nevnt. De er Guds stedfortredere på jorden. Gjennom dem vil Gud utøve sin makt over oss. Den som oppfører seg respektløst mot far og mor, lærer eller øvrighet, husbond eller madmor, han oppfører seg derfor respektløst mot Gud selv.

Luther sier at Gud har lagt sin «skjulte majestet» ned i far og mor. Å forbryte seg mot *dem* er altså en slags majestetsforbrytelse mot den hellige Gud, som alene har rett til å råde og befale. Så vi denne skjulte majesteten tydeligere for oss, ville vi også villigere holde våre foreldre og overordnede i ære.

Det var en øvrighet som ikke bare var gudløs, men *hedensk*, som Paulus og Peter bød de kristne å underordne seg. Begrunnelsen deres var at «det er ikke øvrighet *uten av Gud*, men de som finnes, er innsatt av Gud».

Hvor mye mer bør vi da ikke holde våre naturlige foreldre i ære, selv om de ikke bare var ufullkomne, men helt igjennom gudløse! De er tross alt dine foreldre, som er satt over deg både ved blodets bånd og i kraft av Guds bud. Derfor

skylder du å akte og hedre dem, selv om det er mye hos dem som du med rette må forakte.

Enda mindre har du rett til å holde din aktelse tilbake fra dem fordi du kanskje er rikere og klokere enn dem og har en høyere stilling i samfunnet. De er likevel dine foreldre, og du er deres barn. Og jo større fortrinn du har, desto større glede burde det være for deg å holde dem i ære, for i større eller mindre grad har du *dem* å takke for det. Å holde dine foreldre i ære er dessuten din egen ære, og å forakte dem din største skam.

Det andre Luther nevner, er at vi skal *tjene* våre foreldre. Om dette sier Siraks bok: «Den som frykter Herren, skal hedre sin far og tjene sine foreldre som herrer. – Kjære barn, hjelp din far i hans alderdom og gjør ham ikke sorg så lenge han lever.»

En kristen bør alltid se det som en glede og lykke å kunne tjene mennesker som trenger hans hjelp, for «det er saligere å gi enn å ta imot». Men særlig bør det være kjært for ham å tjene sine foreldre, ikke minst i alderdommen, når de trenger det mest. Dette ikke bare for det fjerde budets skyld, men av helt naturlige grunner. Den som har vist oss de fleste og største velgjerningene, lønner vi gjerne med godt framfor noen annen. Og hvem har vi fått flere slike tjenester fra enn fra våre foreldre!

Dette gjelder først og fremst våre naturlige foreldre, men i videre forstand også øvrighet, lærere og andre som står i samme forhold til oss som de. Hvem kan vel måle det gode vi får både timelig og åndelig gjennom deres tjeneste, særlig når de tar vare på den i troskap? Ja, uten dem ville verden bli en eneste røverhule!

Så mye mer unaturlig er det da å holde sin tjeneste tilbake fra foreldre og foresatte når de trenger den. Likevel er mang en sønn eller datter gudløs nok til å se det som en byrde å måtte gjøre far eller mor en virkelig tjeneste nå og da.

For sine barn kan man ofre alt, for sine foreldre derimot ingenting. Kanskje lengter man til og med etter at de skal gå bort, og gleder seg når de er borte. Eller om man tjener dem, gjør man det med ulyst og forbitrer livet for dem på den måten, ja, legger dem kanskje for tidlig i graven.

Kjære deg! Vil du at *dine* barn skal gjøre det samme når *du* blir gammel og trenger deres hjelp? Hvis ikke, så tjen din far og mor villig og glad. Da skal det bli målt igjen til deg med samme mål.

Øvrighet og lærere kan vi særlig tjene med forbønn, og det blir vi da også formant til i Ordet.

Videre heter det i Luthers forklaring at barna skal *lyde* sine foreldre. Med det er noe av det viktigste sagt om å hedre sin far og mor. Denne lydigheten strekker seg så langt at den ikke tåler mer enn ett eneste unntak: hvis lydigheten mot foreldrene skulle komme i strid med lydigheten mot Gud. Da heter det: «*En skal lyde Gud mer enn mennesker*», og: «*Den som elsker far eller mor mer enn meg, er meg ikke verd.*»

Med dette ene unntaket heter det ellers: «Dere barn: Vær lydige mot deres foreldre i *alle ting*, for det er til behag for Herren.» Likeså blir alle som står i tjeneste, formant til å være lydige mot sine jordiske herrer i *alle ting*, «ikke med

øyentjeneste for å gjøre mennesker til lags, men *av et oppriktig hjerte, i ærefrykt for Herren*».

Om øvrigheten heter det: «Hver og en skal underordne seg de myndigheter han har over seg.» «*For Herrens skyld* skal dere underordne dere under enhver menneskelig ordning.» Også når det gjelder åndelige ledere, har Guds ord sine formaninger og forskrifter. «*Vær lydige mot veilederne deres og rett dere etter dem*,» heter det.

Som sagt har denne lydigheten en grense som den ikke må gå over. Kommer den i strid med Guds ord og vår samvittighet, må vi ydmykt, men bestemt nekte å lyde. Man får da kalle det ulydighet, oppsetsighet eller hva man vil. Men innenfor denne grensen, som avgjør hvor langt foreldrenes rett og makt over oss rekker, skylder vi uinnskrenket lydighet.

En slik lydighet kan ofte være vanskelig å praktisere. Ikke minst gjelder det hvis den som har rett til å befale over oss, misbruker makten sin til å kreve det urimelige, eller viser en slik mangel på innsikt i ordrene han gir, at vi selv mener vi forstår langt bedre hvordan saken burde gripes an. Det eneste man har rett til i et slikt tilfelle, er å legge fram sine innvendinger ydmykt og rolig. Men nytter ikke det, har man ikke annet å gjøre enn å lyde.

Så strengt et slikt krav ser ut, blir det likevel forvandlet til bare glede, det bitre i det til bare sødme, bare vi alltid kan holde klart for oss at det er *Herrens* vilje vi gjør, at det er *ham* vi tjener og ikke mennesker, og at vår lydighet mot lunefulle foreldre, krevende overordnede og urettferdig øvrighet *er til behag for Herren*.

Til slutt skal vi, sier Luther, «*elske og akte dem*».

Der kjærligheten er til stede, går alt lett. Der kjærligheten mangler, går alt tungt. Derfor kan det fjerde bud like lite som noen av de andre holdes uten kjærlighet – kjærlighet først til Gud og siden til foreldrene. Det kan være mye hos dem som ikke er vår kjærlighet verd, men selv skal de elskes, om ikke for noe annet, så fordi de er våre foreldre etter Guds bestemmelse og ordning.

For denne kjærligheten, vist ikke bare i ord, men i gjerning, er Herren så nidkjær at han i visse tilfeller til og med krever at den skal gå foran kjærligheten til *ham*. Å gi en «gave til templet» framfor å hjelpe sine foreldre er, sier Jesus, å «sette Guds bud til side» (Mark 7,8–13).

Din kjærlighet til dine foreldre kan likevel ikke på langt nær veie opp den kjærligheten dine foreldre har til *deg*. Denne kjærligheten er helt naturlig så inderlig som ingen annen jordisk kjærlighet.

Herren selv har sammenlignet sin kjærlighet til oss med en fars og en mors kjærlighet til barna sine. «*Som en far forbarmer seg over sine barn, forbarmer Herren seg over dem som frykter ham*» (Sal 103,13). «*Som en mor trøster sitt barn, slik vil jeg trøste dere*.» Når Herren har løftet foreldrenes kjærlighet så høyt og herlig, hva er da rimeligere enn at vi gjengjelder deres kjærlighet så godt vi kan!

La oss nå også se på løftet Herren har knyttet til dette budet. Ordlyden er egentlig denne: «*så dine dager må bli mange i det landet Herren din Gud gir deg*» (2 Mos 20,12). I Det nye testamente uttrykker Paulus det slik: «*for at det må gå deg godt, og du må leve lenge i landet*». Det er sikkert – og det går også fram av

flere andre steder i Skriften – at Gud har gjort menneskers forhold til det fjerde bud avgjørende for hvordan det går dem i dette livet, på godt og vondt.

Riktignok er det også lovt timelig velsignelse til dem som holder de andre budene (5 Mos 6,1–3), men særlig til dem som holder det fjerde. *Det fjerde bud* – det første av dem som gjelder vårt forhold til *mennesker* – er nemlig liksom grunnlaget for å holde alle budene som følger etter. Det mennesket som akter, hedrer og lyder både far og mor og andre overordnede, vil alltid leve et liv som står i respekt blant mennesker. Og til et slikt liv har Herren knyttet timelig lønn – velsignelse og lykke på jorden.

Men merk deg godt hvordan løftet lyder! Det sier ikke at du skal oppnå salighet i himmelen ved å holde det fjerde bud. Det er uttrykkelig begrenset til livet her. At det skal «gå deg godt» her på jorden, behøver heller ikke å bety at du skal få stor rikdom. De rike er ikke engang i timelige ting så lykkelige som de som har det mer jevnt – det er en gammel erfaring, bekreftet tusen ganger, og forstått alt av ham som ba: «*Gi meg ikke armod, og heller ikke rikdom! La meg ete mitt tilmålte brød.*»

Det løftet vil si, er at du – med mer eller mindre av jordiske goder – alltid skal være et lykkelig menneske på jorden og leve et trygt, godt og velsignet liv.

Men når det videre tales om å «leve lenge», vil kanskje noen spørre om ikke også gode og lydige barn kan bli rammet av en tidlig død. Når det skjer – og det gjør det jo – må vi regne med at det ligger noe så avgjørende viktig til grunn, for barnet selv eller for foreldrene, at en tidlig død er en større nåde enn et langt og lykkelig liv (Jes 57,1).

Sikkert er det at Herren ikke svikter sitt løfte, og at en særskilt jordisk velsignelse og lykke skal følge den som hedrer sin far og mor – selv om han ikke tror på Kristus og får sin sjel frelst. Den som derimot har vist forakt for det fjerde bud, må alltid være forberedt på mer enn vanlig motgang i livet, selv om han ved en sann omvendelse får sin sjel frelst for evigheten. Dette kommer av Guds vise og rettferdige styre på jorden, og det blir bekreftet både av Guds ord og av tallrike eksempler vi ser for våre øyne.

At timelig lykke og velferd henger sammen med respekt for det fjerde bud, kan nok til dels ses som en naturlig følge av naturlige årsaker. Like sikkert er timelig ulykke, uro og smerte, ja, ofte en tidlig død, naturlige følger av forakt for det samme budet. Der ingen vil lyde eller underordne seg, men hver og en vil herske og tvinge igjennom sin vilje, der må det bli strid og trette, innbyrdes fiendskap og alt det onde som følger med.

Men mer blind enn en hedning må det mennesket være som ikke ser noe annet og mer enn *naturlige årsaker* i dette. Det lever jo en Gud blant oss som følger sine skapningers vei så nøye at ikke en fugl faller til jorden uten at han er med i det.

Har nå denne Gud knyttet et bestemt løfte til et bestemt bud – og i løftet ligger alltid den tilsvarende trusselen – da er det ikke tale om naturlige årsaker alene. Det ligger en beslutning fra Gud til grunn, en avsagt dom: Jordisk velsignelse skal hvile over dem som hedrer far og mor, mens en særskilt forbannelse på den andre siden skal følge dem som bryter dette budet.

Hver den som bare er litt fortrolig med livets gang, har da også sett merkelige eksempler på hvordan noe gåtefullt, noe som strider mot fornuften, griper inn og råder over menneskers skjebne på underlig vis. «Stille, uten bulder og brak, men med underfull virkning og makt går det et ubegripelig *noe* gjennom menneskenes skjebne,» er det en som har sagt. «Ofte synes det å forsvinne, men plutselig lyser det fram igjen. Det er ikke menneskelig, det er overnaturlig – det er *foreldrenes velsignelse*.»

Men akk! Vi lever i en tid som til sin egen ulykke kjennetegnes av at den fromme respekten tidligere tider hadde for all myndighet – foreldres, husbønders og øvrighetens – så godt som er ukjent blant oss. Enhver vil være sin egen herre og gjøre det han selv har lyst til. Selv de troende er ikke upåvirket av denne strømningen i tiden, og ofte må de lide for det senere i livet.

Den som er vis, vokte seg her! Guds ordning er uten tvil den beste, og *den* er tryggest som underordner seg den. Lykkelige er de barn som legger seg det fjerde bud på hjertet og lever etter det. De vil aldri finne en sikrere vei til lykke i livet enn dette svært enkle: å elske, akte og lyde både foreldre og andre overordnede.

Men dessverre – fiendens makt er stor på alle måter. Han lar ikke menneskebarna legge seg dette på sinne i tide. Mange får ikke øynene opp for hva dette budet betyr, før de selv som far eller mor har begynt å høste bitre frukter av sine egne barndoms- og ungdomssynder. Eller før *det* hjertet som slo med den ømmeste kjærlighet for dem, har sluttet å slå – når far og mor ikke lenger er i live, ikke lenger kan svare på deres bønn om tilgivelse og ikke lenger kan høre deres ømmeste ord.

Nå er det for sent! Guds ord taler stille og mildt, men det er ikke til å spøke med. Man må rette seg etter det mens det er tid, ellers kommer den bitre angeren.

Nå når vi har sett på barnas plikter mot foreldrene, ligger det nær også å peke på foreldrenes ansvar overfor Gud når det gjelder barna. Selv om foreldrenes plikter ikke er direkte nevnt i det fjerde bud, ligger de likevel liksom innbefattet i ordene *far* og *mor*. Dessuten er de understreket med stort alvor andre steder i Skriften.

Men hvem kan her finne ord så sterke som emnet fortjener? *Hvor* ligger nemlig skylden først og fremst for alt det man med rette kan klage over hos barn, tjenere, undersåtter og tilhørere? *Hvor* – om ikke først og fremst hos dem som er satt til å være deres voktere og oppdragere?

Når det gjelder barna, har de nesten alltid sine uvaner fra foreldrene. Ikke bare som arv ved fødselen, men også siden fordi foreldrene har forsømt de midlene Gud har gitt for å holde det medfødte onde i sjakk. Det er en forferdelig synd et barn gjør når det krenker og gjør sin far eller sin mor sorg. Men i utallige tilfeller har de krenkede foreldrene bare å slå seg for brystet og bekjenne: Vi får bare den lønn vi har fortjent; vi har ikke oppdratt barna våre bedre.

Vi høster nå frukten av at vi ikke sådde god sæd mens det var tid, i den jordbunnen som en gang var så mottakelig – at vi ikke har lydt Guds bud og oppdratt

barna våre med Herrens tukt og formaning, og ikke med brennende bønner dag og natt har båret dem fram for ham som alene er mektig til å hjelpe.

Også over tjenestefolks ulike uvaner – forsømmelighet, uenighet, mangel på samvittighetsfullhet og mer – blir det ofte klaget. Men om husbonden hver dag førte husstanden sin fram til familiealteret, og daglig helliget ånden og tonen i hjemmet ved Guds ord og bønnen, og selv i hele sin ferd bar vitnesbyrd om gudsfryktens kraft, da skulle det nok bli mindre å klage på hos husfolket hans.

Det samme gjelder for sjelesørgere i forholdet til menigheten sin. Men her må vi nøye oss med å tale bare til foreldre og andre som står i foreldres sted.

Tenk på hvilket betydningsfullt kall du har fått med dette! Hvilket dyrebart lån Gud har betrodd deg! Et menneskebarn med en åpen, mottakelig sjel. Der kan enten Guds rikes frø bli sådd – til timelig og evig lykke for barnet – eller fordervelsens torner og tistler vil trives, og så legges grunnen til både timelig og evig ulykke.

Et *menneskebarn*, et udødelig vesen som Kristus har utøst sitt blod for, så det kan få det evig godt – det er dette som gir selv det ringeste barn en så ufattelig stor verdi, og som taler så sterkt om hvor stor og alvorlig oppgaven er.

Av *småbarns og spedbarns munn*, sier Skriften, har Gud beredt seg lovprisning og reist seg et vern. «Se til at dere ikke forakter *én av disse små*,» sier Jesus, «for himlenes rike hører slike til.» «Deres engler i himmelen ser alltid min himmelske Fars åsyn.» Gud vil ikke at «en eneste av *disse små* skal gå fortapt». Derfor brenner hans hjerte av en slik nidkjærhet for dem at det, sier Jesus, var bedre for den som forakter én av disse små, om en kvernstein ble hengt om halsen på ham og han ble senket i havets dyp.

Det som det først og fremst gjelder i en kristen barneoppdragelse, er å oppdra barna for himmelen. Dernest gjelder det også å oppdra og forme dem med tanke på et nyttig og lykkelig liv på jorden.

Men for å oppdra barna for himmelen kreves det først og fremst at de tidlig får kjennskap til Gud og hans ord. «*Oppdra dem med Herrens tukt og formaning*,» sier Paulus. «Du skal *innprente* mine bud i *dine barn*,» pålegger Herren Israel. Du skal «tale om dem når du sitter i ditt hus, når du går på veien, når du legger deg, og når du står opp».

Å forsømme dette er å forsømme det viktigste. La siden barna deres få den beste utdannelse, la dem bli kloke og dyktige, forstandige og rike – de er likevel ulykkelige og vil gå evig fortapt, hvis ikke de selv i en senere alder begynner å søke det dere har holdt tilbake fra dem: *Guds ord*.

Si ikke at du ikke har tid til å plante Guds ords sæd i dine barns hjerter. Herren sier at vi skal gripe og bruke hver anledning vi får til det. Og er tiden vår virkelig så knapp at *noe* må forsømmes, enten dette eller noe annet, så la heller det andre bli forsømt. For hvilket annet arbeid er vel så viktig at barnas timelige og evige vel ikke må gå foran det?

Like viktig som at Ordet blir sådd i barnas hjerter, er det *kristne eksemplet*. Selv den beste undervisning og den mest inntrengende tale om det som hører Guds rike til, vil bli uten frukt, hvis den ikke blir støttet av det kristne eksemplets makt. Særlig barn retter seg heller etter det de ser, enn etter det de hører.

Og foreldre som fører kristen tale overfor barna sine, må være forberedt på at barna med våken oppmerksomhet passer på om foreldrene også selv lever etter det.

Vær derfor på vakt, alle dere som har barn omkring dere, så dere ikke river ned med livet deres det som Guds Ånd har begynt å bygge opp i barnas hjerter, kanskje gjennom deres egen munn! Det gjelder også å holde dem borte fra dårlig selskap så mye som mulig, for «*ondskapens blendverk formørker det gode*» (Visd 4,12).

I dette som her er nevnt, vil kristne foreldre som regel være enige. Det man derimot ofte har delte meninger om, er i hvilken grad det skal brukes *tukt* i barneoppdragelsen. Tryggest er likevel den som også i dette retter seg etter Guds ord.

Skriften sier: «Den som sparer sitt ris, hater sin sønn. *Men den som elsker ham, tukter ham tidlig*.» Og: «*Hvem er vel den sønn som hans far ikke tukter*?»

Det er i virkeligheten heller ikke til å overse hvor mye nytte et menneske senere i livet vil ha av at det tidlig ble vant til nøyaktig og ubetinget lydighet. Ikke bare vil det være nyttig i mange jordiske forhold at den naturlige egenviljen tidlig er blitt bøyd og brutt. Et slikt menneske vil også lettere bøye seg i lydighet for Guds Ånd, om det en gang får den lykke å stå under hans ledelse.

Når man på denne måten vil bøye barnas vilje til nøyaktig og ubetinget lydighet, må man likevel gå fram både med stort *alvor* og med stor *varsomhet*. Man kan overdynge barnet med irettesettelser, trusler og skjenn eller til og med legemlig straff for hver ubetydelig forseelse i så stor grad at man bare gjør sinnet dets forstyrret og splittet. På den ene siden blir barnet *motløst og skremt* (Kol 3,21), og på den andre siden *forherdet* og *vakt til sinne* (Ef 6,4). Og altfor snart kan det komme så langt at selv den strengeste tukt ikke har den minste virkning.

Men man kan også være så ettergivende overfor barna sine at de aldri forstår at de har plikt til å lyde nøyaktig. Hovedsaken i hele dette spørsmålet er at barna blir behandlet med *plan* og *bestemthet*, forent med kjærlighet, forståelse og takt.

Ingen må likevel tro at han dermed er sikret et godt resultat, selv om han har gitt barna en forstandig og kristen oppdragelse. Vi kan likevel få smake mye bitter bekymring. Da bør vi ut fra vår kristne innsikt og forståelse for det første tenke på at selv om vi ennå ikke ser frukt av arbeidet vårt i form av noe egentlig nådeverk hos barna våre, så er ikke dermed den sæden som er sådd, gått til spille, og vi har heller ikke arbeidet forgjeves.

Oftest går det vel slik at barnet først må smake grisemat ute i det fremmede landet før det vender angrende tilbake. Men der den gode sæden er sådd og vannet med tårer i bønn, der Guds kjærlighet, åpenbart i Kristus, og hans brennende nidkjærhet, åpenbart på Sinai, er malt for barnas øyne og understreket enda mer ved foreldrenes gode eksempel – der har man ennå alltid grunn til å vente frukt.

For det andre bør bekymrede foreldre tenke på at et menneskes vei, og særlig dets sjels frelse, til syvende og sist ikke ligger i menneskers hånd. Ikke engang Jesus kunne berge *Judas*, fortapelsens sønn, eller det *Jerusalem* som han gråt

over. Når alt vi får nåde til å gjøre, er gjort, må vi overgi barna våre til Gud. Og når vi ikke lenger kan utrette noe ved å tale med barna om Gud, kan vi ennå utrette mye ved å tale med Gud om *dem*.

Med dette er til slutt nevnt det middelet til å fremme barnas vel som bør være både det første og det siste vi bruker. Måtte vi verken glemme livets mange eksempler på underfull bønnhørelse eller Skriftens mange løfter om det!

Det ligger en dyp sannhet gjemt i biskop Ambrosius' ord til Monika, Augustins mor, da hun under tårer betrodde ham sin bekymring for sønnen, som den gang ennå var hedning. «Skulle en slik tårenes sønn kunne gå fortapt?» sa biskopen – og han fikk rett. Augustin ble ikke bare en kristen, men attpåtil en av de ledende i kirken. Og disse ordene stemmer med det Jesus en gang sa: «*Men skulle da ikke Gud hjelpe sine utvalgte til deres rett, de som roper til ham dag og natt? Er han sen når det gjelder dem?*»

Det femte bud: Du skal ikke slå i hjel

Denne gangen er det Herren Jesus selv vi skal høre. Det *femte* bud var det første Jesus tok seg tid til å forklare nærmere (Matt 5). Det var nemlig særlig når det gjaldt dette budet, at fariseerne mente de var rettferdige.

Det er også bare vår Herre Jesu egen utlegning som lar oss se budet i et slikt lys at det får noe å si til oss alle.

La oss da lytte til hva Jesus sier om dette.

«Hvis ikke deres rettferdighet overgår de skriftlærdes og fariseernes, kommer dere aldri inn i himlenes rike» (Matt 5,20). Dette har han slått fast like før. Straks etter gir han eksempler på hva slags rettferdighet fariseerne hadde, og stiller opp mot den det som Gud Herren krever i sin lov:

«Dere har hørt det er sagt til de gamle: Du skal ikke *slå i hjel*, men den som slår i hjel, skal være skyldig for domstolen. Men jeg sier dere: Den som *blir vred på* sin bror, skal være skyldig for domstolen. Og den som sier til sin bror: *Raka!* skal være skyldig for Rådet. Og den som sier: *Du dåre!* skal være skyldig til helvetes ild» (Matt 5,21–22).

Fariseerne gjengav nok budet nøyaktig etter *ordlyden*. Men verken for seg selv eller når de forklarte det for andre, ville de la det gjelde noe annet enn selve den blodige gjerningen. Å bære på vrede og hat i hjertet og la det gå ut over medmenneskene med sårende og krenkende ord, gjorde de seg ingen samvittighet av. Slik var den fariseiske fromheten, og slik er den fremdeles.

Og det var om en rettferdighet av dette slaget Jesus sa at hvis vi ikke har en bedre, kommer vi aldri inn i himlenes rike. Måtte derfor hver enkelt av oss stanse ved dette og tenke alvorlig over det! I all menneskenatur ligger det en dypt rotfestet tilbøyelighet til bare å se på den ytre gjerningen og glemme at Gud også ser på hjertet.

«*Den som blir vred på sin bror*», sier Jesus, skal være skyldig for domstolen, det vil si at han hører inn under den samme dommen som en morder. Når han så regner opp ulike grader av synden og den straffen som svarer til hver av dem, har han uten tvil villet vise oss at straffen blir strengere jo større synden og ondskapen er.

Jesus ropte sitt ve over flere byer, sterkere eller svakere etter hvor stor skyld de hadde. Slik skal straffen alltid tilmåles etter hva slags synd det er, og etter hvor mye lys synderen har hatt. Det følger nødvendig av Guds fullkomne vesen.

Men det vi skal merke oss her, er at selv syndens første grad, den blotte vreden i hjertet, er nok for den hellige Gud til å felle en dødsdom.

Når Herren sier: «*Du skal ikke slå i hjel!*», ligger det mye mer i ordene enn at du ikke må ta livet av et menneske. Herren ser ikke bare på hånden din, men på hele deg: hjertet ditt, følelsene, tungen, øynene og dine mest skjulte tanker. Ja, han ser til og med på om du har kjærlighet eller mangler den.

Han sier jo: «*Du* skal ikke slå i hjel!» Og hva betyr dette «du»? Ikke hånden din, tungen din eller noen andre av lemmene dine, men deg som hel person. For om jeg sier: Du må ikke gjøre det eller det, så taler jeg ikke til hånden, men til hele mennesket. Ja, selv om jeg sa: Hånden din må ikke gjøre det eller det, så talte jeg likevel egentlig ikke til hånden, men til *deg*, til sjelen, forstanden og hjertet ditt, som rår over hånden og styrer den.

Av dette forstår vi at Gud ser på det indre mennesket. Når han sier: «*Du skal ikke slå i hjel!*», er det deg som hel person han taler til, og han mener enhver tenkelig måte å drepe på. Enten det skjer med hånden, tungen eller hjertet, med tegn og fakter eller vrede blikk, så er du i ditt innerste slik sinnet at du er en morder i Guds øyne.

I det femte bud forbys altså for det første selve gjerningen: *drap* eller *mord*. Ikke noe menneske har i seg selv rett til å forkorte et annet menneskes liv. Når øvrigheten dømmer en forbryter til døden, er det ikke et menneskes gjerning, men Guds. For øvrigheten, sier Paulus, er «Guds tjener, en hevner til straff over den som gjør det onde» (Rom 13,4). Når soldaten i krig eller skarpretteren på øvrighetens befaling dreper et menneske, er det ikke soldaten eller skarpretteren som gjør det, men øvrigheten, og bak den står Gud.

Det Gud gjør, er hellig og godt, også når han tar et menneskes liv, enten det skjer ved et lynnedslag, ved sykdom eller ved øvrigheten, hans tjener. Men det er bare Gud, Skaperen, den Allmektige, han som gjør levende, som også har rett til å drepe. Hvis et menneske på eget initiativ og eget ansvar forkorter sitt eget eller et annet menneskes liv, griper han inn i den retten som tilhører Guds majestet. Ja, han forgriper seg på selve *Guds bilde*. Dette er den fryktelige gjerningen som Herren Gud forbyr i det femte bud.

For det andre forbys selv den minste begynnelse til drap, også om selve gjerningen aldri blir fullført. Bare vrede, som aldri helt kan holdes skjult, men som viser seg, om ikke på annen måte, så i *gretne sukk* (Jak 5,9), er i Guds øyne et påbegynt drap. Den tærer nemlig på livskraften hos det mennesket som vet at vreden er rettet mot ham.

Kort sagt: Alt som blir tenkt, talt og gjort ut fra et bittert og hatefullt, misunnelig, hevngjerrig og kjærlighetsløst sinn mot nesten, er synd mot det femte bud.

Når for eksempel en far straffer barnet sitt i sinne og utøylet vrede, uten en tanke på hvilken skade han kan påføre barnet på legeme og sjel – står han ikke da som barnets morder? Når en mor fra morgen til kveld lar sitt dårlige humør gå ut over barnet med planløs og stadig skjenn og straff for stort og smått, uten å tenke på hvilken byrde dette må være for et barnesinn – hvor mye bedre er hun da i Guds øyne enn en morder?

Når en mann raser i vill, utemmet vrede mot sin kone, når en ondskapsfull kone plager mannen sin med bitre og sårende ord og et kaldt og kjærlighetsløst vesen, når en gjerrig og ubarmhjertig arbeidsgiver krever arbeid av dem som er under ham, langt ut over det kroppen deres tåler – da er alt dette påbegynt drap, ikke bare i Guds øyne, men i virkeligheten.

Og all denne vreden, denne skånselløse bitterheten mot mennesker – hvordan skulle den kunne behage Herren Jesus, han som selv var så mild og barmhjertig og så omhyggelig med ikke å såre noen?

Disiplene hans skjente på kvinnen som salvet Jesus, fordi hun «sløste bort salven». Det tålte han ikke, men irettesatte dem for det. To søstre gråt i sorgen over broren sin – og Jesus gråt med dem. Bare det at folket i ørkenen ikke hadde noe å stille sulten med, vakte medfølelsen hans. Og da disiplene sørget ved tanken på at han skulle gå bort, holdt han en lang og trøsterik tale til dem: «Men jeg skal se dere igjen, og deres hjerte skal glede seg» (Joh 16,22).

Når vi ser hvordan Jesus hadde hjertet vendt mot menneskene, kan vi lett regne ut med hvilke øyne han må se på det når *vi* sårer hverandre med vrede i hjertet, med harde ord eller sure miner. Vi kan lett regne ut at han tvert imot vil at også vi skal ta hensyn til hverandres følelser og ikke unødig såre eller bedrøve noe menneske. Det er denne guddommelige kjærligheten og ømheten for mennesker som ligger til grunn for det femte bud i hele dets vide betydning.

Til påbegynt drap må vi videre regne det å ta fra nesten levebrødet hans eller la være å gi ham den hjelpen han trenger. «Den som tar fra nesten hans levebrød, han slår ham i hjel, og den som holder tilbake lønnen for en dagarbeider, utøser blod», sier Sirak (Sir 34,23).

Det ligger også i dette at hvis du ser nesten din lide nød, men lukker hjertet ditt for ham og ikke gir ham det han trenger for å leve, så har du gjort *ditt* til å forkorte livet hans. Hvis alle gjorde som du, ville den trengende før eller senere dø av det. Da var det skjedd et drap, og *du* var medskyldig i det! Det samme gjelder den som ser et menneske i livsfare og ikke prøver å redde ham.

Til slutt har vi også delvis vært inne på at selv om vi verken med ord eller gjerning røper vreden og ondskapen i hjertet mot nesten, må denne ondskapen likevel regnes som drap i Guds øyne. «Den som *blir vred på sin bror*», sier Jesus, «skal være skyldig» (Matt 5,22). «Hver den som *hater sin bror*, er en morder», sier Johannes (1 Joh 3,15).

Den hellige Gud, som er full av kjærlighet, krever bestemt og uten unntak at vrede, misunnelse og hat ikke skal finnes i hjertet i det hele tatt. Selv med den mest omhyggelig skjulte vrede i hjertet står du som en morder for den hellige Gud. Bare et lite øyeblikks sinne er en synd som fordømmer deg, om du ikke søker tilgivelse for den.

Men får vreden slå rot i hjertet ditt og vokse til hat og uforsonlighet, så er du dermed rett og slett stengt ute fra nådestolen så lenge du ikke vil gi slipp på vreden. Alle dine religiøse øvelser og alt det gode du vil gjøre, er stygt hykleri i Guds øyne så lenge du ikke vil høre på hans ord og søke forlik med nesten din.

Om dette heter det videre i teksten vår: «Om du da bærer fram ditt offer til alteret, og der kommer til å tenke på *at din bror har grunn til å klage på deg*, da la

ditt offer ligge der foran alteret, og *gå først bort og forlik deg med din bror*. Kom så og bær fram ditt offer!» (Matt 5,23–24).

Legg merke til at dette ikke blir sagt til grove og gudløse folk. Det er mennesker med sans for det åndelige, fromme mennesker som «bærer fram sitt offer til alteret», Herren taler til. Og slik det var den gangen, er det også nå. Fariseerne var svært religiøse. De drev på med lovens bud med stor iver og gjorde mange lovgjerninger, men samtidig kunne de bære på fiendskap og hat i hjertet, ja, til og med mot Jesus og disiplene hans.

Det er selve kjernen i fariseernes fromme hykleri Jesus her setter fingeren på. Han så inn i hjertene deres og kjente dem til bunns. Det samme gjør han i dag. Han finner mennesker som regner seg med til Guds folk og på forskjellige måter bærer fram sine gaver for Gud, men som samtidig bærer på hat og misunnelse i hjertet eller på skjult nag mot en eller annen. Da slår han ned på den skjulte falskheten deres og sier:

Hold deg borte fra meg med alle dine bønner og offer og religiøse øvelser, så lenge du likevel spiller falskt spill med meg! Min vilje var at du skulle være god, ydmyk og mild i hjertet, ikke hate nesten din eller misunne ham. Så lenge du ikke vil høre på meg i dette, bryr jeg meg ikke om gavene dine. *Lydighet er bedre enn offer* (1 Sam 15,22). Gå først bort og forlik deg med din bror, og kom så og bær fram gaven din for meg!

Men hvordan kan det gå til at mennesker som streber etter å leve i gudsfrykt og vil frelse sin sjel, samtidig kan bære på noe så avskyelig og fordømmelig som *hat* i hjertet?

Jo, saken er denne: For det første er hjertet villedet, forblindet og sløvt. For det andre kler man hatet sitt i en rettferdig og hellig nidkjærhets drakt.

Luther har sagt om dette: «Denne lasten er den aller vakreste av alle. Ingen annen forstår i den grad å pynte seg med et skinn av hellighet, og slik bedrar mange både seg selv og andre. De ser ikke hvordan de hater nesten av hjertet eller bærer på skjult nag. De vil ha ord på seg for å være fromme, tjene Gud og, som det heter her, *bære fram sitt offer til alteret* – og de tror at alt står vel til med dem.»

Men, vil kanskje noen spørre her, finnes det ikke en *hellig vrede*, en ren og ublandet iver for sannhet og rett? Må hvert utbrudd av vrede nødvendigvis ha sin rot i misunnelse og hat?

Jo, det finnes sannelig også en hellig vrede. Luther kaller den «en kjærlighet som er tent til vrede». Det er når det bare er Guds ære og nestens beste du har for øye, og når nidkjærheten din bare er rettet mot det syndige, falske og farlige, ikke mot nestens *person*.

Eksempler på en slik hellig vrede har vi ikke bare i Jesu eget liv, men også hos mange av hans fremste tjenere. Hvordan skulle noen ellers kunne røkte sitt kall som lærer, dommer, far eller mor, hvis det ikke fantes en hellig nidkjærhet som kan ta form av vrede?

Hver enkelt kristen kan bli grepet av denne hellige nidkjærheten for Kristi ære og menneskers beste. Bare glem aldri at Gud ser rett inn i ditt innerste. Han ser om det virkelig er kjærlighetens iver for nestens beste du er grepet av, eller

om du bare av en eller annen grunn har fått motvilje mot ham, og derfor finner feil ved alt han sier og gjør.

Prøv deg selv for den Allvitendes ansikt: Begynte kanskje motviljen din mot ham med at han ikke viste deg den aktelsen du mente du hadde krav på? At han baksnakket deg? Eller at han sa deg dine feil, kom med en bemerkning som var så sann og treffende at den nettopp derfor sved i deg? Eller var det kanskje bare at *han* hadde mer jordisk lykke og var mer avholdt og aktet enn du?

Så forvendt og fordervet er menneskehjertet at det, i stedet for å elske nesten som seg selv, rett og slett kan føle seg krenket over at nesten har større lykke og høyere anseelse, og av den grunn bære nag til ham.

Er det noe av dette – eller kanskje en urett du beviselig har lidt – som ligger til grunn for den nidkjærheten du i dag viser mot et menneske eller en krets av mennesker, så vit at det ikke er *hellig* nidkjærhet som fyller hjertet ditt, men den styggeste og giftigste vrede og ondskap. Gud hjelpe deg da!

Hvis du ikke vil bli løst fra dette, og ikke regner Guds tilgivelse så mye verd at du for dens skyld vil tilgi menneskers ondskap mot deg, så er veien til nådestolen dermed stengt. Da vil Gud heller ikke tilgi *deg* (Matt 6,14–15; 18,35).

Du ber, du går til alters, du vil tjene Gud med mange gode gjerninger, men du bærer på hat til nesten din og velger ordene dine med list for å sette ham ned i menneskers øyne. Da sier Jesus her at han ikke vil ha noen gaver eller tjenester av deg. Han avskyr alt sammen så lenge du ikke vil lyde hans ord og bli forsonlig og velvillig sinnet mot nesten din i hjertet.

Det er menneskenes ondskap og de stadige fristelsene til vrede og utålmodighet som kommer av den, som gjør et bud som det femte nødvendig. Ser naboen din bare at du har mer hell med deg enn han, har bedre hus og gård og større anseelse blant folk, så farer misunnelsen straks i ham, og fra da av har han ikke noe godt å si om deg. Får du så vite dette, blir hjertet ditt straks opptent til vrede og hat, så heller ikke du taler godt om ham.

En annen har en husfelles skarpe og stridbare tunge som sin daglige plage. Det skal mer enn menneskelig kraft til for ikke selv å bli overvunnet av det onde og falle i kiv og strid, vrede og hat. En tredje ser hele sin framtidige lykke lagt øde og må slite seg fram under trange kår, som blir enda tyngre når han tenker på den han mener har skylden. Og i tillegg holder djevelen dag og natt ilden ved like under hjertets bitterhet, ondskap og hat.

Det er nesten ikke til å fatte hvordan et menneskehjerte som er utsatt for slike fristelser, i det hele tatt kan unngå å bli sittende fast i selve det fordømmelige hatet. Men et slikt Guds under er det den sanne nåden virker i hjertet, og denne nåden er det vi helt nødvendig må eie.

Jesus sier videre:

«*Skynd deg å være føyelig overfor din motstander* mens du ennå er med ham på veien! Ellers vil motstanderen overgi deg til dommeren, og dommeren overgi deg til vakten, og du bli kastet i fengsel. Sannelig sier jeg deg: Du slipper ikke ut derfra før du har betalt til siste øre!» (Matt 5,25–26).

Med dette bildet vil Jesus si: Dere er begge vandringsmenn på vei mot det samme store og alvorlige målet, evigheten. Blir dere ikke forlikt mens dere er

på veien, men går inn i evigheten med uforsonlige hjerter, da følger det en dom uten barmhjertighet. For mens nådetiden varte, *søkte* dere ikke barmhjertighet slik dere skulle, og derfor *viste* dere heller ikke barmhjertighet. *Du* må ha et sinn som er villig til fred og forlik. Har motparten din det ikke, så hindrer ikke det *din* frelse, men bare hans egen.

Det finnes ikke noe bud Jesus har forklart og innskjerpet med så mange ord som dette, for han visste godt hvor mange og store fristelsene til å bryte det er. Etter at han i v. 27–37 har tatt for seg to andre bud, tar han i v. 38 opp igjen det femte og sier:

«Dere har hørt det er sagt: Øye for øye, og tann for tann! Men jeg sier dere: *Sett dere ikke imot den som gjør det onde mot dere*. Om noen slår deg på høyre kinn, så vend også det andre til. Vil noen føre sak mot deg for å ta din kappe, så la ham også få ytterplagget!» (Matt 5,38–40).

Dette kravet fra Jesus har vært en fryktelig anstøtsstein for mange. De synes det er altfor strengt. Noen har ment at de her kunne ta Herren Jesus i en dårskap, og har gjort narr av ordene hans. Andre har i velment overdrivelse brukt dem på forhold som det aldri var Jesu mening at de skulle gjelde.

Ordene gir uttrykk for den høyeste visdom. *Salige er de saktmodige* – dem skal Herren selv ta i forsvar. Men stedet må ses i sammenhengen for at vi skal få den rette meningen. Gjennom hele kapitlet er det fariseernes forvrengning av loven Jesus går imot.

Regelen om «øye for øye og tann for tann» (2 Mos 21,24; 3 Mos 24,20) gjaldt bare dommernes avgjørelser. Men fariseerne hadde utvidet den til også å gjelde mellom det enkelte menneske og nesten hans, slik at man fritt kunne gjengjelde ondt med ondt. Det er denne forvrengningen av loven Jesus her går imot, og han forbyr den enkelte å ta seg til rette selv. Det er øvrigheten som bærer sverdet, og det er også den som skal bruke det (Rom 13,4).

Ingen kristen må så mye som bære på den minste tanke om hevn. Han skal tvert imot være villig til å finne seg i ny og større urett, og om noen slår ham på høyre kinn, vende også det andre til. Et slikt mildt, godt og saktmodig hjerte krever Guds hellige lov.

Om dette sier Jesus videre i det samme kapitlet:

«Dere har hørt det er sagt: Du skal elske din neste og hate din fiende! Men jeg sier dere: *Elsk deres fiender, velsign dem som forbanner dere, gjør vel imot dem som hater dere, og be for dem som forfølger dere*, for at dere kan være barn av deres Far i himmelen. For han lar sin sol gå opp over onde og gode, og lar det regne over rettferdige og urettferdige» (Matt 5,43–45).

Det er *Kristi* sinn som kommer til orde her. Det samme sinnet må de *kristne* ha. Når Jesus sier: *Elsk* deres fiender!, mener han virkelig å *elske*. Det vil si at vi skal ha hjerte for dem og ønske dem alt godt. Han vil også at kjærligheten vår skal vise seg i vennlig tale og omgang og i forbønn.

Paulus er inne på det samme som Jesus her når han sier: «*Velsign dem som forfølger dere, velsign, og forbann ikke!*» (Rom 12,14). To ganger gjentar han dette: *Velsign dem!* Slik viser han hvor viktig det er at denne formaningen blir tatt til hjertet og fulgt.

Men skal vi på denne måten elske og velsigne og tale vel om våre *fiender*, hvem er det da igjen som vi skal hate og tale ondt om? Det er tydeligvis noe en etterfølger av Jesus overhodet ikke skal gi seg av med.

Men nå vil kanskje noen si: Leser vi ikke i Skriften at både Jesus selv, apostlene hans og andre hellige menn av og til gikk imot fiendene med harde og strenge ord? Hvordan stemmer det med budet om å elske og velsigne dem?

Til det må vi svare: Det disse har talt i *Herrens navn*, er ikke et menneskes ord, men den hellige Guds ord. Men *her* taler Jesus om hva vi, som mennesker, skal gjøre mot dem som er fiendtlig sinnet mot oss. Og da heter det bare: *elske, velsigne, tale vel, gjøre godt*.

Denne kjærligheten skal også vise seg i et tilfelle som det Jesus nevner i v. 42: «*Gi til den som ber deg, og vend deg ikke bort fra den som vil låne av deg*» (Matt 5,42). Selv om det er uvennen din som er i nød, så skynd deg å komme ham til hjelp: «Gjør vel imot dem som hater dere.»

Til slutt nevner Jesus to viktige grunner til at vi skal elske uvennene våre og gjøre godt mot dem. For det første skal vi som gode barn ligne vår himmelske Far. «*Han* lar sin sol gå opp over onde og gode, og lar det regne over rettferdige og urettferdige.»

Og for det andre: Gjør vi ikke det, er det ikke ham vi ligner, men de mest gudløse menneskene. «Om dere nå elsker dem som elsker dere, hva lønn har dere da? Gjør ikke også tollerne det samme? Og om dere hilser bare på deres brødre, hva stort gjør dere da? Gjør ikke også tollerne det samme?» (Matt 5,46–47).

Det finnes vel knapt mennesker så onde, tyver eller røvere, at de ikke holder vennskap med hverandre innenfor sin egen bande. Til og med blant djevlene, sier Jesus, er det et visst samhold, ellers kunne ikke riket deres bestå (Luk 11,18). Av dette kan du se hva fromheten din er verd, hvis det bare er vennene dine du viser kjærlighet.

«*Vær da fullkomne*», sier Jesus til slutt, «*likesom deres himmelske Far er fullkommen*» (Matt 5,48).

Det er først og fremst *kjærligheten* det er tale om her. Kjærligheten kalles fullkommen når både *grunnlaget* for den og *dem den gjelder*, er rett. Fariseernes falske kjærlighet manglet for det første det rette grunnlaget: *Guds kjærlighet til oss og det nye, himmelske livet i hjertet*. For det andre omfattet den bare *vennene* deres. Jesus lærer derimot at vi skal elske *alle* mennesker.

Ellers vet vel alle av oss at Guds hellige lov krever *fullkommenhet i alt*. Det er når ordet tas i denne siste og absolutte betydningen, at «av lovgjerninger blir intet kjød rettferdiggjort». Og likevel er denne høyeste grad av fullkommenhet det Gud må kreve av mennesket. Derfor er den også det målet alle lydige hjerter har satt seg og strekker seg mot. Men målt mot den blir de alltid stående som syndere så lenge de lever på jorden.

Vi har nå i noen grad sett hva det femte bud krever. Måtte bare hver enkelt av oss tenke på at det ikke er nok å vite dette – vi må *handle etter det*.

«*For Guds rike består ikke i ord, men i kraft*» (1 Kor 4,20). Å høre, lese og tale om hellighet, men overlate til andre å leve etter det, er hykleri. Og Guds øyne ser gjennom alt hykleri.

Men de som Herren er blitt en levende og nærværende Gud for, og som derfor vil gjøre *alt* han byr, fordi de vet at ingen synd i hjertet er skjult for hans blikk, de blir helt knust av dette budet. Men disse har hele lovens oppfyllelse bare ved troen på Jesus Kristus, han som ble *gjort til synd for oss* og smakte nettopp den døden som var straffen for mord (2 Kor 5,21; Gal 3,13).

Hos dem som i levende tro har grepet dette og holder fast ved det, blir kjærligheten *født* i hjertet. I gleden sin elsker de nå virkelig nesten, smeltet av den kjærligheten som de selv er elsket med av Gud.

Gud gi oss alle en slik tro og en slik kjærlighet! For *kjærligheten* er *lovens* oppfyllelse (Rom 13,10) – og dermed også det femte buds *oppfyllelse*.

Det sjette bud: Du skal ikke drive hor

Også dette budet har vår Herre Jesus lagt ut og forklart (Matt 5,27–32) – og for en nåde at han har gjort det! Ham må vi jo høre, om vi vil bli frelst.

Jødene hadde behandlet det sjette budet slik som det femte. De så bare på den ytre, grove overtredelsen, og den bestod her i ekteskapsbrudd – for budet lyder egentlig slik: *Du skal ikke bryte ekteskapet!* At hjertet var fullt av urene lyster og urent begjær, så de bort fra, så lenge de bare kunne holde seg fra synden i handling. Da kommer Jesus og legger ut budet i en dypere betydning: «*Hver den som ser på en kvinne for å begjære henne, har allerede brutt ekteskapet med henne i sitt hjerte*» (Matt 5,28).

Det er i lyset av denne utleggingen vi skal se på budet her. Grunnen til det, nemlig at Gud innstiftet ekteskapet, finner vi allerede i Bibelens første kapittel, i beretningen om skapelsen. For Gud hører det å skape mennesket og det å la menneskeslekten bli mange sammen: «*Til mann og kvinne skapte han dem. Og Gud velsignet dem, og Gud sa til dem: Vær fruktbare og bli mange og fyll jorden* …» (1 Mos 1,27–28).

Og i neste kapittel heter det videre: «*Derfor skal mannen forlate sin far og sin mor og forbli hos sin hustru, og de skal være ett kjød*» (1 Mos 2,24).

Dermed er også tanken bak budenes rekkefølge klar. Rett etter budet som verner om vårt *liv*, følger det som hegner om Guds hellige ordning for *at slekten skal føres videre*. Bare når vi har den rette ærefrykt for denne Guds første innstiftelse, forstår vi rett hvilken betydning og vekt budet har.

Ekteskapet er innstiftet av den store Gud selv. Guds løfte, Guds velsignelse og Guds velbehag hviler over det. Det er en guddommelig ordning, og det får en helt særlig høy og hellig betydning ved at Gud Herren har brukt ekteskapet som bilde på sitt eget forhold til menneskene. Det møter vi mange steder i Det gamle testamente.

I Det nye testamente setter Paulus foreningen mellom mann og kvinne i ekteskapet ved siden av forholdet mellom Kristus og menigheten, når han sier: «For mannen er kvinnens hode, likesom også Kristus er menighetens hode – han som er sitt legemes frelser» (Ef 5,23). På samme måte finner vi i Åp 19 uttrykk som «Lammets brud» og «Lammets bryllup».

Derfor taler Skriften også om «hor» og «ekteskapsbrudd» i åndelig forstand, og det består i å falle fra Gud og være utro mot ham (Jes 1,21; Jer 3,1; Esek 16,15 m.fl.).

Når vi tenker på ekteskapets høye og hellige opphav, forstår vi også hvilken betydning og vekt det sjette budet har. Vi forstår hvilket fryktelig inngrep det er i Guds majestetsrett å bryte ekteskapet, på hvilken måte det enn skjer. Den som bryter ekteskapet, griper inn i og ødelegger det helligste og viktigste forholdet på jorden. Han river i stykker de helligste bånd, de som Gud selv har knyttet. Han skitner til og vanærer det reneste, ømmeste og mest fortrolige forholdet mellom mennesker. Han gjør lykke til ulykke og velsignelse til forbannelse.

Men gjelder dette bare den som i ordets vanlige betydning bryter sitt eget eller andres ekteskap? Er det sjette budet bare talt til dem som lever i ekteskap? Nei, etter Guds ords utlegging gjelder dette budet *alle mennesker*. Ingen er unntatt. Da Gud skapte menneskene som *mann* og *kvinne* og innstiftet ekteskapet, trakk han også en hellig grenselinje mellom de to kjønnene. Denne grensen er Guds ordning, og derfor er den like hellig og ukrenkelig som selve ekteskapet.

Hver den som overskrider denne grensen Gud har satt, enten det skjer i tanker, ord eller gjerning, han bryter det sjette budet. I denne betydningen sier Herren også til alle ugifte, menn og kvinner, unge som eldre: *Du skal ikke bryte ekteskapet!*

Enda et par ting skal vi merke oss i denne sammenheng.

Ved dåpen og vår kristne bekjennelse er vi viet til den samme kjærlighet og troskap mot vår Herre Jesus Kristus som hustruen skylder mannen – ja, mer enn det: til en kjærlighet og troskap som skal vare ut over død og grav og bestå i all evighet. Fordi Guds Sønn ble menneske, slik at Gud og mennesket ble *ett kjød*, er det et så nært og inderlig forhold mellom dem.

Et lignende forhold gjør seg gjeldende ved at Den Hellige Ånd bor i de troendes hjerter. De troende kalles – og er det også – «et tempel for Den Hellige Ånd» og «Kristi lemmer». Og det er nettopp for å innskjerpe det sjette budet at Paulus bruker disse betegnelsene i 1 Kor 6.

Med dette i minne ser vi enda klarere hvilken hellig, nesten skremmende betydning og rekkevidde budet har. Først gjelder det alle stender og aldre – ikke engang barna er unntatt, så snart de har begynt å forstå noe av dette. Dernest gjelder det alt som rører seg i sjel og legeme, helt ned til hjertets tanker og begjær.

Alt er viet og helliget til Herren vår Gud – Skaperen, Frelseren og Helliggjøreren. Ånd, sjel og legeme er skapt av Gud og tilhører Gud, de er dyrt kjøpt med Kristi hellige blod og bestemt til et evig samliv med ham. Og der Den Hellige Ånd bor, vil han eie og hellige hele mennesket med alt det gjør og er, både i sjel og legeme.

At dette budet har en så vid betydning, kan enhver se av Jesu utlegging av det. Han sier at hver den som bare ser på en kvinne for å begjære henne, allerede *har brutt ekteskapet med henne* i sitt hjerte.

Du tror kanskje at du står som rettferdig overfor dette budet når du har holdt deg fra å la begjæret slå ut i handling – enten av frykt for Guds dommer eller

kanskje bare av frykt for skam og vanære og andre ubehagelige følger. Men Jesus sier her at du allerede da står som ekteskapsbryter for Guds øyne. Du har i virkeligheten drevet hor like ofte som urent begjær har fått rom i ditt hjerte.

Når allerede hjertets ulovlige tanker og begjær er synd mot dette budet, hvor mye mer er det da ikke synd når begjæret slår ut i ord, i vesen og oppførsel og i gjerning!

I *ord*, når man kommer med grove viser, lettferdig skjemt og tvetydige vitser (Ef 4,29–30 og 5,3–5). I *vesen og oppførsel*, ved utuktige miner, usømmelige klær, dans og annet (Sir 9,3–12 og 26,12–14). Og endelig i *gjerning*, når man tar Kristi lemmer og gjør dem til en horkvinnes lemmer (1 Kor 6,15–20). For en uhyggelig, stinkende pøl av syndens urenhet verden ligger i når det gjelder dette budet!

Men her må vi merke oss en viktig forskjell.

De som overtrer dette budet (og likeså de andre budene), er av to slag. For det første *de lettsindige foraktere*, som ikke regner med Gud og hans bud i det hele tatt, men fritt og med vilje synder mot ham. For det andre de som i Herrens frykt *står i kamp mot synden*, men som likevel på grunn av overmektige fristelser synder mer eller mindre, om ikke annet så med urene tanker og urent begjær.

Når det gjelder de første, har ugudeligheten nå fått så stor makt at man knapt nok regner hor og utukt for synd, men åpenlyst gjør narr av det i alle dets grader og former. Men husk, dere lettsindige foraktere: Gud lar seg ikke spotte! «*Horkarer og ekteskapsbrytere skal Gud dømme*.» Og han, den *Hellige*, ser deg. For hans øyne ligger alt nakent og bart. Natten er ikke mørk for ham. Skulle *du* da slippe godt fra å forakte og trosse Den Allmektige?

Nei, sier apostelen: «Verken horkarer … eller ekteskapsbrytere eller de som lar seg bruke til unaturlig utukt, eller menn som øver utukt med menn … skal arve Guds rike» (1 Kor 6,9–10). Og når han overfor galaterne regner opp kjødets åpenbare gjerninger, nevner han først *utukt*, *urenhet*, *skamløshet*, og han slutter slik: «som jeg også før har sagt dere: *De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike*» (Gal 5,19–21).

Ja, denne fordømmelige lasten, som Gud har forbudt med så stort alvor, regnes blant de mest skjendige av kjødets gjerninger (se f.eks. Jer 7,9; Esek 33,26; Hos 4,1–2). Dessuten er den mor til en hel rekke andre avskyelige laster: løgn og forstillelse, mened og mord. Og den forherder et menneskes samvittighet på en helt egen måte.

Hos jødene ble ekteskapsbrudd straffet med døden. De skyldige skulle dø, og det onde skulle «ryddes bort av Israel», de skulle «steines til døde» (5 Mos 22,22–25). Og så skulle den hellige Gud ikke gjøre noe med dere som fritt og med vilje lever i synden? Dere tror at straffen skal utebli fordi han venter med å straffe! Men far ikke vill! «*Det et menneske sår, det skal han også høste*» (Gal 6,7).

Men som nevnt finnes det blant dem som overtrer dette budet, også mennesker av et helt annet slag. Det er mennesker som virkelig lever i Herrens frykt, men som har de tyngste kamper å kjempe mot utuktens djevel, kamper så fortvilte at en stein kunne bli rørt av det. Det var ingenting de heller ville enn å holde seg rene fra synden, men de makter det ikke. Dag og natt klager de sin

nød for Herren, men noen ganger føles det for dem som om all deres bønn er forgjeves.

Det finnes mennesker som har sin særlige fristelse på et annet område, og de vil ikke forstå noe av det vi taler om her. Men hver den som av smertefull erfaring kjenner noe til det samme, vet hvilken kval det er ikke å kunne slippe fri fra lystenes påtrengende makt, ikke engang i de helligste stunder. Urent begjær synes ikke å ville vike engang for de kraftigste nådemidlene, *ordet og bønnen*. Ofte kommer det igjen med dobbel kraft, nettopp etter de herligste stunder.

Når det gjelder disse kjempende sjelene, er det klart etter Guds ord at dommene og truslene ovenfor ikke sikter til *dem*. Så lenge de fremdeles tar sin tilflukt til nådestolen, har de en stadig forlatelse og en fullkommen renhet i Jesu blod. Men utenfor fare er de likevel ikke. De står i fare for intet mindre enn åndelig død, i fare for å «fullende i kjød» (Gal 3,3).

Der det skjer, vil årsaken oftest være at de blir trette av den stadige, tilsynelatende håpløse kampen. Enten lurer de seg selv inn i et falskt syn på synden, så de ikke lenger ser den som synd. Eller de er i ferd med å gå til grunne i fortvilelse, fordi de tror at de står utenfor Guds nåde.

Da forsvinner all kraft, og livet i Kristus dør litt etter litt ut. For når troen og den barnlige tilliten til Gud går tapt og loven får herske i samvittigheten, vil synden alltid vokse. Da blir fortvilelsen fullstendig, og den skipbrudne begynner å drive for lystenes vind og vær.

Den som vil unngå en så ulykkelig utgang på kampen, skal merke seg vel at seieren til syvende og sist avhenger av å *bli i troen*. Først i troen på hele Guds ord, også hans dom over den løssluppne synden og hans løfte om endelig seier, men særlig *troen på Guds evige nåde over all synd,* bare man vil komme til nådestolen med den. Så lenge jeg ennå kan tro at der synden blir stor, blir nåden enda større og rikere, vil jeg likevel aldri legge våpnene helt ned.

Men dør troen ut, hva skal da våpnene være til? De blir lagt til side i motløshet. Hva hjelper de beste våpen når stridsmannens arm synker kraftløs ned?

Nei, sier Skriften om djevelen: «Stå ham imot, *faste i troen*!» (1 Pet 5,9). «Dette er den seier som har seiret over verden: *vår tro*» (1 Joh 5,4). «… så du … kan stride den gode strid, *i tro og med god samvittighet*. Denne har noen kastet fra seg og har lidd skibbrudd på troen» (1 Tim 1,18–19). Og videre: «… dere som ved Guds makt blir *holdt oppe ved tro*, til den frelse …» (1 Pet 1,5).

Ved tro – legg merke til det! I samme retning taler Paulus når han sier: «Dersom dere *ved Ånden* tar livet av legemets gjerninger, skal dere leve» (Rom 8,13). «Dere fikk jo ikke trelldommens ånd,» føyer han til, «så dere igjen skulle frykte. Men dere fikk barnekårets Ånd som gjør at vi roper: Abba, Far!» (Rom 8,15). Derfor sier den samme apostelen også: «Bare dette vil jeg få vite av dere: Var det ved lovgjerninger dere fikk Ånden, eller var det *ved å høre troen forkynt*?» (Gal 3,2).

Men for at du ikke skal tvile på seieren og dermed la synden få makt, er det også nødvendig å tro at Herren både vil og kan fri deg ut, hvor lenge han enn venter. Du bør tro at han skal stå som den som er fullt og helt sannferdig, også når han sier: «*Kall på meg på nødens dag, så vil jeg fri deg ut, og du skal prise*

meg» (Sal 50,15). Eller et ord av Jesus som dette: «*Skulle da ikke Gud hjelpe sine utvalgte til deres rett, de som roper til ham dag og natt*?»

Av hele hensikten med liknelsen Jesus fortalte (Luk 18,1–8), går det imidlertid fram at når Herren venter med hjelpen, og venter lenge, så er det fordi han vil prøve barna sine. Det har vi mange eksempler på i hans førelse, ikke bare med de hellige i gamle dager, men også med kristne i vår egen tid. I mange år hadde de måttet kjempe og vente på Herren, men til slutt fikk de oppleve den herligste bønnhørelse. Slik ble de ikke til skamme, men stod til sist med seieren i hånden.

Troen og *troens bønn* – la oss ikke glemme disse to hovedmidlene mot denne og all annen synd!

Men i tillegg har Jesus også vist oss andre midler, som vi bør bruke med flid og alvor om vi skal unngå å falle. Han taler om å *våke* og om å *faste* (Matt 26,41 og 17,21).

Til det å *våke* hører først at man tar seg godt i vare for det første skrittet – det ulykksalige første skrittet inn på syndens vei.

Om man bare kunne rope det ut, med en røst som fikk fjellene til å skjelve, særlig til de unge og uerfarne: Den som vil unngå syndens dypeste avgrunn, skal ta seg godt i vare så han ikke kommer for nær den glatte kanten! Ta deg godt i vare for det første skrittet i den retningen. Dette skal du høre og handle etter. Gjør du det ikke, så gjør deg klar for det verste! Mange har bittert begrått at de ikke forstod og fulgte et slikt råd tidligere.

Det lykkeligste er aldri å gå så langt som til lystens første trinn. Og det består i å gi rom for en uren fantasi i hjertet, om så bare et øyeblikk, i stedet for straks å vende seg bort med gru, kalle på Gud om hjelp og flykte fra stedet der den ble vakt. Mang en ung mann som har veket tilbake for synden i dens grovere form, er blitt slave under en særlig slags synd ved å gi rom for urene fantasier.

Og grunnen til alt dette – hvor tidlig ble den ikke i mange tilfeller lagt! Barnet hadde omgang med lettsindige kamerater, det leste bøker og lyttet til sang og musikk som var egnet til å vekke lystene til live og vekke sanselig begjær. Mange foreldre har senere, når de bitre fruktene av dette begynte å vise seg, måttet gråte bittert over at de ikke hadde holdt bedre øye med og våket over sine kjære barn.

Med dette er det sagt at det er nødvendig å gjøre ende på lystene i samme øyeblikk de viser seg, og likeså å sky alt som vekker dem.

Det er uten tvil noe av det samme Jesus har i tankene når han rett etter sin utlegging av det sjette budet føyer til: «*Om ditt høyre øye frister deg til fall, da riv det ut og kast det fra deg!* For det er bedre for deg at du mister ett av dine lemmer enn at hele ditt legeme blir kastet i helvete. *Og om din høyre hånd frister deg til fall, da hogg den av og kast den fra deg!* For det er bedre for deg å miste ett av dine lemmer, enn at hele ditt legeme kommer i helvete» (Matt 5,29–30).

Disse ordene er blitt forstått og lagt ut på to forskjellige måter.

Den første: Om ditt *øye* eller din *hånd*, det vil si «de jordiske lemmer» (Kol 3,5), *frister deg til fall*, så riv ut og hogg av – det vil si: *Selve begjæret* må dødes. Det er bedre for deg å lide korsfestelsens pine her i tiden enn å måtte lide den evige ilds pine i evighet.

Den andre: Er det et menneske som er deg like kjært som ditt høyre øye og like uunnværlig som din høyre hånd, men forholdet til ham er en fristelse for deg, så flykt fra hans selskap og riv over båndet mellom dere. Det er bedre for deg, selv om det skulle koste deg like dyrt som å miste et øye, enn at du ved stadig å utsette deg for fristelsen går til grunne i synden og til slutt havner i helvete.

De sterke bildene Herren bruker, viser oss klart hvor mye lidelse og kamp det kan komme til å koste om vi skal bli frelst. Men han har regnet herlighetens krone for å være verdt strevet.

Det andre ytre middelet Herren viste til, var *faste*. Om et bestemt slag urene ånder sa Jesus en gang: «Dette slaget farer ikke ut uten ved bønn og *faste*» (Matt 17,21). Det finnes ingen synd disse ordene passer så treffende på som på utuktssynden. Ved siden av hovedmiddelet, *troens bønn*, må vi råde til en *faste* som er fornuftig tilpasset den enkeltes behov, det vil si måtehold både med mat og drikke og med hvile og søvn.

Ved altfor rikelig mat og drikke, særlig om kvelden, får kjødets lyster næring og pleie. Ved faste og måtehold blir de derimot svekket. Det er også hjelp i å tukte legemet sitt med iherdig og utholdende *arbeid.* Lediggang og for mye søvn er i aller høyeste grad til hjelp for urenhetens djevel.

Til slutt kan det også nevnes at man ikke bør gå for mye alene med fristelsen sin. Jo mer fristeren har meg på tomannshånd, desto mer påtrengende er han. Men søker jeg derimot selskap med fromme og hyggelige mennesker – og særlig om jeg har en prøvet og trofast venn jeg kan snakke med om kampen min – mister fristelsen ofte sin makt. Ja, omgang med kyske unge av det motsatte kjønn har mer enn én gang vist seg å være et kraftig middel mot kjødelig lyst – så farlig slik omgang ellers kan være under andre omstendigheter.

Men skulle kjødet likevel ikke la seg holde i age, tross alle disse midlene, da er det godt for hver den som kan, å gå inn i ekteskapet under bønn og i Herrens frykt. «*For hors skyld skal hver mann ha sin egen hustru, og hver kvinne sin egen mann*,» skriver Paulus (1 Kor 7,2).

Han kunne nok ønske at alle kunne leve ugift slik som han selv, med tanke på forfølgelsestidene den gang. Men han føyer likevel til: «Men kan de ikke leve avholdende, så la dem gifte seg! For det er bedre å gifte seg enn å brenne av lyst» (1 Kor 7,9).

Og dette skriver han ikke til vantro, men til de «*hellige*» i Korint (1 Kor 1,2). Videre sier han til ektefeller som for en tid har holdt seg borte fra hverandre etter felles avtale: «Og kom så sammen igjen, for at ikke Satan skal friste dere fordi dere ikke makter å være avholdende» (1 Kor 7,5).

Men ingen må tro at han nødvendigvis må falle for fristelsen fordi han ikke har mulighet til å gifte seg. I så fall kan Gud, alt etter omstendighetene, gi ham den nåde og hjelp han trenger. Heller ikke må noen tenke at bare han var gift, ville all fare for urenhet være borte. Mange menneskers erfaring, helt fra David av, sier oss det motsatte.

Lærdommen blir altså denne: Bruk alle hjelpemidlene Gud har gitt oss, men vokt deg for å sette din lit til noe av dette. Vit at all hjelp er i Herrens hånd, og at alt avhenger av Guds barmhjertighet.

Om ekteskapet

Ekteskapet er, som nevnt i forrige artikkel, Guds egen innstiftelse og ordning, gitt da mennesket ble skapt.

Her vil vi se hvordan Herren Jesus i Det nye testamente har utlagt og stadfestet sin Fars ordning. Slik vil det bli klart for oss hva som skal til for et kristent og lykkelig ekteskap.

Ekteskapet er ingen lek. Til det er fruktene av et lettvint syn på det altfor bitre. Selv om de ikke alltid viser seg som åpent ekteskapsbrudd og skilsmisse, viser de seg likevel ved at lykken i ekteskapet blir forstyrret. Og ser en nærmere på de forskjellige misforholdene som gjør seg gjeldende i ekteskapet, vil en finne at de egentlig alle bunner i én og samme ting: *En har ikke Gud og hans ord i tanke og for øye i sitt ekteskap*.

Dette gjelder ikke bare de vantro. Nei, i større eller mindre grad finner en det også hos dem som godt vet å holde seg til Gud og hans ord når det gjelder sjelens frelse. Bare i ekteskapet glemmer de å regne med det. Og da er det ikke så rart at misfornøyelse, ufred og bitterhet forstyrrer og fortrenger lykken i ekteskapet.

Etter at Jesus i Matt 5 har forklart det sjette bud, legger han til:

«Det er sagt: Den som skiller seg fra sin hustru, skal gi henne skilsmissebrev. Men jeg sier dere: *Hver den som skiller seg fra sin hustru av noen annen grunn enn hor, er årsak til at hun bryter ekteskapet. Og den som gifter seg med en fraskilt kvinne, bryter ekteskapet*» (Matt 5,31–32).

Dette er klar og tydelig tale. *Hor*, sier Jesus, er etter Guds ordning den eneste grunnen til at et ekteskap kan oppløses.

I Matt 19 bringer fariseerne det samme emnet på bane. «Er det tillatt,» spør de, «for en mann å skille seg fra sin kone *av hvilken som helst grunn*?»

Jesus svarte: «Har dere ikke lest at han som skapte dem, fra begynnelsen skapte dem til mann og kvinne, og sa: Derfor skal mannen forlate far og mor og holde seg til sin hustru, og de to skal være ett kjød? … Derfor, *det som Gud har sammenføyd, det skal et menneske ikke skille*.»

Da sier de til ham: «Hvorfor har da Moses bestemt at en skulle *gi ektefellen skilsmissebrev* og skille seg fra henne?»

Og Jesus svarer: «Fordi dere har så hardt et hjerte, tillot Moses at dere skiller dere fra deres koner. Men fra begynnelsen av var det ikke slik. Men jeg sier dere: Den som skiller seg fra sin hustru *av noen annen grunn enn hor*, og gifter seg med en annen, han begår ekteskapsbrudd» (Matt 19,3–9).

Den oppløsningen av ekteskapet som Moses tillot, regner Jesus altså bare som det minste av to onde, ikke som noe som i seg selv var rett å gjøre. Og på spørsmålet om skilsmisse var tillatt «av hvilken som helst grunn», svarer han et bestemt *nei*. Den eneste gyldige grunnen, understreker han sterkt, er *hor*.

De nærmere omstendighetene da ekteskapet ble inngått, for eksempel om den rette kjærligheten og den indre samstemtheten mellom partene var til stede, har ikke den minste betydning for om ekteskapet er virkelig og gyldig. Selve *ekteskapspakten* og *lykken i ekteskapet* må holdes nøye fra hverandre. Den første står ved makt, selv om den andre skulle mangle. Bare på grunn av hor kan et ekteskap rettmessig oppløses.

Er denne eneste gyldige grunnen ikke til stede, da er ekteskapet ditt gyldig for Gud, sier Jesus. Skiller du deg derfor fra din ektefelle og gifter deg med en annen, bryter du ekteskapet og blir årsak til at også hun bryter det. Hvordan forholdet mellom dere ellers måtte være: Gud ser dere som ektefolk og vil at dere som ektefolk skal elske hverandre. Som Jesus sier: Dere er ikke to, men *ett kjød*, sammenføyd av Gud.

Det jeg her har sagt, er ikke så mye ment som veiledning om skilsmisse, men skal tjene en annen viktig lærdom som henger sammen med emnet. Også der det aldri har vært den minste tanke om skilsmisse, mangler en ofte den sterkeste støtten for den tålmodigheten og kjærligheten som hører ekteskapet til: vissheten om at det er Gud som står bak og har latt det skje.

Kan jeg bare alltid holde fast på at ektefellen min er gitt meg *av Gud*, at det er han som har føyd oss sammen, da har jeg i det det sterkeste vernet mot alle djevelens fristelser til misnøye og andre avvik fra den kjærligheten en skylder sin ektefelle. Dette er hva det vil si å *ha Gud for øye i sitt ekteskap*. Og det kan nok bli nødvendig, så mange og store kan fristelsene bli – hvor utrolig dette enn må lyde for dem som ennå står i den første kjærlighetens glød.

Der begge ektefellene er levende kristne, så kjærligheten deres har sin rot i den evige livskilden, vil vel de sårene den får, alltid kunne leges igjen. Er bønnen deres felles daglige behov, blir det en tvingende nødvendighet for samvittigheten å få alt i orden for Herrens ansikt. For uoverensstemmelser med ektefellen vil alltid hindre den fortrolige omgangen med Gud i bønnen. Vil jeg bare be et Fader vår og kommer til ordene: «*Forlat oss vår skyld*», så må jeg først forlike meg med ektefellen min før jeg kan be videre.

I ekteskapet har fienden dobbelt så mange punkter å angripe som hos den som lever alene. Derfor blir troende menneskers ekteskap ofte utsatt for så tunge fristelser at de, tross alle kristendommens hjelpemidler, stundom nesten tror at all deres lykke er lagt øde, og bare ønsker å dø fra det hele.

Bare noen få av de mer alminnelige fristelsene skal nevnes her.

I den første kjærlighetens lykke får en som regel, halvt ubevisst, den forestillingen at ektefellen er et helt enestående menneske, nærmest feilfri, og at dette er grunnlaget og betingelsen for lykken i ekteskapet. Men før det går lang tid, viser det seg hos den ene en eller annen medfødt uvane som er vanskelig å legge av, og som irriterer den andre sterkt – særlig om denne fra før har et utålmodig og pirrelig sinn.

Overfor dette krever nå Guds ord at du ikke bare skal bære over med ektefellens irriterende feil, men også med hjertelig mildhet og kjærlighet ta deg av ham og elske ham – og dette ikke i en måned eller et år, men hele livet igjennom. Hvor mye bitter indre strid vil ikke dette føre til!

Enda tyngre blir fristelsen om djevelen samtidig vender den enes oppmerksomhet mot en annen person som virker så mye mer elskverdig og tiltrekkende at kjærligheten til denne truer med å fortrenge kjærligheten til ektefellen helt. Eller han vekker hos den ene en stadig mistanke om den andres troskap og kjærlighet. Om det skjer med eller uten grunn, spiller for så vidt ingen rolle. Det siste er like lett for djevelen som det første, og i fristelsens tider er synet så forvrengt at en er villig til å sverge på at det en tror å ha sett, er sant.

Når nå selv den minste synd hos kristne ektefeller blir påtalt og dømt av ordet og Ånden – og djevelens glødende piler kommer i tillegg – hvilke fryktelige anfektelser og hvilken ubeskrivelig indre nød blir ikke følgen!

Om mennesker visste om slikt på forhånd, ville de neppe så lettsindig og egenrådig ønske seg noe bestemt i denne saken, slik det ofte skjer. De mange ulykkelige ekteskapene maner oss til å legge dette, det viktigste av alle livets spørsmål, i Herrens hånd. Har Gud bestemt deg for ekteskapet, så kommer du inn i det, selv om du aldri hadde tenkt på det selv. Har han ikke bestemt deg for ekteskapet, men gitt deg et annet, kanskje mer ubemerket kall, så vit at dette er det beste for deg.

Og videre: Gir *Gud* deg en ektefelle, så er det en lykke, hvordan du selv enn måtte se på saken. Velger du selv, vil det alltid bli til ulykke, eller i det minste til tukt. Her kreves en virkelig troens tillit til at Gud er nær og har omsorg for oss. Han som har talt alle hårene på hodet vårt og skrevet våre dager i sin bok før en eneste av dem var kommet, han som sørger for våre minste behov, skulle ikke han også ha sørget for noe så viktig som *veien vi skal gå gjennom livet*?

En eldre kristen har en gang sagt: «Selv om fornuften og menneskets frie vilje er til hjelp når det gjelder rent verdslige spørsmål – som å bygge og plante, pløye og så – vet jeg likevel om to områder i livet der ingen av delene strekker til, nemlig *den nye fødsel* og et *lykkelig ekteskap*.»

Derfor er den første og viktigste betingelsen for et lykkelig ekteskap, som nevnt, at en overlater saken i sin himmelske Fars hånd og ber ham styre og lede slik han i sin nåde ser det er best. Ektestanden har, som antydet før, sine særlige fristelser. Men en levende kristen har også adgang til en kraft uten mål og grense, nemlig Guds egen «veldige kraft» (Ef 6,10).

I ekteskapet vil en snart få merke at «*gudsfrykt* er nyttig til alt. Den har løfte både for dette livet og for det som kommer» (1 Tim 4,8). Med dette er den store hovedbetingelsen nevnt for at lykken i ekteskapet kan vare: en sann og levende gudsfrykt i hjertet. Da blir alle forhold i livet helliget, og selv det tunge må tjene til vårt beste.

Denne sanne gudsfrykten må først og fremst vise seg i at *Gud* og hans *ord*, hans *vilje* og *velbehag* står for oss som den høyeste og kjæreste *rettesnor* for livet, den som forplikter i alle ting. Hvilken hjelp mot ekteskapets særlige fristelser ligger det ikke i at jeg ser ektefellen min i lyset av Guds ord og Guds vilje og sier

til meg selv: Av alle mennesker på jorden er det denne Gud har utsett til *meg*. Og *det Gud selv har gitt meg*, er nettopp for giverens skyld det dyreste av alt for meg.

«Kjøtt og blod,» sier Luther, «er slik at det fort blir lei av det det har, og strekker seg etter noe annet. Og djevelen blåser på ilden, så en bare ser hustruens mangler og feil og er blind for det som er godt og rosverdig. Da varer det ikke lenge før enhver annen kvinne synes både vakrere og bedre enn ens egen hustru.

«Det sterkeste vernet mot dette ville være å se sin ektefelle rett, i lyset av Guds ord. Da skulle en mann elske og akte sin hustru som en guddommelig gave og en dyrebar skjenk. Og om han så en annen kvinne, selv om hun var vakrere å se til enn hans egen, så skulle han tenke: Om hun så var den vakreste kvinnen på jorden, har likevel min hustru der hjemme en pryd, en skjønnhet for Gud, som jeg aldri vil kunne finne hos noen annen. For det finnes ingen annen som jeg med god samvittighet kan si om det jeg kan si om *henne*: Denne kvinnen har Gud selv gitt meg og ført i mine armer, og jeg vet at det i høy grad behager ham og hans engler at jeg holder meg nettopp til henne med kjærlighet og troskap.»

For den som virkelig elsker sin Gud, finnes det ingenting som i den grad kan vekke og nære den rette kjærligheten til og aktelsen for ektefellen. Og det er på denne kjærligheten, på den gjensidige aktelsen og tilliten, at lykken i ekteskapet beror. Er bare kjærligheten i behold, så er det også gjensidig hjelp og trøst, hygge i hjemmet, troskap og velsignelse. For kjærligheten dekker over alle mangler og brist. Er kjærligheten derimot borte, vil ufred, kiv og uhygge rå. Derfor gjelder det framfor alt å sørge for at kjærligheten blir bevart.

Til det tjener særlig at ektefellene gjensidig er oppmerksomme på sine plikter mot hverandre, og til gjengjeld bærer over med mangler og feil. Kjærligheten kan umulig bevares der en ikke så langt det er mulig søker å rette seg etter hverandre og være til glede for hverandre.

Riktignok har Gud fra begynnelsen fastsatt den ordningen at mannen skal råde over kvinnen (1 Mos 3,16). Men til gjengjeld har mannen fått pålegg om å bruke sin makt med forstand og hensynsfullhet (1 Pet 3,7; Kol 3,19). Ingenting ødelegger lykken i et ekteskap så mye som at ektefellene hver for seg tenker mer på å kreve sin rett enn på å oppfylle sine plikter mot hverandre.

Riktignok kan det ofte være vanskelig for en hustru med en mer selvstendig natur å underordne seg mannen i ett og alt (Ef 5,24), særlig om han ikke bruker sin makt med fornuft og med et rett, mildt og kjærlig sinn, men er gudløs og hard. Likevel blir ikke hennes plikt til å underordne seg ham opphevet av dette. «Dere koner skal underordne dere under deres egne menn,» sier Peter, «*for at også de som er vantro mot Ordet, kan bli vunnet uten ord ved konens livsførsel*» (1 Pet 3,1).

Men en hustru må passe på at lydigheten mot mannen ikke fører til ulydighet mot Gud. Hun skal, sier Gregor, «være til behag for sin mann så langt hun ikke blir til mishag for sin Skaper». Men med dette ene unntaket gjelder det ellers at «mannen er kvinnens hode», og at hustruen skal «underordne seg under sin mann i alle ting» (Ef 5,23–24).

Enten det passer henne eller ikke, er dette *Herrens* ordning, og apostelen forklarer den med at «heller ikke ble mannen skapt for kvinnens skyld, men kvinnen for mannens skyld» (1 Kor 11,9). «*Jeg vil gjøre ham en medhjelp som er hans like*,» sa Herren (1 Mos 2,18).

Men når dette er hustruens kall, hvilke forpliktelser hviler da ikke på mannen! Og hvor uverdig burde ikke enhver mann føle seg når han i Den hellige skrift kalles kvinnens hode, «*likesom også Kristus er menighetens hode*» (Ef 5,23). Om han tenkte rett over sine plikter, ville han snart komme dit at han bare stilte krav til seg selv og var mild og overbærende mot sin hustru.

Og hva ville det ikke bety for mangt et hjem om begge ektefellene bare ville kappes om to ting: først å legge vinn på alt som kunne glede den andre og styrke kjærligheten mellom dem, og dernest å bære over med alt hos den andre som kunne såre og ødelegge kjærligheten.

Kjærligheten er en Guds gave, glem ikke det! Og samtidig som du ber om den, så be også om *ydmykhet* i fullere mål. Da kan det komme dit med deg at du regner deg selv som helt uverdig til den ektefellen Herren har gitt deg.

Å slippe helt unna fristelser og vanskeligheter i ekteskapet vil likevel være umulig, tross alle hjelpemidler. Derfor står det ennå igjen å nevne et middel som det alltid vil bli bruk for, nemlig det som heter *overbærenhet* og *tålmodighet*. I mange tilfeller blir lykken i ekteskapet forstyrret ved at en krever av ektefellen en fullkommenhet som ikke finnes noe sted på denne jorden, og aller minst i ekteskapet. Der er to falne og ufullkomne mennesker forent, og djevelen har dermed dobbelt så mye spillerom for sine fristelser.

Har ektefellen din virkelig en eller annen irriterende feil, så bær over med den. Gjør deg fortrolig med tanken på at dette er en byrde du skal bære for all framtid. Vi som er kristne, er jo kalt til å «bære hverandres byrder» (Gal 6,2). Mennene skylder, sier Paulus, «å elske sine hustruer *som sine egne legemer*» (Ef 5,28), og hustruen er gitt sin mann som «*en medhjelp*».

Først og sist gjelder det derfor *syndenes forlatelse*: at Gud tilgir oss, og at *vi* tilgir hverandre. Noen annen vei til lykke og fred, verken for livet her eller for det som kommer, finnes ikke.

Det sjuende bud: Du skal ikke stjele

Se her igjen hvor stor vår Guds kjærlighet og omsorg for mennesket er! Med de to foregående budene har han villet verne mitt liv og min ektefelle. Med dette budet setter han også vern om det jordiske godset mitt, som for de fleste av oss er det mest verdifulle vi har, nest etter de to gavene som er nevnt.

Til hvert eneste menneske lyder det her: *Du skal ikke stjele!* Det vil si: Du skal ikke på noen som helst måte, i det skjulte eller åpenlyst, ta fra din neste noe som tilhører ham.

Indirekte har Gud med dette budet gitt uttrykk for og stadfestet vår rett til å eie og råde over noe her på jorden. Riktignok vil han at vi i én forstand skal se på oss selv ikke som eiere, men bare som forvaltere av betrodd gods (Luk 16; 1 Kor 7,31). Det gjelder hvordan vi *bruker* det gode vi har fått, og hvordan hjertet vårt forholder seg til det.

Men bortsett fra dette har han villet at jeg skal regnes som eier av mitt jordiske gods, slik at ingen har lov til å gjøre det minste inngrep i det. Annerledes kan vi ikke forstå det når Gud med et eget bud har villet stadfeste og verne eiendomsretten og sier til enhver: *Du skal ikke stjele* – du skal ikke ta fra din neste noe som tilhører ham.

La oss se litt nærmere på hva som ligger i dette Guds sjuende bud, hva som menes med å *stjele*, og hva som hører inn under det vi kaller *tyveri*.

Som allerede sagt menes *enhver måte å ta fra sin neste det han eier*. Det kan skje i det skjulte eller åpenlyst, med vold eller med list, som vanlig tyveri i grovere form eller under skinn av lov og rett.

Å *stjele*, å være en *tyv*, er likevel noe så grovt og motbydelig at de fleste mener de kan si seg fri for *den* synden. Kan en få ellers aktverdige verdensmennesker til å innse at de har skyld når det gjelder de andre budene, så løfter de hodet fritt når en kommer til det sjuende. Her vet de seg fri. *Stjålet*, rakt ut hånden etter en annens eiendom, det har de da aldri gjort!

Ja, var det bare *det* som var tyveri, å bryte opp andre menneskers låser og ta pengene eller eiendelene deres, da ville nok de fleste stå rettferdige overfor dette budet. Men hvor helt annerledes ser det ikke ut når det blir sett i lyset av Jesu forklaring! For en knusende oppdagelse om du da skulle finne at også du er en tyv!

Når en får øye på og for Guds ansikt tenker over at enhver måte å skaffe seg vinning på til skade for nesten er tyveri, vil en måtte innrømme at Luther har

rett. Han sier at «ingen næringsvei i verden er så vanlig som tyveri», og at dette er «en så utbredt og vanlig last, men samtidig så lite erkjent, at om en skulle henge alle som er tyver, men ikke vil kalles tyver, så ville verden bli øde, og det ville verken være nok bødler eller galger».

Og likevel er det ennå ikke *hjertet* det er tale om her. Det gjelder ikke at Guds øyne ser deg som en tyv selv om du ikke har gjort din nestes eiendom én øre mindre, så sant lysten var der og du bare holdt deg tilbake av forsiktighet og frykt for straffen. Det er tyveri utført i gjerning vi taler om.

Derfor ber vi enda en gang hver enkelt tenke alvorlig over hva som ligger i dette: at *enhver måte* å gjøre nestens eiendom mindre på i virkeligheten er tyveri.

En stjeler ikke bare når en tømmer andres pengeskap, pung eller lommer. En stjeler også når en ved kjøp og salg tar for mye eller gir for lite for en vare. En stjeler når en gjør dårlig håndverksarbeid, men tar full betaling for det. En stjeler når en i en krisetid utnytter nestens økonomiske vanskeligheter ved å ta ublu renter av lån. Tjenestefolk stjeler når de ikke ser på husbondsfolkets beste, men sluntrer unna arbeidet og lar både det ene og det andre gå til spille.

På disse og lignende måter kan du i løpet av kort tid frarøve din neste ti, tjue, femti eller hundre kroner. Og likevel går du fri, mens mange har sittet i fengsel for mindre, bare fordi de brukte en annen måte å stjele på. Det ville være håpløst å prøve å regne opp alle de skjulte måtene å stjele på, og ofte skjuler de seg for menneskers øyne under skinn av rettferd og rett. Men sikkert er det at verden i denne henseende er én stor og forferdelig røverhule.

Når øvrigheten ikke i det den gjør tar tilbørlig hensyn til samfunnets beste, er det tyveri og urett både mot Gud og mot samfunnet. Når menigmann unndrar seg sine plikter overfor staten ved underslag, tollsvik og alle slags måter å omgå lovene på, hva er det vel annet enn tyveri?

Når ordets forkynnere ikke tjener tilhørerne sine slik de burde med det de får lønn for – et rent og rikelig forkynt Guds ord, en virkelig sjelesorg og hyrdeomsorg – da er de jo rene storetyver. Ved siden av dem fortjener en upålitelig håndverker eller en forsømmelig dagarbeider knapt å nevnes.

På samme måte stjeler foreldre fra barna sine når de i lettsinn og overdådighet setter over styr det som skulle vært barnas arv. Det samme gjør de når de unnlater å bruke de midlene som finnes, til å gi barna en utdannelse som kan sette dem i stand til siden å tjene sitt eget brød. Barna på sin side stjeler fra foreldrene når de ved ulydighet og lettsinn koster dem mer enn nødvendig, for eksempel ved å stifte gjeld som faren så må betale. Og hvor mye tyveri husbønder og tjenere øver mot hverandre, er forferdelig bare å tenke på.

Men Herren ser det, og Herren er en hevner, en nidkjær Gud. Det må enhver tenke over som mener han kan fortsette å trosse Guds bud bare fordi han slipper unna menneskers straff. Når Herren tier og venter med straffen, tror du at han ikke regner det du gjør for synd! Men skulle synden du holder fast ved og gjør, bli ustraffet, måtte det være en ny Gud som troner i himmelen, og ikke den gamle, evige Gud fra før.

Også Judas drev lenge sitt skjulte tyveri. Samtidig hørte han mye av Guds ord og var i det ytre helt lik de andre disiplene.

Men legg merke til hvordan det gikk ham! Fordi han ikke aktet på noen advarsel, ble han mer og mer forherdet. Til sist ble han bytte for en så vanvittig forblindelse at han ikke engang vek tilbake for å forråde sin Herre for penger. Stadig hvisket fristeren til ham: Det er slett ingen fare. Jesus kan umulig bli dømt! (Matt 27,3). Og de tretti sølvpengene – tenk på hvor mye godt du kan skaffe deg for dem!

Hvordan gikk det ham så? Glede av de tretti sølvpengene fikk han slett ikke. Tvert imot ble de hans ulykke, både i tid og evighet. De voldte ham en så usigelig angst at han ikke klarte å beholde dem, men i fortvilelse kastet dem fra seg. Og så forferdelig var samvittighetskvalen at han til slutt, med hele tyngden av Guds vrede og trusler over seg, gikk av sted og hengte seg og «gikk til sitt eget sted».

På dem som trosser Guds bud, vil alltid dette ordet bli oppfylt: «*Når synden er fullmoden, føder den død.*» Den som tenker over dette i tide, skulle vel grue for synden som for selve helvetes avgrunn. Men når samvittigheten sover, når djevelen forvirrer begrepene med løgnaktig tale, og det ennå ikke er noen straff å se – hvor lett blir ikke da et menneske bedratt!

Hvor forblindet du er, vil du best forstå av dette: De samme syndene som til andre tider har virket så forferdelige på deg at du har grøsset bare ved tanken, synes nå så ubetydelige at du knapt vet om de i det hele tatt fortjener å kalles synd.

Flykt da fra synden! Kast deg ned for den allmektige og trofaste Gud, som ennå både vil og kan frelse deg ut av djevelens snare. Bli hos ham i bønn til han bryter fortryllelsens makt, og du igjen får det rette, uhildede synet på synden og frykten for den tilbake.

Men måtte du samtidig lære av Judas' historie at du ikke må la *fortvilelsen* få råde, om du også skulle falle. Du kan aldri ha gjort så grufulle synder at den allmektige og trofaste Gud ikke kan hjelpe deg. Vil du *bli* i synden og ikke bekjenne den for ham og søke hans nåde, da får du også bli i syndens vold, med de samvittighetsbebreidelsene og den pinefulle angsten som følger. Men flykter du til Herren, bekjenner din synd og ber om forlatelse, vil du alltid finne nåde og hjelp hos ham.

Det har vi Skriftens uttrykkelige vitnesbyrd om. «Den som skjuler sine overtredelser, har ingen lykke,» sier den. «Men *den som bekjenner dem og vender seg fra dem, finner miskunnhet*» (Ordsp 28,13). «Dersom vi *bekjenner våre synder*, er han trofast og rettferdig, så han *forlater oss syndene og renser oss fra all urettferdighet*» (1 Joh 1,9).

«Da jeg tidde,» sier David, «ble mine ben tæret bort, idet jeg stønnet hele dagen … *Jeg bekjente min synd for deg … og du tok bort min syndeskyld.*» Og da ble Davids hjerte så lett og glad at han jubler det ut: «*Salig er den som har fått sin overtredelse forlatt og sin synd skjult. Salig er det mennesket som Herren ikke tilregner misgjerning, og som er uten svik i sin ånd*» (Sal 32).

Også du vil igjen kunne puste fritt, som i en høyere og renere luft, når du har fått alle syndene dine forlatt og fått visshet om fred og vennskap med Gud! Da

skal han også siden selv stå deg bi i fristelsens stund, så du ikke behøver å være en ulykkelig *trell* under synden, selv om du ikke med én gang blir helt fri for dens angrep.

Men i hvert av budene ligger det ikke bare et *forbud*, men også et *påbud*. Slik er det også med det sjuende budet. Det sier ikke bare at vi ikke skal stjele, men byr oss også, som Luthers katekisme uttrykker det, å «hjelpe ham å bevare og forbedre sin eiendom og næring». Paulus sier det samme: «Den som stjal, må ikke stjele lenger, men heller arbeide og gjøre noe godt med sine egne hender, *så han kan ha noe å gi til dem som trenger det!*» (Ef 4,28).

Gud krever *det gode* av oss med like stort alvor som han forbyr det onde. Når vi tenker over det, vil denne siste delen av betraktningen vende seg mot oss i enda høyere grad enn den første. Den gjør også dem til syndere som ikke ble det etter den første. Men da må det være Gud selv vi har for øye, ikke gjerningen som sådan.

Verden og vår sunne fornuft vil hevde at så lenge jeg ikke gjør noen urett, kan jeg ellers handle fritt og etter eget forgodtbefinnende med det som er mitt.

Men i Kristi rike gjelder en annen lov. Der heter det: Du skal ikke bare la være å gjøre din neste noe ondt, du skal også gjøre ham alt det gode du kan, med alle de gavene og midlene som Gud nettopp med tanke på dette har gitt deg rådighet over. Du skal *elske* din neste *som deg selv*. Den som ikke gjør noe ondt, synder likevel når han unnlater å gjøre det gode han kan og bør (Jak 4,17).

Også våre timelige goder har Herren gitt oss for at vi ikke bare skal tjene oss selv med dem, men også gjøre godt mot nesten. Som Guds forvaltere skylder vi å bruke det betrodde godset til å fremme de hensikter han i sin kjærlighet har. Dermed er det lagt på oss en lang rekke plikter som verden ikke vet noe om.

Men veier vi vårt forhold til det sjuende budet på kjærlighetsbudets gullvekt, vil vi med forferdelse oppdage at alt sammen er besmittet og gjennomtrengt av synd mot dette budet, enten vi spiser og drikker, arbeider eller hviler, er sparsommelige eller gavmilde. Sannheten er jo at det en av sin overflod bruker bare for å tilfredsstille sine lyster eller tilfeldige innfall, det stjeler en fra sin fattige neste, som en var skyldig å tjene med det en hadde fått betrodd.

Den som av nød og trang, kanskje skjelvende, forgriper seg på noe av det nesten eier, er sikkert i Guds øyne en mindre skyldner enn den som sløser bort Guds gaver ved overdådighet i mat og drikke og overdreven forfengelighet i klesdrakt. Han vet kanskje godt at naboen lider nød, men bruker ikke det minste av det han har, til å lindre den trengendes nød.

Det kan trygt sies at Gud gjerne unner barna sine å nyte godt av gavene hans, også ut over det som livets opphold krever. Han har jo, foruten det nødvendige brødet, latt jorden bære fram så mange forskjellige ting til glede og styrke. Men å nyte dette for nytelsens egen skyld og samtidig lukke hjertet for nestens nød, det er å glemme sitt høye kall og forakte selve det store kjærlighetsbudet.

Enda tydeligere går begjæret etter nytelse ut over andre når en for å få det tilfredsstilt setter seg i gjeld en siden ikke klarer å betale. Mange som aldri på forhånd ville trodd det var mulig, er på denne måten blitt bedragere. De var ikke på vakt mot verdens ånd. Den snek seg inn litt etter litt og lot dem ikke nøye seg

med den levemåten Herren hadde foreskrevet *dem* ved det han hadde gitt dem av timelige goder.

Når det gjelder både mat og drikke, klær, møbler og husgeråd, er det mye en kanskje har begynt å se på som uunnværlig bare fordi en har vent seg til det. I virkeligheten kan det godt unnværes, og det *må* gis avkall på når omstendighetene krever det. Den som ikke i tide blir oppmerksom på dette og innretter seg etter det, står i fare for snart å bli en bedrager, en *tyv*, under navn av *låntaker*.

Men som sagt før: Vi bør bruke våre timelige goder med omtanke, også for å kunne hjelpe dem som er i nød. En kristen burde aldri tillate seg noen utgift uten først å spørre seg selv: Kan jeg gjøre dette med god samvittighet? Lar det seg forene med kjærligheten til Gud og til nesten? For også for våre timelige goder skal vi stå til regnskap for Herren. Og summen av alle budene på den andre tavlen er dette: *Du skal elske din neste som deg selv.*

Men i stedet for å elske nesten som oss selv har vi vel ofte vanskelig for å tåle, ja, ser ofte rett og slett med misunnelse på, at velsignelse og framgang og voksende velstand blir vår neste til del framfor oss. Selv der nådens Hellige Ånd ellers har skapt et nytt sinn, et sinn som gleder seg «om ett lem blir hedret» (1 Kor 12,26), finnes likevel den gamle adamsnaturen fremdeles.

Kjærligheten til nesten må stadig kjempe mot kjærligheten til oss selv. Også det sjuende budet gjør oss stadig til syndere. Derfor gjelder det for en kristen å holde fast ved ordet om ham som ble regnet blant overtredere, og som ga sitt liv for å vinne oss en stadig nåde for vår stadige synd.

Lever vi av *hans* rettferdighet, skal vi nok ikke bli fordømt for *vår* urettferdighet. Men denne nåden bør virke i oss slik at vi gir akt på hans hellige vilje: at vi ikke lenger skal *leve for oss selv*, at ingen skal *søke sitt eget*, men det som er *til gagn for nesten*. Dette er summen av det sjuende budet, og dette gi Gud oss av nåde!

Det åttende bud: Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste

Vi kommer her til et bud som nesten ingen tar på alvor. Derfor er det alltid vanskelig å vite hvordan en skal tale om det, så menneskene kan få en fornemmelse av hvor stor betydning og vekt det har.

Det femte, sjette og sjuende bud har likevel den fordelen at når noen synder mot dem i gjerning, griper både den verdslige øvrighet og folkemeningen inn. Men at tungen, det lille lemmet, blir satt i sving, selv om det skjer for å gjøre nesten liten – hva regnes vel det for?

Mordere og tyver ser en på som store forbrytere, og en synes det er i sin orden at de får sin straff. Men den som raner fra sin neste det han setter høyere enn penger, ja, ofte høyere enn selve livet, nemlig *hans gode navn og rykte*, ham kommer ingen på å straffe. Det var jo ikke noe å snakke om – bare noen ord som gikk over tungen nesten av seg selv.

Den hellige Skrift ser annerledes på det. Der heter det, når tyven og baktaleren blir stilt opp mot hverandre: «La deg ikke kalle en øretuter, og legg ikke an på noen med tungen din! For over tyven hviler skam, og en hard dom over den *falske i tale*» (Sir 5,16–17). Og i kapittel 20,25: «*En tyv er bedre enn den som stadig lyver, men begge skal arve undergang*.»

Tungens synder er så fine og ser så uanselige ut at også oppriktige kristne ofte lar seg narre av fienden. De følger den alminnelige, syndige vanen og synder med tungen, og det må de ofte siden angre bittert. For dem kunne det være nyttig, for det første, å tenke over hvor *store ting* et lite lem som tungen kan sette i gang. For det andre burde de legge seg nøye på hjertet den delen av kjærlighetsbudet som lyder: «*Du skal elske din neste som deg selv!*»

Om det første leser vi i Jakobs brev: «Når vi legger bissel i munnen på hestene, for at de skal lystre oss, så styrer vi også hele kroppen deres. Se, også skipene, som er så store og drives av sterke vinder, de styres av et ganske lite ror dit hvor styrmannen vil. *Slik er det også med tungen. Den er et lite lem, men taler likevel store ord. Se, en liten ild, hvor stor en skog den setter i brann!* Også tungen er en ild. Som en verden av urettferdighet står tungen blant våre lemmer. Den smitter hele legemet og setter livshjulet i brann, og selv blir den satt i brann av helvete» (Jak 3,3–6).

At dette er sant, ser vi stadfestet hver dag. Likevel har mennesket i sin ubegripelige sløvhet ikke gjort seg klart at ingenting i verden virker så mektig som *ordet*, enten det er godt eller ondt. Guds rike på jorden er grunnlagt og blir utbredt ved *ord*. Satans raseri finner også sitt uttrykk i *ord*. All dårskap og villfarelse blir spredt ved *ord*.

«Skipene, som er så store,» sier Jakob, «de styres av *et ganske lite ror*.» Hvor mange menneskers skjebne, ja, hvor mange lands og folks skjebne, har ikke det lille lemmet som heter tungen, grepet inn i til ulykke! «*Se, en liten ild, hvor stor en skog den setter i brann!*»

Det lykkeligste fellesskap i hjemmet, det hyggeligste naboskap, der kjærlighet, fortrolighet og fred tok brodden av det tunge i livet – hvor ofte er ikke dette blitt satt i brann av fiendskap og mistanke ved en giftig tunge, så all glede en hadde av det, er borte for alltid. Dette er det første som burde vekke enhver til å holde tungen sin bedre i tømme.

For det andre: Husk hvor følsom du selv er, og hvor nøye du legger merke til ord og miner som gjelder *deg*. Bare et blikk som tyder på ringeakt, har du vondt for å tåle. Og omtale som er uvennlig – om den kommer deg for øre – kan stjele gleden fra dagen din og gi deg mang en søvnløs natt.

Legg deg i tillegg på hjertet den kongelige lov som er uttrykt i dette: «*Alt det dere ikke vil at menneskene skal gjøre mot dere, skal dere heller ikke gjøre mot dem*.»

Hva hjelper fromheten din deg hvis du forakter det første av budene om forholdet til nesten, det som byr deg å *elske din neste som deg selv*? Hva hjelper det deg at du holder det femte, sjette og sjuende bud, når du fritt og uten hemninger bryter det åttende? «*Den som holder hele loven, men snubler i ett bud, han er blitt skyldig i dem alle*», sier Jakob (Jak 2,10).

Det skal du vite: Er det ikke *Gud selv* du har for øye, og er det ikke lovens *ånd*, som er *kjærlighet*, som styrer det du gjør, da er all din fromhet i Guds øyne ikke annet enn stygt hykleri.

Med dette i minne vil vi nå se litt nærmere på hva Herren tenkte og ville da han bød: *Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste!*

Først ser vi her igjen Guds omsorg for mennesket. Først har han vernet om vårt legemlige liv, om ekteskapets hellighet og om våre jordiske eiendeler. Her verner han også om vårt gode navn og rykte, som regel enda kjærere for oss enn det andre.

Så høyt som du selv verdsetter din ære – du vet jo hvor nødig du ser den krenket – like høyt vil sikkert en annen verdsette *sin*. Derfor er dette budet talt til deg med like stort alvor og like stor vekt som til hvem som helst annen. Hvem du enn er, gjelder det deg når det lyder: *Du skal ikke si falskt vitnesbyrd mot din neste!*

Hva ligger det så i dette budet? For det første at du, ikke bare i retten, men i hele ditt daglige liv, skal være ytterst nøyaktig når du omtaler din neste, så du ikke uten grunn gir anledning til at han får et dårligere ord på seg blant mennesker. Dernest også at du i det hele tatt skal holde deg fri for alt falskt og løgnaktig vesen og strebe etter å være av sannheten i alt du gjør.

Mot dette budet syndes det altså for det første når et vitne i retten vitner falskt, når en sakfører fører fram påstander som ikke holder, når en dommer mot bedre vitende avsier en urettferdig kjennelse, eller når den anklagede prøver å dekke over sannheten med løgnaktige utflukter. For det andre syndes det når en ellers i dagliglivet, av tankeløshet eller av ondskap, gir sin neste et dårlig rykte. Det kan skje ved at en selv «lager» en historie om ham og setter den i omløp, eller ved at en bringer videre det en hører fra andre.

Likeså når en bare med en talende taushet, en betenkelig hoderisting eller et skuldertrekk antyder noe om nesten som en enten ikke vet sikkert, eller som en etter kjærlighetens lov burde holde for seg selv. Slikt kan av og til gjøres så fint og umerkelig, bare ved å legge en særlig mening i det nesten sier og gjør, at ingen andre enn den allvitende Gud legger merke til det.

Tenker vi så også på hvordan Jesus selv har forklart oss loven – at det den egentlig krever, er at vi skal *elske vår neste som oss selv* og bare gjøre mot andre det vi vil at de skal gjøre mot oss – da finner vi i dette det samme som også er uttrykt i Luthers forklaring til dette budet.

Vi skal, sier han, frykte og elske Gud, så vi «ikke lyver på vår neste, ikke forråder ham, baktaler ham eller gir ham et dårlig rykte», men tvert imot «unnskylder ham, taler vel om ham og tyder alt til det beste».

Særlig vil vi prøve å peke på de syndene mot dette budet som i dagliglivet blir gjort i så stort monn – som sagt dels av tankeløshet, dels av skjult ondskap, misunnelse eller fiendskap.

Det taler sterkt om vårt dype forderv at vi, ofte uten å være oss bevisst noen egentlig grunn, heller hører og taler om nestens feil enn om hans gode og prisverdige egenskaper. Og selv om vi er så ømme for vårt eget navn at vi ikke godt kan tåle at det blir sagt det minste ondt om oss, liker vi ikke at det blir talt vel om andre.

Det vanlige er at knapt to eller tre kan komme sammen uten at et eller annet menneske blir gjenstand for en kjærlighetsløs og ofte lite nøyeregnende samtale. Vet en noe direkte ondt å fortelle, blir det trevlet opp, begrunnet, utlagt og malt ut i alle detaljer. Og ikke nok med det: Som regel gjør en også sine små tilføyelser og gjetter på motiver og hensikter som kan stille det onde i et enda grellere lys.

Når så enhver som fører det han har hørt videre, har den samme onde tilbøyeligheten til å legge til og forstørre nestens feil, skjer det at jo lenger historien går, desto større blir den. Til slutt kan en knapt få øye på og kjenne igjen det lille frøkornet av sannhet som den bygde på.

Måtte da enhver som ennå har noe gudsfrykt og frykt for synden i behold, vokte seg vel for å være med på slikt. Ellers kan en lett komme til å gjenta noe som opprinnelig ikke var annet enn en løgn spunnet av hevnlyst og uvilje. Skulle Gud se gjennom fingrene med at du straks tror og sprer videre alt som kommer deg for øre, enten det skjer i tankeløshet og godtroenhet eller av skjult skadefryd? Mang en har på denne måten, uten egentlig å ville det selv, blitt en avskyelig baktaler.

Det kan unntaksvis finnes tilfeller der den alminnelige kjærlighetens lov gjør det til din plikt å omtale det onde du vet om et menneske. Men bortsett fra det kan synd som ikke er offentlig kjent, og som ikke hensynet til andre menneskers vel gjør det nødvendig å åpenbare, ties om uten skade – ja, tvert imot til større nytte.

Jeg skal ikke, sier det åttende bud, *baktale* min neste. Men hva er det vel annet jeg gjør, når jeg mens han ikke er til stede, stadig taler om feilene hans og ikke nevner hans bedre egenskaper? Og hvordan står det egentlig til med meg selv når jeg kan finne glede i dette! Hvordan står det til med kjærligheten min når jeg har lettere for å male skyggesidene hos ham enn de lyse?

Herre, gå ikke i rette med oss! Det finnes ikke noe lem på legemet vårt som vi synder så ofte med som med tungen. Og det finnes knapt en kristen, særlig om han er mer enn vanlig snakkesalig, som ikke på dette området har mye både å angre og bebreide seg selv.

«Vi snubler alle i så mangt,» sier Jakob. «Den som ikke snubler i tale, er en fullkommen mann, i stand til å holde hele legemet i tømme» (Jak 3,2). Alle har vi altså mye å legge av og angre. Likevel står det fast at tilbøyeligheten til å tale ondt om mennesker og lysten til å snakke om andres synder på en ganske særlig måte avslører hvordan et menneske står i forhold til Gud, og hvordan det er innstilt mot ham.

Der Guds Ånd råder og virker en daglig og stadig voksende syndserkjennelse, der kjenner man ingen større synder på jorden enn seg selv, og der er det lett å tie om andres feil. Er man derimot ikke særlig plaget av sine egne synder, men har en utpreget tilbøyelighet til å se og snakke om andres, da tyder jo det sterkt på at man hører til den samme sorten mennesker som på Jesu tid prøvde å anklage selv *ham* og disiplene hans for synd.

En *sabbatsbryter*, en *storeter* og *drukkenbolt*, en venn av tollere og syndere kalte de Jesus. Disiplene hans bebreidet de for at de ikke holdt fasten – samtidig som de selv lot ugjort «det som veier tyngre i loven: *rettferd, barmhjertighet og troskap*» (Matt 23,23).

Selv over de største syndere, både menn og kvinner, felte Jesus en mildere dom enn over disse. Og denne avskyelige synden blir ikke mindre ved at sladderen blir forgylt med påtatt vemod og rørende uttrykk for medynk når en omtaler nesten.

Herren Jesus har øyne som ildsluer og ser tvers igjennom den fromme skalken. Hvis en virkelig har den inderlige medfølelsen med nesten og den omsorgen for sjelen hans som en vil gi inntrykk av, burde en vel heller tale med *Gud* og med *ham selv* om hvordan det står til med ham, i stedet for alltid bare å snakke med andre om det.

Men hvordan det nå enn er: Det som råder hos verden og hos hyklerne, følger også Guds barn som en fristelse. Tilbøyeligheten til å tenke og tale ondt om andre er intet unntak. For også der ånden er villig og kjærligheten råder, har en likevel hjertets ondskap, det gamle, fordervede kjødet, i behold.

Følgen av dette for en kristen – noe han ofte må erkjenne med smerte, men ikke alltid er på vakt mot i tide – er at hans syn på et menneske ofte er bestemt

av hvordan vedkommende står i forhold til *ham*. Er bare et menneske velvillig innstilt mot *meg* og tenker og taler vel om *meg*, da har jeg lett for å tyde alt som gjelder dette mennesket, til det beste, selv om det nok kunne være et og annet å laste hos ham.

Har derimot et menneske som ellers er langt mer fullkomment, vært så uheldig å tre *meg* for nær – med en sårende bemerkning, et uttrykk for ringeakt eller ved på et eller annet område å overstråle *meg* – da er jeg straks klar til å finne hans svake sider og om mulig forstørre og spre feilene hans.

For et grusomt udyr det falne menneskehjertet er! Bare fordi for eksempel hovmodet ditt er blitt krenket av en eller annen bemerkning, skal *du* straks prøve å tenke ut og spre alt mulig ondt om din neste! Kan ikke *han* være et hederlig menneske for det, om han har gitt *deg* en irettesettelse? Eller om det har behaget Gud å velsigne *ham* med en eller annen særlig gave eller utmerkelse framfor deg, kan han ikke likevel være et hederlig menneske?

Det er viktig for en kristen å bli oppmerksom i tide på denne falskheten og sviket i hjertet. La oss vokte oss for å følge de tankene og følelsene som rører seg i oss mot dem som på en eller annen måte har fornærmet oss. Ja, rører det seg avind og hat mot din neste i sjelen din, og kjenner du en skjult lyst til å kaste deg over ham, da vokt deg! Da er det mørkets makter som er i sving.

En annen årsak til denne indre tilbøyeligheten til å gjøre andre menneskers omdømme dårligere ligger ofte bare i en hel mengde helt naturlige forskjeller: ulike levevaner, ulik åndelig utvikling og opplæring og mer til. Bare fordi en ikke forstår eller kjenner igjen fra seg selv alt en møter hos den andre, er hjertet straks tilbøyelig til å tyde det en ikke riktig kjenner seg igjen i, til det verste. Dette skjer ikke så sjelden også blant dem som jo er barn av den samme Far, enda Herren kjenner og elsker og oppdrar både den ene og den andre.

Slik oppstod det splittelse og stridigheter blant de kristne i Korint (1 Kor 1,11–12), bare fordi den ene sa at han holdt seg til Paulus, den andre til Kefas og så videre, enda det var Herrens vilje at både Peter og Paulus og hver sine disipler alle skulle høre til i hans rike. «Kjødelige» og «småbarn i Kristus» kaller Paulus dem på grunn av denne splittelsen (1 Kor 3,1).

En kristen bør alltid være på vakt mot sin medfødte lyst til å dømme og mistenke alt han ikke riktig liker. Ellers kan han komme til å synde alvorlig mot mennesker som Herren elsker like høyt som ham selv, og som han en gang skal leve i et evig og salig fellesskap med i himmelen.

Men vi skal ikke bare lære vårt dype forderv å kjenne av det åttende bud. Vi skal også legge vinn på å leve etter budet – virkelig tenke og tale vel om vår neste og dekke over hans svakheter og feil.

Men da spør en med rette: Kan dette gjelde *enhver*? Eller: Er dette noe alle mennesker vil kunne gjøre? Vil det være mulig ved formaning å holde slangens ætt tilbake fra å legge an på kvinnens ætt med løgnens og baktalelsens giftbrodd? Vil det være mulig å holde den som er født etter kjødet, tilbake fra å forfølge den som er født etter Ånden, med sladder og løgn?

Nei – her gjør et helt særlig forhold seg gjeldende, det som Jesus taler om i Matt 5,11, der han sier: «*Ja, salige er dere når de spotter og forfølger dere og lyver allslags ondt på dere for min skyld.*»

Å ville være en kristen og ikke ha forståelse av dette røper alltid et slapt og uklart åndelig ståsted. Den som straks er klar til å tro alt ondt som blir sagt om de kristne, har nok aldri selv prøvd å bære dette kjennetegnet på de «salige». Han er en av dem som vil være venn både med Gud og med verden.

«Ve dere,» sier Jesus, «*når alle mennesker taler vel om dere*, for det gjorde også deres fedre med de falske profetene!» (Luk 6,26). «En disippel står ikke over sin mester, heller ikke står en tjener over sin herre … Har de kalt husherren Be'elsebul, *hvor mye mer da hans husfolk!*» (Matt 10,24–25).

Selv om det kanskje kan lykkes for en enkelt kristen som lever i mer ubemerkede kår, å unngå verdens hån, så vil det i alle fall aldri være mulig for en som står i en mer framskutt stilling, for eksempel en forkynner av Ordet. Er han sin Herres sanne etterfølger og vitne, vil han aldri samtidig kunne eie verdens vennskap og være alminnelig anerkjent og rost. Slik de prøvde å skaffe falske vitnesbyrd mot hans Herre, slik vil de gjøre også mot ham.

De som ikke selv har fått dette vanærens merke – og som likevel ikke vil regnes på linje med verden – må nødvendigvis tro at når det blir sagt så mye ondt om de kristne, må de selv ha skylden for det. Har falskhetens ånd dem helt i sin makt, setter de uten videre alle de ordene av Jesus som er nevnt ovenfor, ut av kraft. Og selv om alle mennesker roser dem og taler vel om dem, fortsetter de å ha den beste tro på seg selv.

Er de derimot bare svake og uerfarne barn som ennå ikke riktig har fått del i verdens hån, så vil de etter hvert som de vokser i nåde og kraft, få *sin* del av «Kristi vanære» og bli klokere når det gjelder den oppfatningen som er nevnt ovenfor.

I samme forbindelse kan det nevnes at selv kristne ofte ikke tar det åttende bud på alvor før de selv blir gjenstand for onde tungers falskhet og løgn. De tar det ikke så nøye med hvordan de bruker tungen, så lenge det bare går ut over andre. Men går det først ut over dem selv, får de øynene opp. Gid derfor enhver som ennå tar lett på saken, så snart som mulig måtte få kjenne løgnens og baktalelsens giftbrodd! Men det var bedre å lære seg å bruke tungen rett *for Herrens skyld* enn av egen bitter erfaring.

Som vi har sett, krever dette budet ikke bare at vi skal la være å «lyve på vår neste, forråde ham, baktale ham og gi ham et dårlig rykte». Det krever også at vi skal «*unnskylde ham*», forsvare hans gode navn mot baktalere, slik vi gjerne ville at andre skulle gjøre mot oss.

«Treffer du derfor en sladderhank som roper ut og baktaler en annen,» sier Luther, «så si ham din mening rett opp i ansiktet, så han må skamme seg.» Og videre: «Det er en skjønn og edel dyd om en kan tyde til det beste det som blir sagt om nesten (så sant det ikke er noe åpenbart ondt), stilt overfor de giftige tungene som legger seg etter å finne på eller snappe opp noe å klandre eller vri til det verste hos nesten.»

Det finnes kanskje ikke noe kraftigere middel til å motvirke og hemme den alminnelige lettsindigheten som vi bruker tungen med til å gjøre vår neste mindre i andres øyne, enn at alvorlige kristne straks slår ned på den der den stikker hodet fram.

Men få er de som viser denne årvåkenheten og hellige nidkjærheten overfor en synd som regnes så lite som tungens. Vi vil ofte heller stå på god fot med dem som er til stede, enn for alvor ta en fraværende i forsvar, særlig om det kunne tenkes å føre til ubehagelige følger for oss selv. Av naturen elsker nemlig enhver seg selv mest.

Nei – vi elsker ikke vår neste som oss selv! For en kristen burde det likevel ved Guds nåde være naturlig å strebe etter det. Og i denne sammenhengen vil det aldri skorte på anledninger til å vise kjærligheten vår i praksis. Du behøver ikke engang å «kalle det onde godt». Du kan til å begynne med ganske enkelt stille spørsmålet: Vet du nå også sikkert at det er *sant*, det du forteller?

For det andre – hvis det virkelig er sant – kan du spørre: Er det *nødvendig* og i samsvar med kjærligheten å tale om det? Og når det viser seg at det ikke er det, kan du alltid med god grunn refse tilbøyeligheten til det. Samtidig kan du dra fram det som måtte finnes av formildende omstendigheter i saken: de forholdene og fristelsene som fikk den som feilet, til å handle som han gjorde. Likeså kan du minne om de gode og prisverdige egenskapene han likevel måtte ha.

«Hvem gir vel deg forrang?» spør Paulus. «Hva har vel du som du ikke har *fått*? Men har du *fått det*, hvorfor roser du deg da som om du ikke hadde fått det?» (1 Kor 4,7).

Har din neste en feil som *du* vet deg fri for, så har *du* kanskje en annen som kan være like ille. Hvorfor taler du da ikke like gjerne om din egen som om hans? Sikkert er det at det ikke finnes større dårskap enn at den ene *synderen* taler ondt om den andre. Og like sikkert er det at tilbøyeligheten til det tyder på den største av alle mangler, nemlig *mangelen på kjærlighet*.

Dette budet krever *kjærlighet* for å bli holdt. Det har vi etter hvert fått en sterk fornemmelse av. Men kjærligheten er *hjertets* sak. Derfor kommer mennesker som ikke legger merke til selve kilden til det onde, *hjertet* med dets ondskap, misunnelse og falskhet, alltid til kort når de strever med å legge av denne synden.

Hva er det da de mangler? De mangler Den Hellige Ånd, som alltid går løs på hjertets skjulte ondskap og samtidig ved troen skaper evner og krefter som det naturlige mennesket ikke har. Får ondskapen fortsatt råde i hjertet, vil en vanskelig kunne hindre den i å bryte fram i gjerning og ord. Og om en så kunne det, hva vant en da annet enn å skjule den for menneskers øyne og bli en hykler, like avskyelig for Gud?

Ble derimot synden erkjent og hjertet renset i Kristi blod, da skulle snart en ny og inderlig kjærlighet og ydmykhet ta den plassen der egenkjærlighet og hovmod, ondskap og avind før hadde rådet. Og den samme kjærligheten og ydmykheten skulle komme til uttrykk i talen.

Der Guds Ånd bor og virker syndserkjennelse, ydmykhet, anger og tro i stadig større grad, der blir det lett å tenke og tale vel om sin neste. En kjenner nemlig ingen større synder på jorden enn seg selv. Og når en så selv har fått Guds liflige tilsagn om tilgivelse selv for de groveste synder, blir en ikke bare villig til å bære over med andres synder, men av den samme nåden vokser det fram mange hellige frukter, og blant dem særlig *kjærligheten*.

Og «*kjærligheten gjør ikke nesten noe ondt*» (Rom 13,10). «Kjærligheten er *tålmodig*, er *velvillig*. Kjærligheten *misunner* ikke. Kjærligheten *skryter* ikke, den *blåser seg ikke opp*. Den gjør ikke noe *usømmelig*, søker ikke *sitt eget*, blir ikke *bitter*, gjemmer ikke på *det onde*. Den gleder seg ikke over *urett*, men gleder seg ved *sannhet*» (1 Kor 13,4–6).

Kort sagt: Kjærligheten er lovens oppfyllelse. Måtte da Gud gi oss mer tro og kjærlighet og prente dypt inn i hjertet vårt kjærlighetens kongelige lov: «*Alt dere vil at menneskene skal gjøre mot dere, gjør det også mot dem!*» (Matt 7,12).

Det niende og tiende bud: Du skal ikke begjære

Med disse to siste budene, som står hverandre nær, vender Gud Herren seg til slutt mot selve begjæret i hjertet og alle dets hemmelige smutthull. *Hellig*, *hellig*, *hellig* er Herren, og *hellig* vil han at mennesket skal være.

Hvordan skal dette dobbeltbudet forstås? Det går særlig fram av grunnteksten i 5 Mos 5,21, der det er brukt to forskjellige uttrykk. Budet retter seg *både* mot begjæret som er blitt til vilje og forsett – det vil si at mennesket sier ja til hjertets begjær og prøver å sette det ut i livet – *og* mot at begjæret i det hele tatt finnes i hjertet. Det retter seg altså egentlig mot selve arvesynden.

Gud Herren visste bare altfor godt at selv der en ikke vil bryte det sjuende bud i egentlig forstand, kan en likevel, drevet av begjær etter nestens eiendom, *skaffe seg* den på en måte som er rettmessig i menneskers øyne og etter alle gjeldende lover. Ved å gripe den gunstige anledningen kan jeg med full lovlig rett gjøre ting som strider mot kjærligheten. Det er ting jeg ikke ville at en annen skulle gjøre mot meg, selv om jeg ikke kunne si at han gjorde direkte urett ved det.

Her er et eksempel:

Min neste er på grunn av fattigdom eller mer forbigående pengevansker blitt nødt til å selge eiendommen sin på et bestemt tidspunkt, uten å kunne ta hensyn til om han akkurat da får det den egentlig er verdt. *Jeg* benytter anledningen og kjøper den av ham til den prisen han under omstendighetene uansett måtte selge den for, enda jeg godt skjønner at den er verdt mer. I menneskers øyne har jeg ikke gjort noen urett. Kanskje har jeg gitt mer for eiendommen enn noen annen ville ha gjort. Det er nærmest en barmhjertighetsgjerning jeg har gjort.

Men Herren fester blikket rett på meg og sier: Din fromme skurk! Du er gjennomskuet. Hadde du elsket din neste som deg selv, ville du ha gitt det eiendommen virkelig er verdt, selv om andre bare bød halvparten. Nå har du på lovlig vis tatt til deg en stor del av din nestes eiendom, men i mine øyne står du som en tyv.

Den samme synden gjør den som uten å være i virkelig nød krever tilbake pengene han har lånt ut, på et tidspunkt da skyldneren for å kunne betale blir tvunget inn i en handel som den jeg nettopp har beskrevet. Men hvem kan påstå at jeg har gjort ham noen urett om jeg handler slik? Jeg har jo bare sagt opp et

lån og krevd tilbake det som var mitt eget. Mennesker vil se det som rettferdig og redelig gjort.

At min neste likevel blir fratatt en større eller mindre del av eiendommen sin ved denne uangripelige framferden min, vil ingen forstå. Og enda ville ingen gjerne at det samme skulle hende ham selv. Dette viser jo klart at min rettferdige handling har vært et brudd på Guds hellige lov, som sier: «*Du skal elske din neste som deg selv*» (Matt 22,39).

I det sjuende bud har Gud forbudt all egentlig *uærlighet*, og nå i det niende og tiende forbyr han *begjær* etter nestens hus og så videre. Da forstår vi at han her har for øye de finere og mer skjulte utslagene av begjæret som jeg nevnte ovenfor, og vil dem til livs. Det gjelder for eksempel å skaffe seg noe som tilhører nesten, når det kan skje på en «hederlig» måte.

Men med dette går Herren samtidig til angrep på den lasten som alt slikt begjær har sin rot i, men som ingen i verden legger noen særlig vekt på, nemlig *kjærligheten til og begjæret etter penger.*

Om dem som er bundet av denne lasten, sier Paulus: «*Men de som vil bli rike, faller i fristelser og snarer og mange slags dumme og skadelige lyster, som senker menneskene ned i undergang og fortapelse. For pengekjærhet er en rot til alt ondt. I sin lyst etter penger har noen fart vill i troen og har gjennomboret seg selv med mange piner*» (1 Tim 6,9–10).

Når allerede *begjæret* etter penger blir forbudt og refset i Guds ord, hvor mye mer åpenbar synd må det da ikke være at et menneske bærer på *misunnelse* mot sin neste og kaster lystne blikk på noe som tilhører ham! Det er denne grove og avskyelige synden Herren forbyr her.

Men da forstår vi med det samme hva han på den andre siden *befaler* i dette budet. Han befaler oss ikke bare å være fornøyd med vår del og gjerne unne nesten hans. Vi skal også fremme nestens vel med samme troskap og flid som vårt eget.

Skriften sier ikke bare: «*La deres ferd være fri for pengekjærhet, så dere er fornøyd med det dere har*» og «*Ja, gudsfrykt med nøysomhet er en stor vinning!*» (Hebr 13,5; 1 Tim 6,6). Den sier også: «Ingen må bare se på sitt eget, men enhver må *også ha de andres gagn for øye*» (Fil 2,4). Dette er å *elske sin neste som seg selv.* Og «den tjener som kjente sin herres vilje og ikke stelte i stand eller gjorde etter hans vilje, skal få mange slag» (Luk 12,47).

Men selv om vi nå, stikk imot vår onde natur, tjener nesten på alle måter og ikke gjør ham urett så mye som for en øre, så er dette riktignok en vakker rettferdighet, men fremdeles bare i menneskers øyne. For Guds øyne står fortsatt alt ditt hjertes onde begjær tilbake, selv om du holder det i tømme så det ikke slår ut i handling. Selv det at syndig begjær bare finnes i deg, er en vederstyggelighet for Gud. Også dette er forbudt. Han tåler det ikke.

Med budet *Du skal ikke begjære!* har den guddommelige majestet gitt uttrykk for og slått fast hva meningen er med alle hans bud: Vi skal være fullkomment rene og hellige, slik han selv er hellig og ren (3 Mos 11,45).

Det var *syndig* begjær det var tale om her. Det finnes nemlig også noe som heter *uskyldig* begjær. For det første rent *naturlig* begjær: lyst til mat og drikke og

søvn, så sant dette holdes innenfor rimelige grenser (5 Mos 12,15). For det andre *åndelig* begjær: lengsel etter Gud og etter alt som er godt. Det er den lengselen David gir uttrykk for når han sier: «Min sjel lengter, ja, fortæres av lengsel etter Herrens forgårder» og «Som en hjort skriker etter rennende bekker, slik skriker min sjel etter deg, Gud» (Sal 84,3; 42,2).

Syndig er derimot alt begjær som på en eller annen måte strider mot Herrens bud. Det er syndig så snart du ikke vil bøye deg under Guds vilje og velbehag, selv om det du begjærer, i seg selv er helt uskyldig.

Da israelittene i ørkenen hadde «lyst til det onde» (1 Kor 10,6), var det de begjærte, i seg selv noe helt uskyldig, nemlig kjøtt, fisk og krydder (4 Mos 11,4–5). Synden som fikk Herrens vrede til å flamme opp mot folket, lå i at de ikke bøyde seg under Guds vilje og ordning for livet i ørkenen. De ville ha det slik de hadde hatt det i Egypt, og lot seg ikke rettlede.

Summen av dette budet er altså: Vi skal som gode barn ikke begjære noe mer enn *Gud og det som behager ham*. Vil Gud gi oss mat, drikke, klær, venner, ære og anseelse, kan vi glede oss over det til vårt beste og takke Herren så lenge han unner oss det. Men behager det Gud å ta disse godene fra oss igjen, skal vi være like fornøyd, bare vi har ham selv og hans velbehag i behold. Dette skal være det ene nødvendige for oss. «*Når jeg bare har deg*,» sier Asaf, «*begjærer jeg ikke noe på jorden*» (Sal 73,25).

Her ser vi at det *siste* budet løper sammen med det *første*, som i en ring. Det krever egentlig bare at Herren Gud skal være hjertets eneste Gud – det eneste vi begjærer, elsker, tørster og lengter etter. Da Gud skapte mennesket i sitt bilde, var tanken at det skulle finne sin fulle tilfredsstillelse, sin høyeste glede og lyst i ham alene.

Ingen jordisk glede og lykke, ikke sølv eller gull, ikke kunst eller vitenskap, ikke makt eller ære skulle kunne mette menneskehjertets dypeste lengsel. Verden med alt den er og har, skulle ikke gi vårt tørstende hjerte så mye som en dråpe av tilfredsstillelse. Etter det største og høyeste, det uendelige og evige, etter *ham alene*, vår Herre og Gud, skulle vi tørste. Han alene ville være vår vederkvegelse, vår hvile, vår høyeste fylde. Derfor skapte han hjertet vårt med en evig lengsel, en lengsel som aldri blir mettet. Men meningen var at denne lengselen skulle være rettet mot *ham selv*.

Det samme er Herrens vilje i dag. Hans første og siste bud går fremdeles ut på det samme: «*Du skal elske Herren din Gud av hele ditt hjerte og av hele din sjel og av all din kraft og av all din forstand*» (Luk 10,27).

Kan en for øvrig tenke seg noe vakrere og saligere og mer ærefullt enn å gå helt opp i Gud – uten opphør å leve og røre seg og være i ham? Det er det sanne, hellige livet. Er du derimot bare glimtvis opptatt av Gud, og kjærligheten, gleden og lengselen din innimellom er rettet mot andre mål – kanskje gode, ja, hellige i seg selv – da er du ikke virkelig hellig. Og er du fylt av syndig begjær, av urene fantasier, av misunnelse, hat og uforsonlighet – er da hjertet ditt godt og til behag for Gud?

Legg hele ditt indre åpent fram for den allmektige Gud og erkjenn at du er en synder, fordømt og fortapt i deg selv. Hans evige hellighet krever at du skal være

hellig slik han er hellig, fullkommen slik han er fullkommen. Hele deg, hjertet ditt, tankene dine, lengselen din, skal være fylt av *ham*, av hans kjærlighet og hans hellighet. Dette er summen av Guds første og siste bud og av alle budene til sammen.

De ti bud: Sluttbemerkninger

Vi har nå på et vis sett hva Herren Gud krever av oss mennesker i sine hellige ti bud. Måtte hans Ånd selv forklare dem enda bedre for hvert enkelt hjerte!

Men én viktig ting står alltid igjen: at vi også må bli ført til å se hvor alvorlig Guds bud er ment, og hvor nøye de skal holdes. Gud har ikke gitt oss sine bud som gode råd som det kan være nyttig for oss å følge. De er bestemte forskrifter og krav som ikke kan ettergis, og som må oppfylles til minste tøddel om vi vil være *ham* til behag.

Han rår med ubegrenset makt over alle han har skapt. Han har rett til å kreve av oss alt han vil, også at hjertet vårt er fullkomment hellig og rent (3 Mos 19,2; Matt 5,48). Og ikke bare krever han dette, han har også kunngjort sin guddommelige vrede og forbannelse over hver den som ikke «holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det» (5 Mos 27,26; Gal 3,10).

I samme forbindelse kan vi nevne den fryktelige trusselen og det løftet Herren har knyttet til det første budet, men som ellers gjelder dem alle. Disse ordene fra Herren vil vi til slutt se kort på. Hør hvor majestetisk de lyder:

«*For jeg, Herren din Gud, er en nidkjær Gud, som hjemsøker fedres misgjerninger på barn inntil tredje og fjerde ledd, på dem som hater meg, og som gjør miskunn gjennom tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud!*»

Jeg, Herren din Gud! Hvem skulle vi høre på, om ikke på Herren vår Gud? Hvem skulle vi frykte, hvem skulle vi stole på? *Jeg, Herren din Gud* – han som du en gang skal møte og avlegge regnskap for hvordan du har holdt hans bud. Jeg, Herren din Gud, er *en nidkjær Gud!* Nidkjær slik en brudgom er det for brudens troskap og renhet og hjerte. Jeg hjemsøker «*fedres misgjerninger på barn inntil tredje og fjerde ledd, på dem som hater meg*» – når barna følger fedrene i synden (Esek 18,20).

Legg merke til at «*de som hater meg*» blir nevnt som motsetning til dem som «*elsker meg og holder mine bud*». Den som ikke elsker Gud og holder hans bud, står for ham som en som forakter og hater Gud, også om han ikke har gjort noe direkte ondt. Vi ser igjen at Herren ikke legger vekt på de enkelte gjerningene i seg selv. Det er *hjertet* han krever.

Bare å rette seg etter budenes bokstav er ikke i Herrens øyne å «holde hans bud». Det er hjertet og dets kjærlighet han først og fremst vil eie. Uten denne kjærligheten er ethvert forsøk på å holde Guds bud bare hykleri i hans øyne.

Og nå: Hvis du ikke holder alle hans bud ut fra en slik virkelig kjærlighet til Gud i hjertet, så truer han deg her med sin evige og majestetiske vrede. I 5 Mos 27,26 er det sagt enda skarpere: «*Forbannet være den som ikke holder ordene i denne loven og ikke gjør etter dem!*»

Måtte hver og en av oss tenke på dette i tide! Mange som likevel vil være kristne, har her et falskt bilde av Gud, og derfor blir det også noe løst og falskt ved kristendommen deres. De tar ikke Guds vrede og nidkjærhet mot synden alvorlig. Derfor gjør de også som de selv synes med hans bud. De velger ut noe av dem som de vil holde, og skyver annet til side som uvesentlig.

De setter selv et mål for sin fromhet og gudsfrykt, og de setter det passe lavt, så de noenlunde kan svare til det – og så er de godt fornøyd med seg selv. De virkelig gudfryktige, derimot, bøyer seg under *alle* Guds bud, også dem som gjelder hjertets innerste tanker, begjær og motiver. Derfor blir de aldri fornøyd med sin egen fromhet.

Men dette skal du vite: Gud er i dag den samme som da han under torden og lyn ga Israels folk sine ti bud. Det han den gang forbød i dem, forbyr han fremdeles. Det han den gang hatet, hater han fremdeles, og det han den gang krevde, krever han fremdeles. Alt som i gamle dager kalte ned hans vredes dommer over syndere, kaller ennå i dag ned hans vredes dom over oss.

Og likevel trenger du ikke frykte hans vrede så sant du elsker ham og holder hans bud. Hør hva han sier: Jeg «*gjør miskunn gjennom tusen ledd mot dem som elsker meg og holder mine bud.*»

Elsker du Herren og holder hans bud, har du ingenting å frykte. Den evige kjærligheten, nåden og velsignelsen Herren da vil vise deg, skal til og med føres videre til barna dine, fra slekt til slekt gjennom tusen ledd. Ja, selv om de ikke følger i dine spor, men går den evige ulykken i møte som ugudelige, skal de likevel få en særlig velsignelse her i livet. Se i denne forbindelse for eksempel 3 Mos 26,42; 1 Kong 15,4; 5 Mos 7,9; Sal 105,8.

Men hva er nå dette? vil kanskje noen spørre. Skal Guds nåde nå grunnes på vår egen rettferdighet? Hvem kan da bli frelst? Hvem kan vel holde alle Guds bud? Hvilket menneske tørster bare etter den levende Gud? Eller hvem kjenner ikke til syndige tanker og syndig begjær? Vil ikke Gud være nådig selv om en ikke kan oppfylle *alt* som kreves?

Vi våger ikke å slå av på Guds bud eller ta brodden av Guds dommer. Vi må holde oss til sannheten, og sannheten er at Gud ikke ettergir så mye som én bokstav eller én tøddel i sin lov. Den som ikke oppfyller loven til punkt og prikke, kan han ikke ha behag i. Ved Sinai er det ingen nåde å finne. Det står jo skrevet: «*Forbannet er hver den som ikke holder fast ved alt det som står skrevet i lovens bok, slik at han gjør det.*»

Helt annerledes stiller det seg for dem som er «døde fra loven», dem som «ikke er under loven, men under nåden». *De* har fått loven fullkomment oppfylt ved sin stedfortreder, han som oppfylte loven for dem. Men her er talen om hva som kreves av deg som har gått inn under lovens vilkår og selv vil prøve å bestå for dens bud. Du vil ikke få det minste ettergitt.

«*Den som har gjerninger, får ikke lønnen av nåde, men som noe han har fortjent.*» Annerledes er det med den som er død fra loven og «tror på ham som rettferdiggjør den ugudelige: *han får sin tro tilregnet som rettferdighet*.»

Hele denne begrepsforvirringen kommer av at det ikke står klart for menneskene at det finnes to veier til rettferdighet, to åndelige riker på jorden som står mot hverandre, og to forskjellige pakter som en må skjelne nøye mellom (Rom 10,5–8; Hebr 12,18–24; Gal 4,21–22; Hebr 10,20).

At de som er døde fra loven og nå lever under en evig nådes vilkår, fryder seg høylytt og fylles av kjærlighet til Gud og til loven, er ganske naturlig. Ånden er villig, selv om kjødet er skrøpelig. De har budenes rettesnor kjær og har ingenting å frykte av budenes trusler og dommer.

Fader vår, du som er i himmelen

Det er med rette blitt sagt at bønnen *Fader vår* er paradiset åpnet på ny her på jorden. Mennesket som er forsonet med Gud, taler der igjen med Gud som med en far, og ferdes blant de sju bønneordene som blant de prektigste og mest fruktbare trær.

En annen har sagt at den som får nåde til å se rett hva disse sju bønneordene rommer, og hvor fullkomment de er formet, skulle ikke trenge noe annet bevis for at Kristus er Gud. Her finner vi alt et troende hjerte inderligst lengter etter og mest trenger. Luther kunne si om Salmenes bok at vi der får se en kristen rett inn i hjertet. Det gjelder i enda høyere grad om Fader vår.

Derfor er denne bønnen også den mest fullkomne rettesnor når en kristen skal prøve seg selv. Er hjertet hans helt av seg selv fylt av den samme omsorgen, de samme ønskene og den samme lengselen som kommer til uttrykk i bønnene i Fader vår, da er det sikkert det samme sinn i ham som i Kristus. Han er født av Gud, han er en ny skapning.

Står derimod sinnet hans i åpenbar strid med disse bønnene, må han også stå i åpenbar strid med Kristi sinn. Og han synder på det groveste når han likevel kommer fram for Gud og i bønnens form bruker ord han ikke er med på av hjertet.

La oss derfor stanse et øyeblikk før vi går videre, og prøve hvordan det står til med hjertet vårt i lyset av denne bønnen.

Skal du nå fram til det evige fellesskapet med Gud, *må* du kunne tale med ham i Fader vår *her*. For du kan ikke komme inn i himmelen hans som en fremmed, en som husets herre ikke kjenner. Jesus sier at det er noen som en gang skal få høre: «*Jeg har aldri kjent dere*» (Matt 7,23). Noen annen grunn til at de blir forkastet, nevner han ikke.

Kanskje er det derfor noe annet som først må komme i orden før du kan be Fader vår rett. Det må jo være et tydelig og dypt alvorlig misforhold mellom deg og din Gud hvis Fader vår *dømmer* deg – hvis hver tanke i den står i strid med sinnet ditt, så du må hykle for Herren i hver eneste bønn.

Tenk deg: Et menneske kommer fram for Gud, løfter blikket mot det høye og sier: *Fader vår!* Men dette mennesket har aldri så mye som brydd seg om å bli Guds barn. Han skjønner ikke at den nye fødsel er nødvendig. Kanskje har han bare hån og forakt til overs for dem som har opplevd den og slik er blitt sanne Guds barn. Er ikke dette gudsbespottelse, et hykleri så grufullt at en må undre

seg over den evige Faders langmodighet, som ikke straks slår en slik hykler med lynet fra sin vrede?

Videre ber han: *Helliget vorde ditt navn!* Men selv har han aldri et øyeblikk brydd seg om å hellige Herrens navn med livet sitt. Tvert imot betyr det så lite for ham at han rett ut misbruker det, eller tankeløst bruker det om de mest likegyldige småting.

Dette navnet som englene skjuler ansiktet for og helvetes makter skjelver for, det eneste navnet der det er frelse, og som hvert kne skal bøye seg for – dette navnet er så lite verdt for ham at han kan la det gå over leppene uten å mene noe med det. Likevel sier han i bønnen til Gud: *Helliget vorde ditt navn!* Hva skal det bety? Er ikke dette å drive spott med Den Hellige? Men Gud lar seg ikke spotte (Gal 6,7).

Komme ditt rike! fortsetter han. Guds rike består i «rettferdighet og fred og glede i Den Hellige Ånd» (Rom 14,17). Dette riket «kommer» i menneskenes hjerter når Herren vekker dem av syndens og sikkerhetens søvn til bedrøvelsen etter Guds sinn, som «virker omvendelse til frelse» (2 Kor 7,10). Herren har så ofte villet vekke denne omvendelsen til frelse hos ham, men forgjeves. Han har stengt hjertet sitt, forskanset seg bak alle ubotferdighetens unnskyldninger og slik gjort alt for å holde Guds rike på avstand.

Likevel løfter han blikket i bønn og sier: *Komme ditt rike!* Hvordan skal Herren ta imot en slik bønn? Hva annet kan han svare enn dette: Din hykler! Du ønsker jo ikke at mitt rike skal komme. Tvert imot står du hardt imot det. Og likevel ber du: Komme ditt rike! Forråder du Menneskesønnen med et kyss? (Luk 22,48)

Så ber han: *Skje din vilje* osv. Han legger ikke det minste vinn på å gjøre Guds vilje. Tvert imot er det nettopp her det for alvor står hardt mellom ham og Gud. Gud gjør sin vilje kjent og krever at den blir fulgt, men selv vil han følge sin egen og er redd for at Gud med *sin* vilje skal stille seg i veien for *hans*. Og med et slikt sinn ber han: *Skje din vilje!* Må ikke Herren da svare: Din hykler! Du står jo imot min vilje. Du skal ikke friste Herren din Gud (Matt 4,7).

Den *fjerde* bønnen skulle en da endelig tro at også et uomvendt menneske kunne be: *Gi oss i dag vårt daglige brød!* Og det er sant at av alle bønnene i Fader vår er denne ham kjærest. Han vet å sette pris på det han ber om her. Men spørsmålet er om det virkelig er fra Gud han venter de gode gavene, og altså *ham* han ber om dem. Snarere setter han sin lit til sin egen kraft og sin egen klokskap, eller han regner med hjelp fra andre mennesker. Ikke engang denne bønnen kan han derfor be av hjertet.

Syndenes forlatelse vil han nok ha når han en gang skal dø, men så lenge han lever, klarer han seg utmerket uten. Eller han vil nok ha syndene sine tilgitt allerede nå, men vil fortsatt vandre på syndens vei. Ja, han kan leve i uforsonlig hat til sin neste og likevel be: Forlat oss vår skyld, *som vi og forlater våre skyldnere!* Og slik videre gjennom hele bønnen.

Av disse eksemplene forstår vi at et menneske som ikke er født på ny, ikke kan be et eneste Fader vår uten å hykle. Bønnen hans blir derfor hans største synd, for den er et frekt skuespill for Den Helliges ansikt. «Om en vender sitt øre bort

og ikke vil høre loven, da er *til og med hans bønn en motbydelighet*», sier Skriften (Ordsp 28,9). Selv overfor mennesker er det ikke noe så motbydelig som å hykle et vennskap en ikke har i hjertet. Hvor mye mer da overfor Gud!

Ingen av eksemplene i Skriften vekker slik avsky hos oss som disippelen som forrådte mesteren sin med et kyss. Ingen ble rammet av en så umiddelbar straff som Ananias og Saffira, da de overfor Peter hyklet en fromhet som var blandet med falskhet og løgn. Ingenting har Jesus advart så sterkt mot som fariseernes surdeig, *hykleriet* (Luk 12,1). Og det er ingen synd han så ofte og så strengt fordømmer. «*Ve dere, dere hyklere!*» heter det gang på gang.

Er bønnen din hykleri, så vit derfor at den vekker Guds vrede mer enn noen annen synd du måtte gjøre.

Og mer enn det: Det står ikke i et menneskes makt å bøte på dette ulykkelige forholdet. Hvor mye du enn anstrenger deg for å *mene* det du sier når du ber Fader vår, er det slett ikke det samme som *hjertets lengsel*. Bønn skal jo ikke være en sak for *tanken*, men for *hjertet*. Derfor er det selve hjertet som må bli forandret. Du må bli født på ny og få et hjerte som helt av seg selv har den samme omsorgen og den samme lengselen som kommer til uttrykk i Herrens bønn.

Også for den som er født på ny, kan det skje at tankene flakker og farer, så han midt i bønnen stopper helt opp. Men *hjertets lengsel* – legg merke til det – er punkt for punkt den samme som i bønnen Jesus har lært oss å be.

Den som har fått et hjerte som i alt vesentlig stemmer overens med Guds sinn, må sannelig være født av Guds Ånd, selv om han daglig må sørge dypt over det gamle menneskes dårlige vaner, som fremdeles henger ved ham. Men den som i hele sin retning og innstilling står i strid med Guds sinn, slik det kommer til uttrykk i Fader vår, har like tydelig vist at han ikke er født av Gud.

Han er ved sitt hjertes innstilling utestengt fra Herrens bønn. Hele livet kan han ikke be et Fader vår uten å synde med det. Og den som er utestengt fra Herrens bønn, er utestengt fra himmelen om han dør i den tilstanden han er i. For ingen kommer inn der uten å kjenne husets herre personlig. Dette er en sannhet som ikke kan rokkes.

Men gled deg likevel, du som i dag er i denne ulykkelige tilstanden! Det kan bli gitt deg en nåde så ufattelig rik. Du er ennå ikke i den evigheten der alt håp er ute. Du kan ennå bli forent med din Frelser. Du kan ennå bli til den største glede for Gud og hans engler. Du har ennå en Far i himmelen, som i sin kjærlighet vil ta deg i favn og gi deg «den beste kledningen» (Luk 15,22), bare du som den bortkomne sønnen vil stå opp og gå hjem til din far.

Og da er det straks en bønn du kan be, en bønn *han* har behag i: «*Far, jeg har syndet – forbarm deg!*» Hvordan det enn står til både med bønn og tro: Din lengsel etter frelse gleder Guds hjerte, og nødropet ditt når fram til øret hans.

Men selve paradiset i Fader vår åpner seg egentlig først for sjelen din når du begynner å *be i tro*, når du har tatt imot ufortjent nåde, og Ånden vitner sammen med din ånd at du er Guds barn (Rom 8,16). Først da kan du med sannhet si: *Fader!*

Ingen kristen bør derfor gå videre i Fader vår før han grundig har gjort opp med seg selv om han barnlig og tillitsfullt mener det han sier i bønnens første

ord: at Gud er hans kjærlige far, og han Guds elskede barn. For det er nettopp på dette trøsten og kraften i bønnen hviler. Kan du av hjertet kalle Gud din Far, tror du av hjertet at du er hans barn, og gjør du deg klart hva det vil si, da kan du også med hjertelig tillit be det som videre følger i den dyrebare bønnen.

Men det er her det så ofte glipper, også for mennesker med gudsfrykt og åndelig sans.

For det første gjelder det dem som strever med seg selv og ennå ikke har nådd fram til troens fulle tillit og fred. De regner seg nok – i hvert fall til tider – på en måte som Guds barn, men ikke i den dype og rike betydningen dette ordet har i Kristi munn. De er ikke av verden, de hører til det folket som søker og elsker Gud. Men å være seg dette bevisst er langt fra det samme som å tro at «Gud er vår *rette Far* og vi hans *rette barn*».

Hva dette rommer, forstår vi av Jesu ord på oppstandelsesdagen, etter at frelsesverket var fullført: «Gå til brødrene mine og si til dem: Jeg farer opp til *min Far og deres Far*, min Gud og deres Gud» (Joh 20,17). Han nøyer seg ikke med å kalle disiplene *brødre*. For at ingen skal overse hva som ligger i dette ordet, legger han til: *min Far og deres Far*, min Gud og deres Gud.

Dermed har Jesus løftet fram og understreket den *egentlige* betydningen av ordet bror. Og da får ordet *Guds barn* en så dyp og rik betydning at englene i himmelen skulle ville skjule ansiktet for det. *Guds barn!* Det var det Gud hadde i tankene da han i begynnelsen skapte mennesket og satte alt annet han hadde skapt, til å tjene det. Mennesket er *Guds barn*. Derfor kunne Guds evige Sønn bli et *menneskebarn* og slik vise for alle at vi var *brødre*.

Men det må vi innrømme: Hjertene våre er for trange. De har vanskelig for å romme en så stor sak.

Likevel er det forskjell. Den ene kan aldri nok undre seg over høyden og dybden og lengden og bredden av den herligheten det er å være Guds barn. Han klarer aldri rett å få det inn i hjertet slik han ser det og tror det, men likevel er dette hans største glede på jorden. Den andre derimot tror det lett, men det vekker verken undring eller glede i sinnet hans. Han har altså ennå bare sett lite av hva det vil si å være Guds barn.

Men også de troende som i kortere eller lengre tid har gledet seg over hvor godt det er å være Guds barn, begynner av og til på ny å se på seg selv og mister den rette barnlige tilliten og fortroligheten til Gud.

Noen ber da Herrens bønn på en underlig likegyldig måte. De kaller Gud Far uten rett å tenke over hva som ligger i det, og derfor går det også tørt og tregt for dem gjennom hele bønnen. Andre er bundet i samvittigheten, enten fordi de har falt i åpenbar synd, eller fordi de plages av fristelser som er dem for sterke, og de vet snart ikke om de virkelig tør kalle Gud sin Far.

Måtte derfor hver enkelt gjøre seg klart hvilken gruppe han hører til. For selve livet avhenger av at vi har en virkelig barnlig tillit til Gud og i fulleste mening kan påkalle ham som vår Far. Som apostelen sier: «Dere fikk jo ikke trelldommens ånd, så dere igjen skulle frykte. Men dere fikk barnekårets Ånd som gjør at vi roper: *Abba, Far!* Ånden selv vitner sammen med vår ånd at vi er Guds barn» (Rom 8,15–16).

Igjen blir hovedsaken at vi er *helt oppriktige* overfor Gud. Bort med alt hykleri! Be ikke Fader vår hvis du ikke mener det ordene sier – at Gud er din rette Far og du hans rette barn – eller i det minste inderlig ønsker å nå fram til en slik visshet.

Stans ved de dyrebare ordene *Fader vår!* og gå ikke videre i bønnen før du har gjort opp med deg selv hva ordene betyr, og om du virkelig er Guds barn. Dette kan nok føre til en trosstrid som gjør at du ikke så snart når fram til de neste bønnene. Men du vil få langt større hjelp og velsignelse av det enn om du tankeløst jager gjennom hele bønnen.

«Her er det best,» sier Luther, «at hver og en prøver og øver seg selv når han går inn i kammeret sitt og begynner å be. Han må da tenke etter hva han sier, og liksom legge ordene *Fader vår* på en vektskål og si: ‹Kjære, hva er det du ber? Hva sier hjertet ditt til det? Holder du virkelig Gud for din Far og deg selv for hans kjære barn?› Vær viss på at hjertet vil svare: Nei! Eller: Jeg vet ikke! Eller: Hvordan skulle jeg kunne tenke så stort om meg selv?

«Akk, hvorfor lar du da ikke heller være å be, når munnen din kaller Gud Far, og hjertet ditt beskylder både ham og deg selv for å fare med løgn? Eller hvorfor bekjenner du ikke heller din svakhet for ham og sier: Jeg kaller deg Far og bør kalle deg det etter ditt ord og din befaling, men jeg er redd hjertet mitt lyver. Det fikk enda være at jeg løy for meg selv, bare jeg ikke også beskyldte deg for det samme. Akk, hjelp meg, min kjære Herre og Far, så jeg ikke gjør deg til en løgner!

«Jeg kjenner og erfarer stadig på ny at jeg ikke av hele mitt hjerte kan si *Fader vår*. Det kan for øvrig ikke noe menneske på jorden fullkomment – for kunne vi det, var saligheten vår fullkommen her. Likevel vil jeg daglig øve meg i å stave på det, helt til jeg kan si etter både *Fader vår* og Jesu ord om vårt brorskap med ham. Jeg må gjøre det så godt eller dårlig jeg kan, jeg får stotre, stamme eller lespe. Gud hjelpe meg bare til i hvert fall å gjøre det jeg kan.» Så langt Luther.

Kort sagt: La ingenting i Herrens bønn være så viktig for deg som dette første, at Gud er din Far og du hans barn. Kanskje kommer du i dag ikke lenger i bønnen enn til ordene *Fader vår*. Men får du ved Guds nåde disse ordene inn i hjertet og begynner å tro at du er Guds barn, da har du bedt vel og rikelig for i dag. Da er den store hovedsaken klar for deg, og siden kan du be: Helliget vorde ditt navn, komme ditt rike!

Meningen er ikke at du selv kan ta deg denne frelsende troen når du vil. Meningen er bare at du ikke skal si fram ditt Fader vår uten å tenke over, tro eller mene det som ordene sier. Du må først ha det viktigste i forholdet til Gud i orden før du kan gå videre i bønnen. For mange har det fått skjebnesvangre følger at de gikk lett over dette første og viktigste punktet.

Men skulle det koste deg harde kamper, ja, synes helt umulig å tro at du er Guds barn, så legg merke til denne forskjellen:

Skyldes det synd, forsettlig synd som du ikke vil slippe, så prøv aldri å overdøve eller bringe til taushet med evangeliets trøst den røsten som sier at du ikke er Guds barn. For Guds ord taler klart imot det. Og Guds Ånd, som er den som

skal gi deg troens visshet og vitnesbyrd om at du er Guds barn, er «sannhetens Ånd» (Joh 15,26). Han kan ikke gi deg et vitnesbyrd som strider mot sannheten.

Men merk deg vel: Dette gjelder synd som du *hyller*. Det gjelder ikke synd du bare *elsker* – for kjødet har alltid sin kjærlighet til synden i behold, også hos de hellige. Det gjelder synd du *hyller*, det vil si synd du stadig på ny slutter pakt med, unnskylder og har tenkt å beholde. Den står alltid i direkte strid med troen og nåden.

Noe helt annet er det med en kristen som sier: «Jeg elsker deg, synd, men jeg hater og forbanner min kjærlighet til deg», og som søker hjelp hos den allmektige Gud mot denne kjærligheten til synden. Er det slik det står til med deg, skal du ikke et øyeblikk lenger flykte fra din kjærlige, forsonte Far. Jo før jo heller skal du flykte inn i favnen hans, og med troens fulle visshet gripe og holde fast ved nåden hans.

«Synder som vi slik dømmer oss selv for,» sier Luther, «er bare synder, og de har alltid Kristi offer mellom seg og Gud.» Derfor skal de heller ikke fordømme oss, så lenge vi blir i Kristus, og synden slik er korsfestet med ham.

Mot slik synd og mot alle daglige brister må du stadig på ny vende tilbake til og prente inn i deg det som fra evighet har vært den urokkelige grunnen for nåden vi står i hos Gud. Og du må kjempe som for livet for å bevare barnets umiddelbare tillit til sin far. For du skal vite at djevelens høyeste mål er å røve denne tilliten fra deg og føre deg inn i motløshet og trelldom.

Ta derfor hele Guds evangelium til hjelp. Ta nattverden, bønnen og kristne brødres råd og forbønn til hjelp. Vokt deg samtidig så du ikke lar fornuft og følelser rå og glemmer hva vår barnerett fra evighet bygger på.

Hva er mennesket? Hva er det skapt til? Er det ikke fra begynnelsen Guds barn? Helt bortsett fra det herlige perspektivet skapelsesberetningen åpner for oss når det gjelder vår bestemmelse, burde vi bokstavelig talt med egne øyne kunne se at mennesket var *barnet*, selve målet for Guds skaperverk på jorden. For hvem ellers skulle det hele være skapt? Hvilken plass må ikke mennesket ha hatt i Guds hjerte!

Men mennesket falt. Og det er syndefallets forferdelige følger som gjør oss urolige og redde. Gå da videre til stallen i Betlehem og spør deg selv hva det er du ser i krybben der. Tror du at barnet du ser, er Guds evige Sønn, som er kommet fra himmelen og er blitt vår bror? Lytt til budskapet det himmelske sendebudet forkynner for gjeterne på marken. Hva synes du det sier deg om mennesket? Betyr din usselhet mer enn dette som Gud har gjort?

Vend deg så til korset og se hvilken kamp det kostet «den førstefødte blant mange brødre» (Rom 8,29) å oppheve lovens forbannelse og «fordømme synden i kjødet» (Rom 8,3). Veier du med din synd mer enn alt dette?

Be Gud om å løse deg ut av vantroens og djevelens anfektelse. Be ham åpne øynene dine, så skal du få se en herlighet så stor at du ikke vet av deg selv lenger, men med salig og ydmyk undring må si: «Av Herren er dette gjort, det er underfullt i våre øyne» (Sal 118,23). «*Han har forut bestemt oss til å få barnekår hos seg ved Jesus Kristus*, etter sin frie viljes råd, til pris for sin nådes herlighet» (Ef 1,5–6).

Vi må ikke på grunn av syndens og dødens legeme, som vi her bor i, glemme *hva* og *hvem* vi i virkeligheten er. Derfor er det nødvendig å holde hardt fast ved det Gud selv har sagt om og gjort for mennesket han skapte.

Men kanskje tenker du på kravet om den nye fødsel, som er betingelsen her, og du tør ikke si med visshet om du virkelig er født av Gud. Stans da for eksempel bare ved det som er nevnt før: hvordan det naturlige menneskets indre på hvert punkt står i strid med Fader vår, mens det motsatte er tilfellet med de troende.

Når du da med all din usselhet likevel ikke kan nekte for at ditt eget hjertes sukk punkt for punkt stemmer helt overens med denne bønnen, så må jo en slik gjennomgripende forandring av hjertet være et vitnesbyrd om at en ny fødsel virkelig *har* funnet sted.

Og når du vet med deg selv at ingenting betyr så mye for deg som å få være Guds barn, og at det ikke er noen du setter din lit til i dette som til *Frelseren selv* – da må dette sannelig være det Johannes kaller å «ta imot ham». Og «*alle dem som tok imot ham, dem ga han rett til å bli Guds barn*» (Joh 1,12).

Den første bønn: Helliget vorde ditt navn

I forrige artikkel så vi blant annet hvor fullstendig umulig det er for mennesket, slik det er av naturen, å be et *Fader vår* på rett måte. Vi fant at bønn må være *hjertets* sak, ikke bare tankens. Vi må altså ved en ny fødsel ha fått et hjerte som helt av seg selv har den samme omsorgen, de samme ønskene og den samme lengselen som kommer til uttrykk i bønnene i Fader vår.

Det samme vil vise seg igjen nå når vi skal se på den første av bønnene i *Fader vår*. For hvor mange bryr seg om at Guds navn blir helliget, uten at de selv har erfart kraften i dette navnet? Bare et nytt og forvandlet hjerte har sans for slikt. Derfor er dette et emne som avslører hvordan vi står i forhold til Gud, før vi vet ordet av det.

Helliget vorde ditt navn! Denne bønnen må uten tvil ha en dypere betydning og større vekt enn vi umiddelbart tenker oss, siden Jesus har satt den *først*. Så mye mer som den tydelig sikter mot det samme som det *andre* budet i Guds lov: «*Du skal ikke misbruke Herren din Guds navn*». Til dette budet er den forferdelige trusselen knyttet: «*Herren vil ikke holde den uskyldig som misbruker hans navn*.»

Når Gud på en særlig måte har understreket dette budet og denne bønnen, må vi da ikke undre oss og spørre hva grunnen kan være? For etter all menneskelig tanke ser nettopp disse ut til å ha mindre betydning enn de andre.

Hva mener så Jesus med bønnen: «*Helliget vorde ditt navn!*»?

«Guds navn,» sier Luther, «er riktignok hellig i seg selv, men vi ber i denne bønnen *at det også må bli hellig hos oss*.»

Hvordan skjer så dette? Også det gir Luthers korte, men vidtfavnende forklaring oss svar på. Det skjer, sier han, «når Guds ord blir lært klart og rent, og vi også lever hellig etter det, som Guds barn. Men den som lærer og lever annerledes enn Guds ord lærer, han vanhelliger Guds navn blant oss.»

Det er nettopp dette punktet vi bør gå nærmere inn på og søke å få klarhet i. Og fikk vi nåde til å se rett hva det rommer, ville bønnen *Helliget vorde ditt navn!* uten tvil skape stor uro i mange menneskers hjerter. Den ville bli en bønn av helt usedvanlig betydning.

Til denne undersøkelsen hører for det første å få klarhet i hva som ligger i uttrykket «Guds navn». Hva menes med *Guds navn*? Med det menes alt som sier oss noe om hva Gud er, noe om hans vesen, hans guddommelige egenskaper og

fullkommenheter. For å kunne si hva Gud er, trengs det derfor alle de måtene Gud har åpenbart seg på jorden – og selv da evner vi bare ufullstendig å fatte og begripe ham.

Nå har Gud for det første åpenbart seg i sitt *skaperverk*. Men der ser vi ham bare – om en kan si det slik – fra utsiden. Hans hjertes tanker, hans guddommelige rettferdighet og barmhjertighet, hans bestemmelse og vilje med oss mennesker ville for alltid ha vært hemmeligheter, skjult for vårt blikk, om han ikke også hadde åpenbart seg i *Ordet*. Først i det skrevne Ordet, og siden i Ordet som ble åpenbart i kjøtt og blod, han som er avglansen av Guds herlighet og avbildet av hans vesen. Derfor trengs også hele og fulle Guds ord for å lære ham å kjenne.

Kort sagt: Guds navn er ikke sagt i en fei. «Hva er ditt navn?» sa Manoah til *Herrens engel* – og fikk til svar: «Hvorfor spør du om mitt navn? Det er et *underfullt* navn!» (Dom 13,18). Likeså spurte Moses Herren om hans navn, og Herren svarte: «*Jeg er den jeg er*» (2 Mos 3,14). Dette er betydningen av navnet *Jahve*. Det er navnet på selve hans majestetiske vesen. Til det har han føyd en mengde andre navn som uttrykker hans egenskaper, både de forferdelige og de herlige.

Et navn som kan gå oss gjennom marg og bein, er det for eksempel når han sier: «Jeg, Herren din Gud, er en *nidkjær* Gud.» Likeså når han kalles «*en fortærende ild*» – for alle ugudelige en fryktelig Gud: den *allmektige*, *rettferdige*, *hellige*, *store*.

Men det finnes også en overflod av *herlige* navn på Gud i Guds ord. Han kaller seg den *barmhjertige*, den *nådige*, den *langmodige*, den *trofaste*. Særlig blir Gud, slik han er åpenbart i kjød til vår frelse, kalt *Immanuel*, det betyr: Gud med oss! Han kalles også *Under*, *Rådgiver*, *Veldig Gud*, *Evig Far*, *Fredsfyrste*. Han kaller seg også vår *trøster*, vår *venn*, vår *hyrde*, vår *brudgom*, vår *bror* og nå her i bønnen vår *far*.

Men hvem kan regne opp alle den Høyestes navn! Som en utgytt salve (Høys 1,3) er de øst ut over hele Guds ord. Men hvordan kunne vi la være å nevne særskilt det navnet som er over alle navn? Det er for syndere det herligste navn som kan nevnes i himmelen og på jorden. Det er det navnet som alene gir frelse, det navnet som kvikker opp de trette, trøster de sorgfulle, leger de sårede, setter fangene fri, gjør de fattige rike, utsletter synden, gjør rettferdig og salig!

Det dyrebare navnet som Gud har gitt seg selv i sin Sønn, det underfulle frelsernavnet: *Jesus*. I dette navnet har Gud åpenbart sitt hjertelag mot syndere, sin evige frelsesplan, sin evige kjærlighet, sin barmhjertighet, langmodighet og trofasthet. Alt en synder trenger til frelse, har Gud lagt inn i navnet *Jesus*. Så kort det enn er, rommer det et helt evangelium.

Mens vi slik gir oss av med disse betydningsfulle navnene, begynner *Gud selv* å tone fram for oss som den store, herlige, hellige, nådige Gud, alt etter hvilke navn og betegnelser for ham vi ser på. Å si *Guds navn* når en mener Gud selv, er ikke bare en hebraisk språkform. Samme uttrykksmåte bruker også vi. Når noen snakker stygt om sin nestes person, ord eller handlinger, sier vi at han bringer hans *navn* i vanry.

Til helliggjørelsen av Guds navn hører altså alt som gjør at Gud blir herlig og stor for mennesker, elsket, æret og rett kjent. Men alt som er med på å fordreie bildet av Gud, eller svekke respekten for ham og hans ord, er med på å *vanhellige* hans navn.

Det er lett å forstå at dette først og fremst skjer ved at det «læres annerledes enn Guds ord lærer». For det første blir selve bildet av Gud forvrengt ved den falske læren. For det andre blir enhver villfarelse blant dem som bekjenner og forkynner Guds ord, til anstøt for verden.

Det virker på samme måte når mennesker som vil gjelde for å være kristne, lever et vanhellig liv. Det gir motstanderne anledning til spott, det forvirrer de svake, og det får de uvitende til å tenke og tale ille om Guds rike og om Kristi evangelium.

Både det ene og det andre tjener altså til å vende menneskers sinn bort fra det helligste i himmelen og på jorden, fra det eneste som deres sjeler kan bli frelst ved. Det fører mennesker som Kristus har lidd døden for, bort fra Guds ord og fra gudsfryktens vei. Da er dette jo et forhold så rystende at en leter forgjeves etter maken.

Er du sløv nok, vil det kanskje ikke røre deg særlig. Men lever du et våkent liv med din Gud og kjenner ansvaret for de sjelene din Frelser har kjøpt så dyrt med sitt blod, da ville du heller være død og begravet enn å leve til vanære for din Frelser og evangeliet og til fordervelse for sjeler.

Sant nok: «De slumret alle inn og sov.» Det kan skje at en kristen en sjelden gang ikke er oppmerksom nok på hva han kan volde med sin tale og sin ferd. Men vanligvis er det ingenting han har så mye på hjertet som dette, at han ikke skal være årsak til at evangeliet blir ringeaktet. Derfor er det at et menneskes forhold til Gud blir avslørt her, før han vet ordet av det.

Hvordan det går til – selve det å vanhellige Guds navn – vil vi nå se litt nærmere på. Det er likevel ikke så mye verdens grove misbruk av det vi tenker på her, at en lettsindig drar de store, hellige navnene inn i talen sin og bruker dem om de mest likegyldige småting.

Om denne vanen skal bare kort sies at den er en av de listigste og mest virkningsfulle oppfinnelsene denne verdens fyrste har gjort. Han vet at om han bare kan få mennesker til flittig å misbruke både Guds navn og andre hellige ord fra Bibelen, vil ørene deres etter hvert bli så sløve at ordene mister makten til å gripe. Siden kan de høre så mye Guds ord det skal være, uten at det merkes den minste virkning av det.

Heller ikke skal vi her gå nærmere inn på hvordan verden også vanhelliger Kristi navn ved å leve et ugudelig liv side om side med at den bekjenner dette navnet. Det er tross alt begrenset hva verden som sådan kan utrette til vanære for Herrens navn, for dens livsform og livsførsel blir ikke satt i direkte forbindelse med Gud og hans ord. Den lever og synder – kan en si – for egen regning.

Nei, skal Guds navn for alvor bli vanhelliget, må det skje ved mennesker som åpenbart for alle har med Guds ord å gjøre. Det er mennesker som står fram som Ordets representanter og talsmenn, og som – enten i kraft av embetet sitt eller av egen lyst og trang – gir seg mye av med det og forkynner det for andre. Det

slike mennesker gjør eller sier, blir alltid satt i forhold til Guds ord. Står det i strid med Ordet, tjener det derfor til å vanhellige Guds navn.

Det er altså særlig ved vantro forkynneres hyklerske framferd og ugudelige liv at Guds navn blir vanhelliget i stor stil. Hvem kan vel fortenke den ukloke tilhøreren i at han resonnerer slik: Når presten, som er en lærd mann, ikke selv tror det han forkynner, så betyr det åpenbart ikke så mye, det hele, og da trenger heller ikke jeg å ta det så nøye.

«For på grunn av dere,» sier Paulus til jødene, «*blir Guds navn spottet blant hedningene* … Du som altså lærer en annen, lærer du deg selv? Du som forkynner at en ikke skal stjele, stjeler du? Du som sier at en ikke skal bryte ekteskapet, bryter du ekteskapet? Du som har avsky for avgudene, raner du templene deres? Du som roser deg av loven, du vanærer Gud ved å bryte loven!»

Visst er det uforstand og blindhet hos verden at den ringeakter Herrens hellige ord fordi forkynnerne følger sitt kjødelige sinn. Herren og hans evangelium har jo ingen del i dette, for disse forkynnerne er ikke hans tjenere. Det er like kortsynt som om noen ville legge Jesus, Johannes og Peter til last den ugjerningen Judas gjorde.

Men hvem kan vel vente at verden i sin blindhet skal ha så mye åndelig forstand at den ikke dømmer om forkynnelsens troverdighet ut fra prestens egen tro? Imidlertid blir den forakten for Guds ord som dette gir anledning til, og den vanhelligelsen av Guds navn som skjer på denne måten, så stor at all vanhelligelse fra enkeltmennesker er for ingenting å regne mot den.

Derfor blir dette et bønneemne for alle troende: *Helliget vorde ditt navn!* Store Gud, fri oss fra anstøt i din menighet! Gi dine spredte får hyrder etter ditt sinn, som fryktløst og trofast, i lære og liv, er med på å gjøre ditt store navn herlig!

Men i samme grad som oppmerksomheten – både fra forkynnere og tilhørere – rettes mot *dem som har Herren kjær,* i samme grad blir det viktig for disse å våke nøye over det som kan tjene til ære for hans hellige navn. At Kristi rike går fram på jorden, avhenger av at navnet til selve *kongen* i dette riket blir aktet stort og holdt hellig. Derfor har Jesus med full rett satt denne bønnen først.

De som elsker Gud og hans ord, har i særlig grad alles øyne rettet mot seg. Skal de virkelig kunne bidra til at Guds navn blir helliget, må de legge seg følgende nøye på sinne:

For det første, når det gjelder *læren:* Det er ikke nok bare å unngå å bli til anstøt ved falsk lære. Det kreves også at alle Guds egenskaper, slik de kommer fram i Ordet, blir holdt fram, så menneskene får et sant og helt bilde av Gud.

Han må framstilles både som *den hellige og nidkjære Gud,* så sjeler kan bli vakt og i sann anger og bot søke forsoning i Kristi blod, og som *den fullkomne Frelser,* så de vakte og lovbundne kan bli løst fra «trelldommens åk». Da når de fram til den gleden og freden i troen som gjør at de villig helliger Herrens navn og synger hans pris.

For det andre: Hvordan de troende ved *et hellig liv* skal bidra til å hellige Guds navn, er det særlig talt mye om i Guds ord.

I sin betydningsfulle avskjedstale til de tolv sier Jesus: «*I dette er min Far herliggjort at dere bærer mye frukt, og dere skal bli mine disipler.*» Til alle troende

lyder derfor også hans inntrengende formaning: «*Slik skal dere la lyset deres skinne for menneskene, så de kan se de gode gjerningene dere gjør og prise deres Far i himmelen.*» «Det er Guds vilje,» sier apostelen Peter, «*at dere ved å gjøre det gode skal stoppe munnen på uforstandige og uvitende mennesker.*»

Men her støter vi på det sørgeligste forhold en kan tenke seg i en kristen flokk: at mange som står fram som venner av Guds ord, ved åpenbart vanartede liv «gir motstanderen anledning til baktalelse». Dette burde vekke enhver kristen til å be den første bønnen med alvor.

Også *de* er med på å føre skam over evangeliet som selv er like kjødelige, men lever et mer ulastelig liv utad, og som med en viss skadefryd trekker fram de uheldige eksemplene fra de troendes krets som er nevnt ovenfor. Med det antyder de at den kristne flokken som helhet består av slike. De legger disippelflokken som sådan til last det en Judas gjør seg skyldig i. Var de Herrens sanne venner, og lå æren for hans navn dem på hjertet, ville de alltid samvittighetsfullt skille mellom de falske disiplene og selve de troendes flokk.

«*Kjærligheten,*» sier Paulus, «*gleder seg ikke over urett, men gleder seg ved sannhet.*» Den er varsom når den skal bedømme alt som kan virke inn på evangeliets anseelse. Den vil heller dekke over enn forstørre de skrøpelighetene som alltid vil henge ved disippelflokken.

Og når det gjelder de åpenbare fallene, må det i hvert fall for en kristen være klart at en disippelflokk umulig kan bestå bare av bevisste skurker. Den ville da gå i oppløsning innenfra fordi den manglet samhold. At det bare skulle finnes falske mynter i et land, er jo logisk umulig. Falske mynter ville ikke finnes i det hele tatt om det ikke også fantes ekte mynter med samme preg.

Sammen med Judas finnes det likevel i disippelflokken også en *Peter,* som også feiler og forser seg. Én gang hugger han øret av yppersteprestens tjener, en annen gang får menneskefrykten ham til å fornekte sin Mester. Også hos de mest trofaste disiplene finnes det fremdeles feil og brist.

Av det første av disse eksemplene kan vi lære hvordan *den* bør forholde seg som blir vitne til en kristens svakhet og fall. Da Peter hogg av tjenerens øre, skyndte Jesus seg å lege det, men ga samtidig den disippelen som feilet, en alvorlig formaning. Slik skal også vi skynde oss å rette opp det vår bror har gjort galt, så ikke evangeliet blir vanæret av det, og siden gi broren som feilet, den formaningen han kan trenge.

Det andre eksemplet viser hvordan en trofast disippels feil kan unngå å bli til anstøt for mennesker. Peter gikk ut og gråt bittert. Disse tause tårene taler ennå i dag. Alle må innrømme at Peter i hjertet var en trofast og oppriktig disippel av Jesus. Han har aldri gitt noe menneske grunn til å tro at synder som banning, fornektelse og løgn hører med og blir tålt i de troendes krets.

Det *jeg* med oppriktig anger tar avstand fra og refser hos meg selv, kan derfor ikke engang de uforstandige legge evangeliet til last. Det har til og med hendt at det en kristens ulastelige liv ikke maktet å utrette hos et menneske, det ble virket ved hans tydelige anger over et feiltrinn han hadde gjort.

I det hele tatt kan det ikke minnes sterkt nok om hvor nøye vi bør våke over hele vår ferd, våre ord og våre handlinger, så vi ikke på noen måte gir grunn til at

vårt kristennavn blir spottet. «Vi vil ikke i noe gi mennesker grunn til anstøt,» sier Paulus, «*for at ikke tjenesten skal kunne lastes*.» Vi bør leve slik, hver i sin stand, at verden – selv om den ikke har sans for å vurdere det rett – likevel med egne øyne kan se hva Guds ord og Guds nåde virker hos dem som tror.

Vi bør leve slik at det blir den alminnelige oppfatningen blant folk at kristne tjenestefolk er de beste tjenestefolk, kristne husbonder de beste husbonder, en kristen håndverker den beste håndverker, en kristen kjøpmann den beste kjøpmann og en kristen nabo den beste nabo. Da blir Guds navn æret og helliget, og Kristi rike blir fremmet blant oss i et slikt omfang at de beste ord aldri ville kunne utrette noe tilsvarende.

Paulus gikk endog så langt at han av frykt for å «legge noen hindring i veien for Kristi evangelium» holdt seg borte ikke bare fra helt harmløse ting, men også fra det som i seg selv var det aller riktigste. Det gjorde han når han ferdedes blant mennesker som ennå ikke hadde åndelig forstand nok til å kunne se det slik han gjorde.

I 1 Kor 9 fører han bevis for at han som forkynte evangeliet, hadde rett til å «leve av evangeliet». «Men vi har ikke gjort oss bruk av denne retten,» sier han. «Vi tåler alt, for at vi ikke skal legge noen hindring i veien for Kristi evangelium.»

Var han blant jøder som ennå følte seg bundet av den levittiske loven, overholdt også han denne lovens forskrifter: Han renset seg i templet etter loven og så videre. Var han derimot blant hedninger, nevnte han ikke denne loven med et ord, men rettet seg etter det de kunne fatte og forestille seg.

«For selv om jeg er fri overfor alle,» sier han, «så har jeg gjort meg til alles trell, *for å vinne så mange som mulig*.» Og drivkraften uttrykker han slik: «Kristi kjærlighet tvinger oss!» – «*Han* døde for alle, for at de som lever, *ikke lenger skal leve for seg selv, men for ham som døde og ble reist opp for dem*.»

Vi tilhører ikke oss selv. Vi er kjøpt, og prisen er betalt. Skulle du da ikke, drevet av Kristi kjærlighet, ha hans ære for øye i all din ferd og gjerne med Paulus gjøre deg til de svakes tjener og de uforstandiges trell? Hvor vakkert er det ikke å se en kristen som er så omhyggelig for evangeliets ære og sine medmenneskers beste at han ikke kan gjøre noe som helst, ikke engang spise, drikke, tale eller kle seg, uten å tenke over hvilke følger det kan få for evangeliets anseelse og for de svakere kristne som ser det.

Men hva har det ene med det andre å gjøre, vil du spørre. Skal æren for Guds navn avhenge av hvordan *jeg* forholder meg til ditt og datt?

Nei, ikke hvis du ikke er en kristen. Men Gud være lovet, det er en slik sammenheng mellom Kristus og de kristne at verden akter eller ringeakter Kristi navn for de kristnes skyld.

Men har jeg da ikke min frihet, når det jeg gjør, ikke er noe direkte galt? Skal *jeg* være bundet av andre menneskers uforstand?

Du kan godt bli fri! Men det er *Kain* som sier: «Er jeg min brors vokter?» Det sømmer seg ikke for en *kristen*. Herren har rettmessige krav på oss. Han døde for alle, for at vi ikke skulle *leve for oss selv*. «Alt dere gjør, i ord eller gjerning,» sier Paulus, «enten dere eter eller drikker, eller hva dere så gjør, *så gjør det til*

Guds ære! Vær ikke til anstøt, verken for jøder eller for grekere eller for Guds menighet» (Kol 3,17; 1 Kor 10,31–32).

Men samtidig som vi vokter oss for å bli til anstøt ved vår ferd, skal vi huske at vi som kristne også bør være rike på gode gjerninger, så vi kan være «en pryd for Guds, vår frelsers lære». Bare et åndelig ufruktbart liv – der jeg riktignok ikke gjør noe menneske urett, men heller ikke gjør noe menneske godt – fører skam over evangeliet.

For troens lære, som avviser at gjerningene har verdi til frelse, vil uansett av uforstandige mennesker bli sett på som om den «opphever loven» og bringer gode gjerninger i vanry. Hvor mye mer da, når mennesker som ivrer for denne læren, selv støtter en slik oppfatning ved sin åpenbare mangel på gode gjerninger! Derfor, sier apostelen, er det «Guds vilje *at dere ved å gjøre det gode* skal stoppe munnen på uforstandige og uvitende mennesker».

Det er ingenting Satan ergrer seg så mye over, ingenting som vitner så klart og sterkt om evangeliets sannhet, ingenting som taler så overbevisende til menneskers sinn som nettopp dette: at en ivrer mot gjerningenes fortjeneste og samtidig er rik på gjerninger som beviser troen. Ivrer du bare for troens vei, men ikke selv gjør gode gjerninger, vil folk si: En svært behagelig vei til salighet, ja, ytterst bekvem – bare å tro og så slippe å gjøre noe godt!

Kan derimot naboene dine og de du ellers omgås, bevitne at ingen gjør gode gjerninger villigere og gladere enn nettopp du, du som ivrer så sterkt mot gjerningenes verdi når det er tale om rettferdighet for Gud, da stopper du munnen på de «uforstandige og uvitende mennesker». Ethvert redelig menneske vil måtte innrømme: Nei, det er ikke for sin egen bekvemmelighets skyld han taler mot gjerningenes verdi. Han viser jo selv i praksis det motsatte.

Det er ved slike kristne at Kristi rike og evangeliets ære blir fremmet sterkest blant oss.

En gammel, høyt benådet kristen har en gang sagt: «Når jeg på en nyttårsdag eller fødselsdag går grundigere gjennom livet mitt, pleier jeg å be: Herre, bevar meg fra *alle* synder! Men er ikke det mulig, så bevar meg i hvert fall fra to: først fra den synden som en aldri reiser seg fra igjen, og som strider mot nåden, nemlig *hovmod*, og dernest fra synd *som vil føre vanære og skam over ditt evangelium*.»

Måtte alle kristne be den samme bønnen – for seg selv og for hverandre! Be for de kristnes gode ferd – da ber du den første bønnen. Fader vår, du som er i himmelen! *Helliget vorde ditt navn!*

Den andre bønn: Komme ditt rike

Noe av det som ligger i denne bønnen, forstår vi umiddelbart. Guds ord beskriver på mange måter «Guds rike» og «himmelriket» – nådens rike på jorden, der Kristus er konge.

Men for at denne Guds herlighet kan stå enda klarere for oss, og hjertene våre stemmes til lov og pris og til bønn om at Guds rike må komme, vil vi gjøre oss klart hvordan det står til med mennesket så lenge det ennå er i mørkets makt, og hva som skjer når Guds rike kommer. Og i denne saken vil vi spørre Guds ord og det alene.

Guds rike består, sier Skriften, «i *rettferdighet og fred og glede* i *Den Hellige Ånd*» (Rom 14,17). Om tilstanden i mørkets rike og om hvordan Guds rike kommer, taler Paulus i Efeserbrevet 2 så klart og ugjendrivelig at det burde vekke de døde til liv og fylle de levende med stor glede og takknemlighet. Apostelens ord lyder slik:

«Også dere har han gjort levende, dere som var døde ved deres overtredelser og synder. I disse vandret dere før på denne verdens vis, etter høvdingen over luftens makter, den ånd som nå er virksom i vantroens barn. Også vi vandret alle blant dem i vårt kjøds lyster, og vi gjorde kjødets og tankenes vilje. Vi var av naturen vredens barn likesom de andre. *Men Gud,* som er rik på miskunn, har, på grunn av sin store kjærlighet som han elsket oss med, gjort oss levende med Kristus, vi som var døde ved våre overtredelser. Av nåde er dere frelst. Han reiste oss opp sammen med ham og satte oss med ham i himmelen, i Kristus Jesus» (Ef 2,1–6).

Om menneskene slik de er av naturen, bruker apostelen gang på gang det korte, men svært talende ordet *døde* – døde ved overtredelser og synder. Det er det uutgrunnelige, ulykkestunge ordet som betegner følgene av syndefallet. Livet fra Gud er borte, og mennesket er i åndelig forstand et lik.

«*La de døde begrave sine døde*», sa Jesus (Matt 8,22). Dette er hard tale, sier noen, ordet «død» skal ikke tas i full betydning her. Men ingen bør mistenke Herren Jesus for å ha brukt et overdrevet uttrykk. I dette ordet stiller han jo den legemlig døde og de åndelig døde opp mot hverandre som bare to slags lik. Og ser vi på selve saken, vil vi med forundring merke oss hva ordet *døde* egentlig rommer.

Den legemlig døde kjennes ikke bare på at han ikke merker, ser eller hører noe, men også på at det ikke er det minste åndedrag å spore. Og det enda han har

de samme organene – øyne, ører, munn og lunger – like fullt som de levende. Er det ikke akkurat det samme med den åndelig døde?

Han kan ha alle de ytre sansene i orden. Han kan være rikt utrustet med følelse, kunnskap og forstand, ha de edleste prinsipper og følge dem i ord og gjerning. Men livet i Kristus – det mangler! Alt som er jordisk og sanselig, kan han høre og se og forstå, men «det som hører Guds Ånd til», når ikke inn i bevisstheten hans (1 Kor 2,14).

Mye kan nevnes som bevis på dette. Han leser, hører, forstår og tror på et vis Guds ord. Likevel kan han høre Guds klare og direkte dom forkynt over nettopp den stillingen han selv står i, uten å bli det minste urolig. Han leser og hører om Guds rike, om Guds nåde og vennskap, om den salige foreningen med Gud, uten at det vekker den minste lengsel etter det hos ham.

Han har kanskje aldri tvilt direkte på at Guds ord er sant. Men når Ordet sier ham klart og bestemt at hver den som ikke er «født på ny» eller «født av Gud», er under dommen, og han ikke vet med seg selv at han har opplevd denne nye fødselen, kjenner han ikke den minste frykt.

Han leser og hører om to veier: den *brede*, som fører til fortapelsen og som de «mange» går på, og den *smale*, som fører til livet og som bare få går. Men han bekymrer seg ikke et øyeblikk for hvilken av disse to veiene han selv vandrer på.

Han ser sine egne skjødesynder nevnt ved navn i Guds ord og hører dommen som er knyttet til dem, men det vekker ingen frykt i ham. «Vet dere ikke», leser han for eksempel i 1 Kor 6,9–10, «at de som *gjør urett*, ikke skal arve Guds rike? … Verken *horkarer* eller *avgudsdyrkere* eller *ekteskapsbrytere* eller de som lar seg bruke til unaturlig utukt, eller menn som øver utukt med menn, eller *tyver* eller *pengegriske* eller *drankere* eller *baktalere* eller *røvere* skal arve Guds rike.»

I Galaterbrevet 5 regner Paulus opp de samme syndene og slutter slik: «Om dette sier jeg dere på forhånd, som jeg også før har sagt dere: *De som gjør slikt, skal ikke arve Guds rike*» (Gal 5,21).

Men denne klare og avgjorte dommen i Guds ord tar verken matlysten eller nattesøvnen fra ham. Han fortsetter rolig som om han ikke hadde hørt noe. Og likevel regner han Bibelen for å være Guds ord.

Men hvorfor frykter han da ikke? Ja, hvorfor? Ganske enkelt fordi han er *død*.

Han hører og leser dessuten om dommens dag, den dagen da Herren skal komme i majestet og herlighet. Hvorfor frykter han ikke for å møte ham? Tror han ikke den minste gnist av Guds ord? Spør ham, og han vil høyt og hellig forsikre at han tror alt sammen. Hvorfor frykter han da ikke? Han er *død* – død ved overtredelser og synder.

Men er mennesket åndelig dødt, hvem styrer da veien dets gjennom livet? Det vandrer, sier Paulus, «*på denne verdens vis, etter høvdingen over luftens makter, den ånd som nå er virksom i vantroens barn*» (Ef 2,2).

«*Denne verdens fyrste*» kaller Jesus ham (Joh 12,31). Vi må aldri glemme at det finnes to åndelige riker og to fyrster som strider med hverandre om sjelene: Kristus og Belial, Mikael og dragen, den gamle slangen og kvinnens ætt, den sterke og den som er sterkere. «*Mikael og hans engler tok til å stride mot dragen*.

Og dragen stred, og dens engler» (Åp 12,7). Det er en stadig strid som varer så lenge verden står.

I mørkets rike styres alt etter løgn og bedrag, synd og død, og undersåttene der er – foruden de falne englene – alle vantro mennesker på jorden og i helvete. I Kristi rike derimot styres alt etter sannhet og nåde, rettferdighet, fred og glede i Den Hellige Ånd. «*Rettferd og rett*», sier Skriften, «*er din trones grunnvoll. Nåde og sannhet går fram for ditt åsyn*» (Sal 89,15). Og undersåttene i dette riket er – foruden de gode englene – alle troende mennesker på jorden og i himmelen.

Som den makten som hersker og styrer hos de åndelig døde, nevner Paulus videre «*vårt kjøds lyster*»: «Vi gjorde kjødets og tankenes vilje.» Og kjenner vi ikke dette godt fra oss selv? Når spørsmålet kom om hva en ledig stund skulle brukes til, for eksempel på en søndag, spurte vi ikke: Hva sier Gud? Vi spurte: Hvordan kan vi more oss best? Vi gjorde som verden alltid gjør, kjødets og tankenes vilje.

Og hvordan står det da til med forholdet til Kristus og hans rike? Vi var, sier Paulus, «uten Kristus, utestengt fra Israels borgerrett og fremmede for paktene med deres løfte. Dere var uten håp og uten Gud i verden» (Ef 2,12). Dette gjelder ikke bare hedninger, men også mennesker innenfor kristenheten. Og her er det så mye verre, siden *vi* tross alt har kunnskap om Gud, en gang har fått borgerrett i Israel og dermed står under ansvar. «*Vi var av naturen vredens barn likesom de andre*.»

Når vi slik har sett hvordan hele menneskeslekten av naturen er åndelig død og ledes av mørkets fyrste etter hans vilje og kjødets begjær, alt i dødens mest uforstyrrede ro, må vi med rette spørre som Herren spurte profeten da han så ut over dalen med de tørre knoklene: «*Skal disse benene bli levende*?» Og heller ikke vi vet noe annet svar enn profetens: «*Herre Herre, du vet det!*» (Esek 37,3).

Hvor underfullt er det da å være vitne til at Ånden fra Gud begynner å blåse på jorden og skaper liv i de tørre knoklene! Mennesker som i tretti, førti, femti år har levd helt uten åndelig sans, bare opptatt av tomme tanker og jordisk strev, våkner plutselig til omsorg for sjelens frelse. I hjem der ingen dypere åndelig forståelse fantes, trenger *det ene spørsmålet* seg fram, og alle andre interesser må vike for det: «*Hva skal jeg gjøre for å bli frelst*?» (Apg 16,30).

I en menighet – eller en by – der ingen i manns minne har kjent til åndelig uro, begynner mange å spørre etter sannheten. Guds ord blir tatt fram, gransket og drøftet. Mennesker som hele sitt liv har levd helt ubekymret for sjelen, blir nå urolige for den – og noen av folkets åndelige ledere blir høylig forundret og urolige over alt dette «nye». Ja, alt dette er visselig høyst merkverdig å se!

Men hva er egentlig hemmeligheten bak det hele – hva er det som skjer?

Etter å ha beskrevet den åndelig døde sier Paulus: «*Men Gud, som er rik på miskunn, har, på grunn av sin store kjærlighet som han elsket oss med, gjort oss levende med Kristus … Han reiste oss opp sammen med ham*» (Ef 2,4–6). Det er *Gud* som setter i gang røret. Det er en *vekkelse* som skjer. Det er Guds rike som kommer – til den bygda, den menigheten, det hjemmet og det mennesket der dette nye bryter fram.

Gud ser oss alle i Kristus. «*Én er død for alle, og derved har de alle dødd*» (2 Kor 5,14). Én er reist opp fra de døde, altså er alle reist opp med ham. Men det som *tilregnes* alle, må den enkelte *tilegne* seg personlig for at det skal bli liv for ham. Det er dette som skjer når Gud vekker sjeler opp av den åndelige døden og setter dem med seg i himmelen i Kristus Jesus. De blir født på ny – «*skapt i Kristus Jesus til gode gjerninger*» (Ef 2,10).

Og se hvilken forandring som da har skjedd! Han som før var så død at han ikke kjente den minste frykt midt i synden sin, blir nå så redd for sitt falske hjerte og for fiendens bedrag at han ikke tør stole på seg selv, men må be: «*Ransak meg, Gud, og kjenn mitt hjerte! Prøv meg og kjenn mine mangfoldige tanker*» (Sal 139,23).

For ham som i så mange år var opptatt av jordiske bekymringer og jordisk strev, åpner det seg en verden av nye interesser, nytt ansvar, nye sorger og nye gleder. Han har nå sin største bekymring i sitt hjertes dype fordervelse, mens Kristus og nåden er det midtpunktet som hele hans strev samler seg om.

Han som før stilte seg skeptisk til Bibelens tale om «glede i Herren» og ikke ville tro at et menneske her på jorden kunne eie virkelig glede i Gud, får nå selv en slik erfaring av den at all verdens glede synes ham fattig og ussel ved siden av. Kristus, Kristus er hele hans liv.

Han som før bare gjorde kjødets og tankenes vilje, har nå en slik lyst til Guds lov at han aldri kan lyde den så fullt som han gjerne ville. Før var Guds bud en byrde for ham, ja, en plage. Nå er det kjødets lyster som er hans daglige plage. Før vandret han «på denne verdens vis». Nå ser han verden som sin fiende, og han frykter og skyr den som en av de tre fiendene katekismen nevner, og som står i forbund med hverandre: djevelen, verden og vårt eget kjød.

Med dette er det vist hva det i praksis vil si at *Guds rike er rettferdighet og fred og glede i Den Hellige Ånd.* Men siden dette setter mennesker i motsetning til «denne verdens vis», er det bare å vente at verden ser skjevt på det og tar anstøt av den uroen den mener det skaper. Og når *du* setter deg opp mot «denne verdens fyrste», er det bare å vente at *han* i sitt skummende raseri gjør hjertet ditt til skive for sine glødende piler.

Følgen er nød og bekymring, svakhet og anfektelse, og *da* – da blir *den andre bønnen* vårt hjertes bønn: Herre, la ditt verk fortsatt skje i mitt hjerte! La ditt rike komme – rettferdighet, glede og fred! Vær du min kraft og min styrke, så verken djevelen, verden eller mitt kjød får makten!

Velsignelsen ved å be denne bønnen *for oss selv* ser vi lett. Men for vår begrensede fornuft og vårt vantro hjerte er det vanskelig å fatte hva vi skulle kunne utrette for *verden* ved den. Det hører inn under det dunkle spørsmålet om hvorfor Herren ikke i kraft av sin allmakt med én gang lar jorden fylles av kunnskap om hans herlighet og lar sitt rike få makten, men fortsatt lar store skarer sitte i mørket og i dødens skygge.

Men lovet være hans hellige navn! Om vi ikke nå forstår alle den Høyestes tanker og råd i krigen han fører mot denne verdens fyrste, skal vi en dag med undring og takk se at de alle var uttrykk for rettferdighet, troskap og sannhet.

Og har vi etter den skarpeste tenkning ristet på våre små hoder over hans veier, svarer han bare: «Hvor var du da jeg grunnfestet jorden? … mens alle morgenstjerner jublet, og alle Guds sønner ropte av fryd? … Kan du knytte Sjustjernens bånd eller kan du løse Orions lenker? … Kjenner du himmelens lover? Fastsetter du dens herredømme over jorden?» (Job 38,4.7.31.33).

Derfor skal vi si til oss selv: Det jeg forstår, er guddommelig, og det jeg ikke forstår, regner jeg for like guddommelig!

Litt av det kan vi likevel alltid forstå. Når det gjelder hedningene, skal Gud til slutt felle sin dom med den høyeste rettferdighet og visdom. De som har syndet uten loven, skal også dømmes uten loven. Kan hedningen ikke få del i de *troende* kristnes salighet, kan han heller ikke komme inn under de vantro kristnes fordømmelse (Matt 11,22; Joh 9,41; 15,22).

Og når det gjelder kristenheten, kan nåderiket, som er et *åndelig* rike, ikke styres med allmakt, slik at Gud skulle tvinge mennesker inn i det. Det skal befolkes av frivillige og utbres ved sine medlemmer. Gud kunne godt gi oss alt godt til både legeme og sjel uten vår bønn – ja, også uten vårt arbeid. Likevel har han, til størst gagn for oss selv, fastsatt den ordningen at vi skal *be* og *arbeide*, og så vil han gi.

Også Guds rikes komme i verden skal fremmes ved bønn. Guds barn skal være hans medarbeidere og ha del i hans rike. «*Be derfor høstens herre*», sier Jesus, «*at han vil drive arbeidere ut til sin høst!*» (Matt 9,38). «*Be for oss*», skriver Paulus, «*at Herrens ord må få fritt løp … at Gud må åpne en dør for Ordet*» (2 Tess 3,1; Kol 4,3).

Men det er ikke bare i bønnen for verden at det oppstår alvorlige vansker for den som vil be om Guds rike. Det skjer også i bønnen for oss selv. I denne bønnen ber vi om at Kristus mer og mer må få makten i hjertet vårt og gjøre ende på alle våre åndelige fiender. Vi ber om at hans rike, som er inne i oss, må komme, og at Den Hellige Ånds verk – den rette gudsfrykten, troen, kjærligheten, helliggjørelsen – må vokse mer og mer.

Men da kommer vi straks i strid med *følelsene* våre, som oftest sier oss det motsatte: at det onde vinner fram og det gode trenges tilbake. Glemmer vi samtidig at Guds rike, som Luther sier, er «et syndig rike» – det vil si et rike som består nettopp av stridende syndere – vil vi dømme kristennavnet fra oss selv når det onde for alvor slår seg løs. Bønnen om Guds rike forstummer, og alt synes tapt.

I en slik situasjon er det i himmel og på jord bare én ting som hjelper: at du lar Gud Herren være på sin trone den han er – en *sannferdig, allmektig og trofast Gud,* som råder også over makter som er så sterke i ondskap som menneskehjertet. Stans og tenk etter! Også om hjelp mot *vårt eget hjerte* må vi be.

Herren har aldri sagt at vi selv må sørge for å bedre hjertet. Han har aldri sagt at vi selv må vinne seier over det. Han har tvert imot sagt at *han alene* kan skape et nytt hjerte i oss. Denne samme allmektige, trofaste Gud har sagt at hans rike, som er et indre, åndelig rike, skal være så godt vernet under hans mektige hånd at «dødsrikets porter» ikke skal få makt over det (Matt 16,18).

Legg merke til at han ikke har sagt at disse avgrunnsmaktene ikke skal *anfekte* oss, men at de ikke skal *få makt over oss*. Det er et uttrykk som tyder på kamp, en kamp på liv og død. I denne kampen vil vi ofte bli brakt til det ytterste og ikke kunne skimte noen vei til redning. Slik skal all tillit til oss selv forsvinne, og *Herren alene* bli Gud, *Herren alene* bli den som frelser.

Hva annet har han lært oss, også i en nød som denne, enn å rope til ham? Vi skal fortsatt bruke Guds ord, men vite at det er Gud alene som gir Ånden. Og han har selv forsikret at med denne bønnen skal vi ikke bli til skamme.

Men du sier: Jeg merker jo hvordan jeg stadig blir behersket av det onde i hjertet mitt – jeg er ennå ikke løst fra det, slik jeg ba om.

Legg da merke til hvilket svar Paulus fikk da han ba om at Satans engel som slo ham i ansiktet, måtte vike fra ham. Han fikk ikke det han ba om. Men bønnen hans ble hørt, og dermed var alt vel.

Herren vet bedre enn vi på hvilken måte vi skal frelses. Han svarte Paulus: «*Min nåde er nok for deg, for min kraft fullendes i skrøpelighet*» (2 Kor 12,9). Min nåde skal du eie, men skrøpeligheten din blir du ennå ikke kvitt. Du må komme til enda dypere erkjennelse av den, for at *min* kraft kan bli kjent så mye mer.

At Herren venter med å oppfylle denne bønnen din, har sin særlige grunn. Du er ennå ikke helt slått i stykker. Du retter ennå altfor mye blikket mot deg selv. «Tornen i kjødet» må vi beholde til vi har lært at vi ikke makter noe som helst, men at alt er Herrens nåde og gave.

Og de som sukker under sin avmakt, har en stadig bønn i hjertet, også om de ikke makter å be. Ja, selve nøden deres er en bønn som lyder i Guds øre som det sterkeste rop. «Hvorfor roper du til meg?» sier Herren til Moses, da han i angst og beven står og taler til folket (2 Mos 14,15).

Og om hjertets lengsel hos en sjel i nød sier han i Salme 91: «*For han henger fast ved meg, og jeg vil redde ham. Jeg vil sette ham trygt på et høyt sted, for han kjenner mitt navn. Han skal påkalle meg, og jeg vil svare ham. Jeg er med ham i nøden, jeg vil fri ham ut og ære ham*» (Sal 91,14–15).

Den som ber om Den Hellige Ånd og om at Guds rike må komme i sjelen, til hjelp mot hjertets fordervelse, skal ikke bli til skamme.

Kan en tenke seg at Herren først har lært oss å ta vår tilflukt til ham i all vår nød, og når *vi* enfoldig tar ham på ordet og kommer, likevel ikke vil gi oss det vi ber om? Skulle ditt svikefulle hjerte og djevelen likevel få lov til å råde – med din evige ulykke som følge? Det ville jo være å gi stein for brød, en slange for en fisk og en skorpion for et egg (Luk 11,11–12). Er det mulig at den gode Gud ville handle slik?

Det kan nok føles for oss som om hjertet vårt var fullt av slanger og skorpioner. Satan får nok lov til å sikte Peter og slå Paulus i ansiktet. Men at Gud for alvor, stikk imot sine forsikringer, skulle overlate den som påkaller hans frelsernavn, til evig ulykke – det er en så umulig tanke at du måtte holde Gud for en djevel om du kunne tro noe slikt.

Han fører sine venner underlig, det må du lære å forstå. Men var vi ikke stadig omgitt av mørkets rike og anfektet av fienden, ville jo bønnen om at Guds rike må komme, være overflødig.

Vi har nå sett noe av hva som ligger i denne bønnen om Guds rike, og hva vi må be om – for oss selv og for andre. Måtte vi nå også *gjøre det* flittig, så mye mer som tiden vi lever i, kaller oss til det. Det er en tid da Guds rike kommer. «*Løft deres øyne og se markene, de er alt hvite til høst!*» (Joh 4,35). Dette sa Jesus da han så tegn til en åndelig oppvåkning i Sykar, og mange steder ser vi noe lignende i dag.

Og for en nåde og ære at Herren vil gjøre oss alle til medarbeidere for sitt rike! «*Be derfor høstens herre*», sier Jesus, «*at han vil drive arbeidere ut til sin høst!*»

For en trøst det er når vi med bekymring ser at våre nærmeste ennå er bundet i mørkets makt, og at vi med all vår tale *til* dem ikke synes å kunne utrette noe. Da kan vi gå og tale med vår allmektige og trofaste Frelser *om* dem. Hva makter ikke han! Han tvinger nok ingen som med vilje står hans Ånd imot. Men han gjør likevel noe særlig for å bryte motstanden hos dem som hans barn ber for.

Videre når du ser den alminnelige, frekke gudløsheten som hersker rundt deg. Kanskje bor du på et sted der alt er øde og mørkt, og ikke et menneske spør etter Gud. For en trøst det er da å få vende seg til Israels Hellige og be: Komme ditt rike! Vis barmhjertighet mot dette folket! La din høyre hånd gjøre under blant dem!

Og endelig når vi lar blikket gå ut over jorden og ser de mange hvite flekkene på misjonskartet – steder der evangeliet ennå ikke har lydt. Hvor gripende er det ikke da å høre Herren si: «Høsten er stor, men arbeiderne få. *Be derfor høstens herre at han vil drive arbeidere ut til sin høst!*» (Matt 9,37–38).

Hver den som står i virkelig forening med Frelseren, må kjenne seg som medeier i hans rike – og det er han jo også i virkeligheten (Luk 22,29; Joh 17,20–22). Helt av seg selv brenner han for Guds rikes framgang og for at sjeler skal bli frelst. Er en kristen uten dette sinnet, er det noe unormalt ved ham. «*Den som ikke er med meg*», sier Jesus, «*er mot meg, og den som ikke samler med meg, han sprer*» (Matt 12,30).

Måtte da hjerte og sinn hos oss alle være fylt av bønnen: *Komme ditt rike!* Måtte vi be flittig for oss selv, for våre nærmeste, for vekkelsene i vårt land, ja, for hele Kristi rike på jorden, som ennå er full av døde knokler. «*Kom, du Ånd, fra de fire vinder og blås på disse drepte, så de kan bli levende!*» (Esek 37,9). *Herre, fullfør ditt verk! Komme ditt rike! Amen.*

Den tredje bønn: Skje din vilje, som i himmelen, så òg på jorden

I bønnen før denne ba vi om at Guds rike – helt nøyaktig: Guds *kongerike* – må komme på jorden. En konges regjering er jo nettopp avhengig av at hans vilje skjer og hans befalinger blir fulgt. Derfor er det tydelig en indre sammenheng mellom disse to bønnene, og den er viktig å ha for øye om vi rett skal forstå hva vår Herre Jesus mente da han lærte oss å be slik.

Tillegget «som i himmelen, så og på jorden» kan hjelpe oss videre med dette.

Hvordan Guds vilje skjer i himmelen, er lett å forstå. Der blir den oppfylt på det fullkomneste av englenes hærskarer. De er hans tjenere, som villig lyder hans minste vink og setter hans befalinger i verk så raskt som vinden og ildsluen. «Dere hans engler, dere veldige i makt som fullbyrder hans ord, idet dere lyder hans ords røst … dere hans tjenere som gjør det han vil!» sier David (Sal 103,20–21).

I sitt nåderike på jorden virker Herren ikke direkte. Der vil han bruke mennesker, nemlig de menneskene som av nåde hører til i hans rike. Alle troende skal være hans redskaper, hans engler på jorden. Og det ikke bare for at hans rike skal bli utbredt, men i alt der han har gjort sin vilje kjent for oss. Som konge vil han herske, først over vårt indre menneske, siden over alt vi gjør og lar være å gjøre.

Ser vi den tredje bønn i denne sammenhengen, blir meningen klar. Vi skal be Gud om nåde til å gjøre hans vilje i alt. Vi ber om at vi må være redskaper for hans vilje på jorden like umiddelbart og like villig som hans kongelige viljes minste vink straks blir hørt og adlydt i himmelen.

Vi ber om at han må gi oss klarhet i forstanden, så vi kan dømme om hva som er Guds vilje: det gode, det som han har behag i, det fullkomne (Rom 12,2). Og vi ber om at han må fylle hjertene våre med den glede og kraft i kjærligheten som skal til for å gjøre det vi slik har sett er hans vilje.

Til sist ber vi om at Gud selv med sin makt må føre sin vilje igjennom med oss og med alle mennesker i hver situasjon der verken forstanden eller viljen vår strekker til. Dette er det vi ber om i den tredje bønn.

Men denne bønnen forutsetter et hjerte som virkelig elsker Gud. Det må være et godt barns hjerte, som ikke har noen egen vilje, men bare vil det faren vil, og som ikke trenger noen annen grunn til at det ene eller det andre skal skje,

enn at faren vil det. Mange mennesker kan elske noe godt og edelt, nødvendig og nyttig, men det er ikke det samme som å elske Guds vilje.

Det er ikke nok at vi elsker det Gud også elsker. Vi må elske *selve Guds velbehag*, uansett hvilken sak det gjelder. Dypest sett må vi elske *Gud*, og for hans velbehags skyld elske hva som helst hans vilje går ut på, uansett hvor urimelig og tungt det synes for oss.

Da Abraham for eksempel fikk befaling om å ofre Isak, løftets sønn, kunne han umulig se noen grunn til en slik befaling. Gud ville det slik, og det skulle være nok for ham. Og nå krever den tredje bønn at vi ikke bare skal bøye oss under Guds vilje. Vi skal *elske* den, og fordi vi elsker den, *be om* at den må skje.

Bønn må jo alltid være en *hjertesak*. Men Guds vilje går ut på at den gamle Adam skal dødes og korsfestes, og mennesket vil av natur hevde sin frihet og elsker sin egen vilje. Da må en uvilkårlig spørre: Hvordan kan et menneske få et hjerte som elsker Guds vilje så høyt at det virkelig vil be om at den må skje?

Et slikt hjerte får en aldri på noen annen måte enn ved *en ny fødsel* – om en så plaget seg i hjel for å få det. En må fødes av Gud. Et menneske kan i smertelig erkjennelse av sin egen ondskap og av lovens hellige krav komme dit at han, helt og holdent uverdig, blir overveldet av Guds store og ufortjente nåde. Da har han sin renhet i Jesu blod og sin høyeste lykke i hans kjærlighet. Og da blir også Guds vilje og velbehag viktigere for ham enn alt annet som kan tenkes og nevnes.

Hjertets første spørsmål blir da dette: Hvordan kan jeg best være til behag for deg, du underfulle frelser? Han vet ikke lenger av noe annet godt og rett, han vet bare det ene: hva hans himmelske Far vil. Han vet ikke om noe så ondt som sitt eget hjerte, og han ber i fullt alvor: Gjør du, Gud, min vilje til intet! Jeg makter det ikke selv slik jeg burde. Og når han slik ber på tross av seg selv, da ber han om Guds vilje.

Altså: Først blir jeg helt slått ned av min egen viljes ondskap. Deretter blir jeg så gjennomtrengt av Guds storhet at hans vilje betyr mer for meg enn selve min salighet, og så gjennomtrengt av hans kjærlighet at *alt* er godt og vel bare det er hans vilje som skjer. Da har jeg et hjerte som virkelig elsker Guds vilje.

La hvert menneske her ransake seg selv! Som vi har sagt før, må bønnen være et uttrykk for hjertets inderste lengsel og trang. Da vil ikke alle kunne be den tredje bønn.

Du som leser dette: Stans et øyeblikk, som for Guds åsyn, for de øynene som ser tvers gjennom hjerter og tanker! Hvordan står det til med deg på dette punktet? Du må vel vite med deg selv om du pleier å gå med tanker, sukk og bønner som disse: Herre, vis meg din vilje! Hjelp meg å gjøre din vilje! Det er jo umulig at Den Hellige Ånd kan bo i et hjerte uten å vekke omsorg for dette der inne.

Riktignok kan en kristen ofte, fordi sinnet er så spredt, gli så lett over bønnen *Skje din vilje!* at ikke engang tankene følger ordene. Men det avgjørende er hva som først og sist er hans hjertebønn – om ikke nettopp dette er den: Gud, min Far, min frelser, hjelp meg, hjelp meg å gjøre din vilje! Hjelp meg mot min forferdelige ulyst og treghet. Gi meg Den Hellige Ånds tilskyndelse og kraft til å gjøre din vilje, og vis meg din vei, så jeg kan vandre i din sannhet!

Dette er et særtrekk ved det hjertet der Den Hellige Ånd bor. Blant annet er det dette som skal kjennetegne den nye paktens barn, de som Herren taler om ved profeten: «*Jeg vil gi min lov i deres sinn og skrive den i deres hjerte*» (Jer 31,33). «Guds lov» betyr jo det samme som Guds vilje. At Guds lov er skrevet i hjertet, viser seg altså ved at hjertet elsker Guds vilje.

Vi sier ikke at en kristen er et fullkomment menneske. Å nei, det er mye i livet hans, både innvortes og utvortes, som er preget av mangler og brist. Men likevel: Når det er noe han ser er Guds vilje, blir det straks en lov for ham, og all hans streben går ut på å oppfylle den. Og når kjødet strider mot Ånden i dette, blir det født bønn. Nettopp ved kjødets strid mot Ånden oppstår kampen og bønnen om Guds vilje.

Et slikt hjerte og sinn har en kristen, det må vi alltid holde fast ved. Men merk: Det er *sinnet* vi taler om, det «*indre menneske*». I det samme kapitlet (Rom 7) der Paulus sterkere enn noe annet sted klager over syndens lov i sine lemmer, sier han likevel: «*For viljen har jeg … For etter mitt indre menneske slutter jeg meg med glede til Guds lov*» (Rom 7,18.22).

Der denne viljen og denne lysten til Guds lov er til stede, og min egen adamittiske vilje kjemper av all makt mot den, der blir det født en inntrengende bønn i hjertet: at Gud må gi nåde til å oppfylle *hans* vilje stikk imot min egen. Dette må være det normale hos en kristen.

Han kan bli søvnig og sløv for en tid og miste sansen for Guds vilje, men han kan ikke sove for alltid. Han kan bittert klage over sin svake vilje, over hvor lite alvor og flid han har til å gjøre Guds vilje og døde sitt kjød, og han kan ofte være nær ved å fortvile. Men da blir nettopp disse manglene det han bekymrer seg for og ber om.

Men kjødet, med all den ondskap og fordervelse det har fra syndefallet, strider stadig mot Ånden. Og Guds høyeste vilje, det han dypest sett har i hjertet – at mennesker blir frelst, omvendt og helliggjort – har hele djevelens rike mot seg. Derfor blir det en hard kamp om Guds vilje skal skje.

Å be bønnen *Skje din vilje!* er derfor å be om mye lidelse, å be om korsfestelse og død for vårt kjød. Det er videre å be mot alle verdens og djevelens onde anslag og planer. Med rette har derfor Luther sagt at Guds vilje skjer «når Gud bryter og hindrer alle onde råd og planer som ikke vil la oss hellige hans navn og ikke la hans rike komme (det er djevelens, verdens og vårt kjøds vilje)» osv.

Vi skal altså ikke bare be om nåde til å *gjøre* Guds vilje, men også om at Gud må få føre sin vilje igjennom både med oss og med verden. Som Guds barn må vi ha felles sak med vår Far. Og vi må tro at han for sin elskede Sønns skyld hører bønnen vår også når vi ber for andre, ja, også når vi bærer fram hendelser av verdensomfattende betydning i bønn. Han ga sin venn Abraham innflytelse på hvordan han skulle handle med Sodoma. Likeså avverget Moses Guds vredesdommer over Israel ved sin forbønn.

Slik skal også vi be om at det som skjer i verden, må utvikle seg i samsvar med Herrens store planer for hans rike. Når jordens mektige vil styre verden med sine rådsforsamlinger og sine hærstyrker, skal Guds barn hos sin Far, kongenes

konge, utvirke at alt de foretar seg, må gå hans ærend og tjene til å fremme hans rike.

Når «fyrster rådslår sammen mot Herren og mot hans salvede» (Sal 2,2), skal vi be om at ordet i v. 4 må gå i oppfyllelse på dem: «*Han som troner i himmelen, ler. Herren spotter dem.*» Vi skal be om at en Ahitofels onde råd må bli gjort til skamme, eller at selve ulykken blir tvunget til å tjene oss til gagn.

Men ofte har vår stakkars forstand vanskelig for å følge vår underfulle Gud i det han gjør. Og når alt ser håpløst ut etter våre begreper, blir kampen for alvor hard.

For en nåde og visdom det ville være om vi da kunne minnes Herrens ord, der han sier: «For mine tanker er ikke deres tanker, og deres veier er ikke mine veier, sier Herren. For som himmelen er høyere enn jorden, slik er mine veier høyere enn deres veier, og mine tanker høyere enn deres tanker» (Jes 55,8–9). Fatter vi dette, vil vi, hvor underlig alt enn ser ut, kunne si med tillit og glede: *Skje din vilje!*

Vår fred og tilfredshet vil altså til sist avhenge av om vi av hjertet kan be den tredje bønn. *Skje din vilje* – ikke: Skje dette eller hint som etter våre begreper er nyttig og godt, men bare det som er til behag for deg. Vi skal tenke på at Guds vilje er bedre enn selv vår *beste* vilje. Noen mener at de ber den tredje bønn slik de bør, når de likevel har en forutfattet mening om hva som skal være Guds vilje, og så ber om dette: Skje *din* vilje!

Dette blir særlig en prøve for oss når vi selv på en eller annen måte er part i saken. Vi vil for eksempel utrette noe for Herrens sak. Men det stakkars hjertet vil også bære omsorgen for at arbeidet vårt skal ha framgang. Den som høyt og hellig kunne ha forsikret både Gud og mennesker at han bare ville Guds vilje, er ofte umerkelig ført inn i å drive med egne planer. Og så har han gitt dem den vakre betegnelsen *Guds vilje*.

Dette blir åpenbart når den antatte Guds vilje ikke får framgang slik han ventet, og han derfor kommer i en tilstand av indre uro og utålmodighet, som om Gud var styrtet fra sin trone og Guds sak tapt. Et slikt sinn er i seg selv et vitnesbyrd om at en ikke har blikket vendt mot Gud som den eneste store, allmektige og allvise. Enten er ens egen vilje med i spillet, eller en har stilt opp flere guder i sitt hjertes tempel, mektigere enn Den Allmektige.

Ellers skulle vi kunne «stille vårt hjerte til ro» (1 Joh 3,19) med den store sannheten at Gud har makten også over det onde. Når mennesker misbruker friheten, og Gud ikke bruker sin allmakt, men en med vilje står hans Ånd imot, da skal selve straffen prise og opphøye Guds majestet, hans rettferdighet, allmakt og dommer – ja, også om straffen er forherdelse og evig død.

Det Herren sier om farao, er et vitnesbyrd om dette: «Nettopp til dette reiste jeg deg opp: *At jeg kunne vise min makt på deg og at mitt navn skulle bli forkynt over hele jorden*» (Rom 9,17).

Av det vi nå har sett på, kan vi skjønne at det ikke er nok at vi har en god vilje og handler i beste mening. Det kreves mer: Vi må ha en *gudfryktig* vilje, som mistror seg selv og ber om at Gud må føre *sin* vilje igjennom.

Vi har dessuten sett at alt som heter vår egen vilje, er blitt så gjennomtrengt av synd ved syndefallet at vi i denne saken må be *mot* vår egen vilje som mot vår farligste fiende. Vi må si: Å Far, la det ikke komme så langt at det skulle gå etter *min* vilje! Bryt min vilje, hindre at den får framgang! La det gå med meg som det vil, bare det ikke går etter *min* vilje, men etter din alene. Som det er i himmelen, la det også være på jorden!

En slik bønn volder den gamle Adam usigelig kval. Det er ingenting som er så ett med oss selv som vår egen vilje. Det er ingenting vi elsker som den.

Med dette har vi nådd det *ømmeste punktet* i emnet vårt, eller rettere: i livets erfaringer. Bare få gjør seg klart hvor mye bittert og tungt de drar ned over seg her i tiden ved å be den tredje bønn i alvor – men også hvor mye lykke og salighet for evigheten (2 Kor 4,17–18). De tenker ikke på at det finnes en levende Gud som råder over hele livet vårt, og som aldri hører bønnen vår sikrere enn når vi ber om *hans vilje*.

Ber du virkelig om Guds vilje, så vær forberedt på mangt og mye som går ditt gamle menneske imot. Vil du at alt skal gå etter din egen vilje, så be aldri den tredje bønn. For dette skal du vite og tenke på: Gud hører denne bønnen din. Derfor vil han lede deg gjennom livet etter *sin* vilje og ikke etter *din* – riktignok til din sjels aller høyeste og evige lykke, men til mye bitter lidelse for kjødet.

Vi minnes i denne sammenhengen det svaret Luther en gang ga en from sjel som kom til ham og spurte: «Hvordan kan det ha seg at nettopp jeg skal være så ulykkelig her i verden? Det jeg aller mest har ønsket meg, har jeg ikke fått. Alltid går det min vilje imot.»

«Du skulle vel ikke en gang ha bedt i fullt alvor: Far, skje din vilje?» svarte Luther med et motspørsmål.

«Jo, jeg har sannelig prøvd å be også denne bønnen helt oppriktig,» lød svaret.

«Ja, der ser du,» sa Luther. «Slik må du aldri be hvis du vil at alt skal gå etter din egen vilje.»

Dette burde vi tenke på. Når vi møter det bitre i livet, skal det bli vår sterkeste trøst at det er den trofaste Far i himmelen som har latt det komme, fordi han først og fremst har omsorg for sjelen vår. Han hører gjerne *enhver* bønn, men ingen bønn kan vi vite sikrere at han har behag i, enn når vi bare ber om hans vilje. Og går det da din egen vilje imot, så vit at dette er nettopp det du ba om – og dessuten din største lykke.

Det er *sjelers frelse* Gud framfor alt har for øye, og det er for den han som menneske har ofret seg og lidd. Når det av og til blir gitt oss å se rett inn i hans hjertelag mot oss, for en herlig trøst er det ikke da å be: *Skje din vilje!* Guds innerste, evige vilje med deg er at du skal bli frelst. Og for denne viljens skyld kan han la mye bitter lidelse ramme deg.

«*Fordi du er dyrebar i mine øyne, fordi du er aktet høyt og jeg elsker deg, gir jeg mennesker i ditt sted og folkeslag i stedet for ditt liv,*» sier Herren om Israel (Jes 43,4). Det vil si: Han lot folkeslag gå under for Israels skyld. På samme måte lar Herren ditt «ytre menneske gå til grunne» (2 Kor 4,16) for din sjels evige vel.

Han lar mye motgang i tiden møte deg. Kanskje tar han fra deg det du elsker høyest på jorden, høyere enn ditt eget liv: en dyrebar venn, din ektefelle, ditt kjæreste barn. En mister brått alt han eier, en annen blir frarøvet sitt gode navn av onde mennesker, en tredje blir rammet av en uhelbredelig sykdom osv. Utallige er de bitre erfaringene jammerdalen møter sine vandringsmenn med.

Regner en da bare med det en kan se med øynene, kan nok et hjerte bli motløst og trett. Men kan du med Asaf gå «inn i Guds helligdommer» (Sal 73,17) og der få øye på livets rette og sanne mening, på evighetens alvor og på hva den trofaste Gud har til hensikt med å sende deg dette, da skal du i tilbedelse kunne stille ditt hjerte til ro for Gud og regne din bitreste erfaring for den høyeste nåde.

Eller vet du hvor mye lidelse som kan være nødvendig for din evige frelses skyld? Og når din trofaste Gud har en slik kjærlig omsorg for deg at han har bestemt deg til evig salighet i himmelen, skulle da *du* være misfornøyd med at han bruker så bitre midler for å nå sin hensikt?

Kanskje har du også selv – i smertelig erkjennelse av din sløvhet og manglende helliggjørelse – ofte ropt fra dypet til Gud om at han måtte døde ditt kjød og la deg gå fram i helliggjørelse. Nå har Herren vist deg den nåde å høre bønnen din. Han har tatt fatt på å døde ditt kjød og har ikke funnet noe bedre middel til det enn nettopp den lidelsen han nå har latt ramme deg. Skulle du da være misfornøyd med dette?

Nei, be heller Gud om en så stille og hengiven ånd at du midt i det gamle menneskets hardeste dødskamp kan si: *Far, ikke som jeg vil, men som du vil!*

Den tredje bønn må læres i Getsemane. Da redselen for lidelsen og døden presset bønnen fram fra Jesu fromme hjerte: «Far! Er det mulig, så la dette begeret gå meg forbi!», la han likevel til: «*Men ikke som jeg vil, bare som du vil*» (Matt 26,39). Dermed var seieren vunnet. Senere kunne han si med lettet sinn: «*Skulle jeg ikke drikke det begeret Faderen har gitt meg*?» (Joh 18,11). Når man bare har gitt seg over til døden, blir smerten i lidelsen lindret.

Ja, sier du, hvis det bare var min Far lidelsen min kom fra … Men slik jeg ser det, er det menneskers ondskap som er årsak til den.

Svar: Når du ser det slik, er det rett og slett fordi du ikke tror på bare én Gud. Det er hedningen i ditt bryst som har flere guder: først Skaperen, så djevelen, så et ondt menneske osv.

Men om du trodde Skriftens ord: at det er én Gud som råder over alle andre makter i himmelen, på jorden og i helvete – om du trodde at djevelen ikke kan røre *Job* uten først å ha fått lov til det, og at verden ikke kan krumme et hår på hodet vårt uten at vår himmelske Far er med i det – da ville du forstå at også det onde mennesker gjør mot deg, både hva slags det er og hvor mye, er bestemt av din vise og kjærlige Far.

I Klag 3 taler profeten om en som må vende «sitt kinn til den som slår ham» (v. 30), og om en mann som blir gjort «urett i hans sak» (v. 36). Men, sier han videre, «*Hvem talte så det skjedde, uten at Herren bød det? Er det ikke fra Den Høyestes munn både de onde og de gode ting utgår? Hvorfor klager et menneske som lever? La hver klage over sin egen synd! La oss ransake våre veier og granske*

dem (for å finne hva Herren vil oss gjennom lidelsen), *og la oss vende om til Herren!*» (Klag 3,37–40).

Skriften lærer altså at lidelsen kommer fra Herren, også når det er onde mennesker som påfører oss den. Slik så også David det da den onde Sjime'i slynget forbannelser mot ham: «Når han forbanner, og når Herren har sagt til ham: Bann David! – hvem tør da si: Hvorfor gjorde du det?» (2 Sam 16,10).

Det var likeså onde mennesker som pinte Jesus, og likevel sa han at det var Faderen som hadde gitt ham begeret.

«Kjødet blir dødet,» sier Luther, «ved mennesker som står oss imot, som anfekter og uroer oss og stiller seg hindrende i veien for alt vi gjør, også når det gjelder gode, åndelige gjerninger. Dette kan ikke verdsettes høyt nok. Slike anfektere burde en kjøpe for alt en eier og har. Det er ved *dem* den tredje bønn blir levende i oss. Det er ved *dem* Gud bryter vår vilje, så *hans* vilje kan skje.

«Om noen derfor baktaler deg eller vil gjøre deg til narr, skal ikke din vilje sette seg opp mot det. Du skal la det synes rett for deg, slik det også i sannhet er rett for Gud. Vil han ta noe fra deg eller gjøre deg skade, skal du bare la det skje, som om det var din rett som skjedde deg. For uten tvil er det rett for Gud. Om det onde mennesket for sin del gjør urett, skjer det deg likevel ingen urett ved det.»

Når Jesus har sagt at *alle hårene på hodet vårt er talt* (Matt 10,30), hva kan da ramme oss uten at Gud er med i det? Med dette har han jo gitt uttrykk for at vår himmelske Far har omsorg selv for det minste som angår oss. Skulle vi da ikke legge alt i hans hånd med tillit og glede og bare si: *Skje din vilje!*

Til slutt skal vi peke på enda en måte å bruke denne bønnen på, som har vært til hjelp og trøst for mange kristne. Står du foran en avgjørelse i en sak der du ikke er viss på Guds vilje, hva skal du da gjøre? Jo, da skal du be den tredje bønn. Be om at Gud ikke lar noe få framgang som ikke er hans vilje, og handle så slik du mener er best. Hva som er Guds vilje, skal utgangen vise deg. Det kan ikke skje noe som strider mot den.

For en tillitsfull trygghet det ville gi i livet om vi alltid holdt fast ved dette! Måtte derfor hjertene våre bli formet slik at vi helt oppriktig og med alt ordene rommer, kan si: Fader vår – *skje din vilje!*

Den fjerde bønn: Gi oss i dag vårt daglige brød

Ikke alle mennesker ser likt på det vi her skal tale om. Noen føler seg så høyt hevet over spørsmålet om det daglige brød at de undrer seg over at man tar det opp i et åndelig skrift, og over at Jesus har satt bønnen om daglig brød midt i en så åndelig bønn som Fader vår. For andre igjen skygger dette spørsmålet for alt annet, så det indre livet deres står i fare for å bli helt fortært av det.

Dermed er slett ikke sagt at de siste er så mye mer vantro og de første så mye mer troende. Som oftest vitner det bare om at fristelsene er forskjellige, og det kan igjen komme av ulike naturanlegg og ytre kår.

De unge, for eksempel, som ennå har sin plass ved foreldrenes bord, vet ikke stort om bekymring for det daglige brød. Men også blant dem som har ansvar for en familie, er det mange som kjenner lite til slik bekymring. Det kan komme av gode timelige kår eller av et mer sorgløst sinnelag. De synes ikke de trenger å be om det daglige brød, men kan nøye seg med å takke Gud for hans godhet.

Ja, sannelig skal dere takke Gud for hans godhet! Men også dere skal finne noe å be om i denne bønnen, så sant dere har Kristi Ånd.

Først vil vi tale et ord med deg som er et bytte for bekymring og fristelse når det gjelder det daglige brød.

Har du noen gang tenkt riktig over hva det betyr at Herren Jesus selv har lært oss å *be* om daglig brød? Det finnes ingen sterkere forsikring om at Herren vil gi meg en ting, enn at han selv har pålagt meg å *be om den*. For det første har han dermed latt meg forstå at skal jeg få det, må det være som en *gave* fra ham. For det andre har han vist meg veien til å få gaven.

For det tredje – og det tredje veier tyngst: Tenk hvilket grusomt narrespill det ville være om man sa til noen: «Be meg om det og det!» og så ikke ga ham det han ba om når han tok en på ordet. Så langt vil vel ingen drive sin vantro at han tror noe slikt om Gud! Nettopp det at han selv har lært meg å be om denne bestemte tingen, er for meg den sikreste borgen for at han også vil gi meg den.

Den som forstår hvor bindende dette er, vil heller måtte fornekte hele Guds vesen enn tvile på at Gud hører bønn på et område som dette. Slutningen jeg drar, må nødvendigvis bli denne: Er det sant det som står skrevet om Gud, er ikke Bibelen oppspinn og fantasi, og er ikke de hellige gjennom tidene bedratt eller bedragere, da vil jeg frimodig sette min lit til Herren, også når det ser aller

mest truende ut. Min tro skal stå eller falle med at Bibelens vitnesbyrd om Gud er sant.

Og er det ei sant hva om Herren står der,
da er det det samme hvordan det går meg her.

Allerede i Jesu ord ligger det en veldig trøst når han sier: «Vær derfor ikke bekymret og si: Hva skal vi ete? eller: Hva skal vi drikke? eller: Hva skal vi kle oss med? … *Deres himmelske Far vet at dere trenger alt dette*» (Matt 6,31–32).

Men som vi nå har prøvd å vise, er det en enda rikere trøst i å vite at han også har lært oss å be slik vi gjør i denne bønnen. For vi spør igjen: Kan vel noen for alvor mene at han skulle skuffe vår tillit når vi tar ham på ordet og ber slik han selv har lært oss? Skulle han svikte sitt ord, sin sannhet og sin ære, og ikke gi oss den hjelpen han selv har vist oss å be ham om?

Men, sier du, legemet mitt blir verken mett eller kledd av bare å tro på Guds løfte. Verken barna mine eller kreditorene mine kan heller stilles tilfreds med denne troen alene. Jeg vil også gjerne *se* at jeg får nettopp det jeg trenger og ber ham om. Og når det ikke er utsikt til at jeg får det, hva hjelper da de trøsterike ordene eller troen på dem?

Dette er sterke ord – talt mot Herren. Vokt din munn! Eller skulle det være med Gud som med de menneskene, rikere på ord enn på gjerninger, som Jakob taler om når han sier: «Dersom en bror eller søster ikke har klær, og mangler mat for dagen, og en av dere sier til dem: Gå bort i fred, varm dere og spis dere mette! – men ikke gir dem det legemet trenger, hva gagner da det?» (Jak 2,15–16). Vi burde tenke oss godt om før vi antyder noe slikt om vår trofaste Far i himmelen!

Likevel er det ikke spøk. Det er dødelig alvor som av og til får mennesker til å rase i fortvilelse mot Gud og hans løfter, når de synes de ikke får det de etter hans ord hadde rett til å vente.

Denne særlige fristelsen har også sin særlige årsak. De det gjelder, har på forhånd gjort opp med seg selv hvor mye av dette timelige gode de burde ha. Og når de ikke får det de ventet, mener de at Herren ikke har holdt sine løfter. Likevel går det tydelig fram av ordene i bønnen at han aldri har lovt å gi oss alt det vårt fordervede hjerte kan finne på å foreskrive ham.

Undersøker vi derfor *hvordan* Herren har lært oss å be, vet vi med en gang hvor mye han har lovt å gi. Da skal det vise seg om han ikke også har holdt det han har lovt, og om han ikke til slutt må «kjennes rettferdig i sine ord og vinne når han fører sin sak» (Rom 3,4). Han har lært oss å be slik: *Gi oss i dag vårt daglige brød!*

Vårt *daglige brød* – hva menes med det? Vi spør ikke her om hvor mange forskjellige ting som hører med til ordet *brød*, men fester oss først ved ordet «daglige». Ordet i grunnteksten som er oversatt med «daglige», er riktignok et tvetydig og dunkelt ord. I Bibelen finnes det bare i den fjerde bønn. Men alle tolkninger er likevel enige om at det betyr noe som er *nødvendig* for oss – ikke hva som helst hjertet begjærer, men det nødvendige.

Dessuten legger Jesus til: «i dag», eller «dag for dag», som det også kan bety. I dette tillegget finner vi igjen den samme tanken som han gir uttrykk for litt

senere, når han sier: «*Vær da ikke bekymret for morgendagen. For morgendagen skal bekymre seg for seg selv. Hver dag har nok med sin egen plage.*»

Derfor spør vi hver den som nå vil gå i rette med Gud: Har du ikke hittil fått det som var nødvendig for å holde deg i live? Selv om du ikke har fått alt det du selv ønsket og mente var nødvendig, har du likevel alltid fått det *han* har lovt, han som vet hva som tjener deg best. Vet du kanskje selv hvor mye tukt gjennom fattigdom og bekymring som er nødvendig for din sjels evige vel?

Men fattigdommen er ikke engang det verste, vil kanskje noen si. Langt, langt tyngre er det at jeg også står i gjeld og kanskje ikke kan gi hver og en det som tilkommer ham. Vil ikke dette bli brukt av baktaleren til å vanære evangeliet?

Svar: Har du ikke en særlig tilbøyelighet til hovmod som krever en særlig ydmykelse, og «frister» du ikke «Herren», verken ved forsømmelse og latskap eller ved å sløse med Guds gaver (Jak 4,3; Joh 6,12), men er flittig og tro i ditt jordiske kall og ber den fjerde bønn i enfoldig tro, da har du alle Guds løfter og forsikringer om at du ikke skal bli til spott og spe som en bedrager. Du skal være i stand til å gjøre rett for deg overfor alle.

Det kan derimot skje at et Guds barn må se seg avhengig av brødrenes barmhjertighet, enten på grunn av sykdom eller av en annen lignende årsak. Det er nok ydmykende for vår stolte natur, men det hører med til Herrens oppdragelse av noen av hans barn. Som regel varer det likevel bare til de gjennom tukten har fått et slikt sinnelag overfor Guds gaver at han igjen kan betro dem noe mer av dem.

Endelig er også trange kår og timelige bekymringer en nyttig øvelse for troen og bønnen. Var ikke en slik øvelse nødvendig, ville Gud nok spare oss for mange bekymringer. Men hele vår åndelige oppdragelse hviler jo i det store og hele på prøvelser. Rammes derfor en kristen av en eller annen bekymring, betyr det bare at det trengtes en prøvelse.

Ellers kunne vår himmelske Far ha gitt oss fred og gode dager gjennom livet. Men da ville vi verken få erfare vår egen utilstrekkelighet eller få øynene opp for Guds godhet og makt. Derfor har Herren alltid for skikk å stille sine barn overfor bekymringene først, før han griper inn og viser hele sin nåde og makt.

Da Jesus så en folkemengde på mer enn fem tusen mennesker komme til ham i ødemarken, vendte han seg til Filip, den fattige og rådløse disippelen, med det store problemet det unektelig var å skaffe mat til hele denne mengden. «Hvor skal vi kjøpe brød, så disse kan få noe å ete?» spør han. Men, sier Johannes, «*dette sa han for å prøve ham, for han visste selv hva han ville gjøre.*»

Med oss taler Herren ikke så direkte. Men gjennom *det som møter oss i livet*, stiller han oss overfor den samme vanskeligheten og det samme spørsmålet som Filip her. Ansvaret for en flokk vi umulig kan forsørge, blir tilsynelatende lagt på oss i fullt alvor. Men dette gjør Herren «for å prøve» oss. Selv vet han hva han vil gjøre.

Ofte går det likevel med oss som det gikk med Andreas og Filip. Vi forstår ikke hva Herren vil med dette, men begynner å regne og beregne. At vi skulle kunne regne med noe annet og mer enn det øynene ser, faller oss ikke inn.

Filips beregning var helt riktig: «Brød for to hundre denarer er ikke nok til at hver av dem kan få et lite stykke!» Andreas tar del i bekymringene og sier enda mer enfoldig: «Her er en liten gutt som har fem byggbrød og to småfisker. Men hva er det til så mange?» Da var det slutt med disiplenes råd. Men var det også slutt med Herrens? Nei, først nå var hans time kommet. «La folket sette seg ned!» sa han – og så delte han ut, ikke så mye som de hadde, men *så mye som han ville*.

Slik er det med alle Guds barn når de blir satt på prøve som her. Hver gang de i det kritiske øyeblikket begynner å regne over de midlene som finnes, blir utfallet uten unntak: Hva er det til så mange? Måtte vi da lære av denne beretningen at Herren gir hver enkelt nettopp så mye som han vil! Det koster Gud like lite å gjøre oss rike som å holde oss i trangere kår.

Han rår over hele skapningen og kunne like lett la jordisk rikdom regne over oss som han lot vaktler falle over de knurrende israelittene, i et lag på to alen. Men en slik overflod ville ikke være mer til gagn for vår sjel enn den ble for deres legeme. «De åt og ble mer enn mette» – men – «ennå mens de hadde kjøttet mellom tennene, … ble Herrens vrede opptent mot folket.» De spiste – og måtte dø som straff for sitt umettelige begjær.

La da ingen av oss følge deres eksempel. Hvor mektige fristelser fører ikke overflod med seg! Og hvor alvorlig taler ikke Jesus om de rike! «*Det er lettere for en kamel å gå gjennom et nåløye, enn for en rik å komme inn i Guds rike. – Ve dere som er rike, for dere har alt fått deres trøst.*»

Herre, vår Gud, *led oss ikke inn i fristelse!* «En kristens lykke er ingen stor lykke å eie på jorden.» «*Har vi mat og klær, skal vi la oss nøye med det*» (1 Tim 6,8).

Så mye har Herren her gitt oss lov til å be om: *vårt daglige brød* – det vi virkelig trenger. *Tiden, målet og måten* vil han selv rå over i sin visdom og godhet, men *vårt daglige brød skal han visselig gi oss*.

Han forsikrer oss ikke bare om dette. Han viser oss også til ting vi kan se med egne øyne, og appellerer til vår sunne fornuft, liksom for å tvinge oss til å innse at han umulig kan la oss være uten det nødvendige. «*Se på fuglene under himmelen!*» sier han. «*Ikke sår de, ikke høster de, ikke samler de i hus, men deres Far i himmelen gir dem føde. Er ikke dere langt mer verd enn de?*»

Lukk øynene opp! La dem se den myldrende mengden av skapninger i naturen, og se hvordan han som har skapt dem, også sørger for det hver enkelt av dem trenger. Over hele denne verden av levende vesener er mennesket satt som herre og hersker. Og – for en underlig tanke – så går mennesket, barnet, arvingen, og engster seg syk og blek av bekymring for at det ikke skal få det det trenger!

Er ikke Luthers muntre bemerkning om dette treffende sann? Når en fugl flyr kvitrende over hodet vårt, sier han, burde vi løfte på hatten for den og si: «Min herr doktor! Jeg må tilstå at den kunsten har jeg ikke lært slik som du. Du hviler så rolig om natten og forstyrres ikke av bekymringer for morgendagen. Og når du våkner, synger du først din Skapers pris og flyr så ned for å søke din føde – og finner den. Og jeg, gamle narr, lar djevelen drive gjøn med meg slik at jeg fortæres av bekymring for utkommet mitt.»

Men den fjerde bønn har også en lærdom for de lykkelige som ikke kjenner noen av disse bekymringene for utkommet, og som ikke synes de trenger å be om daglig brød. Det er to ord i bønnen som de burde tenke over, nemlig «oss» og «vårt». Jesus sier ikke: Gi *meg* i dag osv., men: Gi *oss*! Mener du at Gud har gitt deg så rikelig for at du alene skal nyte det, eller for at du bare skal samle til dine egne barn? Hva sier ikke Jesus: «*Gjør regnskap for hvordan du har forvaltet!*»

Har du noen gang tenkt over hvorfor Gud fordeler så ulikt her i verden? Hvorfor den ene er så rik at han har langt mer enn han trenger, og den andre så fattig at han ikke engang har det nødvendige? Hemmeligheten bak denne ulike fordelingen er ganske enkelt at oppgaven vår ikke er den samme. De som har fått mer enn de trenger, skal være Herrens «forvaltere» og forvalte hans gaver på hans vegne.

«*Hver den som mye er gitt*,» sier Jesus, «*av ham skal mye kreves. Og den som har fått mye betrodd, av ham skal dess mer fordres*.» Og likeså heter det: «*Du skal elske din neste som deg selv.*» Rundt deg finnes så mange fattige, syke, svake og skrøpelige som alle rekker hendene ut etter brød. Derfor skal du i denne bønnen be for alle mennesker og ikke tenke «meg» og «mitt», men «oss» og «vårt».

Du skal heller ikke be som en hykler, så du sier «vårt» i bønnen, men siden handler med det gode du får, som om det var ditt. Du er bare en forvalter. Og det skulle vi være med glede, for Guds kjærlighets skyld, så han en gang kan si om det gode vi har gjort: «Det har dere gjort mot *meg*!»

Vi vet dessuten at uttrykket «daglig brød» ikke bare betyr mat og klær, men alt som hører til livets opphold, som «hus, hjem, åker, fe, penger, gods, en god ektefelle, gode barn, gode tjenestefolk, god og trofast øvrighet, godt styre i landet, godt vær, fred, helse, gode skikker, ære, gode venner, trofaste naboer og lignende». Da vil i hvert fall ingen kristen mangle grunner til å be denne bønnen. Han lever jo ikke bare for seg selv, men for nesten.

Dessuten kan Herren i en fart ta fra deg det gode du har, så du alltid har grunn til å be om hans *bevarende* nåde. Og slik stadig å kjenne seg avhengig av Herren er overmåte nyttig for en kristen.

Den femte bønn: Og forlat oss vår skyld, som vi òg forlater våre skyldnere

I de tre første bønnene, der vi sier «ditt» og «din», er det *Gud* vi har for øye, hans navn og hans vilje. I de tre siste, der vi sier «oss» og «vår», ser vi på våre egne sjelers vel og frelse. Og i bønnen som står mellom dem, den fjerde, har Herren villet at vi liksom i forbifarten skulle kaste all bekymring for legemet på ham, for desto friere å kunne vie oss til omsorgen for det åndelige.

Den *første bønnen*, at Guds navn må bli helliget, er den første betingelsen for at Guds rike kan komme og Guds vilje skje. På samme måte er *syndenes forlatelse* selve livsfunksjonen i vårt indre menneske, og uten den lønner det seg lite å be de bønnene som følger. Når hjertet i legemet stanser og ikke lenger driver blodet gjennom årene, er det slutt med livet, og sjelen flykter. Når bønnen om syndenes forlatelse opphører, er det slutt med nådelivet, og Guds Ånd flykter.

Hele vårt åndelige liv hviler jo, det vet vi, på to ting, som kort sagt heter *omvendelse* og *tro*. På den ene siden en levende erkjennelse av *synden*, som *driver* mennesker til å be både om forlatelse for synden og om hjelp til å seire over den. På den andre siden erkjennelsen av *nåden*, som gjør at de *kommer* til nådestolen, ber om forlatelsen og tar imot den. Det er med tanke på dette viktige punktet i vårt åndelige liv at Herren lærte oss denne bønnen.

Vi vet at selv om alt annet som hører til liv og gudsfrykt, finnes hos et menneske, men omgangen med Gud ved nådestolen mangler, så er det hele falskhet og død. «Jeg vet om dine gjerninger,» sier Jesus til «engelen» for menigheten i Efesus, «og ditt arbeid og din utholdenhet … Men jeg har imot deg at *du har forlatt din første kjærlighet*» (Åp 2,2.4). «Den første kjærlighet» er *trolovelseskjærligheten*, kjærligheten hos den som nettopp er blitt benådet, for den forlatelsens skyld han har fått.

Hvor viktig er det derfor at vi alltid er våkne for om vi lever i en virkelig erkjennelse av synd, slik at den femte bønnen er vår kjæreste bønn og vårt særlige behov – en bønn som stiger opp fra vårt bryst i uavbrutt rytme, lik åndedrettet.

Dette er det første den femte bønnen i Fader vår vil lære oss. For når Herren har lært sine barn å be i sin daglige bønn: *Forlat oss vår skyld!*, så forstår jeg av det at hans barn må være slike som alltid føler at de trenger syndenes forlatelse.

Jesus kan jo aldri ha ment bønnen som tomme ord. Å be om syndenes forlatelse uten å vite om noen synder ville bare være hykleri – og Gud bevare oss fra det! Altså vitner denne bønnen om at en virkelig kristen alltid vil ha en stadig erkjennelse av synd og et uavbrutt behov for vissheten om syndenes forlatelse.

For det andre: Synder som uroer og engster oss, er altså ikke noe bevis på at vår kristendom ikke er ekte og sann. Det finnes kristne som med all sin innsikt i evangeliet og all sin flittige bruk av det likevel bare sjelden er frie i ånden. Det er bare fordi de ikke har fått den kraften og den befrielsen fra synden som de mener den sanne troen måtte gi dem.

De vet nok – for Skriften sier det klart – at også de troende har synd, at kjødet strider mot Ånden osv. Men likevel: Når virkelige synder gjør seg gjeldende hos dem, blir de straks forvirret. Frimodigheten svinner, og de tenker at hvis de virkelig var kristne, ville slikt ikke skje. Dermed røper de klart at de innerst inne bærer på en forestilling om at det ikke skulle finnes noen virkelig synd hos rette og sanne kristne.

Slike mennesker burde likevel bli minnet om, hver gang de ber den femte bønnen, at det også hos sanne kristne finnes virkelig synd. Ingen trenger jo å be om forlatelse for synder han ikke har.

Luther begynner sin forklaring av denne bønnen i Store katekisme med disse ordene:

«Dette stykket gjelder vårt fattige og elendige liv. Selv om vi har Guds ord og tror det, gjør Guds vilje, lider det han legger på oss, og lever av hans gaver og velsignelse, går det likevel ikke av uten synd, og vi snubler daglig. For vi lever i verden blant onde mennesker som påfører oss all slags trengsel og gir anledning til utålmodighet, vrede, hevn osv. Attpå til står djevelen bak og angriper oss fra alle kanter og strider mot alt det vi ber om i de foregående bønnene. Derfor er det ikke mulig alltid å stå fast i en slik vedvarende kamp, og derfor er det igjen høyst nødvendig å be og rope her: ‹*Kjære Far, forlat oss vår skyld!*›

«Det er sant at Gud tilgir synden uten vår bønn og før vi ber. For han har jo gitt oss evangeliet, der det er idel forlatelse, før vi ba ham om det, ja, før vi så mye som tenkte på det. Men vi ber her om at vi må *erkjenne* og *ta imot* en slik forlatelse. For kjødet, som vi daglig lever i, er slik at det ikke tror Gud, og det blir stadig drevet av onde lyster og tanker, så vi synder daglig med ord og gjerninger, med det vi gjør og det vi lar være. Dermed blir samvittigheten urolig og grepet av frykt for Guds vrede og unåde, og den mister den tilliten og trøsten den skulle øse av evangeliet. Derfor er det nødvendig at vi uten opphold tyr til denne bønnen og henter trøst, så den tyngede samvittigheten kan reise seg igjen.

«Men dette skal nå ved Guds nåde tjene til å bryte vårt hovmod og holde oss i ydmykhet. Vil noen skryte av sin fromhet og rettskaffenhet eller forakte andre, så la ham bare se på seg selv og stille denne bønnen for øynene sine. Da vil han snart finne at hans fromhet er akkurat like stor som de andres. For vi mangler alle ros og ære for Gud, og vi må være hjertelig glade for at vi kan få syndenes forlatelse.» Så langt Luther.

Det er nettopp den fromme, men falske forestillingen om at de sanne kristne ikke skulle være så syndige og elendige, som er et av de største hindrene for at Guds barn kan bevare frimodigheten i troen.

Derfor minner vi her igjen om det vi også kan se av Skriften: Ingen klager og jamrer slik over synden som nettopp de hellige. Det er om dem som «hører Kristus Jesus til», altså om sanne kristne, Paulus sier at de har et kjød så fullt av lidenskaper og lyster at det må korsfestes (Gal 5,24). Og det finnes ikke én av Skriftens beretninger om de gamle helliges liv der det ikke også er tatt med hvordan synden brøt fram hos dem på vandringen her, noen ganger i ord og noen ganger i handling.

Summen av det hele blir derfor, sier Luther, at «Kristi rike er et rike av syndere. Hver og en av de hellige må si: Å, allmektige Gud, tilregn meg ikke mine synder! Alle må de stemme i: Fader vår, du som er i himmelen, *forlat oss vår skyld!*»

Det tredje jeg ser av at Herren har lært oss å be denne bønnen, er at det også virkelig *må være hans mening* å forlate oss vår synd. Det han selv har lært oss å be om, må han framfor noe være villig til å gi oss. Eller skulle han – her, der så store ting står på spill – ville holde oss for narr, han som i kjærlighet kom og ga oss sitt liv og sitt blod?

Hvem er det da som likevel hyller oss i uvisshetens mørke og gjør at vi så sjelden virkelig tør glede oss over å eie Guds nåde? La oss slå fast for oss selv at det er fienden, vår sjels fiende! Og la oss fra nå av, i tillit til Guds trofasthet, være fullt forvisset om forlatelsen.

Men at vi slik *daglig* skal *be om* forlatelse for våre synder, betyr ikke at vi en gang iblant, eller når vi har snublet, skulle være under Guds vrede. «Det er sant,» sa jo Luther, «at Gud tilgir synden uten vår bønn og før vi ber. For han har jo gitt oss evangeliet, der det er idel forlatelse, før vi ba ham om det, ja, før vi så mye som tenkte på det. Men vi ber her om at vi må *erkjenne* og *ta imot* en slik forlatelse.»

Det er noe dunkelt i disse ordene av Luther, men de rommer også en dyrebar lærdom. Tankene hans er de samme som hos Paulus i 2 Kor 5, der det heter: «*Det var Gud som i Kristus forlikte verden med seg selv, så han ikke tilregner dem deres overtredelser, og lot ordet om forlikelsen lyde blant oss*» (2 Kor 5,19). Derfor lyder det nå bare til oss: «*La dere forlike med Gud!*» (2 Kor 5,20).

Se her hvilken virkning Kristi forsoning har: *Han tilregner dem ikke deres overtredelser.* Hvem sine overtredelser? *Verdens!* Og hvordan skal det forklares? Jo, sier apostelen: «*Ham som ikke visste av synd, har Gud gjort til synd for oss*» (2 Kor 5,21).

I Kristi død er Gud fullt og helt forsonet. Han har det samme sinnelaget mot alle ugudelige mennesker – før de ennå har bedt ham om forlatelse eller så mye som tenker på det – som faren i lignelsen hadde mot sønnen mens han sløste bort arven sin med et utsvevende liv i det fremmede landet. For, sier Paulus: «*I ham har vi forløsningen, syndenes forlatelse*» (Kol 1,14). «Dette er mitt blod,» sier Jesus selv, «*den nye pakts blod, som utgytes for mange til syndenes forlatelse*» (Matt 26,28).

Syndenes forlatelse ligger altså ferdig hos Gud allerede før den blir tatt imot – en forlatelse som består i at Guds rettferdighet er tilfredsstilt og hans sinn forsonet med synderne. Den som da ikke kommer og tar imot denne forlatelsen, går fortapt fordi han ble borte. Den som kommer, gjør ikke annet enn å ta imot den nåden som allerede lå ferdig og ventet på ham. Og når han nå lever i troens forening med sin frelser, står han stadig i nåde hos Gud, så lenge han ikke faller helt fra og går tilbake til tomhetens og vantroens fremmede land.

Men nettopp fordi han er barn hos Gud, må han daglig komme til ham med sin synd og alltid «erkjenne og ta imot en slik forlatelse». Med andre ord: Denne bønnen er gitt for å møte *barnas behov*. Et godt barn vil alltid trenge å be om tilgivelse når det har gjort noe galt, selv om det vet at det like fullt har sin barnerett og farens kjærlighet. Et slikt forhold vil Gud at vi skal ha til ham: ikke som en tjeners forhold til sin herre, men som et barns forhold til sin far.

Men tusener av mennesker som ellers er opplyst, vet ikke dette at det finnes to åndelige riker som står mot hverandre. Det ene er et l*o*vrike, der lønnen blir tilregnet etter fortjeneste. Det andre er et *nåde*rike, der det aldri er tale om fortjeneste, men der de som hører riket til, alltid står i den samme nåden hos Gud, i sine bedre som i sine svakere stunder. Alt er for deres borgens skyld, han som har sørget for at de ikke skal dømmes etter loven, og at ingen synd skal bli tilregnet dem.

De første kalles i Galaterbrevet «treller» og «trellkvinnens sønner», og de får bare så mye som de har gjort seg fortjent til. De siste kalles «barn» og «den frie kvinnens sønner», som «blir i huset» for alltid, og som arveretten tilhører.

Barna i huset lever jo helt bokstavelig under kårene i et slikt nåderike. Hvor mye de enn koster foreldrene hver dag, og hvor lite de enn arbeider selv, kommer de likevel aldri i gjeld. Alt de trenger (og det blir til anselige summer i årenes løp), får de fritt og for ingenting. Og mer enn det: Til slutt skal de også få arven. Med tjenerne derimot fører en regnskap, selv om det kanskje er de som med slitsomt arbeid bidrar mest til husholdningen. Og å *arve* – det kan det aldri bli tale om.

Se i din egen familie det sanne bildet av nåderiket, det bildet Skriften så ofte bruker. Akkurat slik det er med barna dine, er det også med dem som er i Kristus Jesus og har barnekår hos Gud. Med dem blir det ikke ført regnskap. De hører til det folket som Herren ikke tilregner synd. De lever av nåde, for sin førstefødte brors fortjenestes skyld.

Men for at troen fortsatt skal bli øvd og den første kjærlighetens varme bevart, har Gud latt synden, som er vår stadige bekymring, fortsatt bo i vårt kjød, så vi daglig skal bli drevet til nådestolen. Han tukter og skremmer oss også selv – det har Skriften mange vitnesbyrd om – slik at det kan synes for oss som om Gud var vred. Han «går i rette» med oss (Sal 103,9), han «skjuler sitt åsyn» for oss (Jes 54,8). Men alt er for at vi alltid skal leve i bønnen: *Forlat oss vår skyld!*

Den fjerde hovedlærdommen vi kan hente fra denne bønnen, ligger i tillegget: «*– som vi òg forlater våre skyldnere!*»

For mange fromme sjeler har dette tillegget en truende klang. Men det bygger på en misforståelse. Forstår vi det rett, skal det tvert imot gi oss ny visshet i tro-

en. For falske kristne, som kan leve i uforsonlighet og hat, er det derimot med rette fryktelig. Med det skriver de seg selv inn under den evige fordømmelsen.

La oss derfor se litt nærmere på dette: «*som vi òg forlater våre skyldnere*». Mange har undret seg og spurt om Herren Jesus virkelig har villet si med dette at han bare vil tilgi oss i den grad vi tilgir andre.

Ingen trenger likevel å være i tvil om hvordan tillegget skal forstås, for vi ser det jo forklart av Jesus selv. Knapt har han avsluttet Fader vår før han fortsetter, nettopp for å forklare dette punktet: «*For dersom dere tilgir menneskene deres overtredelser, da skal også deres himmelske Far tilgi dere. Men om dere ikke tilgir menneskene deres overtredelser, da skal heller ikke deres Far tilgi det dere har forbrutt*» (Matt 6,14–15).

Og i kapittel 18 skjerper Jesus inn det samme i form av en lignelse. Han taler om tjeneren som skyldte ti tusen talenter og fikk hele gjelden ettergitt, men som siden krevde full betaling for de hundre denarene som hans medtjener skyldte *ham*. For denne ubarmhjertigheten ble han dømt til selv å betale sin egen svimlende gjeld. «*Slik skal også min himmelske Far gjøre mot dere*,» sier Jesus, «*om ikke hver og en av hjertet tilgir sin bror*» (Matt 18,35).

Dermed står det klart for oss hvor alvorlig tillegget er ment. Men av lignelsen ser vi også at dette er et forhold som verdens barn står helt utenfor. Det vil si: Tenk deg et godt menneske som bare ikke for egen del har gjort opp regnskapet med kongen. Han kan være så lykkelig at han ikke vet om noen uvenn, og han tilgir villig og gjerne hver den som synder mot ham. Likevel vil han bli kastet ut i avgrunnens ytterste mørke, bare fordi han ikke for egen del hadde gjort opp regnskapet med kongen.

Tenk deg på den andre siden et menneske som ved Guds store nåde og Farens dragende makt virkelig er kommet til fred og forlik med sin Gud. Men siden, i omgang med verden, kommer det dit at det ene som før betydde alt for ham, å eie Guds nåde og vennskap, blekner bort for ham. Blir han for eksempel utsatt for urett og ondskap, går han og ruger på hat til sin neste og vil ikke tilgi av hjertet. Da har et slikt menneske mistet igjen den nåden og forlatelsen han selv hadde fått av Gud.

Men er det mulig, sier du, at Gud skulle dømme et skrøpelig menneske så hardt fordi han ikke kan tilgi hver den som behandler ham ondt og urettferdig?

Ja, det er ikke bare mulig, det er nettopp det Jesus har sagt oss med rene ord og med den lignelsen vi nevnte. Det er også derfor han har føyd inn en påminnelse om dette i vår daglige bønn.

Se, saken er denne: De urettferdige som har egget deg til hat, får nok også sin straff. Og Kristi blod har nok utslettet selv så store synder som ditt hat. Men at *du* kan gi hatet rom i ditt hjerte, beviser at du er falt og ikke lenger står i den nye fødselens nåde hos Gud. For «alt det som er født av Gud, seirer over verden. Og dette er den seier som har seiret over verden: *vår tro*» (1 Joh 5,4).

Dermed er den dypere meningen i dette tillegget klar. Den er så skjønn og opphøyd at den tydelig røper sin mester.

I det vi har sagt, ligger det også en hjelp til å forstå den rette anger og bot. For mennesker som tar saken alvorlig, vil den være til stor nytte.

Oppriktige og tenkende kristne gir jo uttrykk for en stadig bekymring når de sier: Jeg vet nok at «*den som har Sønnen, har livet*» (1 Joh 5,12). Jeg vet at omvendelsen og troen ikke er det som frelser meg, men at de bare skal drive og dra meg til Kristus, han som all frelse og salighet er i. Jeg vet også at graden av denne syndserkjennelsen og det bevisste behovet for Guds nåde kan være svært forskjellig, og at Skriften heller ikke har fastsatt noe om omfang og mål.

Men jeg vet jo samtidig at det virkelig finnes en erkjennelse av synd som ikke er nok, en lengsel etter perlen som ikke strekker til for å få den i eie. Gi meg derfor klarhet i dette: *Hvor mye* erkjennelse av synd må jeg ha, og *hvor stor* lengsel etter syndenes forlatelse, for virkelig å få den?

Svar: Se igjen på tillegget: «*som vi òg forlater våre skyldnere*». Og gjør det klart for deg at din evne til å tilgi andre nettopp bygger på at dine egne synder er blitt et *så* stort onde for deg at alle andres synes små ved siden av, og at Guds nåde er blitt *så* verdifull for deg at du lett gir avkall på alt for å eie *den*. Det stemmer også med Jesu ord om mannen som fant den kostbare perlen: «*Han … solgte alt han eide, og kjøpte den*» (Matt 13,46).

Er det derfor blitt det viktigste av alt for deg å eie Guds nåde, så vær viss på at du har den i dette øyeblikket. Og at Guds nåde virkelig har denne verdien for hjertet ditt, har du et bevis på i at ingen annens ondskap synes deg så tung som din egen. Derfor har du alltid lettere for å tilgi andre enn for å tro at Gud kan tilgi *deg*.

Men av dette følger at du står i et falskt og svært ulykkelig forhold til Gud hvis du mener at du ikke kan tilgi din neste. Da vil denne bønnen stenge deg ute og fordømme deg.

«Det finnes to slags mennesker,» sier Luther, «som ikke kan be denne bønnen. De første er av det grovere slaget. De glemmer at de selv er syndere, og ser på nestens skyld som så stor at de uten å rødme tør si: ‹Dette verken vil eller kan jeg tilgi ham. Aldri vil jeg rekke ham hånden til forlik!› Slike har bjelken, ja, mange bjelker, i sitt eget øye uten å se dem. Men flisen i nestens øye har de lett for å se og vanskelig for å glemme.

«Denne bønnen blir derfor til synd for slike mennesker (Sal 109,7), ja, til en snare. Den blir en bønn der mennesket kaller forbannelse ned over seg selv, fordømmer seg selv og drar unåde over seg når han ber om nåde. For når du sier: ‹Jeg vil ikke tilgi!›, og så kommer til Gud og ber: ‹*Forlat oss vår skyld, som vi òg forlater våre skyldnere*›, så er det jo akkurat det samme som å si til Gud: ‹Å Gud, jeg står i skyld til deg, slik også en annen står i skyld til meg. Nå vil jeg ikke tilgi ham, derfor skal heller ikke du tilgi meg!›

«Tenk deg da om, du arme menneske, hva du gjør med din sjel med en slik bønn! Hva har vel din uvenn gjort deg? Påført deg noe timelig ondt! Hvorfor vil du da for en så liten tings skyld overgi deg selv til en evig ulykke? Se deg for! Det er ikke han som krenker deg, som gjør deg det virkelig onde, men du selv når du ikke vil tilgi.

«Fristelsen kan iblant være hard, det er sant. Ikke minst når det for eksempel er et menneske en må omgås hver dag, og som stadig irriterer med hele sin framferd. Men hva så! Det er likevel bedre for deg, hva det enn skal koste, alltid

å tilgi og slik bevare Guds vennskap og til slutt vinne himmelen, enn å bli fanget i hat og gå den evige fortapelsen i møte, dømt av Gud. Og den allmektige Gud kan gi nåde til slik alltid å tilgi, så umulig det enn er for din natur.»

Men det finnes også, sier Luther, mennesker som bærer hat på en annen og finere måte. Det er dem som i en mer åndelig forstand er blitt krenket av nesten. Det vil si: egentlig er det bare noe i nestens åndelige holdning og åndelige syn, eller kanskje i det de mener er hans innstilling til dem selv, som irriterer dem og vekker deres mishag.

Og når de ikke vil ordne opp i et slikt forhold på en bibelsk og broderlig måte, blusser i stedet et visst hat til den andre opp, og de begynner så smått å mistenkeliggjøre og baktale ham.

Finner de en feil hos ham, griper de den med glede, og den blir omhyggelig spredt, forstørret, dømt og fordømt. De taler sterke ord om den rett og rettferdighet og rene lære som de savner hos den andre. Men bjelken i deres eget øye, hatet som de huser i hjertet, legger de ikke merke til.

Gjør noen feil, finner han ingen skånsel hos slike mennesker. De ber ikke for ham, viser ham ikke til rette med mildhet og formaner ham ikke broderlig, slik det sømmer seg for kristne. Men mer enn det: En forbryder blir jo, etter både borgerlig og guddommelig lov, bare stilt overfor én dommer, én domstol og én anklage. Men den som har feilet, blir av disse giftige tungene stilt overfor like mange dommere, domstoler og anklager som det finnes ører som fanger opp ordene deres.

Ved det hatet i hjertet som dette vitner om, gjør de seg åpenbart fortjent til at Gud ikke bare nekter dem forlatelse, men til og med nekter dem å bli vekket til erkjennelse av sin skyld.

Når de taler om nestens feil, gir de det attpå til utseende av at de gjør det i beste mening. Du hykler! Var du hans venn, ville du tie.

Var du en virkelig kristen, ville du med gys erkjenne det skjulte hatet i ditt hjerte og bare ha barmhjertighet og medlidenhet til overs for den som har feilet. Du ville unnskylde ham, dekke over hans feil og skjule dem for andre, be for ham, advare ham og hjelpe ham på fote igjen.

Du ville – i smertelig erkjennelse av hvor skrøpelig du selv er – handle slik Paulus oppfordrer til når han sier: «*Brødre! Om også et menneske skulle bli overrumplet av en eller annen synd, da hjelp ham til rette, dere åndelige, med ydmyk ånd. Men ta deg i vare, så ikke du også blir fristet*» (Gal 6,1).

Tenk også på dette: Hva ville du selv synes om Gud betalte deg tilbake med samme mynt for det du gjør mot din neste, og malte ut og spredte din synd for all verden? Eller om et annet menneske handlet slik mot deg? Uten tvil vil du heller at han skal unnskylde deg, dekke over din synd og be for deg. Nåvel: «*Alt dere vil at menneskene skal gjøre mot dere, gjør det også mot dem!*» (Matt 7,12).

De vil videre to sine hender og si: Men det er *sant*, det jeg forteller. Jeg har sett det og vet det med visshet. Skulle jeg da ikke få lov til å snakke om det?

Til dette kan en svare: At du selv har syndet, er jo like fullt et faktum. Hvorfor sprer du da ikke kunnskap om det også, for sannhetens skyld? Men tier du om det som er til skam for deg selv, hvorfor tier du da ikke også om nestens synd?

Eller følg den gylne regelen Jesus har gitt: «Om din bror synder mot deg, *så gå og tal ham til rette, han og du alene*» (Matt 18,15). Det du ikke vil si til den skyldige alene, får du beholde for deg selv. Vær taus som en mur. Så langt etter Luther.

Dette får stå som eksempel på hvordan det skjulte og forkledde hatet gir seg utslag, og på den andre siden hva virkelig tilgivelse vil si. Legg så til dette det Herren gang på gang erklærer: Slik *du* tilgir din neste, vil han tilgi deg. Hvis du ikke tilgir din bror *av hjertet*, vil heller ikke Gud tilgi deg.

Ansikt til ansikt med denne trusselen fra Gud vil en kristen frykte for hat selv der han ikke har grunn til å frykte. Han vet med seg selv at det ikke er noe han ønsker høyere og ber mer inderlig om enn virkelig å kunne tilgi sin bror, og at han altså *etter ånden* er villig til å tilgi.

Da skal han vite at når han i *sitt kjød* merker noe som liksom holder igjen og vil hindre ham, så er ikke dette egentlig hat. Og derfor står bønnen «Forlat oss vår skyld, *som vi òg forlater våre skyldnere*» ikke som en trussel og en dom når en slik ber den, men som en trøst.

En trøst ikke minst når vi tenker over hva Jesus har sagt oss om *hvordan* vi skal tilgi vår neste. For av det kan vi skjønne hvordan han selv vil tilgi oss.

Nå har han ikke bare lært oss at vi skal tilgi «*ikke sju ganger, … men sytti ganger sju*» (Matt 18,22). Han har også sagt noe enda mer bemerkelsesverdig: «*Om din bror synder, så tal ham til rette. Og dersom han angrer, så tilgi ham! Om han så synder imot deg sju ganger om dagen, og sju ganger kommer tilbake til deg og sier: ‹Jeg angrer!› – så skal du tilgi ham*» (Luk 17,3–4).

Det er tilgivelse i ordets høyeste betydning det er tale om her, tilgivelse mellom venner eller brødre. I en annen betydning, som svarer til Guds alminnelige nåde, der han «lar sin sol gå opp over onde og gode», byr han at vi skal tilgi til og med våre fiender (Matt 5,44–45; Luk 6,27–28).

Herren vil sannelig ikke kreve at vi skal være *mer* barmhjertige enn Faderen i himmelen er barmhjertig. Altså ser jeg her hvordan *han* vil tilgi oss. Ja, sier David: «*Som en far forbarmer seg over sine barn, forbarmer Herren seg over dem som frykter ham*» (Sal 103,13).

Den sjette bønn: Og led oss ikke inn i fristelse

Her kommer vi til det andre store hovedanliggendet når det gjelder vårt liv i nåden. Vår nød består for det første i syndens *skyld* – for den ber vi: *Forlat oss vår skyld!* – og for det andre i det ondes *makt*, som kan få oss til å miste igjen det vi en gang har vunnet ved nåden.

Mellom denne og den foregående bønnen er det en så viktig sammenheng at det ser ille ut om ikke hjertet vårt helt av seg selv har nettopp den dobbelte omsorgen som disse bønnene gir uttrykk for. Det første vi skal bruke den sjette bønnen til, er derfor *selvprøvelse*.

Har jeg virkelig bedt: *Forlat oss vår skyld!* og er jeg trygg i visshet om at alt er tilgitt meg, da må min første og viktigste omsorg nå være at jeg ikke skal synde på ny. Derfor ber jeg: *Led oss ikke inn i fristelse!* Hjelp meg, Gud, så jeg ikke igjen synder mot deg!

Er det bare syndens *straff* og ikke *selve synden* et menneske tenker på å slippe unna, så er det bevis nok på at han har en falsk ånd. Ja, hos alle oppriktige sjeler pleier det å bli satt mer inn på å unngå synden enn på å få tilgivelse for den, også før de er kommet til troen.

For de vakte er dette en avvei de lett slår inn på: I hjertet setter de den sjette bønnen foran den femte. De vil først bli fri fra det ondes makt og først deretter be om tilgivelse. Den samme tilbøyeligheten følger de troende, særlig om de er mer preget av loven enn av evangeliet.

Så langt er dette nok ikke rett. Det er jo evangeliet, syndenes forlatelse, som må fylle hjertet vårt for at vi skal få den rette, seirende kraft over synden. Men nettopp denne vanlige tilbøyeligheten gir et desto sterkere vitnesbyrd om hvilken falsk, sovende og kjødelig ånd det er som hersker hos dem som overhodet ikke bryr seg om å unngå synden.

Måtte hver den som vil til himmelen, oppriktig prøve seg selv! Herren, som ser i det skjulte, vet om det virkelig er synden du vil unngå, eller bare straffen for den.

For et forferdelig mørke i hjertet, for et tydelig tegn på den gamle slangens forblindende makt, når mennesket ikke engang viker tilbake for å være falsk mot ham som har øyne som ildslue, han som ransaker hjerter og prøver nyrer og «dømmer hjertets tanker og råd»! Hva skal bønnen være godt for, ja, hva skal

i det hele tatt gudsfrykt være godt for, om du ikke er oppriktig mot ham, men er en hykler i selve bønnen din?

Til det samme hykleriet hører det også når en gjerne vil unngå mange synder, men tar forbehold for én bestemt – den egentlige skjødesynden. Eller når en, som fariseerne, vil fly den ytre synden, men tar lett på at hjertet omgås synden. Eller når en tar avstand fra synder som kan få ubehagelige følger for en selv, men lever rolig videre i synder som gir en viss nytelse for sjelen, for eksempel selvbehag og åndelig hovmod – dette giftigste av alt ondt, som går rett imot nåden.

Endelig drives det også mye hykleri med den sjette bønnen ved at en først ber: *Led oss ikke inn i fristelse!* og så med fullt overlegg går den fristelsen i møte som en har sett komme. Du vet for eksempel at på det eller det stedet, i det eller det selskapet, venter en bestemt fristelse på deg. Likevel går du dit, og ber kanskje til og med i døren: *Led meg ikke inn i fristelse!*

Enten er dette å «friste Herren» i lettsindighet – og da blir straffen med rette at du virkelig faller i fristelse. Eller det kommer av en fristelse som allerede var der på forhånd, og som nå med uimotståelig makt drar deg dit der fristelsen har sitt mål.

Men da vet du allerede hvor svak og elendig du er. Da trenger du først og fremst å be om kraft til å holde deg på avstand fra fristelsen i det ytre. For har du ikke kraft til det, har du enda mindre den kraften som skal til for å stå imot det onde senere.

Dette gjelder mennesker som frivillig utsetter seg for fristelse. Noe helt annet er det med dem der det jordiske kallet deres fører med seg mye omgang med verden, noe som er til stor nød og bekymring for mange kristne. De skal bare i Herrens frykt, med tillit og fortrøstning, flittig be denne bønnen og vite at «Herren vet å fri de gudfryktige fra prøvelser».

Vil du være helt oppriktig og fly alt slags ondt – også hjertets mest skjulte ondskap, syndig begjær, vrede, misunnelse, avgudsdyrkelse eller selvbehag – da vil du først for alvor få erfare det ondes makt. For Paulus sier at det var nettopp gjennom budet «Du skal ikke begjære!» at synden «vakte alle slags begjær i meg».

Når det gjelder *kildene* fristelsene våre kommer fra, er det for det første hele vår falne og fordervede natur, som kalles *kjødet*. Forstanden er formørket og tenker stadig forvrengte tanker om Gud og om oss selv. Viljen, vårt innerste, *hjertet*, er en uuttømmelig kilde til all slags dårskap og synd. Herren sier om menneskene at «menneskehjertets tanker er onde fra ungdommen av». Og Jesus sier: «For innenfra, fra menneskehjertet, er det de onde tankene kommer: utukt, tyveri, mord, hor, griskhet, ondskap, svik, utskeielser, ondt øye, spott, hovmod, uforstand.»

Er det ikke dette vi daglig får merke? Ofte vil en ikke tro at så uhyggelige ting skulle kunne oppstå i hjertet til en kristen. Men mange, også av de frommeste og beste, har bekjent at det ikke er noe av det Jesus regner opp her, som ikke har rørt seg i tankene deres. Ja, nettopp i de beste og helligste stundene deres har de

forferdeligste fristelser og anfektelser fra kjødet stormet løs mot dem, i dobbelt og tredobbelt mål.

Til denne fordervelsen som bor i oss, kommer for det andre *verden*. Den frister oss snart til forfengelighet, hovmod, vellyst og sanselig nytelse, snart til vrede og utålmodighet når den krenker oss i ord og gjerning. Fra verdens side, har Luther sagt, må vi alltid være forberedt på hat og misunnelse, fiendskap, urett og vold, vantro og hevnlyst, banning, sverging, baktalelse, hovmod og stolthet.

For det tredje er det *djevelen*, som driver sitt spill både i vårt eget kjød og i verden. Han blåser til alt som er ondt, og skyter alle slags fristelser inn i sinnet vårt. Her bruker han særlig våre naturlige tilbøyeligheter. Den som av naturen lett blir vred, utålmodig og misunnelig, gir han stadig anledning til det. Den som heller til et lettsindig og bekvemt liv, gjør han trofast oppmerksom på alt som kan vekke lysten til det. Den som av naturen er anlagt for jordisk begjær, stiller han all verdens herlighet for øye, og så videre.

«Men særlig», sier Luther, «er djevelen virksom i alt som angår vårt åndelige liv. Han vil få oss til å ringeakte og forakte både Guds ord og Guds gjerning. Han vil dra oss bort fra troen, håpet og kjærligheten og forføre oss til vantro, formastelighet og forherdelse – eller tvert imot til fortvilelse, til spott og fornektelse av Gud og utallige andre vederstyggeligheter.»

Se, fra disse tre fiendene, *djevelen, verden og vårt kjød*, kommer det uavlatelig fristelser så lenge vi ennå er på denne jorden. Hvordan kan det være annerledes, så sant vi er i strid med det onde?

Hvordan henger det da egentlig sammen med de *fromme* sjelene som ikke kjenner noe til fristelser og kamp mot det onde? Er selv kjødet blitt helliget hos dem? Ligger ikke slangens ætt lenger i strid med kvinnens ætt i de troendes hjerter? Har ikke djevelen lenger ondt i sinne mot oss? Tenk på dette, du fromme sjel som ikke kjenner til noen fristelser: Det er det sikreste tegn på at du sover åndelig talt. Den hellige, stridende Ånd har veket fra deg. Du lever i fred med dine åndelige fiender.

Dette betyr slett ikke at enhver indre strid med det onde er et tegn på en sann kristen. Mange som er *syndens* treller i grovere former, kjemper mot lastene sine bare for *følgenes* skyld. Og mange som er *lovens* treller, uten troens liv og kraft, fører en håpløs kamp mot synden for *frelsens* skyld. Hos alle disse strider bare kjød mot kjød.

Men den som først er blitt et nytt menneske, forsonet med Gud ved Kristus, og som siden har kamp å bestå med det onde, han skal vite at selv de tyngste fristelser ikke beviser noe ondt om sjelens tilstand. Det gjelder så lenge han ikke gir etter for fristelsen, verken til synd eller til fortvilelse, men stadig fortsetter å be: *Led oss ikke inn i fristelse!* og holder fast ved den ufortjente nåden i Kristus.

Mange fromme Guds barn mister helt motet på grunn av fristelsen. De tenker og sier omtrent slik: Om jeg så var *falt* i synd, skulle jeg ikke fortvile om nåden. Men jeg finner noe som er enda verre hos meg, nemlig *kjærlighet til synden*.

Til det svarer vi: «Men er du da fornøyd med denne kjærligheten til synden?» – «Fornøyd! Nei, hvordan skulle jeg kunne være det? Den er tvert imot det verste jeg vet.»

Så hør da: Dette «jeg» som hater og avskyr det du kaller kjærlighet til synden, er ditt *rette* «jeg». Det er det nye mennesket i deg. Og det *du* kaller kjærlighet til synden, kaller Skriften «kjødet med dets lidenskaper og lyster» (Gal 5,24). Det er altså *kjødets* kjærlighet til synden du kjenner. Hvordan skulle vi ellers i det hele tatt kunne kjenne en fristelse?

Se derfor bare til at du ikke gir fristelsen ditt bifall, men står imot kjødet og djevelen med troens bønn og holder fast ved den ufortjente nåden i Kristus, hvordan det enn går. Da har du likevel alltid det evige liv i ham, hvor fortvilet og underlig det enn kan se ut. Om du også til tider skulle føle deg helt i det ondes vold, så er dette å kunne vente stille på Herren «visdom for de modne». Det er en underfull nåde fra Gud.

Også om slike fristelser gjelder det Jakob skriver: «Akt det for bare glede når dere kommer i mange slags prøvelser. For dere vet at når troen blir prøvd, virker det tålmodighet.» Og: «Salig er den mann som holder ut i fristelse. For når han har stått sin prøve, skal han få livets krone, som er lovt dem som elsker ham.»

At det her er tale om fristelse til synd, ser vi av det som følger: «Ingen som blir fristet, må si: Det er Gud som frister meg! For Gud blir ikke fristet av det onde, og selv frister han ingen. Men enhver som blir fristet, *dras og lokkes av sin egen lyst*.»

Legg merke til ordene: «*holder ut* i fristelse». Det vil si: ikke blir trett og gir etter for fristelsen, og heller ikke fortviler og vender seg bort fra nådens trone, men blir sterk i troen og fortsetter å be, om det så skjer under mye lidelse: *Led oss ikke inn i fristelse!* På samme måte viser Peter oss hvordan vi skal møte djevelens fristelser. «Stå ham imot, *faste i troen!*» sier han.

«*Faste i troen!*» – legg merke til det. Har en ikke lenger noen tro på Guds nåde eller på hans vilje og makt til å hjelpe, så ber en ikke lenger, og venter heller ikke på Herren.

Men skal jeg vente på Herren, må jeg være forberedt på å vente både lenge og tålmodig. I alle fall vil det synes for oss som om det varer uendelig lenge, og som om det hele er håpløst. Og blir en stående der, hører bønnen opp, som sagt ovenfor. Det bidrar også til dette at vi av naturen er makelige. Vi blir trette av å be når bønnen ikke straks blir besvart, eller vi «tar anstøt av» Kristus når han ikke fører oss slik *vi* hadde tenkt.

Jesus fortalte dem, sier Lukas, en lignelse om at de *alltid burde be og ikke bli trette*. Den handlet om en dommer, en hardhjertet og vrang dommer, som lenge vegret seg for å hjelpe en enke som søkte hjelp hos ham.

Men til slutt ble han lei av bønnene hennes og sa til seg selv: «Om jeg verken frykter Gud eller tar hensyn til noe menneske, så vil jeg likevel hjelpe denne enken til å få rett, fordi hun bryr meg slik.» Og Herren sa: «Hør hva den urettferdige dommeren sier! *Men skulle da ikke Gud hjelpe sine utvalgte til deres rett, de som roper til ham dag og natt*?»

Vi har nå sett hva som kreves for å be denne bønnen rett. Vi har også sett hvor fristelsene kommer fra. I det følgende skal vi gå litt nærmere inn på selve bønnen og se hva vi har å lære av den.

Det første er dette: Herren lar oss her forstå at *vi ikke selv har noen makt over fristelsene*. Og det blir enda mer lærerikt når vi legger merke til ordlyden i bønnen. Jesus lærte oss ikke å si: Stå oss bi i kampen mot fristelsene våre! men: *Led oss ikke inn i fristelse!*

Vi skal ikke nekte for at vi, som Luther sier, «ber i denne bønnen om at Gud vil vokte og bevare oss» i fristelsene. Men Herren har valgt å gi bønnen en form som alltid skal minne oss om at blir vi overlatt til fristeren, er vi uten redning fortapt.

Ja, det vet jeg altfor godt, sier du. Jeg har ingen kraft i meg selv.

Du hykler! Det er nettopp dette du ikke vet. Om du virkelig visste at du ikke formår noe, ville ikke tankene dine stadig kretse om deg selv og hvor mye din egen medvirkning betyr. Da ville du være innviet i det gåtefulle forholdet Paulus gir uttrykk for når han sier: «*For når jeg er skrøpelig, da er jeg sterk!*»

Om du virkelig forstod at du selv ikke formår noen ting, men i ett og alt er avhengig av Guds barmhjertighet, da skulle du for det første få lyst til med tro og tillit «alltid å be og ikke bli trett». For det andre skulle du vite at du selv bare bidrar til å fly synden så mye som du får nåde til ved denne troens bønn. Og for det tredje skulle du vite at hvordan det enn siden går deg i kampen, så er Herrens nåde alltid nok for deg.

Men bønnen *Led oss ikke inn i fristelse!* har enda en lærdom å gi oss. Den peker på noe som godt kan vekke både undring og frykt i sinnet vårt. «*Led oss ikke inn i fristelse!*» Skulle Jesus ha brukt ord som det aldri skulle finnes noe i virkeligheten som svarte til? Hvorfor har han da valgt å uttrykke seg slik her?

Det er riktignok evig sant det Jakob sier, at *ingen blir fristet av Gud*. Vi har også sett hvor alle fristelser kommer fra. Men likevel – hva sier Skriften? Den lærer med tydelige ord at det nettopp hører med til Guds hellige, straffende rettferdighet at mennesker som forakter eller misbruker hans nåde og ikke vil høre på hans advarsler, til straff for dette skal bli ledet inn i fristelse.

«Forherdelse», «villfarelse», «skammelige lidenskaper» – alt dette er jo egentlig djevelens verk. Og likevel, sier Skriften, er det noe Herren skal sende over menneskene. Ja, helvete og døden skal tjene ham, og slik også djevelen og hans fristelser. Og alt dette til straff over dem som har et falskt forhold til ham, eller også til nyttig ydmykelse og tukt for hans barn.

Som eksempel på det siste kan vi nevne Job. Herren hadde fastsatt for Satan hvor mye ondt han fikk lov til å gjøre den fromme mannen, og hvor langt han fikk gå. Likevel ble fristelsen så hard at Job til slutt endog forbannet den dagen han ble født. På samme måte fikk Satan innvilget sitt krav om å «sikte disiplene som hvete».

Eksempler på de fristelsene som er Guds hevnende rettferdighet, har vi i Rom 1,21–32. Gang på gang heter det der: «*Derfor overga Gud dem* – – til *urenhet* – til *skammelige lidenskaper* – til *et udugelig sinn*.» I 2 Tess 2,10–11 er Paulus inne på det samme: «Fordi de ikke tok imot kjærlighet til sannheten, så de kunne bli

frelst», sier han – – «*derfor sender Gud dem kraftig villfarelse, så de tror løgnen, for at de skal bli dømt*». Og i 2 Mos 4,21 sier Herren om farao: «*Jeg vil forherde hans hjerte.*»

Slik viser Herrens forferdelige og fryktinngytende rettferdighet seg. Guds barn er de eneste som kan be Fader vår rett. Men også de står i fare for på ny å bli fanget i falsk trygghet og hykleri, og ved Åndens advarsler frykter de ofte for denne faren. Slik ser vi hvordan bønnen *Led oss ikke inn i fristelse!* også for *deres* hjerter får den alvorlige og skjebnesvangre betydningen vi har nevnt.

Den som ikke frykter, har sannelig grunn til å frykte. Men så lenge Ånden som gir «frykt for Herren», ennå er levende i oss, frykter vi for alt som truer livet vårt med Gud, og ber inntrengende: Gud, vær oss nådig! Gjør ikke med oss etter våre synder, så du skulle overlate oss til hjertets lyster og til djevelens grusomme planer med oss! *Forlat oss vår skyld, og led oss ikke inn i fristelse!*

Men her får ordet fristelse også en helt spesiell og alvorlig betydning. Det er visselig en fristelse vi må be Gud bevare oss for, når djevelen går løs på vårt *kjød* og der tenner vredens, utålmodighetens, det urene begjærets eller vinningslystens ild. Men tusen ganger farligere blir fristelsen når det er vår *indre overbevisning* han retter den mot, og vil få oss til å slutte fred og forbund med synden.

Dette skjer som regel slik:

Først vekker han det heftigste begjær i oss. Han viser synden i dens mest fortryllende skjær og maler ut for oss hvor mye vinning og nytelse den kan gi oss. Deretter kaster han ut spørsmålet, liksom i forbifarten, om det han byr på, virkelig skulle være så farlig og syndig, eller om det ikke skulle finnes grunnlag for et unntak fra den alminnelige regelen. Slik det lød første gang fristeren trådte fram: «*Har Gud virkelig sagt*?» – slik lyder det også til oss.

Kommer så «ugudelige folks råd» eller djevelsk lære som tar synden i forsvar, kan en kristen til slutt bli brakt dit at meninger han før har grøsset for, nå i fristelsens time synes ham helt antakelige, sanne og gode. Han slutter pakt med synden, det vil si: Han bestemmer seg for å bli i dens tjeneste.

Så ulykkelig ville det aldri ende med en kristen om han bare hadde den rette ærefrykten for Gud og hans ord. For Gud er trofast og mektig til å redde selv den svakeste ut av fristelsen. Men, sier Paulus, «deres uforstandige hjerter ble formørket … *Derfor overga Gud dem* – –». Se, her gjelder det å be: *Led oss ikke inn i fristelse!*

Et annet eksempel: Det er også en fristelse et Guds barn med god grunn ber Gud bevare seg for, når en brått blir et bytte for øynenes begjær etter jordens forgjengelige skatter. Men fristelsen får enda mye større makt når for eksempel en fattig kristen med ett slag får det bedre økonomisk, slik at hjerte og tanker blir helt opptatt av den lykken han har fått.

Den som for alvor regner med Jesu ord om hvor vanskelig det er for en rik å komme inn i himmelriket, vil være rystet i sitt innerste og be seg fri fra en slik lykke som fra den farligste fristelse.

Så mye mer som det ved denne fristelsen alltid er unnskyldninger som melder seg: Er ikke alt sammen Guds gaver og Guds velsignelse? Bør jeg ikke takke

ham for dem og forvalte dem med omhu og flid? Dessuten har jeg heller ikke bare glede av det – – som om dette gjorde stillingen mindre farlig!

Jesus har likevel sagt at disse uskyldige tingene, når en eier dem i overmål, er et slikt hinder at det er lettere for en kamel å gå gjennom et nåløye, enn for en rik å komme inn i Guds rike. Derfor vil en kristen bare bli reddet fra denne fristelsen om han tar disse ordene av Jesus alvorlig og lever i den gudsfrykt og bønn som den farlige stillingen hans krever. Gjør han ikke det, skal Gud overgi ham til hjertets lyster.

Da Salomo ba: «*Gi meg ikke armod, og heller ikke rikdom!*», ba han dermed: *Led meg ikke inn i fristelse!*

Det som her er sagt om rikdom på jordiske goder, gjelder også all annen rikdom som kan forblinde sinnet til et menneske: for eksempel omfattende kunnskap og viten, rike evner, store naturgaver eller nådegaver og så videre. Alt dette er i seg selv ikke bare helt uskyldig, men til og med gaver fra Gud. Men så snart hjertet blir forblindet og bedåret av det, blir det likevel til ulykke for deg.

Enda et eksempel: Det er likeledes en fristelse når en kristen blir irritert og misfornøyd med sine søsken i nåden. De har den eller den feilen, de ergrer ham, kanskje har de latt falle en ytring som viser ringeakt for ham, og så videre. Men han frykter djevelens lumske forsøk på å splitte legemets lemmer, og ber derfor om nåde til fortsatt å finne seg tålmodig i det, så kjærlighetens bånd fremfor alt kan bli bevart. Sannelig en fristelse som kan føre inn i de hardeste kamper!

Men hvor mye giftigere blir den ikke når djevelen setter inn mot selve sinnet, din indre overbevisning, og forvrenger den, så du rett og slett bestemmer deg for å følge fristelsen helt ut: Du vil ikke lenger ha noe med disse å gjøre. For en eller annen tilfeldig ergrelses skyld skiller du deg fra *dem* som tross all ufullkommenhet strever etter å være og leve som kristne.

Og det enda Jesus har sagt: «*Slik skal også min himmelske Far gjøre mot dere*, om ikke hver og en av hjertet tilgir sin bror.» Og likeledes: «Av dette skal alle kjenne at dere er mine disipler, *om dere har kjærlighet til hverandre*.» Da blir du dømt av Jesu egne ord, men du frykter ikke. Hvor viktig er det da ikke å be: *Led oss ikke inn i fristelse!*

Til slutt skal vi nevne en fristelse som ligger på et helt annet plan enn de vi har nevnt før. Den er så forvirrende at vi vanligvis ikke regner den for en fristelse, enda den tar sikte på å føre troen på avveier og kvele det indre livet.

Visst blir hver kristen daglig fristet til vantro, snart fordi han mangler kraft i helliggjørelsen, snart fordi følelsene lenge er tørre. Men disse mer forbigående anfektelsene er i seg selv en liten og nådig fristelse sammenlignet med når fristeren til slutt retter mistankens søkelys mot hele den troens vei der vi jo er blitt født til åndelig liv.

Den det gjelder, ser hvor ufullkommen han er, både i livet og i helliggjørelsen. Kan nå djevelen – enten direkte eller gjennom en umoden, selvhellig veileder – få bildt ham inn at denne ufullkommenheten beviser at veien han hittil har fulgt, er gal, og at han derfor må slå inn på en annen og selv arbeide helt annerledes med sin helliggjørelse og så videre, da får forførelsen og forvirringen snart helt makt over ham.

Etter dette kaster han bare flyktige blikk på Kristus. *Forsoningen* og *rettferdiggjørelsen* – de er jo ferdige og fullkomment gjort. Men *helliggjørelsen* – den må han nå gi en særlig omsorg og gripe an på en ny måte. Det faller ham ikke inn at det han mangler i helliggjørelse, bare kan vinnes ved større tro og en mer inderlig forening med Kristus. Han er den eneste kilden til liv, det «vintreet» som saften og kraften i greinene bare kan komme fra. Tvert imot er han så opptatt av seg selv at han fjerner seg mer og mer fra kilden.

Det ligger i sakens natur at dette må ende med død. Når greinen ikke lenger suger saft fra stammen, visner den mer og mer. For det andre begynner loven igjen å ville herske i samvittigheten, og det fører alltid til at synden lever opp (Rom 7,8–11). Slik blir elendigheten, som han allerede før syntes var for stor, bare enda større. Og følgen er at han fjerner seg mer og mer fra Kristus.

Fristelsen er overmåte listig lagt opp. Hvem skulle vel tenke seg at djevelen hadde en finger med i spillet, når det var en høyere grad av helliggjørelse det gjaldt!

Men det kan også få en annen og like ulykkelig utgang. Han kan finne det han søker – etter egen mening – og ende i selvbedrag og selvlaget fromhet.

Slik går det når han i sin streben etter helliggjørelse slår seg på ytre gjerninger og – legg merke til det – samler all sin oppmerksomhet om én eller flere bestemte fromhetsøvelser. De lykkes så noenlunde for ham, og derfor merker han ikke lenger fordervelsens avgrunn i hjertet og har ikke øye for lovens *åndelige* krav. Da kan det jo gå an å bli sterk og from og fornøyd med seg selv. Denne utgangen av selvvirksomhetens vei er om mulig enda mer ulykkelig enn den første, for i sin forblindelse går de som regel stadig lenger i selvbehag og falsk trygghet.

Bare av de fristelsene vi nå har sett på, forstår vi så mye at en med god grunn må grue for sitt liv. Daglig bekrefter erfaringen vår det Ordet sier, at «motstanderen, djevelen, går omkring som en brølende løve og søker noen han kan oppsluke». Vi ser merkene, snart etter hans grove og direkte angrep, snart etter hans mer listige snikangrep. Han gir seg også ut for å være en lysets engel, slik den siste fristelsen vi nevnte, viser.

Måtte derfor den som i øyeblikket ikke har noen særlige fristelser, likevel være klar over at fienden har onde hensikter med ham. Og måtte de som holder på å bli trette av kampen, likevel ikke miste motet, men vite at Gud er mektig og trofast. Han skal ikke la oss bli fristet over evne, men sammen med fristelsen også gi utgangen på den.

Vi har ikke en yppersteprest som ikke kan ha medlidenhet med oss i vår skrøpelighet, men en som er prøvd i alt i likhet med oss, men uten synd. Fordi han selv har lidd og er blitt fristet, kan han komme dem til hjelp som blir fristet.

La oss derfor med frimodighet tre fram for nådens trone. Vi skal vokte oss for å vike av, både til høyre og til venstre. Vi skal vokte oss for falsk trygghet så vel som for motløshet, og mot begge disse farene frimodig og flittig be: *Led oss ikke inn i fristelse!*

Den sjuende bønn: Men fri oss fra det onde

Skal vi forstå hva Jesus her mener med «det onde», må vi for det første merke oss hvor nær sammenhengen er mellom denne og den foregående bønnen. Egentlig kan den sjuende bønnen knapt regnes som en egen bønn. Den er heller en del av den sjette, knyttet til den med det motsettende bindeordet «men». Å bli *fridd fra det onde* står som motsetning til å bli *ført inn i fristelse*.

For det andre bør vi vite at det etter grunnteksten like gjerne kan hete «*den* onde» som «*det* onde». Siden djevelen er alle fristelsers kilde og opphav, synes det å ligge denne meningen i de to bønnene sammen: «Led oss ikke inn i fristelse, men fri oss fra djevelen og alt det onde han vil føre oss ut i!» For selv om man oversetter ordet med «*det* onde», er det likevel først og fremst *fristelsenes* onde som menes.

En kristen som har lært å mistro sitt svikefulle hjerte, og som av smertelig erfaring kjenner fiendens list og hans evne til å dåre et menneskes sinn, vil også frykte det onde han ennå ikke ser. Han frykter «djevelens listige angrep» og sitt eget hjertes mangfoldige falskhet. Da har han her den trøsterike utveien at han kan fly til den allseende og trofaste Gud og be om at *han* vil vende bort fra ham også det onde som ennå er skjult for ham selv.

Og dette skal vi vite: Gud er *den eneste* som ser til bunns i og kjenner både vårt svikefulle hjerte og «Satans dybder». Han har aldri sagt at vi selv skulle være i stand til det. «Svikefullt er hjertet, mer enn noe annet,» slik lyder hans ord, «ubotelig sykt er det. Hvem kjenner det? *Jeg, Herren, ransaker hjerter og prøver nyrer*» (Jer 17,9–10).

Selv *David*, som hadde så utviklet åndelig sans, og som fikk gaven å skue med profetisk blikk inn i en framtid tusen år fram, maktet ikke å lodde dybden i sitt eget vesen. I dette vendte han seg til Herren og ba: «*Ransak meg, Gud, og kjenn mitt hjerte! Prøv meg og kjenn mine mangfoldige tanker!*» (Sal 139,23).

Men så er også Herren Gud den eneste som kan bøte på og forandre det som er galt hos oss. Han har aldri sagt at vi selv skulle kunne skape om steinhjertene våre. «*Jeg vil ta bort steinhjertet av deres kjød og gi dere et kjødhjerte*», sier han (Esek 36,26). Også om dette vendte David seg til Herren og ba: «Gud, skap i meg *et rent hjerte*, og forny en stadig ånd inne i meg!» (Sal 51,12).

Hele omsorgen for vår frelse tar Herren på seg. Han vil selv avverge alt som er ondt og farlig, også det vi ikke selv kjenner som ondt. Han har selv lært oss å be: *Fri oss fra det onde!*

Enda oftere er det likevel slik at vi i fristelsens time godt vet hva det onde er, men ikke greier å gjøre oss fri fra det.

Jeg vet om ett eller annet at det er synd – vrede, hat, griskhet eller uren lyst, for eksempel. Jeg ser også faren i det, men det har meg så i sin makt at jeg ikke får det ut av sinnet og tankene. Ja, det kan føre meg ut i den ytterste fortvilelse. Jeg ser meg selv som helt fortapt, hvis ikke Gud selv forbarmer seg over meg og frir meg. Her lærer jeg hva dette betyr: *Fri oss – fri oss fra det onde!*

Så fall da ned på kne og be! Tenk på at vi i slike stunder er overgitt til en fiende som bare én i himmel og på jord kan stå imot: den ene Allmektige, som høytidelig erklærer: «*Jeg, jeg er Herren, og uten meg er det ingen frelser*» (Jes 43,11).

«Rør deg ikke,» sier Luther, «rør deg ikke i den hensikt selv å få makt over synden. For da skal den reise seg slik mot deg at du blir evig fortapt.» Her gjelder det bare å fly til den trofaste, allmektige Gud og be: *Fri oss fra det onde!*

Det ligger en veldig trøst i at Herren selv har lært oss å be slik. Han kan da ikke dermed ville drive gjøn med sine barn i deres nød. Nei, han har virkelig til hensikt å frelse og fri oss. «*Kall på meg på nødens dag, så vil jeg fri deg ut, og du skal prise meg*», sier han jo selv (Sal 50,15).

Selv om bønnen altså egentlig gjelder *fristelsenes* onde, skal vi ikke nekte for det Luther sier, at vi i denne bønnen også ber Gud om å fri oss «fra *alt ondt* til legeme og sjel, eiendom og ære». Så mye mer som ytre ondt kan være med på å føre oss inn i fristelse.

Men i denne sammenhengen skal vi alltid huske på (som nærmere omtalt under den *tredje* bønnen) at intet ondt kan ramme oss, ikke engang et hår krummes på hodet vårt, uten at vår himmelske Far er med i det. Derfor er det alltid noe større, noe *indre* ondt, som Herren vil gå løs på og rette opp med det ytre onde. Derfor skal vi først og fremst be om at Gud vil åpne øynene våre for det onde som truer vår sjel, og fri oss fra det først. Så lindrer han nok siden også det tunge han har sendt oss.

«*La oss ransake våre veier og granske dem, og la oss vende om til Herren!*» (Klag 3,40). Det er en overmåte viktig formaning, om vi rett skal bli fridd fra det onde. Det er *sjelen* Herren vil frelse – fri oss fra evig undergang, fra helvete. Og hvor hardt må ikke det ytre mennesket av og til rammes for at det indre skal bli bevart friskt og sunt og levende!

Vær derfor ikke så kjødelig sinnet at du straks gir mennesker og ytre omstendigheter skylden når noe rammer deg. Regn heller med at det lever en Gud som har talt til og med alle hårene på hodet ditt, og at ikke det minste kan skje deg uten at han har sin hånd med i det. Gå da i deg selv og ransak ditt hjerte. Er det ikke noe der som Herren vil vekke din oppmerksomhet for med det pinefulle onde som har rammet deg?

Er vi ikke forblindet, vil vi snart finne ut at det er en eller annen synd eller utroskap som er årsak til det onde vi lider. Og så lenge du ikke vil lete etter den

egentlige årsaken og få den ryddet av veien, får du ingen fred i sjelen – så sant du hører til de ekte barna som skal oppdras for himmelen.

«*Da jeg tidde, ble mine ben tæret bort, idet jeg stønnet hele dagen. For dag og natt lå din hånd tungt på meg … Jeg sa: Jeg vil bekjenne mine misgjerninger for Herren! – Og du tok bort min syndeskyld. Derfor, la hver from be til deg den tid du er å finne. Visselig, når store vannflommer kommer, til ham skal de ikke nå*», sier David (Sal 32,3–6).

Se, her er veien til å bli frelst fra det onde. Finner du derimot fred i å innrette deg med synden, er det den største ulykke som kunne ramme deg, å bli fridd fra det ytre onde. Da venter det deg bare noe verre i evigheten.

Derfor kan vi ikke be: *Fri oss fra det onde!* uten å tenke på syndene våre, uansett hva ondt som rammer oss og hvilken nød vi er i. Det gjelder de sanne Guds barn, der Herrens frykts Ånd bor i hjertet.

Alt Herren gjør, tar jo sikte nettopp på å få bukt med synden, vårt verste onde, lege vår åndelige skade og gjøre oss evig salige hos seg i himmelen. Derfor gjør han så ofte det motsatte av det vi kunne ønske og ville. Han tar ikke bort den ytre nøden, ja, ofte heller ikke den indre. «*Mine tanker er ikke deres tanker … sier Herren. For som himmelen er høyere enn jorden, slik er … mine tanker høyere enn deres tanker*» (Jes 55,8–9).

Dette vil bli deg for hardt, ja, helt uutholdelig, og du vil ta anstøt av Herren for hvordan han handler med deg, hvis du ikke stadig har for øye hans trofaste hensikt og tanke med det. Men når bare dette står klart for et menneske, hvor kan han da ikke til og med «rose seg av trengslene» og takke Gud for sine bitreste erfaringer! Bare med et slikt sinn kan vi rett be: *Fri oss fra det onde!*

Endelig vil det også være tider i livet vårt da vi ber denne bønnen med bare én betydning for øye: «Kom, Herre Jesus! Frels og forløs oss fra jammerdalen her nede! Før blir vi ikke virkelig frelst fra det onde.» Slik sier Luther det i vår barnelærdom: Vi ber i denne bønnen også om at Gud vil «gi oss en salig avskjed og i nåde ta oss fra denne jammerdal til seg i himmelen». For hvor godt vi enn kan ha det både til legeme og sjel, har vi likevel alltid synden igjen, dette sørgeligste av alt ondt.

Og er vi ekte barn, av dem Herren tukter, og helt oppriktige, så vi ikke kan leve fritt i noen synd, må hele vårt liv være viet til korsets død, en langsom og pinefull død. Derfor blir også jorden en sorgens dal. Riktignok gir Herren oss også hvile og vederkvegelse her nede – ellers ville vi ikke holde ut vandringen – og når vi får oppleve slike tider, skal vi ta imot dem med takk. Men vi skal alltid være forberedt på nye prøvelser. «Vi må gå inn i Guds rike gjennom mange trengsler», sier apostelen (Apg 14,22).

I det minste vil det alltid være én ting som gjør livet bittert for oss: at vi som Guds barn likevel daglig på ny «plager» vår nådige Gud med våre synder. Er ikke dette et onde som gir oss full grunn til å be: Kom, Herre Jesus, gjør ende på dette syndige livet, *fri oss fra det onde*, kom og ta oss herfra!

Ved siden av sorgen over at vi igjen og igjen synder mot Gud, har vi også i selve det gamle, ondskapsforgiftede *hjertet* en kilde til evig uro og kval. Hjertet har ikke nok i Guds nåde og vennskap alene. Det strekker seg stadig snart etter

dette, snart etter hint av jordiske og sanselige goder, som visstnok skulle kunne gi mer glede og tilfredshet enn Gud kan. Men et gjenfødt hjerte blir ikke tilfreds med jordiske ting.

Og sjelens brudgom vokter nidkjært over brudens hjerte. Han vil eie det helt. Derfor gjør han dels disse gledeskildene grumset for oss eller tar dem helt fra oss, og dels sender han oss en tuktens ånd i vårt indre. Siden vi slik alltid blir skuffet på dette punktet, oppstår det stadig ny uro i hjertet. Og det pinligste av alt er at hjertet aldri lærer. Hvor bittert det enn har måttet angre sin dårskap, kommer det snart igjen med en ny.

Til dette kommer at vi aldri – fordi troen vår er så svak – våger å føle oss virkelig *trygge* i vissheten om Guds nåde og vennskap. Vi vet om vår daglige synd, vi vet hva Satan har i sinne, og vi frykter for at vi kanskje skal falle helt fra og gå glipp av Guds himmel til sist. Vi må ofte lenge savne å kjenne Guds nåde og nærvær, mens Satan samtidig retter sine brennende piler mot våre skjelvende hjerter.

Alt dette fører med seg en viss åndelig utrygghet. Livet vårt blir som soldatens i krig: aldri trygg, verken natt eller dag, alltid utsatt for nye angrep og ny kamp.

Kort sagt: synden, følelsen av utrygghet, kjødets strid mot Ånden – det var dette som fikk Paulus til å rope ut i fortvilelse: «*Jeg elendige menneske! Hvem skal fri meg fra dette dødens legeme*?» (Rom 7,24).

Og hvem vil laste Guds barn for at de av og til løfter hendene mot himmelen og ber: *Kom, Herre Jesus!* Apostelen sier jo: «*Mens vi er her, sukker vi, fordi vi lengter etter å bli overkledd med vår bolig fra himmelen*» (2 Kor 5,2). Og om den merkelige tiden da tegnene på hans komme begynner å vise seg, sier Jesus: «*Da rett dere opp og løft hodet! For deres forløsning stunder til*» (Luk 21,28).

Full forløsning når vi aldri før dette skjer. Djevelen, verden og kjødet følger oss stadig. Derfor er også dette en rett kristen bønn: «Herre, fri oss og forløs oss helt fra det onde, ta oss fra jammerdalen her til deg i himmelen!» Men vi må alltid være villige til å bøye oss for Farens vilje. Det svikefulle hjertet vil snart leve og snart dø, begge deler av like selviske grunner. Derfor må vi vokte oss for *det* og alltid be Gud om et sinn som villig gir seg over i hans vilje.

Men hvilken usigelig trøst det er, når det blir riktig bittert og tungt her på jorden, å minne seg selv om at alt får en ende!

Ikke alltid skal jeg være syndig og svak og full av uro og angst. Ikke alltid skal noe skygge for min Frelsers ansikt. Ikke alltid skal Satan friste og anfekte meg. Ikke alltid skal verden forfølge og baktale meg. Det kommer en dag da jeg glad skal si farvel til hele hæren av indre og ytre fiender. «*Herren skal fri meg fra all ond gjerning og frelse meg inn i sitt himmelske rike*» (2 Tim 4,18).

For ditt er riket og makten og æren i evighet. Amen

Vi har nå – etter den nåde Gud har gitt oss til det – sett på de egentlige bønneordene i denne makeløse bønnen, alle bønners bønn: *Fader vår*. Skal vi nå ikke bare *forstå* den, men også flittig og med hjertens lyst *bruke den*, trengs det egentlig bare én ting til: at vi til slutt helt og fullt kan si *amen* til bønnen. Det vil si at vi ber ut fra en virkelig tro og tillit i hjertet til at Gud vil høre bønnen vår.

Ordet «amen» er et hebraisk ord som brukes for å bekrefte og forsikre. Det betyr, sier Luther, «at jeg skal være viss på at disse bønnene er vår himmelske Far til behag og blir bønnhørt av ham. Amen, amen, det betyr: Ja, ja, slik skal det skje.» Men dette ordet krever også oppriktighet. Det skal sies, ikke bare med munnen, men med hjertet.

Det er sørgelig at så mange kristne som ellers er oppriktige, svikter på dette punktet. Når de reiser seg fra bønnen, gjør de seg ikke klart hva de egentlig venter seg av den. De spør ikke engang seg selv: Vil Gud nå virkelig gjøre det jeg har bedt ham om? Eller de er så usikre på dette at de verken får trøst eller kraft av bønnen.

Under slike forhold mister bønnen sin søte smak og blir tung og besværlig. Men ikke bare det: Når det kommer til stykket, står den som ber, også uten den hjelp og trøst fra Herren som han trenger. Dette kommer av vantro og overfladiskhet i bønnen, som ikke gjør seg klart om bønnene våre er Gud til behag og blir bønnhørt av ham.

For hva annet kan ligge bak når et menneske *etter* bønnen er like bekymret og urolig som før han ba, og strever like engstelig for å hjelpe seg selv? Alt dette viser jo bare at han ikke har bedt i tro. Bønnen hans har bare vært slag i luften. Han har ropt, men uten å ha for øye de *grunnene* som en *virkelig visshet* om bønnhørelse hviler på.

Men finnes det i det hele tatt slike grunner? vil kanskje noen spørre. Det er ikke noe uviktig spørsmål å få klarhet i.

Ja, vi har så tungtveiende grunner for vissheten om bønnhørelse at vi skulle juble høyt over dem, om bare øynene våre ble åpnet for dem. Her skal vi bare peke på *tre* av dem.

For det første: Vissheten om bønnhørelse bygger på at det er *Gud Herren selv* som har sagt at vi skal *kalle på ham* på nødens dag, og har forsikret oss om at han vil hjelpe.

Hadde Gud aldri sagt oss noe om dette, kunne vi heller aldri ha visst sikkert om han ville høre bønnen vår eller ikke. Nå trenger vi ikke være i tvil. Det er Guds egen *befaling* at vi skal be, og Guds egen forsikring at han vil høre. Det er ikke fordi det er noe i bønnen vår som beveger ham til det, men bare og alene for hans ords og hans løftes skyld.

Luther sier så treffende: «Hadde Gud ikke befalt oss å be og lovet å høre, kunne ingen skapning med aldri så mye bønn ha fått utrettet noe som helst. Merk deg derfor: Det er ikke den bønnen som er andektig og inntrengende og har mange ord, som er god og rett, men den som bygger fast på *Guds tilsagn*. En slik bønn blir hørt, hvor ringe og uverdig den enn er i seg selv, for Guds løfters og sannferdighets skyld. Det er Guds ord og løfte, ikke din andakt, som gir bønnen verdi. Dessuten er nettopp troen på Guds løfter den rette andakt, og uten den er all annen andakt bare bedrag.»

Kan jeg ut fra Guds allmenne bud om bønn være viss på at han har behag i at vi kaller på ham i nøden, hvor mye mer da når det gjelder den bønnen han selv har lært oss å be! «Vi vet ikke hva vi skal be om slik vi burde» (Rom 8,26).

Men når kongen selv har formet de bønnene han med særlig glede vil høre, og mitt eget hjerte helt av seg selv er fylt av den samme omsorgen og den samme lengselen som kommer til uttrykk i disse bønnene, da kan jeg vel være viss på at bønnen min er Gud til behag.

Derfor har bønnen *Fader vår* en så makeløs verdi. Det er ikke bare fordi den er en fullkommen bønn, men fordi det er Herren selv som har sagt den for oss. Det han selv har lært oss å be om, må han framfor noe være villig til å gi.

Om denne hjertelige viljen hans til å høre oss skal vi bli enda mer forvisset gjennom ordet «*Fader*», som bønnen begynner med. Gud er vår *rette*, vår *virkelige* far – i hele den fulle og rike betydningen som *Jesus* la i ordet. Og han som ga sin Sønn i døden for å vinne tilbake retten vår som barn, skulle ikke han også nå gi oss alle ting med ham? (Rom 8,32).

En jordisk far tenker jo med ømhet på barnet sitt. Han gir det ikke stein for brød (Matt 7,9). Hva skal vi da tenke og tro om vår *himmelske Far*? Mon ikke dette: Gud er vår *Far*, og han har befalt oss å be. Da må det også være hans vilje å høre, så mye mer som han selv har lagt oss ordene i munnen.

For det andre: Vissheten om bønnhørelse bygger på at Gud er den som har *makt* til å hjelpe. Dette kommer til uttrykk i de mektige ordene som Fader vår slutter med: «*For ditt er riket og makten og æren i evighet. Amen.*» Disse ordene er ikke ment bare som en lovprisning. De rommer også en mektig trøst.

Ditt er riket – det vil si: Du råder som en allmektig og eneveldig konge over alt du har skapt. Du har makt til å befale over alle krefter, både i naturens og i åndens verden. Derfor kan du også bøte på alt og gi alt som trengs til frelse.

Din er makten – det vil si: Du har makt til selv å utføre alt du vil. Også når du pålegger oss noe, må du selv gi oss kraften til det. Derfor må vi be deg om alt.

Din er æren – det vil si: Du skal i all evighet ha lov og ære for alt. Derfor må du også gjøre store og herlige ting. Det betyr mindre med oss, stakkars skapninger, men *din ære*, Herre! Gi oss det vi trenger for å opphøye *den!* For slik som ditt rike og din makt er, skal også din ære være, nemlig i *evighet*.

For det tredje: Vissheten om bønnhørelse bygger først og sist på *vår Frelser*. Hans stedfortredende lidelse og død, hans forbønn, hans trofasthet, ja, hele hans person burde gjøre oss visse på at alt vi ber om i hans navn, skal vi også virkelig få. I selve ordet «amen» ligger det en påminnelse om dette. Det er ikke bare fordi Jesus så ofte brukte dette ordet (oversatt med *sannelig, sannelig*), men særlig fordi han kaller seg selv *Amen*.

I Åp 3,14 heter det: «*Dette sier han som er Amen, det trofaste og sannferdige vitne*» osv. Og i 2 Kor 1,20 sier Paulus at alle Guds løfter har fått sitt «ja» og sitt «*amen*» i ham. Det vil si: I Kristus er og blir alle Guds løfter og tilsagn oppfylt. I ham har vi våre fortjenstfulle gjerninger og vår fullkomne verdighet. Dermed blir det store hinderet for troen, tanken på vår egen uverdighet, ryddet av veien med ett slag.

Hør! Det er i Kristus alene Gud har behag. «Alt det dere ber Faderen om», sier Jesus, «*skal han gi dere i mitt navn*» (Joh 16,23). Ber du i Jesu navn, kan ditt svakeste sukk ikke være forgjeves, og din største uverdighet kan heller ikke hindre deg i å bli bønnhørt. For alle Guds løfter er ja og amen i ham.

Vi har altså funnet for det første at Gud *vil*, for det andre at han *kan*, og for det tredje at han også virkelig *skal* oppfylle det han har lovet. Tror vi nå dette, hva annet står da igjen enn flittig å be denne beste av alle bønner, «alle bønners bønn»? Av flere grunner bør den være særlig kjær for pilegrimen under vandringen her.

Dette er bønnen der alle Guds barn, om enn på hvert sitt språk, blir forent ved føttene til *ham* som er Far for dem alle. Den er et eget ytre tegn på den Åndens enhet som er mellom alle Guds barn. De har alle de samme bekymringene, de samme ønskene, den samme striden og de samme behovene. Og alt dette har den guddommelige Mester samlet i denne bønnen. Derfor kan Fader vår med rette kalles «Guds barns bønn».

Derfor sier vi også til innledning: Fader *vår!* – og hele bønnen igjennom «oss» og «vår». I denne bønnen skal vi be *for* og *med* alle Guds barn på jorden, til Herren kommer for å «samle til ett de Guds barn som er spredt omkring» (Joh 11,52), og troen og bønnen skal byttes ut med den evige gleden ansikt til ansikt med Gud.

Hjelp oss alle til det, *Fader vår, du som er i himmelen – for ditt er riket og makten og æren i evighet!* Amen.

Om Carl Olof Rosenius

1816–1868

Carl Olof Rosenius (1816–1868) var en svensk lekpredikant og forfatter, og en av de viktigste skikkelsene i den nyevangeliske vekkelsen i Norden. Han var prestesønn fra Västerbotten og begynte å studere teologi i Uppsala, men ble i stedet predikant i Stockholm.

Fra 1842 og resten av livet redigerte han bladet *Pietisten*. Der skrev han artikler og betraktninger om lov og evangelium, om rettferdiggjørelsen ved tro og om livet i Guds nåde. Han var også med på å grunnlegge Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen i 1856.

Skriftene hans ble lest i hjem og bedehus over hele Skandinavia, og de fikk stor betydning for lekmannsbevegelsen i Norge. Artiklene her er oversatt fra den danske utgaven av hans samlede skrifter.